

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Zala Kosi

**Vloga socialnega dela, utemeljenega na razumevanju travme v
osnovni šoli**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2025

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Zala Kosi

**Vloga socialnega dela, utemeljenega na razumevanju travme v
osnovni šoli**

Diplomsko delo

Mentor: Doc. dr. Primož Rakovec

Somentorica: As. Mojca Šeme

Ljubljana, 2025

ZAHVALA

Rada bi se zahvalila svoji družini, prijateljem in fantu za podporo, potrpežljivost ter spodbudo in ljubezen v trenutkih, ko mi je bilo težko.

Posebna zahvala gre mojemu mentorju, doc. dr. Primožu Rakovcu, in somentorici, as. Mojci Šeme, za njuno strokovno usmerjanje, podporo in spodbudne besede, ki so pomembno prispevale k nastanku in dokončanju tega dela.

Hkrati bi se rada zahvalila tudi vsem sodelujočim socialnim delavkam, ki so sodelovale v raziskavi ter z menoj delile svoje znanje in izkušnje ter mi podrobneje predstavile prispevek socialnega dela v šolskem okolju.

POVZETEK

Vloga socialnega dela, utemeljenega na razumevanju travme v osnovni šoli

Vzgojno-izobraževalne institucije sprejemajo in sodelujejo z vsemi otroki, tudi s tistimi, ki so doživeli ali še doživljajo travmatične izkušnje. Čeprav je travmo pogosto težko prepoznati, lahko nekateri vedenjski in čustveni znaki nakazujejo, da je oseba doživela travmatično izkušnjo, zato je ključno, da je šola podporna in razumevajoča ter da s travmo dodatno ne obremeni učenca. Zatorej mora delovati na način pristopa, utemeljenega na razumevanju travme ali kakšnega drugega pristopa, ki omogoča varno in podporno okolje.

V teoretičnem delu najprej opredelim pristop, utemeljen na razumevanju travme, in raziskujem njegovo vlogo v vzgojno-izobraževalnem sistemu, kjer fokus usmerim tudi na šole v Sloveniji. Nato se osredotočim na otroke z izkušnjo travme v osnovni šoli, kjer večji poudarek usmerim na kompleksno travmo, na revščino in socialno izključenostjo kot travmo ter travmo otrok priseljencev in beguncev. Na koncu pa izpostavim vlogo socialnega dela v osnovnošolski svetovalni službi in dvorezno vlogo šole, ki lahko otroka z izkušnjo travme podpre ali ga retravmatizira.

V nadaljevanju diplomske naloge prilagam šest intervjujev, ki sem jih izvedla s socialnimi delavkami, zaposlenimi v šolski svetovalni službi, v osnovnih šolah po Sloveniji, kjer sem raziskovala kakšno znanje imajo pri delu z otroki s travmatično izkušnjo, kako razumejo in implementirajo v prakso načela pristopa, utemeljenega na razumevanju travme, kako šola omogoča podporno in varno okolje, kako se izogne retravmatizaciji ter kje šolski socialni delavci opažajo, da potrebujejo dodatno krepitev moči pri delu z otroki z izkušnjo travme.

Ključne besede: otroci, travma, šolsko okolje, socialni delavec, pristop, utemeljen na razumevanju travme

ABSTRACT

The Role Of Trauma-Informed Social Work In Primary School

Educational institutions accept and work with all children, including those who have experienced or are still experiencing traumatic experiences. Although trauma is often difficult to recognize, some behavioural and emotional signs may indicate that a person has had a traumatic experience, so it is crucial that the school is supportive and understanding and does not add to the student's trauma burden. It should therefore work through a trauma-informed approach or some other approach that provides a safe and supportive environment.

In the theoretical part, I first define the trauma-informed approach and explore its role in the education system, focusing also on schools in Slovenia. I then focus on children with experiences of trauma in primary school, where I place greater emphasis on complex trauma, on poverty and social exclusion as trauma, and on the trauma of immigrant and refugee children. Finally, I highlight the role of social work in the primary school counselling service and the double-edged role of the school, which can support or retraumatise the traumatised child.

In the continuation of the thesis, I attach six interviews I conducted with social workers working in school counselling services in primary schools across Slovenia, where I explored their knowledge of working with children with trauma, how they understand and implement the principles of a trauma-informed approach in their practice, how the school provides a supportive and safe environment, how it avoids retraumatization, and where school social workers perceive a need for additional empowerment when working with children with trauma.

Keywords: children, trauma, school environment, social worker, trauma-informed care

KAZALO VSEBINE

1. UVOD	1
2. TEORETIČNI DEL	2
2.1. Pristop, utemeljen na razumevanju travme	2
2.1.1. Načela pristopa, utemeljenega na razumevanju travme	4
2.2. Na razumevanju travme utemeljena šola in izobraževalni sistem	5
2.2.1. Slovenija in na razumevanju travme utemeljene šole in izobraževalni sistemi	9
2.3. Otrok z izkušnjo travme v osnovni šoli	11
2.3.1. Obremenjujoče izkušnje v otroštvu	13
2.3.1.1. Pozitivne izkušnje v otroštvu in krepitev odpornosti pri otrocih	15
2.3.1.2. Kompleksna travma	18
2.3.1.3. Revščina in socialna izključenost kot travma	19
2.3.1.4. Travma in otroci iz priseljskih in begunskih družin, otrok na begunski poti	21
2.4. Vloga socialnega dela v osnovnošolski svetovalni službi, ki je utemeljena na razumevanju travme	23
2.5. Šola kot sistem, ki retravmatizira otroka s predhodno izkušnjo travme ali ga podpre	26
3. OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA	29
3.1. Formulacija problema	29
3.2. Raziskovalna vprašanja	29
4. METODOLOGIJA	31
4.1. Vrsta raziskave	31
4.2. Merski instrument	31
4.3. Opredelitev enot raziskovanja	31
4.4. Opis postopka zbiranja podatkov	32
4.5. Obdelava in analiza podatkov	32
5. REZULTATI	33
6. RAZPRAVA	58
7. SKLEPI	72
8. PREDLOGI	77
9. UPORABLJENA LITERATURA	78
10. PRILOGE	86
10.1. Priloga A: Smernice za intervju	86

10.2.	Priloga B: Odprto kodiranje	88
10.3.	Priloga C: Osno kodiranje	178

KAZALO SLIK

Slika 1:	Drevo obremenjujočih izkušenj v otroštvu	15
----------	--	----

KAZALO TABEL

Tabela 1:	Odprto kodiranje intervjuja A	88
Tabela 2:	Odprto kodiranje intervjuja B	104
Tabela 3:	Odprto kodiranje intervjuja C	123
Tabela 4:	Odprto kodiranje intervjuja D	137
Tabela 5:	Odprto kodiranje intervjuja E	151
Tabela 6:	Odprto kodiranje intervjuja F	165

1. UVOD

Šola predstavlja pomemben del življenja mladih. V nekaterih primerih je lahko šola edino varno in spodbudno okolje za otroka, kakor ugotavljajo Mešl, Drglin in Kuhar (2021, str. 967). Kljub temu da šola nima primarne vloge za prepoznavanje in preprečevanje travmatičnih izkušenj pri otroku, pa zaradi rednega stika z otroki pogosto prihaja v stik s to tematiko, saj učinek travme vpliva tudi na učno uspešnost v šoli (Mešl, Drglin in Kuhar, 2021, str. 967). Uspeh v šoli pa ne zajema samo ocen, temveč vključuje tudi socialno-čustveni razvoj, telesno zdravje, jezikovni razvoj, motivacijo in ustvarjalnost (Council on Early Childhood, & Council on School Health, 2016, str. 1).

V poglavju »Teoretični del« najprej predstavim pristop, utemeljen na razumevanju travme, kjer podrobneje predstavim definicijo pristopa, namen, zgodovino ter načela in elemente. Nato se osredotočim na vključevanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme, v šolsko okolje, kjer poudarek usmerim tudi v Slovenijo. V nadaljevanju izpostavim otroke z izkušnjo travme v osnovni šoli ter predstavim različne obremenjujoče izkušnje v otroštvu, kjer izpostavim kompleksno travmo, revščino in socialno izključenost ter travmo otrok priseljencev in beguncev, oziroma travmo otroka na begunski poti. Poseben poudarek namenim tudi pozitivnim izkušnjam in odpornosti otrok. V zadnjih dveh razdelkih se posvetim vlogi socialnega dela v šolski svetovalni službi, ki temelji na razumevanju travme ter šoli kot sistemu, ki lahko otroka s preteklo izkušnjo travme retravmatizira ali ga podpre. Te tematike podkrepim z ustrezno literaturo, kot so različni znanstveni članki, strokovne knjige in priročniki.

V diplomskem delu želim izpostaviti vlogo socialnega dela, ki temelji na razumevanju travme, pri delu z osnovnošolskimi otroki s travmatično izkušnjo. Zanima me kakšno znanje imajo osnovnošolski socialni delavci pri delu z otroki s travmatično izkušnjo in kako razumejo ter implementirajo načela pristopa, utemeljenega v razumevanju travme, v svoje vsakodnevno delo. Poleg tega me zanima kakšne pomanjkljivosti prepoznavajo socialni delavci na področju svetovalnega in pedagoškega dela kolegov z otroki s travmatičnimi izkušnjami ter kje prepoznavajo potrebo po dodatni krepitvi moči. Svoje raziskovanje usmerim tudi na širši šolski kontekst, saj raziskujem kakšne strategije in pristope za ustvarjanje varnega in podpornega okolja omogoča šola ter kako preprečuje retravmatizacijo. Ugotovitve pa predstavim v empiričnem delu

2. TEORETIČNI DEL

2.1. Pristop, utemeljen na razumevanju travme

Socialni delavci¹ se pri svojem delu pogosto srečujejo z uporabniki, ki imajo izkušnjo travme, ki se jim je lahko pripetila v daljni ali nedavni preteklosti ali danes (Levenson, 2017, str. 105). Takšna srečanja z uporabniki se pojavljajo na različnih strokovnih področjih, kot so obravnava zasvojenosti in odvisnosti, delo na področju duševnega zdravja, v kazenskopравnih sistemih ter delo v socialnem varstvu otrok in družin, ki vključuje tudi podsistem zaščite otrok (Knight, 2015; Substance Abuse and Mental Health Service Administration, 2014), vse pogosteje pa se prepozna tudi, da mladi prinašajo svoje izkušnje travme v šolski sistem, kar pogosto vpliva na njihov učni uspeh. Javne institucije, vključno s šolami, vse bolj prepoznava vplive travme ter razmišljajo, kako bi lahko prispevali k reševanju ali poglobljanju težav, povezanih s travmo. Pri tem vse pogosteje uvajajo pristop, utemeljen na razumevanju travme (Substance Abuse and Mental Health Service Administration, 2014, str. 2–3).

Ko strokovni delavci² delajo v okoljih, kjer je verjetno, da bodo sodelovali z odraslimi osebami z zgodovino travme iz otroštva, je pomembno, da razmislijo o možnosti, da ima uporabnik takšno zgodovino, ne glede na to, ali se uporabnik predstavi kot nekdo, ki je doživel oz. preživel travmo ali ne. Praksa, utemeljena na razumevanju travme, ne pomeni, da strokovni delavec predpostavlja, da je uporabnik preživel, prav tako ne usmerja fokusa samo na travmo, temveč se zaveda, da uporabnikova zgodovina travmatičnih izkušenj vpliva na njegovo sedanost. Poudarek je na pomoči preživelim, da razumejo, kako njihova preteklost vpliva na sedanost in na večanju njihove moči, da bi učinkovitejše živeli v sedanosti (Knight, 2015, str. 2). V skladu s tem razumevanjem, se socialni delavci, ki delujejo po pristopu, utemeljenem na razumevanju travme, pri svojem delu zanašajo na znanje o travmi in delujejo na način, ki je spoštljiv in sočuten, spodbujajo samoodločanje ter omogočajo ponovno vzpostavitev zdravih medosebnih veščin in strategij spoprijemanja (Levenson, 2017, str. 105).

¹ V nadaljevanju bom uporabljala moško slovnično obliko socialni delavec. Izraz se nanaša na vse osebe, ne glede na spol.

² V nadaljevanju bom uporabljala moško slovnično obliko strokovni delavec. Izraz se nanaša na vse osebe, ne glede na spol.

Kot ugotavljajo Maynard, Farina, Dell in Kelly (2019, str. 3–5) se pristop, utemeljen na razumevanju travme spodbuja v vseh sistemih, namenjenim otrokom, in predstavlja razmeroma nov pristop k oskrbi otrok in mladostnikov z izkušnjo travmatičnega dogodka, ki se obravnavajo v sistemih socialnega varstva otrok, mladoletniškega pravosodja (angl. juvenile justice), duševnega zdravja in v izobraževalnih sistemih. Čeprav so posebne intervencije, kot je na primer na travmo osredotočena kognitivno-vedenjska terapija (angl. Trauma-focused cognitive behavior therapy), dobro uveljavljene kot psihoterapevtski pristopi in se pogosto uporabljajo pri delu z ljudmi, ki so doživeli travmo, se pristop, ki temelji na razumevanju travme, razlikuje od zgoraj navedenih. Gre za način delovanja organizacij in javnih sistemov. Tisto, kar je bistveno za ta pristop, ni bilo vedno jasno opredeljeno, pristop in njegove različice pa so bile različno poimenovane – pristop, utemeljen na razumevanju travme (angl. trauma-informed care), na travmo senzibiliziran sistem (angl. trauma-sensitive system), sistem, ki je utemeljen na razumevanju travme (angl. trauma-informed system), ipd. Zaradi raznolikih poimenovanj lahko še vedno prihaja do zmede, kar dodatno otežuje izvajanje in proučevanje pristopov.

Da bi se izognili tej zmedi, je Ameriška uprava za zlorabo substanc in duševno zdravje (angl. Substance Abuse and Mental Health Service Administration) ponudila jasnejšo opredelitev pristopa. Organizacija (2014, str. 9) pojasnjuje, da se programi, organizacije ali sistemi, ki delujejo na podlagi pristopa utemeljenega na razumevanju travme, zavedajo obsežnega vpliva travme in razumejo možne poti okrevanja, prepoznavajo znake in simptome travme pri uporabnikih, družinah, zaposlenih in drugih, vpletenih v program ter se odzivajo tako, da v celoti vključujejo znanje o travmi v politike, postopke in prakso ter stremijo k preprečevanju retravmatizacije. Pri tem sledijo predpostavkam, ki jih imenujejo štirje R-ji: zavedanje o travmi (angl. realise), prepoznavanje travme (angl. recognize), odzivanje na travmo (angl. responds) in upiranje retravmatizaciji (angl. resist re-traumatization).

Zgodovinski pregled delovanja Ameriške uprave za zlorabo substanc in duševno zdravje pa dodatno ponazarja, kako je prišlo do razvoja tega pristopa v praksi. Omenjena organizacija (2014, str. 5) je bila v zadnjih dvajsetih letih prepoznana kot ena izmed vodilnih institucij na področju prepoznavanja in naslavljanja travme kot temeljne odgovornosti javnih sistemov, ki delujejo na področju duševnega zdravja ter programov nudenja storitev na področju zasvojenosti. Aktivno podpira razvoj in uveljavitev sistemov oskrbe, ki temeljijo na razumevanju travme. Leta 1994 je organizirala prvo nacionalno konferenco, na kateri so ženske

spregovorile o svojih izkušnjah travme in ponovne retravmatizacije v zdravstvenih ustanovah ter leta 1998 financirala študijo, katere cilj je bilo razviti in ovrednotiti celostne pristope pomoči za ženske s težavami v duševnem zdravju in zasvojenosti ter izkušnjami fizične in/ali spolne zlorabe. Leta 2001 je organizacija financirala še Nacionalno pobudo za travmatični stres pri otrocih (angl. National Child Traumatic Stress Initiative), katere namen je bil povečati razumevanje travme pri otrocih in razviti učinkovite pristope dela za otroke, ki so bili izpostavljeni različnim oblikam travmatičnim dogodkom (Substance Abuse and Mental Health Service Administration, 2014, str. 5). Na podlagi povečanega razumevanja vseprisotnosti travme je po Združenih državah Amerike nato prišlo do razcveta številnih organizacij in storitvenih sistemov, ki so začeli raziskovati načine, kako svoje storitve oblikovati na uporabniku z izkušnjo travme prijazen način (Substance Abuse and Mental Health Service Administration, 2014, str. 6). Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 228–230) ugotavljata, da so spremembe, ki se v tujini dogajajo na področju sistemov zaščite otrok in temeljijo na načelih pristopa, utemeljenega na razumevanju travme, dobro izhodišče za nadaljnji razvoj sistemov zaščite tudi v Sloveniji. Avtorici sta mnenja, da se lahko od drugih držav naučimo, kako ključno je sistematično izobraževanje strokovnjakov, ki delujejo na področjih zaščite otrok ter da je naša naloga, da ozaveščamo o znakih in posledicah travme ter načinih zaščite in pomoči otrokom.

2.1.1. Načela pristopa, utemeljenega na razumevanju travme

Ameriška uprava za zlorabo substanc in duševno zdravje (2014, str. 6–11) izpostavlja šest ključnih načel pristopa utemeljenega na razumevanju travme. To so :

- varnost,
- zaupanje in iskrenost,
- podpora in povezovanje za ljudi z isto/sorodno izkušnjo,
- sodelovanje in vzajemnost,
- krepitev moči, glas in izbira ter
- vpliv kulture, zgodovine in spola.

Steele in Malchiodi (2012, str. 16–17) pa izpostavljata naslednje elemente pristopa:

- razumevanje travme in njenih vplivov,
- zagotavljanje varnosti,
- zagotavljanje kulturnih kompetenc,

- povečanje nadzora, izbire in avtonomije osebe z izkušnjo travme,
- delitev moči in vodenja,
- integracija pomoči,
- okrevanje se zgodi v odnosih ter
- okrevanje je možno.

Steele in Malchiodi (2012, str. 16–17) pojasnjujeta, da element »razumevanje travme in njenih vplivov« omogoča, da prepoznamo vedenja in odzive, ki se nam lahko zdijo škodljiva in nekoristna kot možna prilagoditev na pretekle travmatične izkušnje. Element »zagotavljanje varnosti« opisujeta, kot vzpostavljanje varnega okolja, kjer so zadovoljene človekove osnovne potrebe in je zagotovljeno dosledno, predvidljivo in spoštljivo ravnanje odraslih v odnosu do otroka. Element »zagotavljanje kulturnih kompetenc« osvetljuje spoznanje, da kulturni kontekst vpliva na posameznikovo delovanje in razumevanje sveta. Element »povečanje nadzora, izbire in avtonomije osebe z izkušnjo travme« zagotavlja, da osebi pomagamo pridobiti nazaj nadzor nad življenjem in spodbujamo povečanje kompetenc, ki bodo povečale osebkov občutek avtonomije. Osebi z izkušnjo travme jasno ubesedimo pričakovanja, ga sproti informiramo, zagotavljamo priložnosti za sprejemanje odločitev in skupaj sodelujemo pri oblikovanju ciljev. Element »delitev moči in vodenja« razlagata kot spodbujanje demokracije in uravnavanje enakovrednih položajev. Element »integracije pomoči« spodbuja celostni pogled na osebo in njegovim procesom okrevanje ter krepi sodelovanje znotraj organizacije kot tudi vključitev zunanjih, drugih organizacij v delovni odnos. Elementa »okrevanje se zgodi v odnosih« in »okrevanje je možno« pa avtorja izhajata iz prepričanja, da vzpostavitev varnega, pristnega odnosa bistveno prispeva k uspešnemu okrevanju osebe ter da delo temelji na prepričanju, da je okrevanje možno in dosegljivo za vsakogar, da zagotavljamo priložnosti za vključevanje uporabnikov v programe podpore, se fokusiramo na moči in odpornosti in oblikujemo cilje, usmerjene v prihodnost.

2.2. Na razumevanju travme utemeljena šola in izobraževalni sistem

Mešl, Drglin in Kuhar (2021, str. 947–948) navajajo, da so vrtci in šole lahko eden izmed ključnih varovalnih dejavnikov v življenju otrok s (potencialno) travmatičnimi izkušnjami oz. posledicami travm, saj imajo pomembno vlogo v življenju otrok in celotnih družin, ker lahko

zgodaj prepoznajo travmatične izkušnje, njihove posledice ter prispevajo k čimprejšnji podpori ali tudi zaščiti otrok. To razumevanje poglobi Rutar Ilc (2019, str. 144) v svojem prispevku, kjer pojasnjuje, da šola deluje kot varovalni dejavnik tako na sistemski ravni kot tudi na psihološki oz. psihosocialni ravni. Avtorica razlaga, da si šola na sistemski ravni, ob formalnih ali neformalnih priložnostih, prizadeva za kulturno nenasilje in sodelovanje ter razvija spodbudno in varno učno okolje. Na psihološki oz. psihosocialni ravni pa skrbi za dobro počutje in psihično blaginjo učencev, učiteljev ter drugih zaposlenih. To dosega z vzpostavljanjem spodbudne razredne klime in ustreznim vodenjem razreda ter prepoznavanjem otrok v stiski. S pravočasno odzivnostjo in ustrezno podporo lahko šola zagotavlja pomoč vsem, ki jo potrebujejo. Tako lahko s svojimi praksami in intervencijami blaži ter popravlja učinke družinskega in širšega socialnega nasilja. Poleg tega, kot ugotavlja Rutar Ilc (2019, str. 157) lahko šola s možnostmi za sodelovanje ter učenje čustvenih in socialnih veščin ali pismenosti, izboljša socialne spretnosti ter pomaga učencem ustrezno izražati in obvladovati čustva, kar lahko nadomesti morebitne pomanjkljivosti iz primarnega socialnega okolja.

Simon, Compton in Overstreet (2020, str. 5) poudarjajo, da se sodobni pristopi, ki stremijo k podpori učencem, ki so doživeli travmatične izkušnje, zavedajo, da se odzivi na travmo razlikujejo in tako vplivajo na različna tveganja za šolski uspeh. Tako se po njihovem mnenju, šolski sistem ne sme osredotočati samo na ranljive učence, temveč je treba vključiti pristope, ki temeljijo na preventivi, zgodnjemu ukrepanju in ciljni usmerjenosti podpore pri travmi. Na podlagi tega, se je začelo razvijati in širiti zavedanje o šoli, utemeljeni na razumevanju travme.

Kot odgovor na potrebe otrok s travmatičnimi izkušnjami, je Ameriška Nacionalna mreža za otroški travmatski stres (angl. National Traumatic Child Stress Network) (2018, str. 2) ustvarila sistemsko zasnovo, kjer opisuje na razumevanju travme utemeljen sistem in pristop, kot šolski sistem, v katerem vsi zaposleni (učitelji, šolski administratorji, osebje, ipd.) prepoznajo in se odzovejo na vedenjski, čustveni, medosebni in akademski vpliv travmatičnega stresa na tiste znotraj šolskega sistema. Kot razlaga Ameriška nacionalna mreža za otroški travmatski stres (2017, str. 4) dalje, na razumevanju travme utemeljen pristop v osnovni šoli pripravi šole na to, da se začnejo odzivati na potrebe učencev s celovitimi, dostopnimi socialnimi, vedenjskimi in čustvenimi podporami, ki vključujejo vse člane skupnosti, kot tudi dostop do znanstveno

utemeljenih, razvojno primernih storitev za otroke in njihove družine. To zahteva vključenost vseh učiteljev in osebja, saj so vsakodnevno v stiku z učenci, ki so doživeli travmo in izgubo.

V skladu s sistemsko zasnovo tega pristopa je opredeljenih deset področij, ki zajemajo na razumevanju travme utemeljen šolski sistem (The National Traumatic Child Stress Network, 2018, str. 2–3):

1. **Prepoznavanje in ocenjevanje travmatskega stresa:** Šole morajo uvesti šolske politike, ki omogočajo prepoznavanje učencev z izkušnjo travme in imeti morajo pripravljene odzivne načrte za pomoč takšnim učencem.
2. **Preventiva in intervencije, povezane s travmatskim stresom:** Vsem v šoli (med njih štejemo zaposlene, učence in družine) je treba omogočiti dostop do ustrezne podpore, tudi v drugih institucijah, ter preverjenih preventivnih in intervencijskih programov.
3. **Izobraževanje in ozaveščanje o travmi:** Zaposleni morajo imeti redne priložnosti do izobraževanja, ki omogočajo razvoj skupnega razumevanja, kako travma vpliva na učenje, ter pomagajo razviti veščine za spoprijemanje in krepitev moči.
4. **Vključevanje učencev in družinskih članov:** Šola mora učence in njihove družine vključiti kot enakovredne partnerje pri oblikovanju travmi prijaznega šolskega sistema, kar krepi zaupanje in sprejetost.
5. **Oblikovanje učencem z izkušnjo travme prijaznega učnega okolja:** Šola mora spodbujati učenje zdravih socialno-čustvenih veščin in v delo vključevati travmi prijazne prakse.
6. **Kulturna občutljivost:** Šolski sistem mora biti občutljiv na kulturna ozadja učencev, spodbujati kulturno primerne odzive na travmo in različne načine iskanja pomoči.
7. **Upravljanje kriznih situacij:** Uvedeni morajo biti jasni postopki za preprečevanje in odzivanje na krizne situacije ter okrevanje po njih.
8. **Skrb za zaposlene in sekundarni travmatski stres:** Pomembno je, da šola nudi usposabljanja in podporo svojim zaposlenim, da se prepreči izgorelosti in pomaga obvladovati stres.
9. **Politika šolske discipline:** Šola mora imeti politiko, v katerih so jasno zapisane pravične in preventivne discipline, ki združujejo varnost in pomoč učencem pri ponovni vključitvi.

Sodelovanje in povezovanje s skupnostjo: Šolsko osebje spodbuja, da sodeluje in si prizadeva, da razumevanje travme postane del vsakdanjega delovanja šole. Hkrati se spodbuja povezovanje in sodelovanje s širšo skupnostjo.

Watson, Astor, Capp in Benbenishty (2024) so leta 2022 v Združenih državah Amerike izvedli raziskavo, v kateri so primerjali razlike v politiki in praksah med šolami, ki upoštevajo pristop, utemeljen na razumevanju travme in tistimi, ki ta pristop ne upoštevajo. Šole, ki so jih zaposleni socialni delavci označili kot travmi prijazne, so bile statistično pogostejše opremljene z ustreznimi politikami in praksami. Politike in prakse med katere lahko štejemo (Watson, Astor, Capp in Benbenishty, 2024, str. 1000): usposabljanje o travmi za zaposlene, viri za sekundarni travmatski stres in samopomoč, psihoedukacija o travmi za učence in starše, pedagoški pristopi v razredu za umirjanje in ponovno usmerjanje pozornosti učencev, zaznavanje reakcij travme ali posttravmatske stresne motnje ter obremenjujoče izkušnje v otroštvu, na travmo osredotočene intervencije, zavezanost k ustvarjanju varnega in spodbudnega učnega okolja za vse učence, programi za izboljšanje šolskega vzdušja ipd. Opaženo je bilo več usposabljanj o travmi, ponujenih več virov za sekundarni travmatski stres in samopomoč, psihoedukacija o travmi za učence in starše ter več na travmo osredotočene intervencije. Nekatere politike, povezane s COVID-19 (med drugimi tudi zagotavljanje osnovnih potreb za učence in družine ter smernice za ustrezno komunikacijo in vedenje staršev) so bile pogostejše v šolah, ki so upoštevale pristop, utemeljen na razumevanju travme. Presenetljivo je, da so bile v takšnih šolah pogostejše prisotne varnostne naprave, v tem primeru detektorji kovin, kar avtorji povezujejo z dejstvom, da te šole pogosto vključujejo varnostne strategije s sodelovanjem varnostnih služb. Glede na to, da je bila raziskava v ZDA, je takšen ukrep mogoče razumeti kot odziv na visoko pogostost strelskih pohodov v ameriških šolah. Avtorji (2024, str. 1005) hkrati opozarjajo, da razlike med šolami, ki upoštevajo pristop, utemeljen na razumevanju travme, in tistimi, ki tega pristopa ne upoštevajo, morda ne izvirajo le iz strateško, z vizijo usmerjenih politik in praks, temveč so lahko razlike povezane tudi z različno razpoložljivostjo in razporeditvijo finančnih virov.

2.2.1. Slovenija in na razumevanju travme utemeljene šole in izobraževalni sistemi

Kot ugotavljata Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 215) je pristop, utemeljen na razumevanju travme, mednarodno zelo razširjen, vendar v Sloveniji še nekoliko nepoznan. Kljub temu da avtorici opozarjata, da pri nas še nismo začeli načrtno začeti uvajati takšnega pristopa v različnih organizacijah, med katerimi je tudi šolski sistem, pa že obstajajo nekatere pobude, ki strmiijo v to smer. Rutar Ilc (2019, str. 162) opisuje eno izmed teh pobud, to je program *Spodbudno in varno učno okolje* za namen usposabljanja učiteljskih timov in ravnateljev, ki ga je Zavod Republike Slovenije za šolstvo začel izvajati v šolskem letu 2018/2019. Kot trdijo Kranjc idr. (2019, str. 5) se širi zavedanje, da je kakovost šole močno povezana z varnim in spodbudnim učnim okoljem, ki pozitivno vpliva na učenje, dosežke in vključenost učencev. Pozitivna šolska klima in kultura spodbujata sodelovanje, družbeno, čustveno in fizično varnost, spoštovanje ter skupno odgovornost vseh udeleženih za učno okolje in razvoj šole. To pa želijo doseči z naslednjimi cilji (Rutar Ilc, 2019, str. 162):

- ozaveščanje o vplivu psihosocialnih odnosov na klimo, počutje in vključevanje,
- poudarjanje pomena varnega ter dobrega odnosa, povezanosti, kompetentnosti in sprejetosti,
- krepitev odnosnih in komunikacijskih veščin učiteljev in učencev,
- usvajanje strategij za vzpostavljanje zaupanja in povezanosti med učitelji, učenci ter med učitelji in učenci,
- razumevanje povezanosti med vedenjem in čustvovanjem (ABC model in tehnika 4R),
- razumevanje čustev ter razvoj osnov čustvene in socialne pismenosti,
- usvajanje temeljnih tehnik za spodbujanje čustvene in socialne pismenosti,
- usvajanje zahtevnejših pristopov za čustveno in socialno opismenjevanje.

Čeprav program *Spodbudno in varno učno okolje* ni izrecno opredeljen kot pristop, utemeljen na razumevanju travme, pa vsebuje določene elemente, ki lahko sovpadajo s tem pristopom. Eden izmed ciljev programa (Rutar Ilc, 2019, str. 162) je dojemanje povezanosti med vedenjem in čustvovanjem ter razumevanje delovanja čustev. Ta cilj je mogoče povezati s pristopom, utemeljenem na razumevanju travme, saj le-ta poudarja, da so izkušnje in vedenje oseb pogosto izraz prilagodljivih odzivov na travmatične izkušnje (Substance Abuse and Mental Health Service Administration, 2014, str. 9). Poleg tega program *Spodbudno in varno učno okolje*, kot

že samo ime pove, stremlji k ustvarjanju varnega okolja, v katerem se bodo učenci počutili psihično in fizično varne, kar je eno izmed načel pristopa, utemeljenega na razumevanju travme (Substance Abuse and Mental Health Service Administration, 2014, str. 11). Prav tako ozaveščajo o pomenu dobrega stika, zaupanja in povezanosti med učitelji in učenci, kar je prav tako načelo pristopa, utemeljenega na razumevanju travme (Substance Abuse and Mental Health Service Administration, 2014, str. 11).

Šola ima pomembno vlogo pri socialnem in čustvenem opismenjevanju, saj to predstavlja enega izmed ključnih varovalnih dejavnikov duševnega zdravja ter temelj njihovega zadovoljstva v življenju. Za uspešno vključevanje v medosebne odnose in širšo družbeno okolje sta ključna socialna in čustvena pismenost, ki jih učenci razvijejo skozi proces učenja in vsakodnevnih interakcij v šolskem okolju. V razredu se učenci učijo sprejemanja sebe in drugih, kako komunicirati, izražati in razumeti svoja čustva, prevzemanja odgovornosti in konstruktivno reševati težave (Rutar Ilc, Rogič Ožek in Gramc, 2017, str. 6). Zavod Republike Slovenije za šolstvo (2019, str. 6–7) osvetljuje razumevanje, da učenci preko ponavljajočega se nezaželenega vedenja izražajo svoja neprijetna čustva, kot so strah, jeza, sram, krivda ali žalost, saj ne znajo, ne zmorejo ali ne želijo izraziti na socialno sprejemljiv način. V ta namen predlagajo uporabo načela 4R in/ali sistem ABC, ki pomagata prepoznati ozadje vedenja ter prispevata k učenju spretnosti za uravnavanje vedenja.

Načela 4R ponujajo smernice za odzivanja ob nezaželenem vedenju. Učitelj ali svetovalni delavec se mora odzvati **razumno** brez nepremišljenih in impulzivnih odzivov ter **razlikovati** vedenje od osebe. **Razumeti** mora dogajanje in ga ne vzeti osebno, kot napad nase, ter **reagirati** odločno, konstruktivno, v rešitev usmerjeno in spodbuditi učenčevo prevzemanje odgovornosti in iskanje nadomestnih vedenj (Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2019, str. 6). Vendar ne smemo zamenjevati s predpostavkami 4R, ki jih opisuje Ameriška uprava za zlorabo substanc in duševno zdravje (2014) kot razlago delovanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme (za podrobnejšo razlago, glej str. 4 v diplomskem delu).

Naslednji model temelji na Ellisovem modelu, ki ga je Milivojević predstavil v svoji knjigi Emocije (1999), avtorice Rutar Ilc, Rogič Ožek in Gramc (2017, str. 20–21) pa so ga predstavile kot uporabno orodje za strokovne delavce pri razumevanju otrokovega doživljanja sebe, drugih

in sveta ter pomenov, ki jim pripisuje situacijam. Model ABC je sestavljen iz treh komponent. Komponenta A ponazarja dogodek ali situacijo, ki se je posamezniku zgodila, komponenta B predstavlja pomen in vrednoto, ki ju posameznik pripisuje temu dogodku ali situaciji ter komponenta C, ki ponazarja čustvo, ki ga v zvezi z dogodkom posameznik občuti in na podlagi tega čustva reagira. Pri učencih pogosto zaznamo le vedenje, zato nam ta model omogoča vpogled v ozadje in razumevanje procesa, ki poteka v učencu, ki drugače pogosto ostaja skrito. Pri tem so lahko v pomoč vprašanja, ki jih zastavimo učencu (Rutar Ilc, Rogič Ožek in Gramc, 2017, str. 20–21):

- (A) »Kaj natančno se je zgodilo?« (kjer iščemo sprožilni dogodek ali situacijo);
- (B) »Kaj si takrat mislil o tem, sebi, drugim?, »Kako si to razumel?«, »Zakaj ti je to tako pomembno?«, »Katera tvoja vrednota je ogrožena ali potrjena?« (pri tem vprašanjih iščemo pomene in vrednote);
- (C) »Katero čustvo si občutil?« (kjer iščemo čustva).

S temi vprašanji, dobimo elemente, katere lahko strnemo v zaokroženo pripoved: Zgodilo se je to (A), ti si to razumel kot (B), ker ti je to pomembno (B), zato si občutil (C). Tako dobimo predstavo kako so učenčeva čustva vplivala na njegovo vedenje.

Za lažje razumevanje iste avtorice (2017, str. 21) ponazorijo uporaba modela na primeru učenca, ki je udaril sošolca. S pogovorom strokovna delavka ugotovi, da je učenec udaril sošolca (to predstavlja komponento A), saj je učenec razumel sošolčevo vedenje (grdi pogled in zmajevanje z glavo) kot znak, da ga ne mara, ker je neumen (komponenta B), kar je v njem sprožilo žalost in jezo (komponenta C). Gre za primer nezaželenega vedenja, kjer lahko strokovna delavka in učenec preko pogovora poiščeta načine nadomestnega, socialno sprejemljivega vedenja.

2.3. Otrok z izkušnjo travme v osnovni šoli

Travmatičen dogodek predstavlja strašljiv, nevaren ali nasilen dogodek, ki ogroža otrokovo življenje ali telesno celovitost. Travmatični dogodek sproži močne čustvene in telesne reakcije, ki lahko vztrajajo še dolgo po dogodku. Otroci lahko doživljajo občutke nemoči in strahu, hkrati pa se lahko pojavijo tudi fiziološke reakcije, kot so razbijanje srca, izguba nadzora nad črevesjem in mehurjem, ipd. Otroci, ki trpijo za otroškim travmatičnim stresom, so tisti, ki so bili izpostavljeni eni ali več travmatičnim dogodkom v svojem življenju in razvijejo reakcije,

ki vztrajajo in vplivajo na njihov vsakdan ter njihovo sposobnost delovanje in interakcijo z drugimi, tudi potem, ko so se dogodki končali. Nobena starostna skupina otrok ni imuna na učinke travmatičnih izkušenj. Način, kako se bo otrok odzval na travmatični dogodek, pa se razlikuje od posameznika in bo hkrati odvisen od starosti ter razvojnega nivoja otroka (The National Child Traumatic Stress Network, b.d.a). Pomembno je zavedanje, da sama travma ni samo povezana z dogodkom samim, temveč predvsem iz posameznikovih odzivov nanje. Tako se lahko učinki travme izražajo na različne načine. Lahko se razteza od odkrito motečega vedenja do zapiranja vase, depresije ali celo pretirane potrebe po popolnosti pri šolskem delu. Mnogi učenci, ki so doživeli travmatični dogodek, lahko uspešno prilagodijo svoje šolsko vedenje, kljub temu da v sebi nosijo težko breme (Hertel in Johnson, 2020, str. 28).

Otroke, ki so izpostavljeni travmatičnim dogodkom, lahko spremljajo različne reakcije, vključno z žalovanjem, težave s pozornostjo, šolskimi težavami, nočnimi morami ali boleznimi. Travma lahko tudi vpliva na razvoj otrokovih možganov na več načinov (The National Child Traumatic Stress Network, 2018; Child Welfare Information Gateway, 2020). Ena izmed možnosti je, da ima otrok kronične reakcije boj-beg, ki vplivajo na vedenjske in čustvene spremembe. Posledično lahko zmotijo izobraževalne procese, povezane s poučevanjem in učenjem, ne le pri otroku s travmatično izkušnjo, temveč tudi pri vrstnikih, učiteljih in osebju, ki sestavljajo šolsko skupnost (The National Child Traumatic Stress Network, 2018).

Simptomi travmatičnega stresa lahko povzročijo težave na različnih ravneh, kot so nevrobiološke, kognitivne, socialne, čustvene in vedenjske. Te težave lahko ovirajo šolsko delovanje in se izražajo v obliki učnih težav, nižjih ocen, potrebe po posebnem izobraževanju, slabši prisotnosti, povečanem problematičnem vedenju ter pogostejših začasnih in trajnih izključitvah (Maynard, Farina, Dell in Kelly, 2019, str. 3–4).

Terr (1991) pojasnjuje, da so zatiranje misli, težave s spancem, pretirane reakcije, razvojne regresije, namerno izogibanje, panika, razdražljivost in prevelika previdnost/pazljivost najpogostejši znaki, ki jih prepoznamo pri otroku z izkušnjo travme. Avtorica (str. 324) v svoji knjigi posebej poudarja štiri skupine indikatorjev, ki so značilne za večino otrok z izkušnjo travme v otroštvo. To so :

- Močno vizualizirani in ponavljajoči se spomini.

- Ponavljajoče se vedenja.
- S travmo povezani strahovi.
- Spremenjeni odnosi do ljudi, življenja in prihodnosti.

Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 206) dodajata, da je travma v otroštvu vedno povzročena od zunaj, da si je otrok ne povzroči sam ter da zanj nikoli ni odgovoren. Otroci imajo manj razvite socialne in kognitivne sposobnosti, ki blažijo psihološki vpliv stresnih dogodkov. To prispeva k temu, da se pri otrocih znaki travme pojavijo že po manj stresnih dogodkih kot pri odrasli osebi. Menita, da obremenjujoče izkušnje v otroštvu vplivajo na psihološke, zdravstvene in socialne posledice v odraslosti.

2.3.1. Obremenjujoče izkušnje v otroštvu

Otroci se lahko srečajo s številnimi dogodki, ki povzročijo travmo. Poleg zlorabe v zgodnjem otroštvu in izkušnjo bivanja z družino s številnimi izzivi, so lahko za otroka travmatični tudi dogodki, kot so nasilje, smrt družinskega člana, bolezen, namestitve zunaj doma, revščina in zgodovinska travma (npr. zatiranje in/ali diskriminacija). Nekatere travme so precej očitne, kot na primer fizično in spolno nasilje ali prisostvovanje družinskega nasilja, medtem ko so izkušnje, kot so čustvena zanemarjenost, odsotnost starša ali skrbnik, ki zlorablja substance, bolj skrite (Levenson, 2017, str. 105).

Strokovnjaki te izkušnje poimenujejo obremenjujoče izkušnje v otroštvu (angl. Adverse Childhood Experiences), poznane tudi pod okrajšavo ACE, oz. v slovenskem jeziku OIO (Kuhar in Zager Kocjan, 2020, str. 509), pri čemer gre za poimenovanje, ki izhaja iz študije o vplivu obremenjujočih izkušenj na izide v odraslosti, avtorjev Felitti in drugih (Felitti idr., 1998). Boullier in Blair (2018, str. 132) pojasnujeta obremenjujoče izkušnje v otroštvu kot potencialne travmatične dogodke, ki lahko negativno vplivajo na zdravje in počutje ter vključujejo zlorabo in zanemarjanje, kot tudi življenje v okolju, katero je škodljivo za otrokov razvoj. Kuhar in Zager Kocjan (2020, str. 509) nadaljujeta, da OIO niso povezane le z negativnimi izidi v otroštvu, temveč tudi v odraslosti.

V OIO-študijah se OIO razvrstijo v tri skupine: zloraba, zanemarjanje in izzivi v družini. Pod vsako od teh kategorij najdemo več podkategorij. Pod zlorabo spadajo čustvena, fizična in

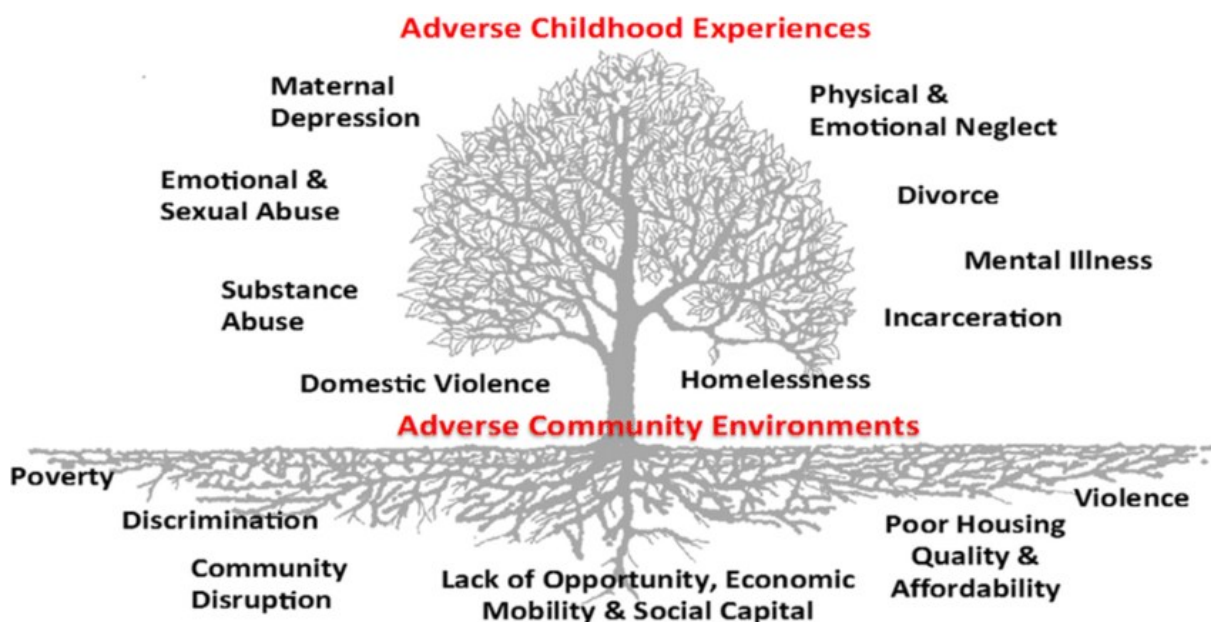
spolna zloraba. Zanimarjanje obsega čustveno in fizično zanemarjanje, medtem ko izzivi v družini vključujejo nasilje med odraslimi člani v gospodinjstvu, zasvojenost, duševne težave in kriminalno dejanje odraslega člana gospodinjstva ter razveza staršev (Kuhar in Zager Kocjan, 2020; Center for Disease Control and Prevention, 2021). Center za nadzor in preprečevanje bolezni (2021) je z OIO-študijo prišel do ugotovitev, da so te prisotne v vseh populacijah. Skoraj dve tretjini udeležencev študije poročajo o vsaj enem OIO, več kot petina pa jih poroča o treh ali več OIO. Nekatere populacije so bolj izpostavljene OIO zaradi socialnih in ekonomskih razmer, v katerih živijo. OIO-študije so odkrile tudi, da bolj kot se število prisotnih OIO povečuje, se hkrati povečuje tudi tveganje za negativne izide. Ellis in Dietz (2017, str. 86) razlagata, da lahko OIO povečajo tveganje kroničnega stresa in razvijejo neugodne mehanizme obvladovanja ter lahko povzročijo kronične bolezni, kot so depresija, bolezni srca, debelost in zloraba substanc.

Zaradi vse večjega zavedanja o vplivu OIO se je razvil model gradnje odpornosti skupnosti (po angl. The Building community Resilience model), poznano tudi po krajšavi BCR model. Gre za transformativni sistem, ki spodbuja sodelovanje med otroškimi zdravstvenimi sistemi, skupnostnimi organizacijami in medsektorskimi partnerji, z namenom raziskovanja temeljnih vzrokov toksičnega stresa in OIO. Pristop BCR si prizadeva krepiti socialno podporo za otroke in družine, spodbuja zdravje, krepitev povezovanja skupnosti z organizacijami ter povečuje socialno podporo družinam in posameznikom (Ellis & Dietz, 2017).

Raziskava, izvedena v Tennesseeju, je pokazala, da kljub različnim izzivom, s katerimi se srečujejo tako mestne kot tudi podeželske skupnosti, življenje v podeželskih območjih Tennesseeja prinaša dodatne težave, kot so omejene socialno-ekonomske priložnosti (možnost zaposlovanja in dostojna plača) ter mobilnostjo (oddaljenost virov in pomanjkanje javnega prevoza). Za številne sodelujoče v raziskavi, je ravno revščina povzročala dodatne oblike stisk, ki so se izkazovale kot oblikovanje okolja z večjim tveganjem, kar posledično poveča verjetnost OIO ali predstavlja dodatne ovire pri dostopu otrok in družin do ustreznih virov ter podpore (Camacho & Handerson, 2022). Tako sta Ellis in Dietz (b.d.) izoblikovala sliko drevesa, s katerim ponazarjata povezave med stiskami v družinami in stiskami v skupnosti, kjer še posebej poudarjata vpliv revščine. Drevo je posajeno v revno prst, ki ponazarja revščino, ki pa je prežeto s sistemskimi neenakostmi, kot so pomanjkanje dostopnih in varnih stanovanj, nasilje in

diskriminacija v skupnosti ter omejen primanjkljaj priložnosti, ekonomskih mobilnosti in socialnega kapitala. Vsi ti elementi ustvarijo neugodno okolje v skupnosti, ki pa močno vplivajo na obremenjujoče izkušnje v otroštvu.

Slika 1: Drevo obremenjujočih izkušenj v otroštvu

Vir: Ellis, W. R., & Dietz, W. H. (b.d.). Pair of ACEs Tree. Pridobljeno 01. 04. 2025 s https://publichealth.gwu.edu/sites/g/files/zaxdzs4586/files/2023-06/resource-description_pair-of-aces-tree.pdf

V nadaljevanju bom predstavila pomen pozitivnih izkušenj v otroštvu in krepitev odpornosti pri otrocih ter podrobneje predstavila tri travme, za katere menim, da so zahtevne, v šolskem okolju pogoste, vendar manj izpostavljene. To so kompleksna travma, revščina in socialna izključenost kot travma in travma otrok migrantov oz. otrok na begunski poti.

2.3.1.1. Pozitivne izkušnje v otroštvu in krepitev odpornosti pri otrocih OIO imajo vpliv tudi na šolsko delovanje otroka. Učenci z večjim številom OIO so pogostejše odsotni od pouka, ne sodelujejo pri urah in imajo večje tveganje za možnost ponavljanja razreda (Crouch, Radcliff, Hung in Bennett, 2019, str. 904). Čeprav imajo OIO številne negativne posledice, jih lahko prisotnost pozitivnih izkušenj v otroštvu ublaži (Bethell, Jones, Gombojav, Linkenbach in Sege, 2019, str. 8). Med pozitivne izkušnje, ki delujejo kot zaščitni dejavniki in prispevajo k odpornosti otroka, spadajo odnosi znotraj družine in skupnosti, ki vključujejo ljubezen, skrb, socialno in praktično podporo ter občutek notranje varnosti (Kuhar in Zager

Kocjan, 2021, str. 5). Ključno je razumevanje povezanosti med OIO in dejavnike, ki krepijo odpornost učencev, z njihovo šolsko uspešnostjo, saj lahko šole tako učinkoviteje podprejo vse otroke pri izkoriščevanju izobraževalnih in vzgojnih možnosti (Kuhar in Zager Kocjan, 2022, str. 98).

Študije, ki so raziskovale prilagojenost otrok po izkušnji travmatičnega dogodka prispevajo k dodatnemu razumevanju, kako lahko nekateri posamezniki uspešno delujejo, kljub hudemu pretresu. Mnogi otroci in mladostniki, ki so doživeli kakšno tragedijo, zmorejo vzpostavljati zadovoljujoče odnose, dosegajo uspeh v šoli in razvijejo sposobnosti za učinkovito soočanje z morebitnimi prihodnjimi izzivi. Dva temeljna principa, ki lahko pomagata ohranjati in vzdrževati pozitivni razvoj pri osebah z izkušnjo travme, sta odpornost in posstravmatska rast (Steele in Malchiodi, 2012. str. 172).

Young (2021, str. 57) pojasnjuje odpornost kot psihološko vzdržljivost v stresnih situacijah in zmožnost prilagajanja na težave, ne da bi nas le-te popolnoma preplavile. Razlaga, da odpornost določa, kako učinkovito se soočamo v trenutkih krize in kako hitro si lahko od krize opomoremo. Odpornost je naša notranja zaščita in prva obrambna linija pred učinki travme, ki združuje moči in lastnosti, kot so občutek lastne učinkovitosti, zaupanja vase, stopnja občutka vrednosti in ljubezni s strani drugih, prilagodljivost pri reševanju problemov ter sposobnost ohranjanja občutka varnosti v svetu, kot ga dojamemo. Forkey, Griffin in Szilagya (2021, str. 11) pa opisujejo odpornost kot dinamičen in razvijajoč se proces, ki se oblikuje skozi čas. Kljub temu da temelji na genetskem potencialu, nanjo močno vpliva vzgoja, kultura, življenjske izkušnje in drugi okoljski dejavniki. Sposobnost prilagajanja se razvija postopoma in je tesno povezana z dostopnostjo podpornih odnosov v okolju v vseh fazah razvoja, čeprav nekatere prirojene sposobnosti, kot so kognitivne zmožnosti in vztrajnost, dodatno spodbujajo pozitivno prilagajanje.

Steele in Malchiodi (2012, str. 173–181) trdita, da se odpornost posameznika začne oblikovati že v obdobju dojenčka in zgodnjega otroštva, ko od staršev dosledno prejema tolažbo, pomirjanje in radost, kar pa je ključno za razvoj odpornega uma in telesa. Otroci z visoko razvito odpornostjo so bili naučeni regulirati svoje odzive na stres ter so pridobili dovolj občutka obvladovanja, da z zaupanjem verjamejo, da so zahtevne situacije le začasne in da se

bodo stvari sčasoma izboljšale. Vendar pa nekateri posamezniki izkusijo ponavljajoče se travmatične izkušnje s strani svojih staršev (fizična/spolna zloraba) ali pa od okolja, iz katerega prihajajo (družinsko nasilje, vojne, ipd.). V takšnih primerih so primarni odnosi porušeni, vendar lahko osebe razvijejo svojo edinstveno obliko odpornosti. S tem razvijejo prilagojene strategije spoprijemanja, ki jim omogočajo obvladovanje odnosov in okolja. Tako nekateri otroci ščitijo svoje starše, kljub nasilju, ki so ga doživeli iz strani staršev, iščejo razlage za njihovo obnašanje ali verjamejo, da je to nekaj normalnega, kar se jim dogaja, ter se dogaja tudi drugim. Obstajata še druga dva dejavnika odpornosti, ki jih razvijejo otroci in mladostniki, ki so doživeli kompleksno travmo, to sta ohranjanje samospoštovanja kljub travmi ter optimizem in upanje v boljšo prihodnost. Mnogi preživeli trdijo, da so uspeli ohraniti lastno samospoštovanje s pomočjo prepričanj, vrednot in vere. Prav tako verjamejo, da jih v prihodnosti čakajo boljši časi, saj jih ohranjajo upanje, sanje in vizijo boljših dni. To se pogosto odraža v ciljih, kot so dokončanje šolanja in odhod na svoje.

Forkey, Griffin in Szilagya (2021, str. 12) pa predstavljajo naslednje karakteristike, pogoje in podpore, ki spodbujajo oz. krepijo odpornost:

- **Individualne karakteristike**, kot je temperament (sproščen in prilagodljiv, vzbuja pozitivne odzive pri drugih), prirojena inteligenca, varna navezanost na zanesljivega in skrbnega starša ali skrbnika, samozaupanje in samoučinkovitost, dobra samoregulacija, optimizem, upanje, vera ter dobra samopodoba (dober občutek lastne vrednosti in povezanost z drugimi).
- **Dobro razvite sposobnosti spoprijemanja s težavami** (angl. coping skills) (dobro zdravje, notranja motivacija, obvladovanje razvojnih nalog, ki so značilni za določeno starostno obdobje).
- **Pozitivni družinski pogoji** (avtoritativen vzgojni slog, spodbudno okolje, varna, stabilna in odzivna starša oz. skrbnika, je delež pozitivnih čustev iz strani matere oz. skrbnice, družinska povezanost, podporni odnosi med starši in otroki ter stabilen in zadosten dohodek).
- **Učinkovita skupnostna podpora** (zgodnji programi preprečevanja in posredovanja, varnost v soseski, podporne storitve, ki se ustvarijo glede na potrebe v skupnosti, dostop do ustreznega zdravstva, ekonomske priložnosti za družine ipd.).

Avtorice (2021, str. 12) so hkrati razvile dejavnike odpornosti, ki temeljijo na individualni ravni osebe in ustvarile akronim THREADS, ki skupaj predstavljajo elemente, kateri predstavljajo odpornost človeške osebnosti. Črka T ponazarja razmišljajoče in učeče možgane (angl. Thinking and learning brain), črka H kot upanje (angl. Hope), črka R kot regulacija oz. samokontrola (angl. Regulation or self-control), črka E predstavlja učinkovitost (angl. Efficacy), črka A pomeni navezanost (angl. Attachment), črka D kot obvladanje razvojnih veščin (angl. Developmental skill mastery) in črka S kot družbena povezanost (angl. Social connectedness).

Razumevanje potencialnih negativnih učinkov travme in blažilne vloge varovalnih dejavnikov v otroštvu ter senzitivnost do travme in ustrezna odzivnost nanjo, predstavlja temelj za oblikovanje šolskega okolja, ki prepoznava ranljivost učencev, prepoznava in zmanjšuje negativne učinke OIO ter krepi varovalne dejavnike. Takšno okolje prispeva k zdravemu razvoju otroka, njegovim socialnim življenjskim potekom ter predstavlja pomembno naložbo v prihodnje generacije (Kuhar in Zager Kocjan, 2022, str. 109).

2.3.1.2. Kompleksna travma

Van der Kolk (2023) pojasnjuje razvojno kompleksno travmo kot travmatične izkušnje, ki se zgodijo v zgodnjem otroštvu posameznika in imajo velik vpliv na njegov razvoj. S svojimi primeri prikazuje, kako so izkušnje zanemarjanja, nasilja ali drugih stresorjev zaznamovale otrokovo doživljanje sebe, svojih najbližjih in sveta. Podobno tudi Courtois (2010) opisuje kompleksno travmo kot izraz, ki označuje otrokovo izpostavljenost več travmatičnim dogodkom ter obsežnim, dolgoročnim posledicam te izpostavljenosti. Ti travmatični dogodki se začnejo že zelo zgodaj v otroštvu in lahko močno vplivajo na številne vidike otrokovega razvoja ter na oblikovanje otrokovega jaza. Kompleksna travma običajno označuje travmatične stresorje, ki so načrtovani, preiščeni in povzročeni s strani drugih oseb, kot npr. kršenje in/ali izkoriščanje osebe. Ameriška nacionalna mreža za otroški travmatski stres (angl. National Traumatic Child Stress Network) (b.d.b) opozarja, da se takšne izkušnje pogosto pojavijo v okviru odnosa med otrokom in skrbnikom, kar vpliva na otrokovo sposobnost oblikovanja varne navezanosti, kar pa neposredno vpliva na otrokov zdrav telesni in duševni razvoj.

Kompleksna travma lahko vpliva na otrokovo sposobnost razmišljanja, čustvovanja, učenja in osredotočanja, samopodobo ter odnose z drugimi (The National Child Traumatic Stress Network b.d.b). Izpostavljenost kompleksni travmi povzroča izgubo osnovnih sposobnosti za samoregulacijo in medosebno povezanostjo. Otroci, ki so razvili kompleksno travmo, se pogosto soočajo s težavami skozi celotno življenje, kar jih postavlja v nevarnost za dodatno izpostavljenost travmi in kumulativno poslabšanje, kot so npr. zasvojenosti, kronične zdravstvene težave, depresija in anksioznost, samopoškodovanje, pravne, poklicne in družinske težave ter druge psihične motnje (The National Child Traumatic Stress Network b.d.b; Cook idr., 2005). Te težave se lahko nadaljujejo od otroštva skozi adolescenco in v odraslost (Cook idr., 2005, str. 397).

2.3.1.3. Revščina in socialna izključenost kot travma

Cvahte (2004) opisuje, da ljudje, ki so neprostoovoljno in brez lastne krivde pristali v dolgotrajni brezposelnosti, pogosto končajo na obrobju družbe in se soočajo z revščino ter socialno izključenostjo. SURS (2024) opozarja, da se stopnja tveganja revščine in socialne izključenosti v Sloveniji viša. Stopnja tveganja revščine se je leta 2023 dvignila na 12,7 odstotka, kar je predstavljalo povečanje za 0,6 odstotne točke v primerjavi z letom prej, stopnja tveganja socialne izključenosti je bila 13,7 odstotna in se je zvišala za 0,4 odstotne točke. Kar pomeni, da je z dohodkom, nižjim od praga tveganja revščine, živelo približno 264.000 oseb oz. 13.000 več kot v letu 2022, tveganju socialne izključenosti pa je bilo izpostavljenih približno 287.000 oseb oz. 11.000 več kot leto prej.

Psihosocialni razvoj otrok je pod vplivom revščine in njenih številnih dejavnikov tveganja, ogrožen, kajti povečuje občutljivost otrok za razvoj psihosocialnih težav, motenj ter drugih negativnih posledic (Košak Babuder, 2012, str. 168). Otroci, ki prihajajo iz družin, ki se soočajo z revščino in socialno izključenostjo, večinoma niso deležni zadostnih vzpodbud in opore, kar lahko vodi v nedokončanje šolanja, imajo nizek kognitivni razvoj, manj možnosti za osebnostni razvoj, vedenjske težave, težje pridobijo ustrezno izobrazbo, se slabše vključujejo v družbo in imajo manj možnosti za zaposlitev (Cvahte, 2004; Košak Babuder, 2012). Tudi otroci, katerih družine so tik nad mejo revščine in se borijo z negotovimi, začasnimi zaposlitvami in občasno nezaposlenostjo, trpijo zaradi posledic revščine (Košak Babuder, 2012, str. 170). Relativna revščina, razumljena kot raven virov, ki je pod povprečno družino in izključuje polno

sodelovanje v družbi preko življenjskih razmer, običajev in dejavnosti, poveča pritisk na družine, ki si ne morejo privoščiti in zagotoviti otroku dejavnosti ter življenjskih razmer, ki omogočajo polno sodelovanje otroka v družbi (Lacey, Howe, Kelly-Irving, Bartley in Kelly, 2022, str. 2222). Zaradi občasnega dobrega dohodka so uvrščeni nad mejo revščine, njihovi otroci pa so pogosto izključeni iz programov pomoči. Zaradi finančne stiske, otroku ne morejo zagotoviti ustreznih knjig in tehničnih pripomočkov, otroci so izpostavljeni stresu in anksioznosti staršev, kar lahko privede do duševnih težav otroka (Košak Babuder, 2012, str. 170).

Kot opisuje Košak Babuder (2012, str. 181–182) imajo družine, ki živijo v revščini, pogosto omejen dostop do stimulativnih igrac in knjig, ki spodbujajo jezikovni razvoj. Ti otroci ponavadi prejemajo manj spodbud in podpore pri razvoju intelektualnega znanja, kar negativno vpliva na njihovo kasnejšo šolsko uspešnost. Pomanjkanje knjig in omejen interes za interakcijo otrok v predšolski dobi (kot npr. branje in pripovedovanje pravljic, pogovarjanje, igranje, ipd.) negativno vplivata na otrokovo splošno izobrazbo, sposobnost aktivnega poslušanja, komunikacijo in obseg besednjaka. Jezikovno učenje je lahko dodatno oteženo zaradi kulturno in jezikovno drugačnega domačega okolja, zato imajo lahko v šoli težave pri osvajanju slovenskega jezika, v katerem poteka poučevanje, saj ga slabo razumejo in govorijo. To pa, seveda, lahko vodi do številnih težav pri sporazumevanju in spremljanju pouka.

Zaradi stresorjev, ki jih doživljajo zaradi revščine, so otroci travmatizirani. Otroci, ki prihajajo iz revnih družin, se lahko vedejo na načine, ki motijo pouk, kot na primer so glasni in razigrani. Strokovni delavci v šolah pogosto takšno vedenje takoj opredelijo kot neprimerno, vendar pa morda ne prepoznajo, da so ti trenutki neprimernega vedenja (angl. acting out) v resnici načini, kako otroci skušajo obvladovati posledice revščine in travme (Izard, 2016, str. 9).

Delo na področju zmanjševanja revščine (po angl. Poverty alleviation work) zahteva sodelovanje med družino, šolo in širšo družbo, saj lahko tako ustvarijo spodbudnejše okolje za otrokovo učenje in razvoj. Družina je prvi prostor otrokovega učenja, zato imajo starševska izobraževalna prepričanja in njihov vzgojni slog pomemben vpliv na otroka. Treba je okrepiti izobraževanje in usposabljanje staršev, da se poveča njihova ozaveščenost in vključenost v vzgojno-izobraževalni proces. Družba bi morala oblikovati spodbudno izobraževalno okolje s

pomočjo prostovoljskih storitev, dobrodelnih prispevkov, dejavnosti v skupnosti in na šolah ter drugih oblik. Socialni delavci imajo pri zmanjševanju revščine pomembno vlogo. Pri svojem delu morajo poglobiti svoje razumevanje kulturnega in izobraževalnega okolja na območjih, kjer je prisotna revščina, ter nadgraditi svoje sposobnosti za delo v šolah, saj lahko učinkoviteje nudijo storitve, kot je svetovalno delo z učenci in svetovanje družinam. Poleg tega je priporočljivo okrepiti sodelovanje med učitelji in socialni delavci, da si delo dopolnjujejo in skupaj prispevajo k celovitejšemu razvoju ukrepov za zmanjševanje revščine (He, 2025, str. 3–4).

Kuhar in Zager Kocjan (2020, str. 510–511) opozarjata na obstoječe študije, ki povezujejo število OIO z revščino oz. nizkim socialno – ekonomskim statusom v otroštvu. Navajata, da avtorji, kot sta Michelle Hughes in Whitney Tucker (2018) predlagajo, da bi se revščina obravnavala kot ena izmed OIO ter da se socialno – ekonomske prikrajšanosti v OIO študijah ne sme spregledati. Lacey, Howe, Kelly-Irving, Bartley in Kelly (2022, str. 2221–2222) nadaljnjo osvetljujejo dejstvo, da je revščina pomemben dejavnik tveganja za številne OIO ter da lahko revščina in socialno-ekonomsko neenakost razumemo kot potencialni vzrok za OIO, saj lahko revščina obremeni družinske odnose, kar lahko vodi v slabo duševno zdravje staršev in konfliktov, ki pa vplivajo na dobrobit otroka.

2.3.1.4. Travma in otroci iz priseljskih in begunskih družin, otrok na begunski poti

Večje število neugodnih življenjskih dogodkov poveča tveganje za razvoj duševnih motenj, pri beguncih pa seštevek neugodnih dogodkov krepko presega mejo. Ker begunci pogosto doživljajo grozote v domačem okolju (preganjanje, vojne) kot posledica tega, pogosto doživljajo tesnobo in strah. V obdobju begunstva, se njihove stiske še okrepijo, saj so seznanjeni z novimi problemi – ne vedo kje in kako bodo našli dostojen način za lastno življenje, so ločeni od svoje družine, če je gostiteljska država nenaklonjena, se soočijo s problemi pomanjkanja osnovnih možnosti za preživetje, ne poznajo jezika države gostiteljice in izgubijo socialno-ekonomski status (Živživ, b.d.). To stališče potrjujeta tudi Slobodin in de Jong (2015, str. 2), ki izpostavljata, da so priseljenci izpostavljeni neugodnim izkušnjam pred in med migracijo, hkrati pa doživijo tudi izgubo znanega jezika, vrednot, stališč in podpornih mrež.

Mikuš Kos (2017a, str. 217) uvršča dogodke in doživljanja otrok – vojne begunce v tri obdobja:

- Obdobje vojne v domovini
- Obdobje bega iz domovine
- Obdobje življenja v državi azila

Otroci beguncev so izpostavljeni številnim ponavljajočim se travmatičnim dogodkom, izgubam in duševnim ranam. Bivanje v državi azila prinaša številne stresne situacije, med katerimi so negotovost glede izida postopka pridobivanja azila, čustvena prizadetost in krivda zaradi ločitve od bližnjih, ki so ostali v vojni ali v begunskih taboriščih, omejitve ter socialna izolacija zaradi statusa begunca, ponižanja in izključevanja, učne težave v šoli, ksenofobijo, nostalgijo za dom in negotovost glede prihodnosti. Vsi ti dejavniki predstavljajo tveganje za duševno zdravje (Mikuš Kos, 2017a; Mikuš Kos 2017b).

Mikuš Kos (2017a, str. 224) opisuje, da so čustvena prizadetost in psihosocialne težave naravni in pričakovani odziv otrok beguncev na travmatične izkušnje, izgube ter prilagajanje na novo življenje v državi azila. Hkrati pa težave in motnje razvršča v naslednje kategorije, ki pa se med seboj prekrivajo :

- Motnje, ki niso posledica vojnih dogajanj in begunstva; to so predvsem hiperaktivnost in motnje pozornosti, specifične učne težave, motnje avtističnega spektra in druge razvojne motnje, tesnoba, fobije ter motnje vedenja.
- Motnje, ki so posledica vojnih doživetij in doživetij begunske poti; kot npr. travmatske in posttravmatske stresne motnje (PTSM), žalovanje, depresivnost in anksioznost.
- Motnje, ki izvirajo iz stresogenih okoliščin v državi azila; depresija in anksioznost.

»Toda dejstvo, da otrok ali odrasla oseba nima simptomov, ki ustrezajo klasifikacijam duševnih motenj, in da normalno deluje glede medosebnih odnosov in na delovnem področju ter izpolnjuje svoje obveznosti, še ne pomeni, da ne trpi, da ni prizadeto njeno psihosocialno dobro, da doživetja grozot in izgube niso vplivala na videnje sveta, da se občasno ne pojavljajo kakšni simptomi iz kroga travmatskih ali drugih motenj.« (Mikuš Kos, 2017a, str. 220)

Mikuš Kos (2017b, str. 20) razlaga, da čeprav so otroci izpostavljeni posebni ranljivosti, imajo hkrati veliko sposobnost prenašanja in obvladovanja težkih situacij ter možnost okrevanja, pod pogojem, da jim je v državi azila zagotovljena ustrezna in kakovostna pomoč. Zaradi razvojne elastičnosti mladih možganov si večina (ne vsi) hitreje opomorejo, za razliko od odraslih

beguncih. Otroci so bolj prožni, socialno učljivi in se hitreje ter lažje prilagajajo novim okoliščinam in okolju. Prednost imajo tudi to, da obdržijo svoje socialne vloge (učenca, dijaka) z vključitvijo v izobraževanje ter podporo črpajo iz vrstniških skupin. Kilič (2025, str. 97–99) pojasnjuje, da otroci večino časa preživijo v šoli, zato lahko šole veliko pripomorejo k okrevanju otrok beguncev s pomočjo programov, ki jim pomagajo pri soočanju s travmatičnimi izkušnjami. To lahko dosežejo z ustvarjanjem prijaznega okolja, v katerem se spodbuja kultura vključevanja, sprejemanja in kulturne občutljivosti. Pomembno je vzpostavljanje podpornih sistemov, ki vključujejo učitelje, svetovalne delavce in socialne delavce, z namenom nudenja prilagojene pomoči otrokom beguncem. Zagotavljajo izobraževanje šolskih delavcev o pristopu, utemeljenem na razumevanju travme, poleg tega pa je treba zagotoviti dodatno učno pomoč, spodbujati vključevanje družin v otrokovo izobraževanje ter krepiti medvrstniške odnose.

2.4. Vloga socialnega dela v osnovnošolski svetovalni službi, ki je utemeljena na razumevanju travme

Vsaka šola danes potrebuje premik k vključevanju vseh učencev ter ustvarjanju pogojev, ki omogočajo, da vsak učenec poveže izkušnjo resnega dela z občutkom samospoštovanja in lastne vrednosti (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2013, str. 24). To vključevanje pa postaja izrednega pomena, kajti šola postaja glavna javna institucija, ki omogoča socialni razvoj, saj si prizadeva vključiti osebe, ki so bile v preteklosti izključene iz možnosti izobraževanja (Constable, 2015, str. 4). Tako postane temeljni vzgojno-izobraževalni cilj šol in hkrati šolske svetovalne službe zagotavljanje optimalnega razvoja otrok, ne glede na spol, narodno pripadnost, veroizpoved, socialno in kulturno poreklo (Programske smernice, 2008, str. 5), kar krepi idejo o vključevanju vseh učencev.

Kodele in Mešl (2015, str. 192) opisujeta socialno delo kot stroko in znanost, ki se nenehno spreminja in nadgrajuje, tako kot se spreminjata družba in potrebe ljudi, s katerimi sodelujemo. Kot razlaga Čačinovič Vogrinčič (2008, str. 11), je prednost pogovora v socialnem delu v tem, da je razumljen kot osrednji prostor procesa pomoči in da ima posebne značilnosti. »Strokovni, socialnodelovni pogovor je pogovor med sogovorniki, ki so iz pogovora pripravljeni priti

drugačni, z novimi pogledi, alternativnimi rešitvami, drugačnim razumevanjem. To je pogovor, ki omogoči nove premisleke, nove odločitve» (Čačinovič Vogrinčič, 2008, str. 12).

Takšna oblika pogovora je pomembna v šolskem prostoru, kjer ima svetovalna služba ključno vlogo pri podpori učencev. Čačinovič Vogrinčič (2008, str. 26) nadalje razlaga, da je ključni poudarek na učenju v odnosu, ki spodbuja dialog, v katerem se aktivno posluša, se razume in se odziva. Odlična dodatna možnost moči za učenca je močna šolska svetovalna služba, ki je povezana s centri za socialno delo in možnostmi v lokalni skupnosti.

Šolska svetovalna služba ima pomembno vlogo pri podpori učiteljev, staršev in učencev, saj soustvarja procese učenja in pomoči. Kot del šolske skupnosti je dostopna vsem in deluje kot osrednji prostor za dialog in sodelovanje. Omogoča individualno prilagojene projekte pomoči za učence in spodbuja spoštljivo ravnanje, delovanje na perspektivi moči in etike udeležенosti (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2013, str. 21). Delo šolskih socialnih delavcev temelji na širokem spektru veščin in znanj, ki se oblikujejo skozi interaktivno timsko delo ter tako postanejo del skupnih prizadevanj za zagotavljanje varnega okolja za vse v šoli. Njihovo delo obsega individualno ali skupinsko delo z otroki in družinami, sodelovanje in svetovanje znotraj šolskega tima, razvijanje programov in politik v šolskem okolju, sodelovanje s skupnostjo in administrativne ter strokovne naloge. Socialni delavci sodelujejo s starši, učitelji, učenci in drugimi zaposlenimi v šoli v imenu ranljivih otrok. Uspešnost procesa pa je odvisna od vključenosti vseh vpletenih (Constable, 2015, str. 5). Če v šolski prostor vnesemo temeljno teoretično in praktično znanje socialnega dela o soustvarjanju in sodelovanju, lahko povežemo odrasle in učence v učečo se skupnost. Znanje postane skupna, soustvarjena last med učiteljem in učencem. Učenje postane večsmeren proces in izkušnja sodelovanja, kjer se sliši glas vsakega učenca v večglasni učeči se skupnosti (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2013, str. 16).

Kot pravi Knight (2015, str. 5), so strokovnjaki, ki delujejo na področju travme, v veliki meri koristno opremljeni s temeljnim usposabljanjem socialnih delavcev. Evans, Walke in Rippey Rippey Massat (2022, str. 126) ugotavljajo, da so šolski socialni delavci pogosto ključni pri zgodnjem zaznavanju duševnih stisk pri učencih. Tako prevzamejo ključno svetovalno vlogo pri podpori učencu ter hkrati učiteljem, družini in skupnosti. Knight (2015, str. 5) nadaljuje, da so strategije, ki se tradicionalno uporabljajo v socialnem delu, učinkovite pri delu s preživelimi

travme. Najbolj bistvene sposobnosti so izražanje empatije in razumevanja, potrjevanje in validiranje občutkov ter izkušnje preživelih, s čimer zmanjšujejo njihovo izolacijo, občutek osamljenosti in drugačnosti. Siegel (2015) razlaga, da šolski socialni delavci, ki sledijo pristopu, utemeljenem na razumevanju travme, delujejo kot spodbujevalci, izobraževalci, zagovorniki in mediatorji v multidisciplinarnih timih, osredotočenih na ustvarjanje šolske kulture, ki razume vpliv travme. To vključuje izobraževanje osebja o prepoznavanju lastnih čustev, razumevanje vedenja učencev kot možne reakcije na travmo ter ustvarjanje učilnic, ki spodbujajo občutek varnosti. Šolski socialni delavci pomagajo otrokom razlikovati med preteklimi in sedanjimi izkušnjami, pri čemer validirajo in upoštevajo njihova čustva. Prav tako vključujejo starše in učitelje, spodbujajo jih k zavedanju lastnih potreb in možnosti travm v preteklosti, iskanju alternativ, ki bolj upoštevajo travmo, ter jih povezujejo s potrebnimi viri in pomagajo pri oblikovanju podpornih omrežij za skupne skrbi. Šolski socialni delavci so pozorni tudi na potrebe učiteljev ter zaznavajo sočutje, sekundarno travmo in izgorelost. Evans, Walke in Rippey Massat (2022, str. 127) dodatno poudarjajo, da je vloga šolskega socialnega delavca kot svetovalca, da ozavešča o vplivu travme, uči pristope za čustveno regulacijo in spoprijemanja s stiskami, ter sodeluje s skupnostnimi organizacijami, da otrokom in njihovim družinam omogoči dostop do ustrezne podpore.

Ena izmed etičnih zahtev socialnega dela je spodbujanje socialne pravičnosti in družbenih sprememb ter prizadevanje za odpravo diskriminacije, zatiranja, revščine in socialne nepravilnosti. Socialni delavci to uresničujejo z vključevanjem v oblikovanje družbenih politik ter sodelovanjem pri njihovem uresničevanju. Nobena druga stroka, ki deluje v šolskem okolju, nima takšne etične zahteve. V okviru šolskega socialnega dela se ti pristopi uresničujejo pri prizadevanjih za učinkovitejši izobraževalni proces za otroke, ki imajo težave pri dostopu ali izkoriščanju tistega, kar jim šola nudi (Rippey Massat in Lehr Essex, 2022, str. 320). Pogosto se prav iz njihove prakse oblikujejo nove politike. Gre za pobude, ki nastanejo na lokalni ravni, znotraj posamezne šole, na podlagi odzivov na konkretne potrebe (Rippey Massat in Lehr Essex, 2022).

Šugman Bohinc (2014, str. 43–44) v naslednjih točkah opisuje kompetence diplomantov podiplomskega študija socialnega dela za šolsko svetovalno službo:

1. Študente usposabljaajo za delo s sistemi različnih velikosti in jih nauči kako spoštljivo, sodelovalno, s perspektive moči, z usmerjenostjo v želene spremembe in z udejanjenjem etike udeležnosti vzpostaviti osebni stik in delovni odnos ter organizirati izvirne delovne projekte podpore in pomoči. Hkrati se seznani s sodobnimi spoznanji empiričnih raziskav, nevroznanstvenimi ugotovitvami in sinergetiko, kar prispeva k boljšemu razumevanju delovanja osebe.
2. Študenti se usposobijo za povezovalno in koordinacijsko vlogo v različnih procesih mreženja (virov, služb in zunanjih organizacij, sektorjev, ipd.), kjer spodbujajo in rešujejo individualne, družinske, skupinske, skupnostne in družbene probleme.
3. Razumejo vpliv revščine, njene družbene vzroke in posledice, ki jih revščina prinaša na delovanje osebe. Prav tako so občutljivi na družbene neenakosti.
4. Imajo znanje o nasilju – vrste nasilja, dinamika nasilja in posledice, katere prinaša. Dobijo znanje za izdelavo analiz tveganja in načrtov varnosti. Poznajo institucionalno mrežo in načine sodelovanja v medinstitucionalnih timih.
5. Zelo dobro se seznani z delom v skupini in skupinsko dinamiko ter so usposobljeni za organizacijo in vodenje skupinskih dejavnosti.

2.5. Šola kot sistem, ki retravmatizira otroka s predhodno izkušnjo travme ali ga podpre

Šolsko okolje, ki ne zazna, kdaj sta eksternalizirajoče vedenje in čustvena disregulacija učenca posledica travme in izgube, se lahko odzove na način, ki je kaznovalni in potencialno škodljiv. V preteklosti je šola reagirala na različna učenčeva vedenja z izvajanjem politike ničelne tolerance, ki je pogosto prispevala k ukrepu začasne in trajne izključitve zaradi uporabe drog, nasilja ali celo manjših prekrškov, kot je namerno kljubovanje. Čeprav so politike ničelne tolerance zasnovane z namenom izboljšanja varnosti v šolskem okolju, lahko povzročijo tudi neželene posledice, kot sta večje opuščanje šolanja in vključenost v pravosodni sistem za tiste, ki so začasno ali trajno izključeni iz šole. Takšno ravnanje lahko ogrozijo občutek varnosti za učence z izkušnjo travme, in nenamerno prispevajo k vzpostavljanju šolskega okolja, ki je v nasprotju z mnogimi načeli pristopa, utemeljenega na razumevanju travme (The National Child Traumatic Stress Network, 2017, str. 3).

Na dvorezno vlogo šole opozarjata tudi Razpotnik in Rapuš Pavel (2023, str. 18–19), saj kljub njeni potencialno podporni vlogi opozarjata, da se lahko njena zaščitna vloga v kombinaciji z drugimi stresorji hitro umakne na stranski tir ali pa celo deluje kot dodaten dejavnik tveganja, kakor so zaznali mladi v šoli. Po drugi strani pa Rutar Ilc (2019) izpostavlja, da so šole ključno okolje za normalizacijo psihosocialnih stisk. Njihova naloga je ustvariti varno okolje, kjer se lahko odvija odprt dialog o izzivih, s katerimi se soočajo mladi. Možnost za sodelovanje ter učenje čustvenih in socialnih veščin ali opismenjevanja v šoli lahko izboljšajo ali okrepijo socialne spretnosti ter pomagajo učencem ustrezno izražati in obvladovati čustva. Lahko celo nadomestijo pomanjkljivosti iz primarnega socialnega okolja. Podobno tudi zaznavajo Maynard, Farina, Dell in Kelly (2019, str. 5), da v delih sveta, kjer prevladujejo konflikti, izredne razmere in krize, otroci in odrasli dojemajo šolo, kot kraj zatočišča, učenja in poti do boljše prihodnosti. Rutar Ilc (2017, str. 10) opisuje, da osebni pogovori, pogovori o temah, ki imajo za učence pomen in se nanašajo na njihove želje, spontani, neformalni stiki z učenci in iskreno zanimanje zanje, druženje ter povezovanje na taborih, ekskurzijah, skupnih akcijah, ipd. so izjemnega pomena in ključni za povezovanje učitelja z učenci in učencev med seboj, kar vpliva na dobro, vključujočo okolje.

Mešl, Drglin in Kuhar (2021, str. 950) opozarjajo, da ignoriranje ali spregledanje vpliva travmatičnih izkušenj na otroke in mladostnike v vzgojno-izobraževalnih institucijah lahko vodi v več frustracij in zmanjšanega uspeha za vse vpletene v izobraževalni proces. Tako Čačinovič Vogrinčič (2008) v svoji knjigi pojasnjuje, da se v šolah mora zgoditi paradigmska sprememba, ki bo omogočila, da bo učenec soustvarjalec v projektu pomoči. Ta sprememba bo prispevala k temu, da bo šola spodbujala, strokovno podprla in zavezala vse odrasle, ki sodelujejo pri oblikovanju otrokovega izobraževalnega okolja, da svoje delo in sodelovanje temeljijo na dialogu in tesnem sodelovanju z otrokom. Hkrati pa šola potrebuje politiko, ki omogoča učencu dovolj časa za nadoknadev zamujenega. Učenec mora imeti možnost, da se v šoli ne opira samo na pomoč staršev, ampak da lahko pomoč poišče v šolskem okolju in med sovrstniki.

Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2013, str. 24) poudarjata, da postajata socialno izključevanje in šolski neuspeh zaradi revščine vse večji izziv, ki prodira v šole. Šola mora ostati dostopna vsem in hkrati biti prostor, ki varuje vsakega učenca pred socialno izključenostjo. Zato Čačinovič

Vogrinčič (2008, str. 26) opozarja, da je naloga strokovnih delavcev, na podlagi zavezujočega koncepta socialne krepitve, da ustvarijo prostor za učenčev glas, saj učenec ponavadi nima dovolj socialne moči, da bi bil viden ter slišan. Ta koncept nas tudi opozarja na pomembne razlike, ki se lahko pojavijo med učencem in njegovo družino. Učencev socialni položaj, izobrazba in položaj njegovih staršev ter etnična pripadnost zelo vplivajo na njegove možnosti, kako se bo spopadel s svojimi ovirami. Koncept zahteva, da vsi strokovnjaki in učitelji občutljivo prepoznajo socialno prikrajšanost in nemoč ter storijo vse, kar je v njihovi moči, da bi spodbudili proces socialne krepitve.

3. OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA

3.1. Formulacija problema

Med opravljanjem prakse v osnovni šoli, sem pogosto prihajala v stik z učenci, ki so bili iz strani šolskega osebja označeni kot »problematični« in so bili pogosto napoteni na pogovor k strokovnemu delavcu v svetovalni službi. V istem obdobju sem obiskovala predmet z naslovom Travme in socialno delo, kjer sem se seznanila z dejstvom, da so čustveni in vedenjski izpadi pri otrocih pogosto posledica travmatične izkušnje. To spoznanje me je spodbudilo k razmišljanju o tem, kako strokovni delavci prepoznavajo takšna vedenja kot morebiten odziv na travmo. Wilson, Pence in Conradi (2013, str. 1) so si postavljali vprašanja, kako bi se strokovnjaki vedli drugače, če bi si vzeli čas in razmislili o vlogi, ki jo lahko imata travma in dolgotrajen travmatičen stres v življenju osebe, katere korake bi sprejeli za izognitev dodatnemu stresu ali retravmatizaciji ter kako bi lahko učinkoviteje pomagali pri okrevanju.

Zato sem se odločila, da bom v svojem diplomskem delu raziskovala kakšno znanje sploh imajo socialni delavci, zaposleni v šolski svetovalni službi, pri delu z otroki s travmatično izkušnjo. S tem vprašanjem želim pridobiti informacije o tem, ali socialni delavci, zaposleni v svetovalni službi, v osnovnih šolah, znajo prepoznati travmatične izkušnje pri otrocih ter kako prepoznajo, da te izkušnje vplivajo na čustveno, vedenjsko in psiho-socialno stanje otroka. Poleg tega želim raziskati, kako lahko socialni delavci, zaposleni v osnovnih šolah, učinkovito delajo s takšnimi otroki – na kaj morajo biti pozorni, katerim stvarem se morajo izogibati pri delu z njimi, ipd. Zanima me tudi, če poznajo pristop utemeljen na razumevanju travme in kako ga implementirajo v svoje delo, kakšne strategije in pristope omogoča šola za ustvarjanje varnega in podpornega okolja ter kako preprečujejo retravmatizacijo otrok s predhodno izkušnjo travme.

3.2. Raziskovalna vprašanja

V sklopu raziskovalnega dela, sem si zastavila štiri raziskovalna vprašanja:

RV1: Kakšno znanje imajo socialni delavci, zaposleni v svetovalni službi, v osnovnih šolah, pri delu z otroki s travmatično izkušnjo?»

RV2: Kako socialni delavci zaposleni v osnovnih šolah razumejo in implementirajo načela pristopa, utemeljenega na razumevanju travme v svoje delo?

RV3: Kakšne strategije in pristope za ustvarjanje varnega in podpornega okolja omogoča šola in kako preprečujejo retravmatizacijo otroka, ki je predhodno doživel travmatične izkušnje?

RV4: Kakšne pomanjkljivosti prepoznavajo socialni delavci na področju svetovalnega in pedagoškega dela kolegov (učiteljev, vzgojiteljev, vodstvenega kadra, zaposlenih v kuhinji in vzdrževanju – npr. pri snažilkah, vzdrževalcih) z otroki s travmatičnimi izkušnjami in kje prepoznajo potrebo po dodatni krepitvi moči?

4. METODOLOGIJA

4.1. Vrsta raziskave

Raziskava je kvalitativna, saj sem preko nje raziskovala in analizirala besedne opise, pri čemer sem kot osnovo uporabila izkustveno gradivo, ki sem ga zbrala v raziskovalnem procesu ter ga obdelala in analizirala na besedni način brez uporabe merskih postopkov, s katerimi bi pridobila števila. Raziskava je hkrati empirična, saj sem raziskovala kakšno znanje imajo socialni delavci, zaposleni v svetovalni službi, v osnovnih šolah, pri delu z otroki s travmatično izkušnjo in če poznajo pristop, utemeljen na razumevanju travme, ki je v Sloveniji še nekoliko nepoznan. Na podlagi tega sem zbirala novo, neposredno izkustveno gradivo (Mesec, 2009, str. 84–86).

4.2. Merski instrument

Merski instrument, ki sem ga uporabila v raziskavi je vodilo za intervju, natančneje delno strukturiran intervju, saj sem vprašanja prilagajala glede na intervjuvanca. Celotno vodilo za intervju je sestavljeno iz 25 vprašanj, ki sem jih oblikovala na podlagi raziskovalnih vprašanj. Vodilo za intervju je razčlenjeno na štiri sklope, ki temeljijo na podlagi raziskovalnih vprašanj. Vprašanja so predvsem odprtega tipa, z izjemo enega vprašanja, ki je zaprtega tipa in je služilo v namen, da sem ugotovila po kateri smeri vprašanj po vodilu bom nadaljevala (Mesec, 2009, str. 111–131).

4.3. Opredelitev enot raziskovanja

Populacijo v moji raziskavi sestavljajo socialne delavke, ki so zaposlene v svetovalni službi v osnovnih šolah po Sloveniji v letu 2024/2025. Moj vzorec je vključeval socialne delavke v šolski svetovalni službi iz različnih starostnih skupin in geografskih območij.

Vzorec je neslučajnostni, saj niso imele vse enote enake možnosti, da pridejo v vzorec, in priročen, saj v raziskavi sodelujejo osebe, ki so mi bili najlažje dosegljivi (Mesec, 2009, str. 153).

4.4. Opis postopka zbiranja podatkov

V raziskavi sem uporabila metodo intervjuvanja z delno strukturiran intervju. Prvi intervju sem izvedla aprila 2024, naslednje pa sem pridobivala od novembra 2024 do januarja 2025. Socialne delavke sem predhodno kontaktirala preko elektronske pošte, kjer sem jim predstavila svojo temo raziskave diplomskega dela in jih prosila za sodelovanje. Tiste socialne delavke, katere sem so se strinjale s sodelovanjem, sem se po tem individualno dogovorila za kraj in termin srečanja.

Tri intervjuje sem izvedla v živo, dva preko aplikacije Zoom in enega preko telefonskega klica. Pred intervjujem sem udeležence prosila za dovoljenje, da intervju snemam zaradi lažje transkripcije. Intervjuji so trajali med 45 in 75 minut. Sogovornicam sem zagotovila anonimnost.

4.5. Obdelava in analiza podatkov

Po tem, ko sem zapisala transkripcije pogovorov, sem na to pridobljene podatke obdelala kvalitativno. To sem izvedla na način odprtega kodiranja, kjer sem vsako izjavo označila s črko in zaporedno številko, nato pa označeno izjavo prepisala v preglednico, kjer sem ji določila pojem, (nekaterim) podkategorijo, kategorijo in temo. Na to sem še osno kodirala, kjer sem izpisanim kategorijam in podkategorijam dodala ustrezne pojme.

5. REZULTATI

V tem poglavju predstavim rezultate raziskave, katere sem pridobila z intervjuji. Rezultate sem razdelila v pet glavnih tem: (1) Opredelitev travmatičnih izkušenj, (2) strokovno znanje in usposobljenost socialnih delavk, (3) pristop, utemeljen na razumevanju travme, ki se navezuje na (4) razvoj prakse, temelječe na razumevanju travme, (5) medinstitucionalno sodelovanje in (6) šola kot vir podpore ali retravmatizacije. Znotraj vsako temo sem izpostavila več kategorij in podkategorij. Ugotovitve sem dodatno podkrepila z izjavami intervjuvank.

OPREDELITEV TRAVMATIČNIH IZKUŠENJ

Definicija travme

Intervju sem pričela z vprašanjem, kako socialne delavke definirajo travmo. Razumejo jo kot kompleksen, večplasten pojav, ki vključuje subjektivno doživljanje in pusti dolgoročne posledice na osebo. Opisujejo jo kot nenadni in izredni dogodek (A1), kot bolečo izkušnjo (B1) in rano (E1), ki močno prerese osebo (E2) ter vzbuja veliko strahu (E4) in žalosti (E5), hkrati pa ovira polno delovanje posameznika (C1). Dve socialni delavki sta izpostavili individualnosti travmatičnih izkušenj ((A16), (B36)), kjer je ena izpostavila individualnost procesa okrevanja travme (B37). Izpostavljeno je tudi bilo, da travma zamaje občutek varnosti (E6) osebe in vpliva na vedenje v sedanjosti (F2).

Vrsta travmatičnih izkušenj pri otroku, opaženih v osnovni šoli

Intervjuvanke so v času svojega delovanja v šolski svetovalni službi prepoznale številne travmatične izkušnje. Od izzivov v družini, izrednih razmer do neposrednih travmatičnih dogodkov, ki se lahko zgodijo tudi v šolskem okolju. Travmatične izkušnje, ki izvirajo iz družinskega okolja, so bile najpogostejše omenjene izgube bližnjih oseb, pri čemer je polovica intervjuvank izpostavila smrt sorojenca ((A8), (B5), (E9)) in ločitev staršev ((A7), (B3), (E10)). Določene so poudarile tudi smrt starša ((B2), (E8)) ali drugega družinskega člana (A4), pa tudi smrt hišnega ljubljence [Za nekatere je travmatični dogodek, če jim umre hišni ljubljencek (A10)]. Poleg izgub, so intervjuvanke navajale tudi družinske razmere, kot razhod staršev (B4), neurejene družinske razmere (B8), šibka vzgojna nota (B60), nespodbudno domače okolje (D6), slabi odnosi v družini (F5) in neprimerno obnašanje staršev do otrok (F6). Izpostavljeno je bilo tudi nasilje v družini ((C5), (D8)), četudi je bil otrok samo očividec nasilja v družini

(D9). Travmatične izkušnje, povezane z družinskim okoljem, so bile izpostavljene še zasvojenosti (B10), v oblikah alkoholizma ((B9), (D7)) in zlorab zdravil (F4).

Intervjuvanke so zaznale, da so tudi izredne razmere travmatične za otroke. Dve intervjuvanki sta izpostavili Covid-19 ((A9), (E7)). Medtem, ko je ena intervjuvanka še izpostavila nesreče (A2) in poplave (A3) ter revščino (B11).

Polovica intervjuvank je prepoznala medvrstniško nasilje ((B7), (C3), (D5)) kot travmatične izkušnje, ki se lahko zgodijo v šolskem okolju. Ena izmed intervjuvank je omenila tudi nasilje preko spleta [*Pri spletu je najhujše, da so stvari na prvi pogled lahko nedolžne, pol pa so otroci po nekem času dejansko travmatizirani* (B150)]. Izpostavljene so bile tudi spolne zlorabe ((C2), (F3)), motnje hranjenja (C3) in namestitve v krizne centre (E11). Ena izmed intervjuvank je omenila možnost doživljanja več travmatičnih izkušenj hkrati [*Spomnim se primer ene deklice, ki je doživela veliko travmatičnih izkušenj, kot potres, covid, smrt učiteljice ...* (A11)].

Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli

Travma ima velik vpliv na otroke, kar je izpostavila ena izmed intervjuvank [*Opazila sem, da imajo izjemno velik vpliv* (A18)]. Polovica sogovornic je poudarilo, da vsak otrok stisko doživlja na individualen način ((A117), (B20), (D17)) in jo tudi individualno predela (D18). Dve sogovornici sta izpostavili, da imajo travmatične izkušnje vpliv na čustveno, vedenjsko in psihosocialno stanje otroka ((B19), (F16)). Ena izmed intervjuvank je opozorila, da lahko pride do prekrivanja stisk [*veliko jih prekriva* (B27)], zaradi česar lahko travma ostane neprepoznana [*in se nam tudi kakšen »izmuzne«* (B28)]. V takšnih primerih postane pomembna strokovna občutljivost za zaznavanje prikritih stisk [*in je potem odvisno od naše sensibilitnosti, koliko mi prepoznamo* (B29)]. Po mnenju ene izmed sogovornic se znaki travme hitro zaznajo [*Ko prideš stik s takšnimi otroki, zelo hitro zaznaš* (E12)], kakor pravi druga sogovornica, pride pri otroku do odstopanja od običajnih norm in vrednot [*Preprosto vsa vedenja, ki izstopajo iz nekih norm in vrednot učenca, ki smo jih bili pri njem »vajeni«* (D93)]. Po drugi strani je polovica socialnih delavk izpostavila, da učenec sam pove ((B15), (E13), (F8)) o svojih stiskah. Ena izmed sogovornic je poudarila, da do razkritja stisk pogosto pride v zaupnem odnosu [*Se mi zdi, da če vzpostaviš nek stik z otrokom, potem otroci vidijo, da ti lahko zaupajo in ti tudi zaupajo* (E17)]. Če pa učenec sam ne spregovori, lahko to povedo njegovi starši [*... ali pa njihovi starši* (E14)],

učitelj [*Včasih na to opozori učitelj* (B16)] ali razrednik [*razrednik, da zazna določene spremembe pri otroku* (B17)], ki zazna spremembe pri otroku.

Znake travm, ki so jih socialne delavke zaznale pri otrocih, sem razvrstila glede na spremembe na področju čustvovanja, vedenja in psihosocialnega stanja. V sklopu sprememb v čustvovanju je večina intervjuvank opazila zaprtost otrok ((A14), (B12), (C7), (D11)). Med drugimi pa so tudi opazile vznemirjenost [*Prepoznamo določene znake, kot npr., da so otroci vznemirjeni...* (A12)], čustvene težave [*...da imajo čustvene težave* (A13)], samomorilne misli [*Smo tudi imeli otroke s samomorilnimi mislimi* (C10)] in apatičnost [*ko učenci postanejo apatični* (D90)]. Večina socialnih delavk je zaznala spremembe v vedenju kot znak stiske ((A120), (C6), (D88), (F101)). Štiri od šestih socialnih delavk so poudarile, da travmatične izkušnje pogosto povzročijo vedenjske težave ((A15), (D10), (E22), (F7)) in nasilništvo ((C8), (D12), (E23), (F103)). Med drugimi spremembami v vedenju, ki so jih izpostavile, so tresavica otroka [*lahko, da se trese* (B13)], nemirnost otroka [*da je nemiren* (B14)] in izbruh joka [*Lahko je, da otroci začnejo enostavno začnejo jokati* (B21)]. Nekateri otroci stisko izražajo z uporništvom (D13), s spremembo družbe (D91) ali z umikom iz družbe (D92). Ena izmed intervjuvank pa je kot možen znak stiske izpostavila tudi odsotnost od pouka (E21). Za naslednji sklop – spremembe v psihosocialnem stanju, intervjuvanka izpostavlja, da lahko psihosocialno stanje razumemo kot skupek vedenjskih in čustvenih sprememb (B30). Ena izmed sogovornic je zaznala, da imajo otroci s travmatičnimi izkušnjami težave na različnih področjih življenja [*Otroci, ki imajo težave na različnih področjih, nekaterimi med njimi imajo travmatične izkušnje* (A23)]. Le-ta sogovornica nadaljuje, da zaznava otroke z znaki depresije [*Ampak dejansko imajo lahko otroci, že v nižjih razredih, znake depresije* (A26)], pri čemer opozarja, da se depresija lahko razvije kot posledica travmatičnih izkušenj [*... ki pa se proti koncu osnovne šole razvijejo in lahko so posledice kakšne travmatične izkušnje* (A27)]. So pa sogovornice naštele še naslednje psihosocialne spremembe, kot so izguba življenjskih temeljev (B31), padec učnega uspeha ((D14), (E24)) in izguba motivacije do šolskega dela (D15), izguba interesa (D16), psihosomatika (E18), ki se lahko kaže kot bolečina v trebuhu (E19) ali glavobolu (E20), ter otrokovo obremenjevanje [*V bistvu se otrok obremenjuje, ker je nekaj doživel ...* (F12)], ki se kaže v otrokovem dojemljanju resnosti dogodka [*... ker ve da ni bilo v redu* (F13)]. Ena izmed sogovornic je z menoj delila svojo izkušnjo, kjer je učenka z izkušnjo spolne zlorabe imela

napade kričanja [*Pri nas ta punca, ki je bila zlorabljena, je velikokrat v šoli začela kričati* (F15)].

Ena sogovornica je v sklopu omenila tudi spolne razlike v izražanju stiske pri otrocih. Povedala je, da kljub temu da dekleta izražajo spremembe preko vedenja (B24), so fanti tisti, pri katerih svoje stiske najbolj izkazujejo preko vedenja (B23). Dekleta so tudi tista, ki hitreje poiščejo pomoč (B25), kot pa fantje.

Razširjenost travm v šolskem okolju

Sogovornici sta v okviru svojih izkušenj izpostavili pogostost travm med otroci v šolah [... *takšnih otrok pa je zdaj ogromno* (A17); *Zdi se mi, da je vedno več zgodb, ki so povezane s travmami med učenci* (D59)]. Sogovornica je izpostavila zaskrbljujočo dejstvo, da se je povečala kompleksnost stisk otrok [*Travme in druge potrebe otrok so v zadnjem časi tako kompleksne v tem tempu življenja* (D120)]. To pomeni tudi večji izziv za šolsko svetovalno službo in celoten šolski sistem, ki se more v takih trenutkih ustrezno odzvati.

STROKOVNO ZNANJE IN USPOSOBLJENOST SOCIALNIH DELAVCEV

Uporaba znanj za delo

Pri delu z otroki, ki imajo izkušnjo travmatičnega dogodka, so socialne delavke poudarile pomen raznolikih znanj, pristopov ter nenehnega strokovnega izpopolnjevanja. Ena izmed sogovornic je izpostavila, da je odnos z otroki ključen [*Sem pa opazila, da v tem gradivo zelo poudarjajo pomen odnos* (A60)], hkrati pa je pomembno, kako do osebe pristopiš [*Pomembno je, kako pristopiš do nekoga* (A61)]. Odnos mora temeljiti na spoštovanju (A63) in empatiji [*da se trudiš razumeti njegova čustva* (A65); *Najpomembnejša je empatija do vsakega* (F21)] obenem pa vključevati tudi upoštevanje otrokovega glasu [*Ne kakšne so naše želje, temveč želje otroka* (F26)]. Ob tem je sogovornica poudarila pomen skupnega sodelovanja med socialno delavko in učencem, kjer pride do skupnega soustvarjanja rešitve [*Kje je on, koliko zmore, da skupaj soustvariva rešitev* (F27)] in iskanja skupnega pristopa [... *oz. najdeva neko skupno pot* (F20)]. Se pa pri vsakem otroku oblikuje izvirni delovni projekt pomoči, saj so otroci različni (F22), imajo različne sposobnosti (F23) in različne želje (F24).

Kot bistveno pri delu z otroki, sta dve socialni delavki izpostavili pomen prepoznavanje otrokove želje [*Pozorna sem na to kaj otrok potrebuje in ne nečesa, kar otrok ne potrebuje* (B33) ... *in da poskušaš, ugotoviti, kaj so te želje* (F25)]. Sogovornica je izpostavila, da z otrokom največkrat dela preko pogovora [*Takrat se z njimi pogovorimo* (F10)]. Le tako lahko pride do ugotavljanja vzroka težav pri otroku [... *in pridemo do ugotovitev, kaj ga muči* (F11)]. Pomembno je tudi, kot izpostavlja ena izmed sogovornic, da otrok začuti, da je socialna delavka zanj dostopna [*Da otrok ve, da si na razpolago* (E28)] in da ga le-ta sprejema [*in da ga sprejemaš takega kot je* (E29)]. Pri svojem delu so tudi pozorne na preprečitev retravmatizacije [*Želim biti strokovno izostrena, da ne retravmatiziram otroka* (B32); *Najbolj sem pozorna, da mu ne povzročim dodatne rane* (F17)].

Zraven neposrednega dela z otrokom, je ena izmed sogovornic delila, da sodelujejo z drugimi strokovnjaki [*in se povezovala s kolegicami* (A38)]. Dve se redno udeležujeta supervizij [*bila sem vključena v supervizijske skupine* (A37) ... *Imamo tudi supervizije* (B48)], kjer se še ena izmed njiju dodatno udeležuje intervizij (B49). Kadar je stiska za otroke prevelika in socialne delavke, zaposlene v šolski svetovalni službi, zaznajo, da je potrebna vključitev oz. usmeritev k drugim strokovnjakom, jih usmerijo k pedopsihiatrom (A28), kliničnim psihologom (A29) ali drugim strokovnjakom (A30). V primeru resnejših težav, kot so samomorilne misli, pride do nujne intervencije [*V enem primeru sem morala takoj poklicati rešilca, da so otroka v bolnišnico odpeljali zaradi samomorilnih misli* (C11)]. Po potrebi vključujejo tudi zunanje institucije (D22), včasih tudi na željo otroka (D23), ali center za socialno delo (D24), jih preusmerijo na Tom telefon (D25) ali drugemu strokovnjaku, ki mu otrok zaupa (D26).

Velik pomen sta dve sogovornici pripisali praktičnim izkušnjam z otroki [*Veliko mi pomagajo izkušnje iz zgodovine samega dela z otroki* (B45)... *ter seveda izkušnje, ki sem jih pridobila z delom na tem področju* (D30)]. Hkrati so intervjuvanke izpostavile, katero pridobljeno znanje uporabljajo v svojem delu. Ena izmed socialnih delavk je omenila znanje, ki ga je pridobila na fakulteti (D27), druga pa omenila, da se pri delu zelo navezuje na psihologijo otroštva (C17). Ena izmed intervjuvank je izpostavila tudi pomen čuječnost (E26) pri delu z otroki. Pri uporabi konkretnih pristopov v praksi je ena izmed sogovornic omenila uporabo pristopov ABC in 4-R (A55), vendar je poudarila nepovezanost pristopa s travmo [*A tega nismo delali v kontekstu travme, v tem gradivo, ki smo ga dobili, nisem zasledila, da je to povezano s travmo* (A57)].

Nadalje je razložila pomen metode ABC v raziskovanju sprožilnih dejavnikov [*Pri metodi ABC se morajo najprej raziskati sprožilni dejavniki* (A58)]. Druga sogovornica je omenila, da pri delu uporablja pet-stopenjski model individualne pomoči (E30). Ena izmed sogovornic je kot posebno tehniko izpostavila vodeno vizualizacijo kot tehniko za obvladovanje stisk (F56).

Socialne delavke so izpostavile, da nekaj znanja o travmi že imajo. Ena izmed sogovornic je izpostavila razliko med delom z otrokom s travmo in ostalimi otroki (A31) in poudarila pomen zgodnjega ukrepanja za predelavo travme [... *ker drugače je veliko večja možnost, da otrok tega nikoli ne bo predelal, če se s tem ne začne ukvarjati v prvih dneh, tednih ali mesecih* (A34)], saj se lahko razvije posttravmatska stresna motnja ob ne ukrepanju [*Vem tudi, da če oseba po nekem času ne okreva, po kakšnem enem mescu, se travma lahko razvije v posttravmatsko stresno motnjo* (A5)]. Kot je pojasnila ena izmed intervjuvank, razlikuje med malo (B34) in veliko travmo (B35) ter izpostavlja vpliv različnih dejavnikov na okrevanje in odziv na travmo, kot so genetska dispozicija (B38), družinsko okolje (B39), vpliv okolice (B40) in vpliv šolskega okolja (B40).

Sogovornice so poudarile, da so izobraževanja in seminarji že del njihove prakse, saj jim strokovna znanja, ki jih pridobijo na izobraževanjih in seminarjih, prispevajo k izboljšanju kakovosti podpore otrokom. Kot je izpostavila ena izmed sogovornic, je ključno neprestano strokovno izpopolnjevanje [*Ne gre za en seminar, ampak za moje celotno izobraževanje vsa leta, odkar sem zaposlena* (A35)], saj iz vsakega seminarja pridobi znanja, ki jih združi in uporabi pri delu z otroki [*V bistvu se iz vsakega seminarja kaj naučim in uporabim ta znanja pri pogovorih z učenci* (A49)]. Intervjuvanke so povedale, da se izobražujejo na seminarjih ((A36), (B51), (D28)) in naštele naslednje, katere so se udeležile: seminarji o delu z otroki priseljencev s travmatično izkušnjo (A33), seminarji o vodenju svetovalnih pogovorov (A41), seminarji o stresu ((A42), (E35)), o čustvih (A43), o samopodobi (A44), o samomorilnosti ((A46), (B57), (E31)) in o varnem in spodbudnem učnem okolju (A47). Ena izmed sogovornic je dodatno omenila izobraževanje o izostankov iz šol zaradi socialnoekonomskih razlogov (B58) in o šibki noti vzgoje v družini (B59). Druga sogovornica je posebej izpostavila izobraževanje iz teoriji izbire po Glasserju [*Potem sem tudi opravljala teorijo izbire po Glasserju in znam prepoznati katere potrebe nima zadovoljene, da potem delaš na tistih* (E32)] ter ustvarjalno razmišljanje Nastje Mulej (E33). Dve intervjuvanki sta povedali, da se strokovno

izpopolnjujeta preko literature ((A39), (B46)), kjer je ena posebej izpostavila, da bere strokovne psihološke literature (C18). Po besedah ene izmed intervjuvank je pomembno delo na sebi [*Menim pa da je temeljna osnova delo na sebi* (B47)], uporaba supervizije ((B175), (D122)) in intervizije (B174). Ena sogovornica je poudarila podporo in pomoč, ki jih dobi v okviru aktivnih socialnih delavcev (D123) in svetovalnih delavcev (D124). Prav tako ena intervjuvanka navaja, da je potrebno razumevanje lastnih meja in odgovornosti [*Za to je potrebno delo na sebi, da prideš do uvida, da nisi »rešitelj sveta«* (B54)], da razviješ zmožnost distanciranja za preprečitev sekundarne retravmatizacije [*Mislim, da mi je to ogromno koristilo, da lažje grem z nekimi stvarmi domov oz. se od njih distanciram* (B52)]. Kot navaja intervjuvanka, je potrebno zavedanje pomena stalnega strokovnega razvoja v socialnem delu (C20), saj jo druga intervjuvanka podkrepi z ozaveščanjem vloge znanja pri osebni in strokovni krepitvi moči (E132). Ena izmed intervjuvank je izrazila, da je trenutno zadovoljna s svojim, strokovnim znanjem (B179) ter je mnenja, da se morajo zavedati meje med svetovalnim in že terapevtskim delom [*Mogoče nočem še bolj globlje vstopat od tega znanja, ki ga imam jaz, ker se mi to zdi že zelo terapevtsko, jaz sem pa vseeno svetovalna delavka. Da se ta meja ne zabriše* (B181)].

Potreba po dodatnem strokovnem izobraževanju glede travme

Kljub izobraževanju, ki so se socialne delavke že udeležile, pa še vedno zaznavajo potrebo po izobraževanju o travmi (A140), kot pravi ena izmed sogovornic, še vedno obstajajo možnosti za izboljšave (B180). Večina socialnih delavk je izrazilo osebno željo po udeležbi seminarja na temo travme ((A139) (B177) (C128) (D58)), saj se nenehno pojavljajo izzivi pri sledenju kompleksnosti potreb otrok [*da res ne zmoreš vedno slediti in pri vsaki stvari biti 100%* (D121)], kakor je poudarila ena izmed socialnih delavk.

Vloga socialne delavke v šolski svetovalni službi

Sogovornice so izpostavile pomembno vlogo socialnega dela pri delu z otroki s travmatično izkušnjo ter njihov prispevek k bolj podpornemu šolskemu okolju. Po mnenju dveh sogovornic, imajo socialne delavke ključno vlogo pri ozaveščanju o travmi [*Vloga socialne delavke oz. svetovalne delavke v šoli glede ozaveščanja travme je zagotovo velika, saj smo vsi podvrženi vedno bolj stresnim in tudi travmatskim izkušnjam* (A135)] (B166). Kljub temu pa je ena sogovornica poudarila, da je na tem področju še vedno potrebno večje izobraževanje in ozaveščanje [*Zagotovo bi se bilo potrebno o tem več pogovarjati in ozaveščati* (A129)]. Ena izmed sogovornic je tudi izpostavila, da so v kolektivu naslavljali tematiko duševnega zdravja

otrok v šolskem okolju (D112). Poleg formalnih oblik izobraževanja pa socialne delavke pogosto neformalno ozaveščajo zaposlene o travmi [*Jaz se veliko osebno pogovarjam o teh stvareh* (C120)]. Poleg tega aktivno spodbujajo in poudarjajo odprto komunikacijo o travmi v šolskem prostoru [... *saj se je vedno potrebno o tem pogovarjati* (B172)]. Dodatno pa podpirajo učitelje s priporočili literature [*Zelo rada priporočam določene literature učiteljem* (B171)].

Poleg izobraževalne vloge, je bila poudarjena tudi podporna vloga socialnih delavk do zaposlenih. Kot je izpostavila ena izmed socialnih delavk, nudijo podporo učiteljem (B170), natančneje nudijo podporo razrednikom pri reševanju težav v razredu [*Najbolj se pokaže takrat, ko pride do neke težave v razredu in me razrednik sprašuje kako naj reče, kako naj naredi ipd.* (B167)] in nadomeščajo razrednika v čustveno zahtevnih stiskah [*Tudi pomagam voditi razredne ure, kadar razredničarka ne zmore, ker ji je tako hudo* (B168)]. Posebej pomembna je tudi tankočutnost pri obveščanju učiteljev o travmatičnih izkušnjah otroka [*Jaz mislim, da tudi do učiteljev morem biti tankočutna, ko obveščam, če se je v njegovemu učencu/učenki kaj tragično zgodilo* (B169)]. Socialna delavka omenja tudi pomen osebnega navezovanja stikov z zaposlenimi kot strategije pomoči in podpore (C122).

V pogovoru so sogovornice poudarjale tudi osebne lastnosti in kompetence, ki socialnim delavkam omogočajo učinkovito delo. Omenjale so poglobljena znanja za delo z ljudmi [*Zdi sem mi, da imamo socialni delavci neka poglobljena znanja za delo z ljudmi* (D97)] in specifično znanje, ki ga imajo socialni delavci [*Tukaj se mi zdi, da imamo »nekaj« kar enostavno ene stroke nimajo* (D101)], zmožnost empatije (D98), sposobnost gledanja na situacijo iz več zornih kotov (D99), visoko občutljivost za otrokovo stisko (E125). Hkrati je bila izpostavljena tudi osebna intuicija pri delu [*Težko to razložim, ker nekak izhajam pri delu zgolj iz sebe in občutka v danem trenutku* (D100)].

Poleg vsega naštetega imajo socialne delavke tudi povezovalno vlogo v šolski skupnosti (E127). Njihova naloga je aktivno ozaveščanje učiteljev [*in če kakšen učitelj ni občutljiv za določene stiske, ga kar izobrazim* (E126)] in informiranje zaposlenih [*Da se pove, ko se ve za določene informacije* (E122)].

PRISTOP, UTEMELJEN NA RAZUMEVANJU TRAVME

Poznavanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme

V tem sklopu so se vprašanja delila glede na to, če intervjuvanke poznajo pristop, utemeljen na razumevanju travme, ali ne. Pet od šestih sogovornic je na vprašanje, če poznajo ta pristop, odgovorila, da ne poznajo ((A50), (B55), (C22), (E37), (F29)), kljub temu da se je pri eni intervjuvanki pojavila negotovost poznavanja pristopa (A51), vendar je po moji razlagi pristopa, povedala, da ga ne pozna (A52). Le ena izmed mojih sogovornic je poznala pristop (D31), utemeljen na razumevanju travme.

Učinkoviti pristopi pomoči otrokom s travmatično izkušnjo

Socialne delavke, ki ne poznajo pristopa, utemeljenega na razumevanju travme, sem povprašala kateri pristopi dela so se za njih zdeli najučinkovitejši pri nudenju podpore in pomoči otrokom s travmatično izkušnjo. Sogovornica je kot konkreten pristop pomoči poimenovala sistemski pristop dela z otrokom (B62), kjer izvede pogovor z otrokom (B63) in vključi družino v proces pomoči (B65). Poleg tega je poudarila pomen posluha otroku ((B64), (E38), (F30)), kateri pomen sta poudarili še dve sogovornici. Kar je pomembno pri delu z otroki s travmatično izkušnjo je bilo omenjeno omogočanje zaupnosti (B66) in ohranjanje zaupanja in zaupnosti (B67), razen v primeru ogroženosti otroka (B68). Potrebno je omogočati varni prostor (F31) in zagotavljati občutek varnosti (E41), da lahko pogovor z otrokom poteka v varnem okolju (C23). Kot učinkovite pristope so še omenile empatijo (C24), aktivno poslušanje otroka (E39), občutek dostopnosti svetovalnega delavca (E40), uporaba humorja [*Sem pa opazila, da tudi pomaga humor, vendar moreš izbrati prave besede, v pravem trenutku* (E42)]. Kar pa še je pomembno in je to tudi izrazila sogovornica, je da otrok čuti povezanost v skupini [*Da pripada eni skupini* (F32)].

Uporaba elementov pristopa

Socialnim delavkam, ki niso poznale pristopa, sem postavila vprašanje, kjer so morale razmisliti, če uporabljajo elemente pristopa, tudi če morda nezavedno.

Socialne delavke so prišle do spoznanja, da pri svojem delu vse uporabljajo element zagotavljanja varnosti. Dve socialni delavki sta to posebej poudarili in neposredno navedli, da otrok zagotavljata varnost ((A70), (B75)), druge pa so objasnile na kakšen način zagotavljajo varnost. Dve socialni delavki sta eksplicitno poudarili pomen varovanja zaupnosti ((A71), (F43)), razen v primeru ogroženosti otroka [... *ampak, če pa zaznam, da je oseba oz. otrok*

ogrožen, pa moram stvari povedati naprej (A72)]. Večina sogovornic je omenila, da z uporabo zasebnega prostora zagotavljajo varnost in zaupnost [*Če je situacija zelo občutljiva, si sposodim drugi prostor za katerega vem, da otroci najmanj trkajo* (B76); *Pa tudi, ko pridejo na pogovor, so takrat vrata pisarne zaprta, da naju ne more nihče zmotiti* (C48); *Predvsem to, da nudim varen prostor, kjer sem v pisarni sama z uporabnikom* (F42)], kjer ena izmed socialnih delavk pri tem zavestno odstrani moteče dejavnike [*Tudi telefon odložim* (B77)]. Prav ta socialna delavka varnost zagotavlja tudi s tem, da se vnaprej dogovori za srečanje z otroki (B79) in sproti preverja otrokovo razumevanje [*Potrebno pa je tudi vedno znova preverjat, da sva se z otrokom dobro razumela* (B80)]. Druga socialna delavka je omenila, da zagotavlja varnost otroku tako, da ustvarja varni prostor za njih (C32) in da tudi šolo čuti kot varen prostor (C33). Tako učencem da vedeti, da se lahko kadarkoli obrnejo na svetovalno delavko (C35) ali na učitelje (C36). Kot izpostavlja ena izmed sogovornic, je zagotavljanje varnosti predpogoj sodelovanja [*Če se on ne počuti varnega, ne bo prišel k tebi* (E49)]. Slednja sogovornica je izpostavila, da obstajajo različni načini vzpostavljanja varnega odnosa (E50), pri tem si pomaga s terapevtskimi kartami (E51), hkrati pa ugotavlja, da se zagotavlja varnost s vzpostavljanjem odnosa z otrokom preko njegovih interesov (E52), da v pogovoru najdeta skupno točko, ki prispeva k varnosti (E53).

Pri pregledu naslednjega elementa pristopa, ki se glasi razumevanje travme in njenih vplivov, sem ugotovila, da tudi ta element sogovornice vključujejo v svoje delo. Dve sogovornici sta omenili, da je lažji pristop dela ob poznavanju travmatičnega vzroka [*Ko poznaš vzrok, lažje pristopiš do otroka in lažje z njim delaš* (A32); *Če ne veš s kakšno stisko se otrok srečuje, če ti ne povedo, potem je težje delat z njim* (E54)]. Ena izmed sogovornic je med pogovorom prišla do spoznanja, da ima pomanjkanje razumevanja travme in njenih vplivov [*Zdaj, ko se s tabo pogovarjam, sem ugotovila, da v bistvu premalo o tem razmišljam ja* (A73)] in da je potrebna večja zavest vpliva travme [*Da bi mogoče morala bolj ozavestit, da ima travma večji vpliv kot si mi mislimo* (A74)], tako pri sebi kot pri drugih zaposlenih (A75). Pri tem druga sogovornica poudarja pomen razumevanja otroka in jasno sporočanje, da je razumljen (C41), mu verjameš (C42) ter mu nudiš vztrajno podporo in priložnost pogovora (C43). V primerih kompleksnejših primerov se socialna delavka obrne za pomoč na CSD (E55), pedopsihiatrijo (E56) in na krizne centre (E57). Ena izmed intervjuvank je poudarila, da razume vplive travme na otroka (F44) in

išče pomene otrokovega vedenja skozi pogovor [... *da poslušam, kaj mi želi povedati in poskušam povezati z njegovim obnašanjem* (F46)].

Tudi element zagotavljanja kulturnih kompetenc, socialne delavke vključujejo v delo ((A76), (B83), (C46), (E58)). Večina socialnih delavk je izpostavila zagotovitev cilja vključevanja otrok in nudenje pomoči ob njihovem prihodu ((A77), (B84), (C57)). Kot je izpostavila ena izmed intervjuvank, se pojavi še večja težnja vključevanja in nudenja pomoči otrokom, ko prihajajo iz drugačnih kultur [... *še posebej, če prihajajo iz okolij, kjer se njihova kultura zelo razlikuje od naše* (A78)]. Socialne delavke se trudijo upoštevati in spoštovati kulturno ozadje otrok, kar vključuje izražanje spoštovanja in razumevanja kulturnih praznovanj otrok iz priseljskih družin [*Npr. ko praznujejo svoje praznike, kot je npr. Ramadan, jih skušamo razumeti in spoštovati* (A79)], prilagoditev hrane [*Prilagodimo tudi hrano, če ne smejo jesti svinjsko meso* (C56)] in razumevanje otrokovega vedenja v kontekstu njihove kulture [... *ter zakaj se tako vedejo, kot se vedejo* (F48); *Tako poskušamo razumeti otroke, da je težko delati, če ni podpore doma* (F53)]. Kot je izpostavila ena izmed sogovornic, prilagodi komunikacijo za lažje vključevanje otrok [*Jaz npr. z bosanskimi otroki na začetku ko pridejo, izključno v njihovem jeziku govorim* (C50)] ter redno preverja razpoloženje (C51) in občutka pripadnosti v šoli (C52). Prav tako pa skuša olajšati administrativne postopke za lažjo in hitrejšo vključitev otrok v šolski sistem (C53). Poudarja tudi pomen spoznavanja staršev (C54) in izvaja obiske na domu (C55). Kot je izpostavila ena sogovornica, je bila izražena želja otrok priseljencev o izobraževanju drugih o njihovi kulturi [*Tega v preteklosti ni bilo opazno, zdaj pa se vidi, da si to tudi oni želijo in to tudi povedo* (A80)], tako da izvajajo izobraževanja ter se pogovarjajo o različnosti in strpnosti [*Tako da imamo veliko pogovorov na to temo in temo strpnosti* (A81)]. Je pa bil izpostavljen izziv kulturnih razlik pri delu (E62) iz strani ene izmed sogovornic, saj prijavi kakršnokoli nasilje (E60), kjer se potem pojavi strah pred izgubo statusa ob prijavi nasilja (E61). Hkrati pa druga sogovornica izpostavlja pomanjkanje podpore v nekaterih romskih družinah (F49) ter pomanjkanje spodbud za šolo (F50), kar vodi do nepomembnosti šole romskim otrokom (F51).

Večina sogovornic je izrazila razumevanje pomena povečanje nadzora, izbire in avtonomije in vključevanje elementa v prakso. Večina spodbuja otroke k samostojni izbiri ((A87), (B92), (C61)) in njihove odločitve spoštuje ((A88), (B91)). V primeru nezmožnosti

izbire, je ena izmed sogovornic izrazila da omogoča več izbir [*Če pa ne zmore predlagati, pa ponudim več možnosti* (A88)]. Kot je izpostavila sogovornica, je lahko to za otroke težko (C59), saj še je težko za odrasle (C60). Druga sogovornica je povedala, da dela z otrokom samo ob njegovem soglasju (E64). V okviru elementa so sogovornice poudarile poslušanje otroka (B86), ne laganje (B88), spodbujanje samopomoči pri otroku [*Vsa pomoč temelji na temu, da si zna sam pomagat* (E66)] in iskanja možnosti [*da zna poiskati možnosti* (E67)] ter podpiranje zmožnosti učenja samopomoči [*To se da naučit in to se otroci tudi naučijo* (E69)]. Ena izmed intervjuvank je izpostavila vodeno vizualizacijo kot uspešno tehniko za uresničevanje elementa (F57). Socialna delavka ima tukaj predvsem podporno vlogo (E70), kot prepoznava intervjuvanka. Pomembna je prisotnost socialne delavke in prepoznavanje potreb otroka [*Mislim, da moreš biti samo zraven in prepoznavat, kaj otrok rabi oz. kaj si želi* (B90)] in strokovna podkovanost pri oceni koristi ali škode za otroke pri odločanju [*Zelo je pomembno, da smo odrasli dovolj strokovno podkovani, da znamo presoditi, kaj je v njegovo največjo škodo in kaj v njegovo največjo korist* (B93)]. Kot je izpostavila ena izmed sogovornic je pomembno dati otroku vednost, da ni sam (F59) ter ga usmeriti k dodatnim virom podpore (F60), kot npr. na Tom telefon (F61), da s tem zagotoviš varnost otroka tudi izven šole (F62).

Element delitev moči in vodenja je pomemben element socialnih delavk pri delu z otroki. Sogovornice spodbujajo ta element ((A89), (E71)), vendar se lahko pojavijo izzivi delitve moči glede na starost otroka (A90), kakor izpostavlja ena izmed intervjuvank. Pomembno je socialni delavki, da se prilagodi pristop dela glede na otroka [*Mislim, da je potrebno vedeti kdaj pri katerem otroku kako* (B94)], da se išče ravnotežje med glasom otroka in učitelja [*da skušam v pogovoru zbalancirati glas otroka in glas učiteljice* (B95)] ter da se sproti preverjajo otrokove želje [*sproti preverjam, če je to to, kaj si je želel ali kako se počuti s tem* (B96)]. Element delitve moči in vodenja sogovornica vzpostavlja tako pri delu z otroki (C62), kot tudi s starši (C63), pri čemer pozornost namenja podpori pri uveljavljanju njihovih pravic [*Nikoli ne rečem, da nekaj lahko mi naredimo, ampak da je to njihova pravica* (C64); *Da je to njihova pravica, da lahko nekaj uveljavljajo* (C65)]. Dve sogovornici poudarjata pomembnost enakovredne države v odnosu ((C66), (E72)), kjer ena izmed njiju poudarja pomen partnerstva v odnosu (C67). Ena izmed sogovornic vzpostavlja enakovredni položaj že z omogočanjem sedenja na isti višini (E73), saj se zaveda zavezanosti k spoštljivemu in enakovrednemu odnosu (E74). Ena sogovornica je izpostavila, da pride do neravnovesja moči zaradi vlog v procesu pomoči [*Čisto*

enakovreden si ne moreva biti, saj sem svetovalna delavka, on je uporabnik (F63)], vendar kljub temu pa poudarja pomen razumevanja in spodbujanja otroka [A poskušaš ga čim bolj razumeti, ga spodbujaš in tako (F64)].

Vse sogovornice so izrazile, da pri svojem delu uresničujejo element integracije pomoči, saj spodbujajo sodelujejo z različnimi zunanjimi institucijami in se z njimi tudi povezujejo. Vendar pa imajo različne izkušnje z ohranjanjem celostnega pregleda nad otrokom in njegovim procesom okrevanja. Kot je izpostavila svojo izkušnjo ena izmed sogovornic, je vpogled v otrokovo situacijo pogosto omejen pri vključitvi zunanjih strokovnjakov [*Ja, ampak potem več nimamo toliko informacij (A91)*], še posebej pri vključitvi pedopsihiatrov [*Npr. da otrok obiskuje pedopsihiatra, nimamo popolnoma nobene informacije (A92)*]. Druga je podobno izpostavila, da ima omejen dostop do informacij, vendar kadar sta vključena policija (C72) in sodišče (C73). Po drugi strani, pa je sogovornica izpostavila dobro sodelovanje in komunikacijo s psihologi (A93), ki je v zadnjih letih postalo intenzivnejše (A94), to pa je prispevalo k večji odprtosti psihologov do šolske svetovalne službe (A95). Informacije o otrokovem okrevanju se pogosto pridobijo ob privolitvi staršev (A96), kar omogoča prehajanje informacij med strokovnjaki (A97). Druga sogovornica je naštel različne institucije, s katerimi vzpostavljajo stik. To so Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše (B98), Hospic (B99), center za socialno delo (B100), pedopsihiatrija (B101), s psihologi (B102) in zasebnimi psihologi (B103). Sodelovanje s temi institucijami je vezano na podlagi predhodne vključenosti otroka (B104), na to, če jih otrok pozna (B105) ter na globino otrokove travmatične izkušnje (B106). Poleg sodelovanja z zunanjimi institucijami, pa ena izmed sogovornic, opozarja tudi na sodelovanje znotraj šolskega okolja, kjer opozarja učitelje na stiske učenca (C68) ali jih pozove k večji pozornosti do določenega učenca ((C69), (F65)). Se pa vzpostavi multidisciplinarni tim (F66) in se izdela individualni načrt pomoči (C70).

Vse socialne delavke so potrdile pomen elementa, da se okrevanje zgodi v odnosih in poudarile, da je odnos najpomembnejša komponenta pri delu ((A98), (B108), (E78), (F68)). Vendar ti odnosi morajo biti varni [*vendar v dobrih odnosih, v iskrenih prijateljstvih, ko se poslušas in razumeš (F69)*], kakor omenja ena izmed sogovornic. Tukaj lahko povežem s poudarkom druge sogovornice, ki izpostavlja pomen pozitivnega odziva kot ključen trenutek okrevanja [*Če ta travmatiziran otrok doživi en odziv, ki je pozitiven, v tem smislu, da se počuti sprejetega in*

varnega, je to za otroka zelo pomemben trenutek okrevanja (C75)]. Otroku pomaga povezovanje preko pogovora (F70), čustvena podpora [*včasih samo to, da je slišan in da se zjoka* (F71)] in fizični stik [*tudi fizični stik kot npr. objem* (F72)]. Sogovornica je lahko osebno izkušnjo povezala z izhodiščem razumevanja elementa [*ker imam sama eno travmatično izkušnjo in hodim k terapevtu, s katerim sem se zelo ujela* (E77)] in poudarila pomen dobrega odnosa za vztrajanje k nadaljevanju sodelovanja [*Ja, veliko morem narediti sama, ampak če ne bi bil odnos okej, ne bi hodila več k njemu* (E79)].

Vse sogovornice so izrazile strinjanje z naslednjim elementom, ki pravi, da je okrevanje možno ((A100), (B109), (C76), (E80), (F73)), vendar je bilo poudarjeno, da gre za dolgotrajen, a izvedljiv proces (A101), ki je zahteven (C77). Ena izmed sogovornic, je možnost okrevanja podkrepila s sklicevanjem na literaturo [*Po vseh teh knjigah o travmi, ki sem jih prebrala, je možno* (B110)]. Vendar kljub strinjanju, so tudi izpostavile strukturne ovire. Iz strani socialne delavke je bila izpostavljena kritika plačljivih terapij [*Mene zelo moti, kar prihaja iz Amerike, plačljive terapije* (B111)], kljub zavedanju nezmožnosti brezplačnih storitev [*Vem, da ne moremo živeti v socializmu, kjer so bile stvari brezplačne* (B112)], a vseeno se močno ne strinja s takšnimi pogoji dostopa do pomoči [*ampak vseeno se mi zdi, kar sporno, da si pomoč pri duševnem zdravju ali pa pri travmi lahko privoščijo samo tisti, ki imajo dovolj denarja* (B113)]. Je pa ena sogovornica poudarila, da je v takem primeru potrebna celostna obravnava družine za učinkovito pomoč otroku [*Mislím, da bi morala celotna družina iti na neko obravnavo, da lahko pomagajo otroku* (C78)], vendar je mnenja, da je pri nas odsotnost takšne obravnave [*ampak tega pri nas ni* (C79)]. Kljub izzivom pa je mnenje sogovornice, da je okrevanje možno s pomočjo (F74), čeprav sledi travme pogosto ostajajo (F75).

Razumevanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme

Le eni izmed intervjuvank sem lahko postavila specifična vprašanja, povezana na temo poznavanja pristopa. Kot je razložila, sogovornica razume travmo kot negativno izkušnjo s posledicami (D32), pri čemer poudarja povezanost med travmo in duševnim zdravjem [*Seveda kadar so (posledice) tako hude, lahko vplivajo na duševno zdravje* (D33)]. Tako da na podlagi njenega razumevanja, pristop definira kot dobro utemeljenega (D34).

Razlikovanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme od drugih pristopov

Pri naslednjem vprašanju me je zanimalo, kako sogovornica razume razliko med pristopom, utemeljenim na razumevanju travme in drugimi pristopi dela. Poudarila je prilagoditev pristopa čustvenim potrebam otroka [*Ti otroci so dosti bolj čustveno ranljivi* (D41)], kjer je poudarek na obnovi zaupanja do ljudi (D42). Kot pomemben vidik tega pristopa je izpostavila razumevanje otrokovih odzivov kot posledice travme, kjer sogovornica posebej omenja razumevanje otrokovega preusmerjanja krivde kot odziv na travmo [*velikokrat iščejo »krivce« kje drugje* (D43)]. Pri delu je ozaveštila zavedanje otrokovega omejenega razumevanja travme [*saj včasih nimajo dovolj moči in znanja, da bi lahko le-to sami razumeli* (D44)]. Svoj način dela z otroki, ki so doživeli travmatično izkušnjo, opisuje kot postopen proces, kjer je prvi korak usmerjen k vzpostavitvi zaupanja (D45) in šele nato sledi delo z majhnimi koraki do razreševanje travme (D46). Pomembno se ji tudi zdi spodbujanje otrokovega razumevanje lastne stiske [*Seveda je bilo pomembno, da se je učenec pričel zavedati kdaj in zakaj je prišlo do tega stanja* (D48)].

Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj šolskega kolektiva

Pristop, utemeljen na razumevanju travme, spodbuja, da imajo vsi zaposleni v instituciji znanje o travmi. Vse udeleženske v raziskavi so izrazile jasno zaznano potrebo po usposabljanju vseh zaposlenih v šoli o travmi ((A133), (B161), (C27), (D106), (E122), (F119)). Poudarjena je bila potreba po širjenju znanja o travmah med vse zaposlene v šolskem okolju (A134), pri čemer je ena sogovornica omenila, da so v njeni šoli imeli izobraževanje o travmi s poudarkom na nasilju [*Ampak ne rečemo s travmo, ampak rečemo delo z otroki, ki so doživeli neko nasilje* (C30)]. Ena izmed sogovornic je omenila zaskrbljujočo samorefleksijo pedagoških delavcev o pomanjkanju znanja o travmi [*Pedagoški delavci pravijo, da sploh nimajo znanja o travmi* (C107)] ter pomanjkanje dostopnih izobraževanj o travmi (C123). Spodbujanje izražanja opažanj (D111) med zaposlenimi v šoli omogoča zgodnejše ukrepanje [*Da bi lahko marsikaj že prej videli in prej pomagali* (C119)], kar pa prispeva k vzpostavitvi šole kot varnega prostora za otroka (C110), hkrati pa mora biti skupna odgovornost zaposlenih v šolskem okolju za ukrepanje ob zaznavi stiske otroka [*Ker to ni samo dolžnost svetovalnih delavcev, temveč vseh, da če kaj zaznajo morejo posredovati* (C31)]. Omenjeno je bilo, da otroci v stiski pomoč ne iščejo le pri strokovnih delavcih, temveč obstaja možnost obračanja otroka na hišnika (E123) ali kuharico (E124).

Sogovornice so opozorile na razlike v strokovnem znanju o travmi med zaposlenimi v šolskem okolju. Kljub temu da je ena izmed sogovornic izjavila pomanjkanje informacij o znanju sodelavcev glede travme (A127), je pa izpostavila, da so drugi profili zaposlenih bili deležni manj usposabljanj o vplivu travm [*ampak predvidevam, da je bila večina deležna še manj novih spoznanj, kako travme, še posebej tiste nepredelane iz otroštva, vplivajo na naše življenje* (A128)]. Medtem ko imajo svetovalne delavke podobno znanje o travmi ((B152), (E114), (F110)) ter skupno razumevanje o travmi, njenih vplivih in posledicah (B153), prihaja do razlik v razumevanju travme med svetovalnimi delavci in preostalimi strokovnimi delavci (B151). Še posebej je bilo izpostavljeno, da učitelji različno razumejo in prepoznajo travmatične izkušnje [*Ne smem generalizirati, da vsi učitelji ne bi prepoznali otroka s travmatično izkušnjo, ampak različno vidijo in različno razumejo* (B154)]. Ena sogovornica je izpostavila, da so socialni delavci bolj izobraženi na področju travme kot drugi zaposleni [*Mislim, da mi, socialni delavci, smo več govorili o travmi kot kakšne druge smeri* (C106)].

Poleg učiteljev in svetovalnih delavcev, imajo tudi drugi zaposleni pomembno vlogo pri prepoznavanju travme. Kot omenja sogovornica lahko tudi kuharica intuitivno zazna otrokovo stisko (B164) in posveti več časa takšnemu otroku (B163). Pomembno je, da imajo zaposleni znanje o travmi, saj lahko opazujejo otrokovo funkcioniranje v različnih šolskih okoliščinah [... *ker vidijo učence še pri drugih dejavnostih in kako funkcionirajo v različnih okoliščinah* (D107)]. Lahko se zazna stiska s strani kuharjev preko sprememb v prehranjevanju [Kuhar lahko opazi neješčost in zavračanje hrane (D108)] ali hišnik in čistilka zaznajo stisko zaradi zadrževanja v šoli [*Hišnih in čistilke lahko opazijo zadrževanje zunaj ali v garderobah ipd.* (D109)].

RAZVOJ PRAKSE, TEMELJEČE NA RAZUMEVANJU TRAVME

V tej temi sem nadaljevala s vprašanji na temo pristopa, temelječega na razumevanju travme, vendar sem jih uvrstila pod to temo, saj se zanašajo na konkretne primere udejanjanja načel pristopa v prakso in načini razvoja varnega in podpornega okolja.

Implementacija načel pristopa v dosedanje prakso

Z izjemo sogovornice, ki že pozna pristop in zavestno implementira načela pristopa v svojo prakso, sem povprašala ostale sogovornice, ali morda prepoznajo, da vključujejo določena

načela pristopa v svoje delo. Iz njihovih odgovorov je razvidno, da to že udejanjajo ((B69), (C25), (E47), (F41)). Ključno se jim zdi zagotavljanje varnosti in občutka zaupanja ((B74), (F33)), saj označujejo zaupanje kot temelj dela ((D40), (E43)). Ena izmed sogovornic je omenila usmerjanje protokola medvrstniškega nasilja in spolnih zlorab pri uvajanju načel pristopa [*Protokol o medvrstniškem nasilju in spolnih zlorabah nas je že usmeril v to* (C26)]. Pomemben del prakse tako predstavlja vzpostavljanje zaupanja pri otrocih ((B70), (D39)). Obvezen del prakse zajema ustvarjanje varnega prostora [*Pomembno mi je, da skozi pogovor ustvarim varni prostor* (F37)]. Načelo izbire in sodelovanja se udejanja skozi vnaprej dogovorjena srečanja [*Tudi zelo jasno postavim, kdaj se je treba prej dogovoriti za srečanje, zaradi sestankov ali česa drugega* (B71)], razen v hujših primerih, kjer vnaprej dogovorjena srečanja niso potrebna (B73). To preprečuje lažni občutek stalne dostopnosti strokovne delavke [*Da otroku ne dam lažnega občutka, da lahko kadarkoli pride, mene pa ne bo našel* (B72)]. V sklopu načela večanja moči, je polovica socialnih delavk eksplicitno izrazilo, da delujejo na način krepitev moči ((D35), (E44), (F34)). To udejanjajo z nudenjem pomoči (D36), z zagotavljanjem občutka slišnosti pri otroku (D37) in z razpoložljivostjo socialne delavke otroku (D38). Kot omenja sogovornica je ena izmed oblik krepitev moči otroka z izpostavljanjem njihovih močnih področij [*Smo jih opogumljali, recimo preden so šli v srednjo šolo, smo vedno izpostavljali njihovo dobro* (E45) in izhajanje iz otrokovih interesov [*Da so iz tega izhajali in poiskali tisto, kar jih zanima* (E46)].

Način ustvarjanja varnega in podpornega okolja

Sogovornice so z menoj delile načine kako ustvarjajo varno in podporno okolje. Pri delu se najbolj upirajo na individualna srečanja (A68), kjer je izpostavljena ciljna usmerjenost otroka, ki potrebuje več podpore [*Zagotovo se bolj posvetiš tistim, ki so bolj izpostavljeni, ker opaziš, da potrebujejo več pogovorov* (A67)]. Polovica sogovornic je izpostavilo pomembnost vzpostavitve varnega prostora ((B115), (C81), (F76)), kjer usmerjajo fokus na otrokove potrebe (B116) in varujejo zaupnost (B117). Hkrati zagotavljajo zasebnost prostora ((E82), (F77)) in nemotenost pogovora ((E83), (F78)), kar dodatno prispeva k vzpostavitvi varnega prostora za otroka. Ena izmed sogovornic je izpostavila, da k ustvarjanju varnega in podpornega okolja pomembno prispeva razumevanja vloge svetovalnega delavca od disciplinarnih funkcij v šoli [*Menim, da tudi to, da je pri teh zadevah pri otrocih razmišljanje, da svetovalni delavec ni tisti, ki na šoli vzpostavlja red in mir* (D50)], da otroci razumejo svetovalnega delavca kot varno

osebo [... *ampak nekdo, ki se mu zaupa, ki je tam, da sliši učence in jim pomaga* (D51)] in ga kot takega tudi sprejmejo [*Nek začetni del k pristopu razreševanja je že to, da kot svetovalnega delavca tako tudi sprejemajo* (D52)]. K ustvarjanju varnega in spodbudnega okolja prispeva tudi povečana prisotnost govora o duševnem zdravju (D113) ter ozaveščanje o travmatičnih dejavnikih, ki vplivajo na otroke (D114), kar pa ista sogovornica zaznava kot napredek na področju ozaveščanja o travmi v šolskem okolju [*Zdi se mi, da smo na tem področju ogromno naredili* (D115)].

Sogovornice so poudarile pomen odprte komunikacije kot ključni element varnega in spodbudnega okolja. Kot pomembne načine gradnje odprte komunikacije omenjajo neformalne pogovore za vzpostavitev zaupnega stika z učenci (D61), pogovori pri razrednih urah (D62), druženje z učenci med odmori (D63) ter omogočanje obiskovanja v pisarni (D64). Opisani trenutki stika omogočajo sproščen pogovor med učencem in svetovalno delavko [*ter prosto kramljajo s teboj* (D65)], in prispevajo k vzpostavitvi zaupanja med učencem in svetovalno delavko (F38). Sogovornica je opazila, da gradnja odprte komunikacije med otrokom in svetovalno delavko, spodbuja samoiniciativno iskanje pomoči pri svetovalni delavki (F39), kar pa nakazuje na varno in spodbudno okolje. Tudi majhne geste, kot so pozdrav in nasmešek (F40) lahko znatno prispevajo k zaupanju otroka. Gradnja odprte komunikacije vključuje poslušanje in razumevanje otroka (F79), omogočanje možnost otrokove izbire [*Skupaj ustvarjajo cilje, za katere se on odloči in ne jaz* (F80)] in predstavitev še kakšnih drugih virov pomoči [*Kot sem omenila prej, učenci predstavim še druge vire pomoči, kot je npr. Tom telefon, da ve na koga se lahko še obrne* (F81)], kar znatno prispeva k ustvarjanju varnega in spodbudnega okolja.

MEDINSTITUCIONALNO SODELOVANJE

V okviru raziskovanja vloge socialnih delavk v osnovnih šolah sem se med drugim osredotočila tudi na sodelovanje z zunanjimi institucijami in kako izgledajo takšna sodelovanja.

Povezovanje z zunanjimi institucijami

Šolske svetovalne delavke sodelujejo z zunanjimi institucijami (A108), kot je to izpostavila ena izmed sogovornic. Se pa je potreba po sodelovanju povečala in postala intenzivnejša (A109). Ena izmed sogovornic je osvetlila, da ko se vključi zunanja institucija, v tem primeru CSD, oni

prevzamejo vlogo pri nadaljnji podpori družine (C98). A kljub vključitvi zunanjih institucij, šola ohranja podporno vlogo in še naprej nudi podporo otroku v šolskem okolju (C99).

Vse sogovornice so izpostavile, da sodelujejo s centrom za socialno delo ((A112), (B130), (C92), (D73), (E94), (F95)). Tri izmed njih so navedle, da sodelujejo s Centrom za duševno zdravje ((A110), (C94), (D77)) in Svetovalnim centrom za otroke, mladostnike in starše ((B129), (C91), (F91)). Dve sogovornici sta omenili sodelovanje s pedopsihiatrijo ((C93), (E96)). Med sodelovanjem z zunanjimi institucijami pa so izpostavile še Dispanzer za duševno zdravje Ptuj (A111), Zdravstveni dom Adolfa Drolca Maribor (A113), povezovanje z NIJZ (B127), Dnevni center za otroke in mladostnike Ars Vitae (D74), krizni centri (E95) in policija (E96). Sogovornice so omenile tudi obstoječo strokovno podporno mrežo, na katero se lahko obrnejo po pomoč. Kot del strokovne mreže so navedle psihologe (C89), psihoterapevte (C90), mobilna šolska psihologinja (D75) in socialna pedagoginja (D76) ter aktiv svetovalnih delavk (D78). Ena izmed sogovornic pa je še izpostavila, da se povezuje z zunanjimi psihologi zaradi pomanjkanja šolskega psihologa (B160).

V sklopu povezovanja z zunanjimi institucijami so sogovornice predstavile različne načine sodelovanja, kot so posvetovanje ((C95) (D81) (E101)), zapisovanje poročil (F94) ter sodelovanje v živo, v oblikah timskih srečanj (E99), ki redko potekajo preko Zooma (E100) ali sestanki s CSD (B131). V težjih primerih izvajajo poglobljeno spremljanje (A115) in iščejo pomoč zunanjih institucij zaradi izčrpanosti svojih znanj in kompetenc (D80), zaradi pomanjkanja idej (D79), iskanja priporočil za pomoč otroku (D84) ali le za potrditev strokovnosti socialne delavke s strani zunanjih institucij (D83). Kot poroča ena izmed sogovornic, lahko šola deluje kot posrednik pri komunikaciji z zunanjimi institucijami [*Tako da namesto, da bi spraševali starše, so nas spraševali kakšne so težave* (F93)] in zagotavlja dostop do zunanjih institucij v odsotnosti staršev [*Eno romsko deklico smo tudi peljali v Svetovalnico, ker ni imela prevoza* (F92)]. Šola ima dolžnost posredovanja informacij policiji (C15) in centru za socialno delo (C16), center za socialno delo pa lahko obvesti šolo o stiskah otroka (E15).

ŠOLA KOT VIR PODPORE ALI RETRAVMATIZACIJE

V sklopu te teme se dotaknem več kategorij, kot so delovanje šolske svetovalne službe, prepoznavanje vpliva šolskega okolja, prepoznavanje morebitnih sprožilcev travmatičnih

izkušenj v šolskem okolju, spodbujanje šole za izobraževanje svojih zaposlenih in kritični vpogledi v delovanje šol.

Delovanje šolske svetovalne službe

Znotraj šolske svetovalne službe je ponavadi zaposlenih več svetovalnih delavk ((C113), (F107)) z različnimi profili izobrazbe. Socialne delavke navajajo, da so poleg njih, zaposlene tudi pedagoginje ((C114), (E112), (F108)), psihologinje (C116) in socialne pedagoginje ((E113), (F109)).

Intervjuvanke so omenile povezovanje med zaposlenimi v šolski svetovalni službi ((A130), (E116), (F111)) in izpostavile pomembnost sodelovanja (E115). Imajo redna ((A131), (F115)) in skupna ((B159), (C116)) srečanja, z namenom pomoči in svetovanja ((A132), (F113), (F118)), kjer si med seboj izmenjujejo strokovna mnenja ((E117), (F112)), delijo opažanja (E118), se medsebojno dopolnjujejo ((E119), (F114)) in sodelovalno načrtujejo nadaljnje korake pomoči (C117). Ena izmed sogovornic izpostavlja pomembnost delitve odgovornosti v procesu pomoči [*Da ni vse na meni, temveč se odgovornost deli med vsemi udeleženi v procesu pomoči* (B53), saj ima vsak strokovni poklic svoja močna področja, kakor omenja druga sogovornica. Kot pravi je njeno osebno močno področje delo v skupnosti (E120), medtem ko imajo druge zaposlene izrazitejše kompetence na področju individualnega dela z otrokom (E121).

V naslednji kategoriji sem se usmerila na način dela šolske svetovalne službe, kjer so mi socialne delavke opisale kako poteka njihova praksa. Ob opaženih spremembah v otroku, se takoj vključi svetovalna služba (F104). Z otrokom izvedejo pogovor (F105) in s svojim strokovnim znanjem ustrezno ravnajo naprej (F106). Ena sogovornica je omenila, da ustvarijo načrt pomoči, ki je namenjen vsem otrokom [*Mi jih v bistvu ne ločimo, saj delamo načrt za vse otroke* (A66)]. Svetovalna služba se lahko priključi na različne načine. Lahko imajo posredno vlogo svetovalca preko razrednika [*Če potekajo stvari preko razrednika, imam dostikrat vlogo svetovalca* (B135)], lahko pa prevzamejo glavno vlogo pri organizaciji pomoči [*Včasih pa sem v prvem planu* (B137)]. Kadar prevzamejo glavno vlogo, so one tiste, ki nagovorijo razrednika (B138), organizirajo srečanje s starši (B139) in predajo informacije učiteljskemu zboru (B142). Sogovornice so poudarile previdnost pri delu z otroki ((C12), (E25)), nežen pristop [*Otroci so*

zelo prizadeti, zato moraš biti izjemno nežen (C13)] ter pravičen in iskren pri delu (C14), da ustvarijo občutek varnosti pri otroku (E81). Sogovornica je poudarila pomen empatije in čustvene prisotnosti svetovalnega delavca (D49). Otrokom omogočijo čas ((C85), (E27)) so predani otrokovim potrebam (C86), nudijo zaščito (D19) in pomoč pri razreševanju težav (D20) ter stremijo k temu, da razbremenijo otrokov občutek krivde [*Trudila sem se, da pri razreševanju problema niso čutili krivde za stanje, ki se jim je pripetilo* (D21)]. Posebno vlogo ima tudi preventivno delo (C34).

Socialne delavke pri svojem delu ne sodelujejo samo z otroki, temveč tudi z njihovimi družinami. Pogosto se zgodi, da so ravno starši tisti, ki svetovalne delavke obvestijo o stiskah njihovih otrok ((A121), (B18)) in prosijo, da spremljajo otrokove odzive (A122), vedenja (A123) in čustvovanja (A124). V takšnih trenutkih, svetovalna služba lahko prevzame neposredno vlogo kot podporni člen za starše (B140) in otroke (B141). Po drugi strani pa lahko starši skrivajo informacije ((A125), (F100)) in se ne strinjajo, da se vključi socialna delavka v proces pomoči in podpore (B136). Vendar kot omenja sogovornica, lahko z vzpostavitvijo dobrega odnosa pridobiš zaupanje staršev [*Ko vzpostaviš en kulturni dialog s starši, te tudi že sami pokličejo in prosijo za pomoč* (E104)]. Sogovornice starše povabijo k sodelovanju ((C97), (D86)), kjer jim nudijo možnost pogovora ((C44), (F96)). Sodelovanje s starši in otroki prilagodijo glede na intenziteto situacije ((A118), (B132), (D85)), kjer ima lahko socialna delavka večjo (B133) ali manjšo vlogo v procesu podpore in pomoči (B134). V določenih primerih, sta dve sogovornici omenili, da družino usmerijo k zunanjim institucijam [... *ali svetujem staršem, kam lahko odpeljejo otroke* (C45); ... *in jih skupaj z otrokom napotili v institucije, kjer so dobili pomoč kot družina, a to so bili redki* (D87)]. Druga sogovornica pa je omenila, da nudi občasno in priložnostno podporo družini skozi pogovor (F97), če se spontano odpre tema (F98).

Pri vprašanju, kako socialne delavke ocenjujejo uspešnost dela z otroki s travmatično izkušnjo, se je večina zelo težko ocenila ((A102), (B118), (E90), (F82)), saj se vzroki otrokovih pogosto prekrivajo (A103) in uspešnost je odvisna od več dejavnikov ((C84), (E89)). Odvisno je od samozavedanja otrok kaj odnese iz odnosa [... *zato, ker vsak otrok, s katerim sem bila v stiku, ali ga peljala čez neke točke, pri sebi ve kaj je imel od tega* (B119); *potem pa otrok vzame, koliko vzame ...* (C83)] ter lahko otroci ozavestijo v odrasli dobi [*Mogoče lahko komaj*

ozavestijo čez nekaj časa, ko odrastejo (B120)]. Poleg tega je omejeno ocenjevanje uspešnosti zaradi vključevanja zunanjih ustanov pri večjih stiskah otroka (A104), skupnega sodelovanja tima razrednika, učiteljev in svetovalne službe (A105) ter zaradi pomanjkanja dolgoročnega spremljanja otrok (E86). Uspešnost je tudi odvisna od otrokovega karakterja (E87) in otrokove zavzetnosti (E88). Tako uspešnost dela večinoma ocenjujejo na podlagi povratnih informacij s strani otrok ((B121), (D54)) in staršev ((B122), (D55)) ter iz strani sodelavcev (D56). Po mnenju sogovornic je kazalnik uspešnosti vzpostavljen dober odnos (F83), vzpostavljeno zaupanje z otrokom (F84) ter sodelovanje znotraj tima (F85) in zunaj tima (F86). Sta pa se dve sogovornici ocenili kot uspešni pri delu z otrokom s travmatično izkušnjo ((D53), (F87)). Najpomembnejše je, da se pri delu potrudijo po najboljših močeh ((C82), (E85)).

Prepoznavanje vpliva šolskega okolja

Ena izmed sogovornic je v intervjuju jasno izrazila vpliv šolskega okolja, ki je lahko tako pozitiven [... ki lahko deluje pozitivno, podporno (B42)], kot tudi negativen [ali negativno, da travmo še ojača (B43)]. Izpostavi tudi zdravo razredno klimo kot vir moči in okrevanja za otroka (B44).

Prepoznavanje morebitnih sprožilcev travmatičnih izkušenj v šolskem okolju

Intervjuvanka je izpostavila, da lahko pride do zakasnjene prepoznavanja sprožilcev v šoli ob nesodelovanju staršev (A126), kar lahko negativno vpliva na otrokovo delovanje.

So pa intervjuvanke prepoznale različne primere sprožilcev travmatičnih izkušenj v šolskem okolju. Sprožilci travmatičnih izkušenj so lahko medvrstniško nasilje (B144), nasilje preko spleta (B145), izključevanje otrok (B146), posmehovanje (B147), nesoglasje med otroki ((C100), (E110)) in prepir s sovrstniki (E108). Sprožilci so lahko tudi šolski neuspehi, kot so slaba ocena (E105), previsoka pričakovanja otrok (E106) in razočaranje ob neuspehu (E107).

Ob prepoznavi travmatičnih sprožilcev v šolskem okolju so intervjuvanke izpostavile več strategij odzivanja. Ključno je čim hitrejšo ukrepanje ob zaznavi morebitnih travmatičnih izkušenj ((B143), (C101)), kakor navajata dve udeleženki raziskave. Sogovornica je izpostavila opazovanje kot prvi korak pri zaznavi travmatičnih sprožilcev (D94) in pozivanje sodelavcev za zbiranje informacij (D95). Temu se pridružuje tudi druga sogovornica, saj omeni beleženje

sprožilcev za preprečevanje retravmatizacije [*in mislim, da bi bilo koristno, da bi si učitelji vodili, kateri so sprožilni dejavniki za otroke, da bi lahko na podlagi tega, preprečili morebitne vedenjske težave* (A59)]. Nato sledi povabilo na pogovor (D96), kjer izvedejo individualni pogovor z povzročiteljem ((B149), (C105)) in žrtvijo ((B149), (C104)) ter obvestijo starše (C103). Kot strategijo, je ena izmed intervjuvank, omenila tudi odziv z razredno uro (C102), druga pa dihalne vaje, kot strategijo pomirjanja ob zaznanih sprožilcih (E111).

Spodbujanje šole za izobraževanje svojih zaposlenih

Sogovornice so izpostavile, da šola omogoča dodatna usposabljanja ali izobraževanja ((A137), (B173), (D116), (E128), (F125)), saj se širi zavedanje o obstoju novih znanj in pristopov [*saj so na voljo neka nova znanja in pristopi, ki jih mogoče še ne poznamo dovolj* (A143)]. V določenih primerih so šole dale pobudo za izobraževanje, npr. v sodelovanju s Svetovalnim centrom Maribor ((B123), (B124)) ali preko programa Zdrava šola (B125). Ena izmed sogovornic je omenila, da načrtujejo izobraževanje o travmi za zaposlene [*in mi načrtujemo, da bomo naredili na šoli predavanje in delavnico za vse osebe na to temo* (C28)], saj jih k temu zavezuje protokol o potrebnem izobraževanju zaposlenih (C29). Kolektivna izobraževanja so zajemala različne vsebine, kot so nasilje (C87), stres (E91), samomor (E92) ter o čustvenih motnjah, povezanih s travmo (E93). Kot pa je izrazila sogovornica, ima iz strani veliko podporo za izobraževanje [*Nikoli mi ne odrečejo nobenega izobraževanja* (E129); *Tukaj imam zelo veliko podporo pri vodstvu* (E130)].

Kritični vpogledi v delovanje šole

Kot je izpostavila ena izmed sogovornic, lahko šola deluje kot sprožilec ponovne stiske [*Ko so otroci, v posebnem stanju, ko se še jim šola zagreni in poveča to njihovo travmo* (F54)]. V zadnjem poglavju bom predstavila potrebne spremembe v sistemu, ki so jih zaznale šolske socialne delavke.

Ena izmed sogovornic je izpostavila pomanjkanje sistematičnega pristopa [*Mogoče se temu ne posvečamo sistematično ...* (A19)] pri delu z otroki s travmatično izkušnjo, saj v praksi upošteva enak pristop do otrok, ne glede na prisotnost travmatičnih izkušenj [*Mi jih ne ločimo* (A22)]. Pri tem je izrazila potrebo po neposrednem vključevanju otrok [*... ker je to tudi težko, saj bi te morali dejansko povprašat otroke ...* (A20)], kar pa je po njenem mnenju zahtevno. Dodatno je

izrazila zaznavo potrebe po bolj individualiziranem pristopu pri delu z otrokom s travmatično izkušnjo [... *mi nismo nikoli razlikovali med otroki s travmo in »ostalimi« (narekovaji) otroki, ampak mogoče pa bi morali malo bolj izhajati iz tega ... (A69)*].

Sogovornice so opozorile na odsotnosti strokovnega izobraževanja o travmi [*Nikoli nismo imeli konference, posvečene temi travme (A53); Dobro bi bilo, če bi bila izobraževanja na tem področju (C126)*], kjer je bilo dodatno poudarjeno, da kot celoten kolektiv niso bili deležni izobraževanja o travmi [*Izobraževanje točno na to temo za celotni kolektiv še nimamo (A125); ... da pa bi imeli kakšno izobraževanje o travmi ... to pa ne (C88)*]. Dve sogovornici sta omenili samoiniciativno potrebo dodatnega izobraževanja o travmi ((A106), (F128)). Hkrati pa je bila izražena potreba po izobraževanju o travmi za učence (A142) ter za učitelje [... *kot za moje sodelavce (A141); Menim, da bi učitelji potrebovali prav izobraževanja na to temo (C108)*] (A142). To ne velja samo za učitelje, temveč tudi za druge zaposlene v šolskem okolju (B151). Kot je izpostavila polovica sogovornic, je izobraževanje o travmi pogosto prepuščeno individualni odgovornosti posameznika [... *in vsak si lahko individualno izbira svoja izobraževanja (B126); Sam posameznik pa tudi sam pri sebi odloča o tem ali bo sam kaj naredil na področju dodatnega izobraževanja in usposabljanja (D118); Tako, da je to odvisno od posameznika (F90)*], kjer sta dve sogovornici izpostavili, da sta se samoiniciativno prijavili na izobraževanje o travmi ((C112), (F89)). Izobraževanje o travmi je pomembno, saj lahko prepreči retravmatizacijo [*Tudi tisti delavec, ki dela z njim, če se pojavljajo simptome travme, da ve zakaj se gre, da se ne povzroča še dodatna travma (F121)*], kakor navaja socialna delavka.

Kot najpogostejši oviri za izobraževanje, sogovornica izpostavlja financiranje s strani šole [*Je pa povezano veliko s financiranjem, za kar vedno šola ni ravno navdušena (D117) in prezaposlenost zaposlenih (Menim, da prezaposlenost žal botruje temu, da se včasih ne odločamo za le-to (D119))*].

Sogovornica je zaznala, da se je v šoli pojavil vedno večji poudarek na vzgoji [*Ker šola ni samo izobraževanje, temveč vedno bolj vzgoja (C109)*]. Kot kritiko, ki je omenila sogovornica, je zasičenost dela svetovalnih delavcev [*Naše delo pa je v tem trenutku tako zasičeno, da enostavno včasih nisem imela časa (D66)*] ter preveč strukturiranega in vodenega dela (D67). Ob tem je izrazila občutek pomanjkanje razumevanja vloge svetovalnih delavcev s strani

vodstva [*premalo imajo se mi zdi ravnateljji posluha zato, da smo svetovalni delavci na šoli izključno za delo z učenci* (D68)]. Posledica zasičenosti dela se kaže v pomanjkanju časa za učence [*Predvsem pa bi želela, da bi imela čas, ki bi ga lahko namenila učencem* (D60)]. Če svetovalni delavec ni na voljo, lahko to povzroči negativne posledice za otroka v stiski [*Kadar so v stiski, pa nimaš zanj časa, se lahko to še poglobi* (D69)], med drugim lahko otrok izgubi zaupanje (D70), ima poslabšan odnos do šole (D71) in šolskega dela (D72).

Ta ista sogovornica še je izpostavila, da je v manjših šolah zaposlen samo en svetovalni delavec (D102), zaradi česar ji zmanjka podpore [*Nima kolega s katerim bi lahko kaj predebatiral* (D103)] in možnosti za strokovno povratno informacijo (D104).

Dve sogovornici sta izrazili željo po supervizijah [*Bila bi tudi super kakšna supervizija, da bi se lahko z nekom pogovoril* (C128); *Super bi bila kakšna supervizija* (F126)] in ena izmed njiju je še omenila željo po aktivih (F127).

6. RAZPRAVA

V tem poglavju bom na podlagi pridobljenih rezultatov odgovorila na raziskovalna vprašanja, te jih dodatno podkrepila s teoretičnimi izhodišči ter dodatno literaturo.

Kakšno znanje imajo socialni delavci, zaposleni v svetovalni službi, v osnovnih šolah, pri delu z otroki s travmatično izkušnjo?

Kljub temu da so socialne delavke, vključene v raziskavo, podale različne definicije travme, jih povezuje skupno razumevanje travme kot kompleksnega pojava, ki vključuje subjektivno doživljanje dogodka in ima dolgoročne posledice za posameznike. Njihovi opisi travme kot boleče izkušnje, rane ali dogodka, ki močno pretrse posameznika in zamaje njegov občutek varnosti ter izpostavljanje individualnost doživljanja in okrevanja, se ujemajo z ugotovitvami avtorjev Hertel in Johnson (2020, str. 28), ki poudarjata, da se učinki travme lahko izražajo na različne načine. Prav tako Ameriška Nacionalna mreža za otroški travmatski stres (The National Child Traumatic Stress Network, b.d.a) poudarja, da je način kako se bo otrok odzval na travmatični dogodek odvisen od samega posameznika.

Intervjuvane šolske socialne delavke imajo dolgoletne izkušnje dela z otroki v šolah, pri čemer so se pogosto srečevale z različnimi travmatičnimi dogodki. Kljub temu da sogovornice niso eksplicitno omenile pomen obremenjujočih izkušenj v otroštvu, ki jih Boullier in Blair (2018, str. 132) opredeljujeta kot potencialne travmatične dogodke, ki imajo velik vpliv na zdravje, počutje in razvoj otroka, so sogovornice vseeno zaznale številne travmatične izkušnje, ki jih lahko, kot opisuje Center za nadzor in preprečevanje bolezni (2021), uvrstimo znotraj treh skupin: zlorab, zanemarjanja in izzivov v družini. Kot primere zlorab so sogovornice navedle spolno zlorabo in fizično nasilje, pod katero je sogovornica predstavila nasilje v družini in otrok kot očitivec nasilja v družini. Zakon o preprečevanju nasilja (ZPND, 2008) v 4. členu narekuje, da je otrok žrtev nasilja tudi, če je prisoten pri izvajanju nasilja nad drugim družinskim članom ali živi v okolju, kjer se nasilje izvaja. Psihične zlorabe, ki prav tako sodijo med obliko zlorab po definiciji Centra za nadzor in preprečevanje bolezni (2021), pa niso posebej omenile. Prav tako sogovornice tudi niso izpostavile zanemarjanja, vendar so pa izpostavile različne izzive v družini, kot so oblike zasvojenosti z alkoholom in zloraba zdravil, ločitev ali razhod staršev ter neprimerno obnašanje otrok do staršev. Slednje oblike omenjena organizacija (2021) uvršča kot

obremenjujoče izkušnje v sklopu izzivov v družini. Poleg tega so sogovornice kot travmatične izkušnje, ki sem jih v analizi vključila v podkategorijo izzivi v družini, navedle tudi smrt sorojenca, starša ali družinskega člana, neurejene družinske razmere in nespodbudno domače okolje. Šolske svetovalne delavke so posebej izpostavile izredne razmere, kot so Covid-19, nesreče in poplave, ki lahko po Gril in Šeme (2021, str. 203) povzročijo najhujše psihološke in socialne posledice ter predstavljajo večje tveganje za dolgotrajne stiske. Ena izmed šolskih socialnih delavk je prepoznala revščino kot travmo, ki jo Lacey, Howe, Kelly-Irving, Bartley in Kelly (2022, str. 2221–2222) označujejo kot pomemben dejavnik tveganja za številne obremenjujoče izkušnje, saj so, kot razlaga Izard (2016, str. 9), otroci zaradi stisk povzročenih od revščine, travmatizirani. Preostale vrste travmatičnih izkušenj so bile omenjene tudi medvrstniško nasilje, nasilje preko spleta, motnje hranjenja in namestitve v krizne centre.

Čeprav so poudarjale individualnost doživljanja stisk pri otrocih, so vse zaznale skupne značilnosti v njihovih odzivih ter doživljanj, ki se kažejo na ravni čustvovanja, vedenja in psihosocialnega stanja. Naštela bom le nekatere izmed njih. Med spremembami v čustvovanju so najpogostejše omenile vznemirjenost, čustvene težave, zaprtost otrok, samomorilne misli in apatičnost. Na vedenjski ravni je večina sogovornic zaznala spremembo vedenja kot znak stiske, pri čemer so izpostavile vedenjske težave, nasilništvo, odsotnost od pouka ipd. Med psihosocialnimi spremembami pa so navajale zaznavanje težav na različnih področjih, razvoj depresije, izguba življenjskih temeljev, padec učnega uspeha in psihosomatiko. Vse te znake Ameriška Nacionalna mreža za otroški travmatski stres (b.d.a) opredeljuje kot značilne za otroke, ki trpijo za otroški travmatičnim stresom. Kot pojasnjuje ista organizacija (2018, str. 1) imajo učenci z izkušnjo travme pogosto težave pri uravnavanju čustev, zato se lahko kdaj odzovejo z nasilnim vedenjem ali neupoštevanjem pravil, kar so pa sogovornice prav tako zaznale v praksi. Vsi ti znaki se lahko razvijejo na podlagi strategije preživetja, ki kot Štirn (2016, str. 145–146) razlaga so individualni vzorci mišljenja in ravnanja, ki so omogočale, da je oseba preživela in se zaščitila pred nasiljem. Avtorica (2016, str. 146) nadaljuje, da kljub temu da so v tistem trenutku pozitivne, lahko dolgoročno škodujejo otroku, predvsem za njegov osebnostni razvoj.

Šolske socialne delavke so izpostavile, da delo z otroki s travmatično izkušnjo zahteva posebno občutljivost, prilagodljivost in odprtost do otrokovih potreb. Pomembno razliko v delu z otroki

s travmatičnimi izkušnjami je zagotavljanje varnosti in zaščite, vzpostavljanje skupnega sodelovanja med socialno delavko in otrokom ter postopno razreševanje stisk brez povzročanja dodatnega občutka krivde. Štirn (2016, str. 148) ozavešča, da je pomembno, da otrok razume, da so bili njegovi vzorci vedenja in razmišljanja, četudi danes zanj škodljivi, v preteklosti ključni za njegov občutek varnosti in za njegovo preživetje. Takšno razumevanje lahko zmanjša nagnjenost k samokrivdi in samoobtoževanju. Kot pojasnjuje Knight (2015, str. 5) tak pristop dela sovпада s strategijami, ki se že tradicionalno uporabljajo v socialnem delu, saj pri delu izražajo empatijo in razumevanje ter validiranje občutkov. Sogovornice so povedale, da pri delu izhajajo iz svojega znanja o travmi, ki vključuje razumevanje male in velike travme, pomen zgodnjega ukrepanja ter vpliv genetskih, družinskih, šolskih in okoljskih dejavnikov na otrokovo okrevanje. Hkrati pa so sogovornice poudarile, da so pri delu posebej pozorne, da otroka ne retravmatizirajo. Kot opisujejo Zgoda, Shelly in Hitzel (2016) lahko retravmatizacijo sprožijo že določene situacije, vedenje ali izraz ter okolje, ki ponovno ponavlja izgubo občutka moči, nadzora in varnosti. Zato je ključnega pomena, da svetovalni delavci skrbno oblikujejo varen in spoštljiv odnos z otrokom ter ga vključijo tudi v druge podporne vire. V primerih, ko je potrebna dodatna strokovna pomoč, šolske socialne delavke sodelujejo tudi z zunanjimi institucijami, vendar otroka o tem dejanju predhodno seznani. Čačinovič Vogrinčič (2008, str. 26) opisuje povezovanje z zunanjimi institucijami kot odlično možnost moči za otroka, kar pomeni, da lahko takšno povezovanje pomembno prispeva k krepitvi moči otroka.

Sogovornice so izpostavile, da se znanje, ki ga uporabljajo pri delu z otroki s travmatično izkušnjo ne zanaša na eno samo specifično izobraževanje, temveč gre za skupek formalnih in neformalnih izobraževanj, ki se skozi leta in izkušnjami nadgrajujejo. Ena izmed sogovornic je omenila raznovrstne tematske seminarje, druga moč literature, nekatere pa so omenila konkretna izobraževanja, kot psihologija otroštva, teorije izbire po Glasserju in ustvarjalno razmišljanje Nastje Mulej. Po mnenju sogovornice je bistvo njihovega dela, da se nenehno izobražuješ in izpopolnjuješ, kar trdita tudi Kodele in Mešl (2015, str. 192), saj opisujeta socialno delo kot stroko in znanost, kjer nikoli ne moramo reči, da je razvoj končan, saj se sodobna znanja socialnega dela spreminjajo kot se spreminja družba in potrebe ljudi. Druga sogovornica pa je poudarila, da ji je izobraževanje doprineslo zavedanje o pomenu dela na sebi, razmejevanju odgovornosti in ohranjanje strokovne distance. S tem je odprla pomembno temo, ki se nanaša na sekundarno travmatizacijo strokovnih delavcev. Kot pojasnjuje

organizacija Casey Family Programs (2018, str. 4), so zaposleni na področju varstva otrok, kamor sodijo tudi šole, zaradi stalne izpostavljenosti travmatičnim dogodkom posebej ranljivi za razvoj posredne travme oz. drugače poimenovano sekundarno travmatizacijo, delovnega stresa in sočutne izčrpanosti. Ti dejavniki lahko pomembno vplivajo na njihovo dobrobit in kakovost dela. Pristop, utemeljen na razumevanju travme, te vplive tudi prepozna in poudarja pomen skrbi za strokovne delavce. Constable (2015, str. 5) razlaga, da delo šolskih socialnih delavcev temelji na širokem spektru veščin in znanj, ki se oblikujejo skozi interaktivno timsko delo ter tako postanejo del skupnih prizadevanj za zagotavljanje varnega okolja za vse v šoli.

Kako socialni delavci zaposleni v osnovnih šolah razumejo in implementirajo načela pristopa, utemeljenega na razumevanju travme v svoje delo?

Ugotovitve kvalitativne raziskave kažejo, da je le ena izmed šestih šolskih socialnih delavk, s katerimi sem izvedla intervjuje, že slišala za pristop, utemeljen na razumevanju travme. Ta sogovornica svoje razumevanje pristopa povezuje s samo definicijo travme. Na podlagi njene definicije travme, ki jo opisuje kot negativno izkušnjo, ki otroku ali odraslemu pusti posledice ter lahko v določenih primerih, zaradi svoje razsežnosti, vpliva na osebkovo duševno zdravje, opisuje pristop, utemeljen na razumevanju travme kot dobro utemeljen. Saj so spoznanja, da je travma pogosto osrednji dejavnik številnih problemov na področju duševnega zdravja, pripomogle k razvoju pristopa, utemeljenega na razumevanju travme (Mešl in Drobnič Radobuljac, 2024, str. 215). V odgovoru na vprašanje, ali je opazila razliko pri svojem delu, kadar implementira načela tega pristopa, je poudarila, da že od nekdaj dela na krepitvi moči, da se otrok počuti slišane in da začuti, da je tam zato, da mu pomaga. Najpomembnejše se ji zdi vzpostavitev zaupanja med njo in učencem, saj, kot pravi, vse nadaljnjo delo temelji na zaupanju. Tudi ta vidik izkušenj socialne delavke lahko znova povežem z ugotovitvijo Knighta (2015, str. 5), da pristop, utemeljen na razumevanju travme, sovпада s strategijami, ki se že tradicionalno uporabljajo v socialnem delu. Pri razlikovanju pristopa, utemeljenega na razumevanju travme od drugih pristopov dela z otroki s travmatično izkušnjo, je izpostavila, da so otroci veliko bolj čustveno ranljivi, izgubili so zaupanje in velikokrat iščejo kriva drugje, saj, kot pojasnjuje sogovornica, nimajo dovolj moči in znanja, da bi lahko sami razumeli. Tako jih z malimi koraki vodi do razreševanja in prepoznavanja travme. Kot razlaga Knight (2015, str. 2) kljub temu da strokovnjak, ki izhaja iz tega pristopa, pri delu ne usmerja fokusa samo na travmo, vseeno razume vpliv travme na sedanje izzive. Ista avtorica (2015, str. 2) nadaljuje, da

je bistvo pomoč preživelim, da bi razumeli kako njihova preteklost vpliva na sedanjost in na večanju moči.

Šolske socialne delavke, ki pa niso poznale pristopa, so za najučinkovitejše pristope izpostavile načine, ki jih po Mešl in Drobnič Radobuljac (2024, str. 217) uvrstimo v temeljna postmoderna izhodišča socialnega dela, ki pa se zelo povezujejo z izhodišči pristopa, utemeljenega na razumevanju travme. Sogovornice so naštele vzpostavljanje odnosa z otrokom, ki poteka v varnem okolju, kjer skrbijo, da se otrok počuti slišane, sprejete in upoštevanega, kar, kot navedeno v Mešl in Drobnič Radobuljac (2024, str. 217–218), se ujema z izhodišči socialnega dela – pomen delovnega odnosa, sogovornik kot strokovnjak na podlagi lastnih izkušenj, ki ustvarja želene izide v sodelovalnem odnosu, delo v sedanjosti, delo iz perspektive moči, etika udeležnosti, ipd. Načela pristopa, utemeljenega na razumevanju travme, ki jih izpostavljata Mešl in Drobnič Radobuljac (2024, str. 216) so varnost in zaupanje, izbire in sodelovanja ter večanje moči. Sogovornice so prepoznale, da v svojo prakso že implementirajo ta načela in predstavile konkretne korake, kako jih v prakso implementirajo. Poudarjajo pomen zagotavljanja varnosti, vzpostavljanja zaupanja, omogočajo razpoložljivost in ustvarjajo varen prostor za otroka. Otroke krepijo z izpostavljanjem njihovih močnih področjih in izhajanjem iz njihovih interesov. Kar je izpostavila sogovornica je, da jih protokol medvrstniškega nasilja in spolnih zlorab usmerja pri uvajanju načel tega pristopa. Zavod Republike Slovenije za šolstvo (2022) je v Protokolu ob zaznavi in obravnavi medvrstniškega nasilja v vzgojno-izobraževalnih zavodih izpostavil, da mora strokovni delavec poskrbeti za varnost in zdravje otroka, verjeti žrtvi, vzpostavljati sodelovanje z otroki, straši ter zunanjimi institucijami in si prizadevati za krepitev moči otroka. Tako lahko opazimo, da se že v Protokolu usmerjajo v načela pristopa, utemeljenega na razumevanju travme.

V tem kontekstu bom rezultate uresničevanja elementov povezovala z istima avtorjema, in sicer s Steeletom in Malchiodi (2012, str. 16–17). Socialne delavke, s katerimi sem izvedla intervjuje, so spoznale, da pri svojem delu že uporabljajo elemente pristopa, četudi na nezavedni ravni. Elementi pristopa, po Steele in Malchiodi, so razumevanje travme in njenih vplivov, zagotavljanje varnosti, zagotavljanje kulturnih kompetenc, povečanje nadzora, izbire in avtonomije osebe z izkušnjo travme, delitev moči in vodenja, integracija pomoči, okrevanje se zgodi v odnosih ter okrevanje je možno.

Element »zagotavljanje varnosti« avtorja (2012, str. 17) pojasnujeta kot vzpostavljanje varnega okolja, kjer so zagotovljene osnovne človeške potrebe in je zagotovljeno spoštljivo ravnanje odraslih do otroka. Sogovornice so čez celotni intervju izpostavljale, da jim je pri delu ključno zagotavljanje varnosti otrok, to pa vzpostavljajo z ustvarjanjem varnega, zasebnega prostora, varujejo zaupnost otrok in širijo zavedanje otrokom, da se lahko kadarkoli obrnejo na učitelje ali svetovalne delavke. Ena izmed sogovornic je omenila, da jih na hodniku vedno pozdravi in pomežikne, saj ta dejanja povezuje kot izkazovanje podpore in varnosti. Rutar Ilc (2017, str. 10) ozavešča, da samo mimobežen skupen sprehod po hodniku prispeva k dobri klimi in vključenosti otrok.

Naslednji element pristopa, utemeljenega na razumevanju travme je »razumevanje travme in njenih vplivov«, kar Steele in Malchiodi (2012, str. 16) predstavljata prepoznavanje vedenje in odzivov, ki jih mi ocenjujemo kot škodljiva, kot prilagoditev na pretekle travmatične izkušnje. Sogovornice prepoznavajo pomen elementa kot lažji pristop dela, ko imajo informacije, kaj se je oz. kaj se otroku dogaja. Če pa ne vedo, da preko pogovora iščejo pomene otrokovega vedenja. Pri tem izpostavljajo, da se otroku vedno verjame, razumevanje otroka in jasno sporočanje, da je razumljen.

Pri elementu »zagotavljanje kulturnih« kompetenc avtorja Steele in Malchiodi (2012, str. 17) poudarjata, da lahko kulturni kontekst vpliva na delovanje osebe in njenega razumevanja sveta, kar se sogovornice tega zavedajo ter tudi upoštevajo v prakso. Pri delu poznajo in razumejo kulturna praznovanja ali druge posebnosti ter jih ustrezno prilagodijo. Kot npr. prilagodijo hrano, prilagodijo komunikacijo ipd. Hkrati redno preverjajo otrokovo razpoloženje in njegovo vključenost v šolsko okolje ter ozaveščajo o različnosti in strpnosti. Na podlagi rezultatov lahko vidimo, vzporednice dela socialnih delavk z izpostavljenimi mislimi istih avtorjev, ki izpostavljata, da je potrebna spoštljivost do različnih kulturnih ozadij, zagotavljanje priložnosti, da osebe izvajajo kulturne obrede in procese temu prilagodijo.

Pomen naslednjega elementa, ki se glasi »povečanje nadzora, izbire in avtonomije osebe z izkušnjo travme«, avtorja (2012, str. 17) izpostavljata, da je potrebno osebi povrniti nadzor nad njenim življenjem in spodbujati povečanje kompetenc, ki bodo prispevale k osebkovi

avtonomiji. Pomembno je, da osebi z izkušnjo travme jasno ubesedimo pričakovanja, ji zagotavljamo priložnost za sprejemanje odločitev in skupaj oblikujemo cilje. Slednje sogovornice v svojo prakso že vključujejo, saj spodbujajo samostojno izbiro, v primeru nezmožnosti odločanja ponudijo več izbir, spoštujejo otrokovo izbiro in delajo na krepitvi osebe do te mere, da lahko obvladuje svoje stiske.

Element »delitev moči in vodenja«, Steele in Malchiodi (2012, str. 17) pojasnujeta kot spodbujanje demokracije in izenačenje razlik v moči, kar sogovornice uresničujejo v svoji praksi, saj imajo zavezo do spoštljivega in enakovrednega odnosa, vendar izpostavljajo izzive kot starost otroka in možnosti neravnovesja moči zaradi vlog v procesu pomoči.

Tudi element »integracije pomoči«, ki ga avtorja (2012, st. 17) predstavljata kot spodbujanje celostnega pregleda otroka in njegovim procesom okrevanje ter spodbujanje sodelovanja znotraj in zunaj institucij, upoštevajo udeleženske v raziskavi, saj so izpostavile sodelovanje z različnimi institucijami, vendar imajo kdaj omejen vpogled v otrokov proces okrevanja pri vključitvi zunanjih institucij.

Naslednja dva elementa, okrevanje se zgodi v odnosih in okrevanje je možno, ki sta sama po sebi že dovolj razumljiva, se sogovornice z njima strinjajo.

Pri vsem tem so šolske socialne delavke večkrat v intervjuju izpostavile, da stremijo k ustvarjanju varnega in podpornega okolja. To pa počnejo na način ciljne usmerjenosti tistim, ki potrebujejo več podpore ter na zagotavljanju individualnih srečanj in varnega prostora, kjer zagotavljajo zasebnost in nemotene pogovore. Hkrati varujejo zaupnost otrok in se pri delu fokusirajo na otrokove potrebe. Pri tem želijo predstaviti svojo vlogo svetovalne delavke kot varno osebo, ločeno od disciplinarnih funkcij v šoli. Varno in podporno okolje ustvarjajo tudi s preventivnimi delavnicami in s povečanim ozaveščanjem o duševnem zdravju, travmi ter travmatičnih dejavnikih na otroke. Sočasno pa pri otroku spodbujajo odprto komunikacijo, ki jo gradijo preko neformalnih pogovorov, sproščenih stikov med odmori ter druženjem z učencem med odmori. Rutar Ilc (2017, str. 10) poudarja pomembnost neformalnega, spontanega stika z učenci ter iskreno zanimanje zanje, saj to pomembno vpliva na vzpostavitev dobre klime in vključenost otrok.

Kakšne strategije in pristope za ustvarjanje varnega in podpornega okolja omogoča šola in kako preprečujejo retravmatizacijo otroka, ki je predhodno doživel travmatične izkušnje?

Kljub temu da so sogovornice mnenja, da je težko ocenjevati učinkovitost njihovega dela zaradi vpliva različnih dejavnikov, so nekatere sogovornice svoje delo označile kot uspešno. Najpomembnejše pa je, da se vsaka sogovornica pri vsakem otroku potruži in dela po svojih najboljših močeh. Uspeh pri delu najpogosteje prepoznajo v vzpostavitvi dobrega odnosa z otrokom, gradnji zaupanja ter sodelovanje z notranjimi in zunanjimi strokovnimi delavci. V tem kontekstu je pomembno 9. temeljno načelo Programskih smernic (2008, str. 14), ki poudarja evalvacijo lastnega dela kot enega izmed ključnih pogojev dela svetovalne službe. To načelo zahteva kritično analizo svetovalnega dela, ki temelji na primerjavi načrtovanih ciljev in dejanskih, doseženih rezultatov, s ciljem izboljšanja učinkovitosti in strokovne rasti.

Sogovornice so izpostavile, da so jim omogočena dodatna usposabljanja ali izobraževanja za delo z otroki s travmatično izkušnjo, saj se širi zavedanje o obstoju novih znanj in pristopov. Ena sogovornica je izpostavila, da imajo iz strani vodstva vedno podporo pri udeležbi na izobraževanjih. To kaže na uresničevanje 18. točke Kodeksa etičnih načel v socialnem varstvu (2006), ki govori o dolžnosti raziskovanja in izpopolnjevanja. Strokovni delavci in delavke razvijajo raziskovanje potreb uporabnikov ter delovne postopke in metode dela v svoji, zaposleni organizaciji. Hkrati pa kritično presojujejo obstoječa in nova znanja ter metode in tehnike dela, pri čemer mora biti omogočeno stalno izobraževanje in usposabljanje v okviru lastne delovne organizacije, intervizijskih in supervizijskih skupin, Socialne zbornice Slovenije, izobraževalnih ustanov in drugih organiziranih oblik (Kodeks etičnih načel v socialnem varstvu, 2006).

V nekaterih primerih je bila med sogovornicami poudarjena tudi pobuda šole za izobraževanje v sodelovanju s Svetovalnim centrom Maribor, pa tudi podpora pri vključevanju učiteljev v ta izobraževanja. Takšna praksa odraža izpolnjevanje dolžnosti izpopolnjevanja in razvijanja metod dela, kot jo opredeljuje 18. točka Kodeksa. Omenjeno je bilo tudi izobraževanje iz strani Zdrave šole. NIJZ (2022) izpostavlja program, ki se imenuje Slovenska mreža Zdravih šol. Slovenija se je v to mrežo vključila leta 1993, danes pa je vanjo vključenih že 436 osnovnih in

srednjih šol ter dijaških domov. Namen tega programa je načrtno in sistematično spodbujanje zdravja otrok in mladostnikov, ki pomembno vpliva na zadovoljstvo učencev, njihovo samopodobo, vedenje v zvezi z zdravjem, odnos do zdravja in življenja nasploh. Razvijajo programe za promocijo zdravja, predvsem na področju zdrave prehrane in gibanja, duševnega zdravja kot zelo pomembni varovalni dejavnik, evalvacijo učinkov preventivnih šolskih programov ter aktivno sodelovanje učencev, lokalne in regijske skupnosti. Hkrati pa izobražujejo učitelje. Na podlagi tega je celoten kolektiv imel številna izobraževanja na temo nasilja, stresa, samomorilnosti in čustvenih motenj, povezanih s travmo, poročajo sogovornice.

Ena izmed sogovornic je povedala, da načrtujejo izobraževanje o travmi za vse zaposlene v šoli, saj jih k temu zavezuje protokol o potrebnem izobraževanju zaposlenih. Vendar je bila izpostavljena tudi kritika, da vsi člani vodstva ne razumejo vloge svetovalnih delavcev kot strokovnjakov, namenjenih izključno za delo z otroki, zaradi česar ti pogosto nimajo časa za njih. Gregorčič Mrvar in Stožič Curk (2023, str. 34) izpostavljata ugotovitve, da veliko svetovalnih delavcev, v tem primeru tudi sogovornica v moji raziskavi, poroča o povečanem obsegu dela, še posebej o opravljanju dela in nalog, ki ne sodijo v okvir njihovega strokovnega dela. Avtorici (2023, str. 34) to ostro kritizirata, saj je vloga svetovalne službe nudenje pomoč in podporo učencem osnovna funkcija svetovalne službe, ki se ji ne bi smelo odpovedati.

Šolske socialne delavke se redno povezujejo z zunanjimi institucijami, zadnja leta pa se je povezovanje med organizacijami še povečalo, saj se je število stisk in travm precej povečalo, kakor svoja opažanja opisuje sogovornica. Povezujejo se s številnimi organizacijami, kot so centri za socialno delo, svetovalnimi centri, dnevnimi centri, kriznimi centri, zdravstveni domovi, policijo, ipd. Povezovanje z zunanjimi organizacijami lahko znatno prispeva k otrokovi blaginji, kakor opisuje Atwool (2018, str. 26). Kot poudarjajo Evans, Walke in Rippey Massat (2022, str. 127) je vloga šolskih socialnih delavcev kot povezovalci s skupnostnimi organizacijami, da otrokom in njihovim družinam omogočijo dostop do ustrezne pomoči in podpore. Sogovornice so izpostavile, da skupno sodelovanje poteka preko izmenjavo informacij, skupnih srečanj ter z iskanjem pomoči in podpore. Vse te komunikacije, skupnega načrtovanja in prizadevanja za skupne cilje in izmenjavo informacij spodbuja Atwool (2018, str.) ter poudarja še prepletanje virov financiranja različnih resorjev. Sogovornice so izpostavile

dolžnost posredovanja informacij policiji in centru za socialno delo, kar je po Zakonu za preprečevanje nasilja v družini (ZPND, 2008) v 6. členu izrecno navedeno, da morajo osebe v vzgojno-izobraževalnih zavodih, ne glede na določbe o varovanju poklicne skrivnosti, dolžni obvestiti center za socialno delo, policijo ali državno tožilstvo, kadar sumijo, da je žrtev nasilja otrok. Prav tako Milek Ogrinc (2016, str. 188) pojasnjuje, da lahko strokovni delavci zaposlenih v šolah postanejo člani multidisciplinarnega tima. Sogovornica je omenila, da v takšnih primerih morajo zapisati poročilo, kar Milek Ogrinc (2016, str. 188) pojasnjuje, da lahko pristojni center za socialno delo zaprosi šolo za poročilo, ki prispeva k oblikovanju načrta pomoči.

Šolske socialne delavke izpostavljajo, da ni samo pomembno sodelovanjem z otrokom, temveč tudi z njegovo družino. Kot pojasnjuje Atwool (2018, str. 28) pristop, utemeljen na razumevanju travme za zaščito otrok, ne sme biti osredotočen samo na otroke, ko so že vključeni v sistem skrbi, temveč se mora začeti že na samem začetku, ko socialni delavci začnejo sodelovati s starši. Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2019, str. 163) poudarjata, da je naloga socialne delavke v šolskem okolju vzpostavljanje in varovanje procese pomoči in podpore, pri čemer mora biti spoštljiva in odgovorna zaveznica učencem, učiteljem in staršem. Intervjuvanke pogostost sodelovanja prilagajajo glede na intenziteto situacije in izpostavljajo, da prevzamejo predvsem svetovalno vlogo in podporno vlogo, vendar so izrazile različne izkušnje s starši. Določene sogovornice so izpostavile, da so ravno starši tisti, ki obvestijo svetovalno službo o stiskah otroka in jih prosijo naj bodo na te otroke pozorne, po drugi strani pa so imele tudi izkušnje, ko starši skrivajo te pomembne informacije ter se ne strinjajo, da se v sodelovanje priključi svetovalna delavka. Kot pojasnjuje Čačinovič Vogrinčič (2008, str. 43), se lahko starši počutijo obsojene in okrivljene za otrokove težave. Kvaternik in Kustec (2011, str. 87) podkrepita to misel, saj omenjata, da lahko staršem obravnava njihovega otroka vzbudi nelagodje in ogroženost. A je sogovornica izpostavila, da vzpostavitev dobrega odnosa prispeva k zaupanju staršev. Atwool (2018, str. 29) izpostavi pomembno ugotovitev, da če se socialne delavke osredotočajo samo na otrokovo izkušnjo travme v družini in ne upoštevajo preteklih izkušenj staršev ter ne usmerjajo fokusa na okrevanje kot pomemben del sodelovanja z družino, se lahko ohranja medgeneracijski prenos travme.

Šola lahko s svojimi praksami in intervencijami blaži in popravlja učinke družinskega in širšega socialnega nasilja, s čimer deluje kot pomemben varovalni dejavnik (Rutar Ilc, 2019, str. 143–144). Tega se zavedajo tudi šolske socialne delavke, ki v šolskem okolju prepoznajo morebitne sprožilce travmatičnih izkušenj ter se zavedajo, da ima lahko šolsko okolje pozitivni ter tudi negativen vpliv. Sogovornica je pri tem posebej izpostavila zdravo razredno klimo kot vir moči in okrevanja za otroka. Rutar Ilc, Rogič Ožek in Gramc (2017, str. 9) to tudi potrjujejo, saj ozaveščajo, da ima vsak učenec v okviru šolskih ur priložnost spoznavati svojih močnih področjih, razvijejo svoje potenciale, krepijo občutek zaupanja v lastne zmožnosti, se izražajo in sodelujejo, prejemajo in dajejo povratne informacije, rešujejo težave in razvijejo svojo odgovornost. Hkrati pa medsebojne izmenjave med učenci pripomorejo k sproščenemu vzdušju v razredu, spodbujajo navezovanje medsebojnih prijateljskih odnosov, kar lahko vpliva tudi na zmanjševanje neustreznega vedenja učencev (Rutar Ilc, Rogič Ožek in Gramc, 2017, str. 9).

Šolske socialne delavke so zaznale različne primere sprožilcev travmatičnih izkušenj. Ampak kaj sploh sprožilec je? Kot razlagajo Ghanem idr. (2024, str. 1) se lahko sprožilec nanaša na dogodke, situacije ali dražljaje, ki lahko v osebi, ki je doživela ali bila priča travmatični izkušnji, povzročijo čustveno stisko, tesnobo ali kakšne druge odzive. Avtorji (2024, str. 1) prepoznajo, da so lahko šolski otroci v šolskem okolju izpostavljeni različnim dejavnikom, ki delujejo kot sprožilci in, posledično, lahko vplivajo na splošno počutje in šolsko uspešnost otroka. Sogovornice so naštele medvrstniško nasilje, nasilje preko spleta, izključevanje in posmehovanje, nesoglasja med otroki in prepir z vrstniki, previsoka pričakovanja otrok, slaba ocena ter razočaranje ob neuspehu doseganja zastavljenih ciljev kot primere sprožilcev travmatičnih izkušenj. Visoka pričakovanja, akademski izziv in pritisk zaradi dosežkov, medvrstniško nasilje ter konflikti z vrstniki kot sprožilce omenjajo tudi Ghanem idr. (2024, str. 1), in hkrati omenijo še določene družbene situacije, kot so javno nastopanje, delo v skupinah, ipd. in okoljske dejavnike, kot so specifične fobije, senzorna preobremenjenost, glasni zvoki, itd. Sogovornice ob zaznavi morebitnih travmatičnih sprožilcev čim hitreje ukrepajo. Prvi korak pri zaznavi travmatičnih sprožilcev je opazovanje in pozivanje sodelavcev, da pridobijo kakšno informacije. Nato pa sogovornice povabijo otroka na pogovor. Individualno se pogovorijo tako z žrtvijo, kot tudi s povzročiteljem. Sogovornica je predlagala, da bi učitelji beležili sprožilce in tako preprečili re travmatizacijo. Omenjeno je bilo tudi, da se ena šolska socialna delavka upira na dihalne vaje kot strategijo za pomiritev otroka ob zaznanih sprožilcih. Ghanem idr.

(2024, str. 12) delijo, da lahko na podlagi naslavljanja sprožilcev, šola ustvari podporno okolje, kjer izobražuje učence o tesnobi ter jim predstavi strategije spoprijemanja, spodbujanja zdravih navad, pozitivnih odnosov, postavljanje jasnih pričakovanj, nudenje učne podpore, izvajanje tehnik sproščanja, krepitev veščin reševanja problemov in sodelovanje z družinami.

Kakšne pomanjkljivosti prepoznava socialni delavci na področju svetovalnega in pedagoškega dela kolegov (učiteljev, vzgojiteljev, vodstvenega kadra, zaposlenih v kuhinji in vzdrževanju – npr. pri snažilkah, vzdrževalcih) z otroki s travmatičnimi izkušnjami in kje prepoznajo potrebo po dodatnem opolnomočenju?

Razumevanje travme med strokovnimi delavci znotraj šole se precej razlikuje. Socialne delavke poročajo, da imajo sodelavke v svetovalni službi skupno razumevanje travme in njenih vplivov, kar pozitivno vpliva na njihovo sodelovanje. Izpostavljajo pa, da bi pedagoški delavci potrebovali izobraževanje o travmi, saj tudi sami izražajo pomanjkanje znanja. Socialne delavke izpostavljajo, da so bile deležne več izobraževanj o travmi, kot katere druge smeri. Izpostavljajo, da imajo poglobljena znanja za delo z ljudmi, zmorejo veliko empatije in gledajo na problem iz več zornih kotov. Iršič (2004, str. 182) izpostavlja, da lahko sprememba perspektive prispeva k temu, da se domislimo nove, drugačne rešitve, na katero sploh ne bi morali pomisliti. Hkrati Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl in Možina (2019, str. 23) izpostavljajo, da je v socialnem delu potrebno, da ne spregledamo pomena vzdrževanja odprtega prostora, kjer se bo lahko razvila nova perspektiva in nova izkušnja.

Šolske socialne delavke tesno sodelujejo z drugimi svetovalnimi delavci pri delu z otroki s travmatično izkušnjo. Kot sem že navedla v prejšnjem odstavku, imajo sogovornice izkušnje, da imajo svetovalni delavci podobno znanje o travmi kot socialne delavke, tako da se pri delu medseboj povezujejo, dopolnjujejo in si pomagajo. Po Programskih smernicah (2008, str. 11) lahko svetovalno službo v šoli sestavljajo strokovnjaki različnih profilov, kot so pedagog, psiholog, socialni delavec, defektolog in socialni pedagog. Ker se svetovalno delo sooča s prepletom pedagoških, psiholoških in socialnih vidikov, je njihovo delovanje najučinkovitejše takrat, ko temelji na timskem sodelovanju različnih strokovnjakov. Ravno zaradi teh raznolikih strokovnih pogledov je smiselno povezovanje in sodelovanje znotraj svetovalne službe (Programske smernice, 2008, str. 11). To v raziskavi potrjuje tudi sogovornica, ki je izpostavila,

da je kot socialna delavka najbolj močna na področju delovanja skupnosti, medtem ko drugi strokovni profili delujejo bolj individualno z otrokom.

Socialne delavke podpirajo idejo, da bi pedagoški delavci in drugi kader, med katerega spadajo vodstvo, zaposleni v kuhinji in vzdrževanju, znanje o travmi, saj izpostavljajo, da tudi zaposleni v kuhinji in vzdrževanju pogosto opazijo stiske otrok. Zato se jim zdi smiselno, da imajo znanje o travmi, da se znajo tudi ustrezno odzvati, da otroku ne povzročijo dodatnih ran. Ravno temu stremi pristop, utemeljen na razumevanju travme. Kot razlagata Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 216), da organizacija, ki deluje po načelih pristopa, utemeljenem na razumevanju travme, vključuje izobraževanje o travmi za vse zaposlene, tudi vodstvo, strokovne delavce in podporne službe. Tako tudi receptor, ki je pogosto prva oseba, s katero posameznik pride v stik ob vstopu z organizacijo, pridobi osnovno znanje o tem, kako sprejeti človeka, ko išče pomoč (Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019, str. 216). Ameriška Nacionalna mreža za otroški travmatski stres (2017, str. 4) utemljujejo, da ne samo, da zaposleni v šolskem sistemu imajo znanje o travmi in prepoznajo posledice travm na otroka, temveč prepoznavajo in se odzivajo na morebitne negativne vedenjske, odnosne in učne posledice travmatskega stresa pri vseh vključenim v šolsko okolje, vključno z otroki in njihovimi starši, učitelji, drugim šolskim osebjem ter samim sistemom kot celoto. Organizacija (2017, str. 4) nadaljuje, da šola, ki deluje po načelih tega pristopa, spodbuja varno in sprejemajoče okolje ter oblikuje takšno učno okolje, ki zmanjšuje sprožilce travme ter gradi pozitivne in čuječe odnose med učenci in drugimi zaposlenimi v šolskem okolju. Hkrati se šola zaveda vpliva, ki ga ima travma na duševno zdravje, glavna razvojna področja (fizično/psihično, kognitivno/učne sposobnosti, vedenjsko in socialno/čustveno) ter na šolski uspeh.

Udeleženke v raziskavi prepoznavajo, da imajo zelo veliko vlogo pri ozaveščanju šolske skupnosti o pomembnosti znanja travme in razumevanja pri delu z otroki s travmatično izkušnjo. Sodelujejo z učitelji pri konkretnih situacijah v razredu, jim svetujejo, priporočajo ustrezno literaturo in jim nudijo podporo ob težkih situacijah. Poudarjajo, da morajo biti občutljive tako do otrok kot tudi do učiteljev. Saj kot omenjata Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2013, str. 21), ima šolska svetovalna služba pomembno vlogo pri podpori učencev, staršev in tudi do učiteljev. Socialne delavke so povedale, da o pomenu duševnega zdravja govorijo formalnih in neformalnih kontekstih, tudi z drugimi zaposlenimi v šoli. Sogovornica je

izpostavila, da prevzema predvsem povezovalno vlogo v šolskem okolju. Vendar Siegel (2015) izpostavlja, da imajo šolski socialni delavci, ki sledijo pristopu, utemeljenem na razumevanju travme, vlogo spodbujevalcev, izobraževalcev, zagovornikov in mediatorjev. Po mnenju Čačinovič Vogrinčič (2020, str. 166) socialno delo v šoli prispeva k temu, da se stiske in neuspehi, ki izhajajo iz revščine, neprijaznega socialnega okolja, šolskih pritiskov in nemoč družine, rešujejo tam, kjer obstajajo ključni viri pomoči in podpore. To so v procesu socialnega dela spremembe, ki jih soustvarjajo skupaj z družino kot tudi s sodelovanjem z učitelji za nove oblike pomoči v razredu.

Sogovornice poročajo o različnih izkušnjah z možnostmi dodatnega usposabljanja ali izobraževanja za delo z otroki, ki so doživeli travmatično izkušnjo. Nekatere izpostavljajo dostopnost izobraževanj in podpora vodstva pri tem, medtem ko drugi poudarjajo ovire, kot so prezaoptenost, pomanjkanje financiranja ali pomanjkanja specifičnih vsebin, ki bi se neposredno navezovala na tematiko travme. Nekatere sogovornice omenjajo možnost podpore preko intervizije in supervizije, vendar nimajo vse te možnosti. To je ena izmed zaznanih potreb pri dodatnem opolnomočenju sebe pri delu z otroki, zraven želje dodatnih izobraževanj, ki bi jim bile v pomoč pri delu z otroki s travmatično izkušnjo. Videmšek (2020) pojasnjuje zakaj je supervizija ključna in mora biti omogočena vsem strokovnim delavcem. Kot razlaga avtorica (2020, str. 179) je supervizija metoda dela v socialnem delu, ki omogoča strokovno rast in učenje skozi osebne izkušnje. Bistvo je refleksija, ki spodbuja razmislek o spremembah in omogoča boljše razumevanje, kaj se je zgodilo in kaj se dogaja, ter ponudi razmislek, kam želijo priti in kaj so želeni izidi. Hkrati pa refleksija omogoča preizkušanje novih spoznanj v praksi.

7. SKLEPI

Predstavila bom sklepe, ki sem jih oblikovala na podlagi rezultatov.

- Intervjuvane socialne delavke, zaposlene v svetovalni službi v osnovni šoli, se zavedajo kompleksnosti travme, individualnosti travmatičnih izkušenj in individualnosti procesa okrevanja.
- Šolske socialne delavke so tekom let dela v šoli, zaznale številne travmatične izkušnje, kot so različni izzivi v družini, vpliv izrednih razmer, medvrstniškega nasilja, spolne zlorabe, motnje hranjenja, namestitve v krizne centre, ipd.
- Znake travme pri otrocih v osnovni šoli, intervjuvane socialne delavke, takoj prepoznajo, saj ponavadi vidijo odstopanja od običajnih norm in vrednot učenca. Lahko jim o stiskam že povedo učenci ali pa njihovi starši. Lahko pa pride do prekrivanja stisk, zato je tukaj poudarjajo pomen strokovne občutljivosti za zaznavanje prikritih stisk.
- Znake travmatičnih izkušenj pri otrocih, socialne delavke, prepoznajo skozi spremembe v čustvovanju, vedenju in psihosocialnem stanju. Imajo zavedanje, da se znaki travmatičnih izkušenj kažejo tudi na šolskem uspehu.
- Intervjuvane šolske socialne delavke opažajo večjo pogostost travm med otroci v šolah in povečanje kompleksnosti stisk otrok.
- Pri delu z otroki s travmatično izkušnjo, šolske socialne delavke poudarjajo pomen vzpostavljanja odnosa, ki temelji na spoštovanju, varnosti in empatiji. Obenem pri delu upoštevajo otrokov glas. Šolske socialne delavke so izpostavile, da pri vsakem otroku oblikujejo izvirni delovni projekt pomoči, saj so si otroci različni, imajo različne sposobnosti in različne želje.
- Pri svojem delu, sogovornice, opozarjajo na preprečitev retravmatizacije otroka s travmatično izkušnjo.
- Poleg neposrednega dela z otrokom, se šolske socialne delavke, v primeru, ko zaznajo, da je potrebna vključitev ali usmeritev k drugim strokovnjakom, se povežejo s pedopsihiatri, kliničnimi psihologi ali drugimi strokovnjaki.
- Intervjuvanke so izpostavile, da nekaj znanja že imajo, saj poudarjajo pomen zgodnjega ukrepanja za predelavo travme, saj se lahko v nasprotnem primeru razvije posttravmatska stresna motnja. Omenjeno je bilo tudi razlikovanje med malo in veliko travmo ter vpliv različnih dejavnikov na odziv na travmo in okrevanje.

- Sogovornice poudarjajo pomen nenehnega strokovnega izpopolnjevanja, saj strokovno znanje, ki pridobijo na izobraževanjih in seminarjih prispevajo k izboljšanju kakovosti podpore otrokom. Kadar je to možno, se redno izobražujejo o različnih tematikah, kot so delo z otroki priseljenci, o stresu, čustvih, samomorilnosti, o samopodobi in o varnem in spodbudnem učnem okolju. Poleg seminarjev, pa se izobražujejo tudi preko branja literatur. Vendar kljub udeležbi na seminarjih, izražajo potrebo po dodatnem strokovnem izobraževanju na temo travme, saj se pojavljajo izzivi pri sledenju kompleksnosti potreb otrok.
- Sogovornice so izpostavile vlogo socialne delavke v šolski svetovalni službi pri ozaveščanju v šolskem okolju glede travme, naslavljanje kolektivu o tematici duševnega zdravja ter podpirajo in spodbujajo odprto komunikacijo o travmi v šolskem prostoru. Poleg izobraževalne vloge, je bila poudarjena tudi podporna vloga socialnih delavk do zaposlenih, saj redno nudijo podporo učiteljem. Hkrati pa je bila poudarjena tudi povezovalna vloga socialne delavke v šolski skupnosti. Intervjuvane socialne delavke so prav tako omenile poglobljenega znanja za delo z ljudmi in same specifične stroke. Ter zmožnost empatije, sposobnost gledanja na situacijo iz več zornih kotov in osebna intuicija pri delu.
- Samo ena od šestih socialnih delavk, s katerimi sem izvedla intervju, je poznala pristop, utemeljen na razumevanju travme. Pri pristopu, utemeljen na razumevanju travme, izpostavlja prilagoditev pristopa k čustvenim potrebam otrok, kjer je fokus na obnovi zaupanja do ljudi. Hkrati izpostavlja, da se lahko kot odziv na travmo pri otroku pojavi preusmerjanje krivde in pri delu pojasnjuje otrokovo razumevanje lastne stiske.
- Intervjuvane socialne delavke, ki niso poznale pristopa, utemeljenega na razumevanju travme, razlagajo, da so se učinkoviti pristopi pri delu z otroki s travmatično izkušnjo izkazali pristopi, ki temeljijo na vzpostavljanju varnega, zaupljivega in podpornega odnosa, ki poteka v varnem prostoru. Socialne delavke so izpostavile tudi sistemski pristop, empatijo, aktivno poslušanje otroka, nudenje občutka dostopnosti svetovalnega delavca, uporabo humorja in občutek pripadnosti otroka v skupini.
- Kljub temu da sogovornice, niso poznale pristopa, utemeljenega na razumevanju travme, so prepoznale, da v svojo prakso že implementirajo načela pristopa – varnost in zaupanje, izbira, sodelovanje ter večanje moči.

- Tudi elemente pristopa, utemeljenega na razumevanju travme, ki so zagotavljanje varnosti, razumevanje travme in njenih vplivov, zagotavljanje kulturnih kompetenc, povečanje nadzora, izbire in avtonomije, element delitev moči in vodenja, integracija pomoči, okrevanje se zgodi v odnosih ter okrevanje je možno, sogovornice že vključujejo v svojo prakso.
- Šolske socialne delavke že delujejo na način, ki sovпада s pristopom, utemeljenim na razumevanju travme.
- Intervjuvane šolske socialne delavke so izrazile jasno potrebo po usposabljanju vseh zaposlenih v šolskem okolju, saj prihaja do razlik v razumevanju travme med svetovalnimi delavci in preostalimi strokovnimi delavci. Izrazile so, da imajo svetovalne delavke podobno znanje o travmi ter skupno razumevanje o njenih vplivih in posledicah. Hkrati pa so mnenja, da je priporočeno, da bi tudi zaposleni v kuhinji in vzdrževanju imeli znanje o travmi, saj lahko opazijo otrokovo funkcioniranje v različnih šolskih okoliščinah.
- Sogovornice ustvarjajo varno in podporno okolje preko individualnega pristopa, zagotavljanju zasebnosti ter grajenju zaupanja med otrokom in svetovalno delavko. Ključni elementi vzpostavljenega varnega okolja so odprta in sproščena komunikacija, razumevanje svetovalnega delavca kot podporne osebe ter ozaveščanje o duševnem zdravju in travmi. Sogovornice so poudarile, da že majhne geste, kot npr. pozdravljenje na hodniku, in neformalni stiki, kot so druženje z učenci med odmori in sproščeno kramljanje, lahko pomembno prispevajo k občutku varnosti ter spodbudijo otrokovo samoiniciativno iskanje pomoči.
- Šolske socialne delavke, ki so bile vključene v raziskavo, pojasnjujejo, da se je potreba po medinstitucionalnem sodelovanju povečala in postala intenzivnejša. Sodelujejo z zunanjimi institucijami, kot so center za socialno delo, Center za duševno zdravje, pedopsihiatrija, Dispanzer za duševno zdravje Ptuj, Zdravstveni dom Adolfa Drolca Maribor, Dnevni center za otroke in mladostnike Ars Vitae, krizni centri in policijo. Sogovornice se za pomoč obrnejo tudi na strokovno podporno mrežo, ki vključuje psihologe, psihoterapevte, mobilne šolske psihologinje in socialne pedagoginje ter aktiv svetovalnih delavk. S temi institucijami sodelujejo na način posvetovanja, sodelovanja v živo preko timskih srečanj in zapisovanje poročil.

- Znotraj svetovalne službe so zaposleni različni profili strokovnih delavk, kot poročajo intervjuvanke. Z njimi se povezujejo in sodelujejo, imajo redna srečanja z namenom pomoči in svetovanja ter sodelovalno načrtujejo nadaljnje korake pomoči.
- Kot poročajo šolske socialne delavke, ki so bile vključene v raziskavo, način dela šolske svetovalne službe temelji na hitrem odzivu ob opaženih spremembah pri otroku, individualnem pristopu dela z otroki ter nežnem, pravičnem in iskrenem pristopu dela. Otrokom omogočijo čas, jim nudijo zaščito in pomoč pri razreševanju težav ter delajo na način, da razbremenijo otrokov občutek krivde, če ga le-ta ima. Hkrati veliko delajo na preventivi. Svetovalna delavka ima lahko posredno vlogo preko razrednika, prevzame svetovalno vlogo ali pa zasede glavno vlogo, kjer same nagovorijo razrednika, organizirajo srečanje s starši in predajo informacije učiteljskem zboru.
- Šolske socialne delavke sodelujejo tudi s starši. Sodelovanja s starši in z otroki prilagodijo glede na intenziteto situacije, lahko pa družino preusmerijo k zunanjim institucijam. Sogovornice so omenile, da včasih starši brez problema vzpostavijo stik in skupaj sodelujejo, v drugih primerih pa se lahko ne strinjajo s tem, da se socialna delavka vključi v proces pomoči in podpore.
- Kljub temu da so intervjuvanke ocenile kot uspešne pri delu z otroki s travmatično izkušnjo, omenjajo, da je ocena uspešnosti kompleksna in pogosto otežena zaradi številnih dejavnikov, kot so prepletanje otrokovih stisk, odsotnost dolgoročnega sodelovanja ter vključenost različnih strokovnih delavcev. Kljub temu sogovornice uspešnost prepoznavajo skozi vzpostavljen odnos zaupanja, na podlagi povratnih informacij iz strani otrok, staršev in sodelavcev ter lastno prizadevanje, da otroku ponudijo čim boljšo podporo in pomoč.
- Intervjuvanke prepoznavajo možnost vpliva šolskega okolja kot pozitivnega ali negativnega. Hkrati pa prepoznavajo morebitne sprožilce travmatičnih izkušenj v šolskem okolju. Ob zaznavi morebitnih sprožilcev, sogovornice čim hitreje ukrepajo in se pri tem opirajo na različne strategije.
- Sogovornice prepoznavajo spodbujanje šole za izobraževanje svojih zaposlenih, saj jim je v večinah primerih omogočeno dodatno usposabljanje in izobraževanje. Določene sogovornice so izpostavile, da načrtujejo izobraževanje na temo travmo za vse zaposlene v šolskem okolju.

- Šolske socialne delavke so v raziskavi predstavile kritične poglede delovanja šole. Opozorile so na pomanjkanje sistematičnega pristopa pri delu z otroki s travmatično izkušnjo, saj se pogosto uporablja enak pristop za vse učence, ne glede na to, če so doživeli travmatično izkušnjo ali ne. Izpostavljeno je bilo tudi pomanjkanje strokovnega izobraževanja o travmi za celoten kolektiv. Izobraževanje o travmi je pogosto prepuščeno individualni odgovornosti posameznika. Pojavljajo se tudi ovire za izobraževanje, kot je financiranje s strani šole in pre zaposlenost. Poudarile so tudi prenasičenost dela svetovalnih delavcev, ki se kaže v pomanjkanju časa za otroke. Omenjeno je bilo tudi pomanjkanje razumevanje vloge svetovalnih delavcev s strani vodstva. Poleg tega so sogovornice izrazile potrebo po supervizijah in intervizijah.

8. PREDLOGI

Na podlagi rezultatov in sklepov prihajam do sledečih predlogov:

- Uvajanje obveznih strokovnih izobraževanj za vse zaposlene v osnovnih šolah, ki vključujejo vsebine o prepoznavanju in razumevanju travme pri otrocih ter načine pristopov dela z otroki s travmatično izkušnjo.
- Vzpostavljane redne prakse supervizij in intervizij, kjer bo socialnim delavcem in tudi drugim strokovnim delavcem v šolskem okolju omogočena podpora, pomoč in preprečevanje sekundarne travmatizacije strokovnih delavcev.
- Predstavitev pristopa, utemeljenega na razumevanju travme v osnovnih šolah, ki bi pripomogel k ustvarjanju varnega in spodbudnega okolja v šolah ter prepoznavanju in upoštevanju individualnih potreb otrok, ki so doživeli travmatično izkušnjo.
- Izobraževanje tudi učencev o duševnem zdravju, travmi, stresu ter varnih in učinkovitih strategij soočanja s stiskami, kar bi prispevalo k večji ozaveščenosti in zmanjševanju stigme.
- Uvedbo razbremenitve dela svetovalnih delavcev v šoli, da bi jim bilo omogočeno več časa neposrednega dela z učenci.
- Vzpostavitev aktivne mreže med šolskimi svetovalnimi delavci, posebej v manjših šolah, kjer je pogosto zaposlena le ena svetovalna delavka. Ta mreža bi spodbujala redno strokovno sodelovanje, omogočila povratno informacijo in podporo.
- Redno vključevanje šol v medinstitucionalno sodelovanje, ki bi omogočalo prost pretok informacij med vsemi udeleženci za namen nudenja boljše podpore otroku.

9. UPORABLJENA LITERATURA

- Atwool, N. (2018). Challenges of operationalizing trauma-informed practice in child protection services in New Zealand. *Child & Family Social Work*, 24(1) 25–32. Pridobljeno 27. 05. 2025 s <https://doi.org/10.1111/cfs.12577>
- Bethell, C., Jones, J., Gombojav, N., Linkenbach, J., & Sege, R. (2019). Positive Childhood Experiences and Adult Mental and Relational Health in a Statewide Sample: Associations Across Adverse Childhood Experiences Levels. *JAMA Pediatrics*, 173(11), 1–10. Pridobljeno 04. 05. 2025 s <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2019.3007>
- Boullier, M., & Blair, M. (2018). Adverse childhood experiences. *Paediatrics and Child Health*, 28(3), 132–137. Pridobljeno 09. 05. 2024 s <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1751722217302913>
- Camacho, S., & Handerson, S. C. (2022). The Social Determinants of Adverse Childhood Experiences: An Intersectional Analysis of Place, Access to Resources, and Compounding Effects. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(17), 10670–10691. Pridobljeno 02. 04. 2025 s <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9518506/pdf/ijerph-19-10670.pdf>
- Casey Family Programs (2018). *Why should child protection agencies become trauma-informed?* Pridobljeno 27. 05. 2025 s https://www.casey.org/media/SComm_Trauma-informed-1.pdf
- Center for Disease Control and Prevention. (2021). *About the CDC-Kaiser ACE Study*. Pridobljeno 09. 05. 2024 s <https://www.cdc.gov/violenceprevention/aces/about.html>
- Child Welfare Information Gateway. (2020). *The Importance of a Trauma-Informed Child Welfare System*. Pridobljeno 20. 02. 2023 s https://cwig-prod-prod-drupal-s3fs-us-east-1.s3.amazonaws.com/public/documents/trauma_informed.pdf?VersionId=UC.ccnAsGhYNV.UhH4lguLaF9Jc5gMWz
- Constable, R. (2015). *The role of the school social worker*. Pridobljeno 16. 05. 2024 s <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=7a77669cf8e9de7a5f0318de290d0176e1b76f1b>
- Cook, A., Spinazzola, J., Ford, J., Lanktree, C., Blaustein, M., Cloitre, M., & Van der Kolk, B. (2005). Complex trauma in Children and Adolescents. *Psychiatric annals*, 35(5), 390–398. Pridobljeno 16. 04. 2024 s <https://bpb-us-e1.wpmucdn.com/sites.northwestern.edu/dist/f/1961/files/2022/08/Complex-trauma-in-children.pdf>

- Council on Early Childhood, & Council on School Health (2016). The Pediatrician's Role in Optimizing School Readiness. *Pediatrics*, 138(3), 1–7. Pridobljeno 06. 06. 2025 s <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27573085/>
- Courtois, C.A. (2010). *Understanding Complex Trauma, Complex Reactions, and Treatment Approaches*. Pridobljeno 13. 04. 2024 s <https://www.aacts.org/traumatic-stress-library/understanding-complex-trauma-complex-reactions-and-treatment-approaches>
- Crouch, E., Radcliff, E., Hung, P., & Bennett, K. (2019). Challenges to School Success and the Role of Adverse Childhood Experiences. *Academic Pediatrics*, 19(8), 899–907. Pridobljeno 04. 05. 2025 s <https://www.academicpedsjnl.net/action/showPdf?pii=S1876-2859%2819%2930373-0>
- Cvahte, B. (2004). *Revščina in socialna izključenost oziroma vključenost*. Pridobljeno 16.04.2024 s <https://www.varuh-rs.si/sporocila-za-javnost/novica/revscina-in-socialna-izkljucenost-oziroma-vkljucenost/>
- Čačinovič Vogrinčič, G. (2008). *Soustvarjanje v šoli: učenje kot pogovor*. Ljubljana: ZRSŠ.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (2020). Socialno delo v osnovni šoli: soustvarjanje podpore in pomoči družinam s številnimi izzivi in preprečevanje socialne izključenosti. *Socialno delo*, 59 (2/3), 163–175. Pridobljeno 28. 05. 2025 s https://www.revija-socialnodelo.si/mma/5_a_inovi_Vogrin_i_.pdf/2020062314065068/
- Čačinovič Vogrinčič, G., & Mešl, N. (2013). Šolska svetovalna služba kot prostor varovanja soustvarjanja procesov učenja in pomoči v šoli. *Šolsko svetovalno delo*, 17(3/4), 15–25. Pridobljeno 16. 05. 2024 s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-R24FYRY3/763602fb-8c0e-4318-be2c-9a3afdad9b01/PDF>
- Čačinovič Vogrinčič, G., & Mešl, N. (2019). *Socialno delo z družino: Soustvarjanje zelenih izidov in družinske razvidnosti*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., & Možina, M. (2019). *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika* (6. natis). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo
- Ellis, W. R., & Dietz, W. H. (2017). A New Framework for Addressing Adverse Childhood and Community Experiences: The Building Community Resilience Model. *Academic Pediatrics*, 17(7), 86–93. Pridobljeno 01. 04. 2025 s <https://cypsp.hscni.net/wp-content/uploads/2018/10/A-New-Framework-for-Addressing-Adverse-Childhood-Experiences-Research-Paper.pdf>

- Ellis, W. R., & Dietz, W. H. (b.d.) *Pair of ACEs Tree*. Pridobljeno 01. 04. 2025 s https://publichealth.gwu.edu/sites/g/files/zaxdzs4586/files/2023-06/resource-description_pair-of-aces-tree.pdf
- Evans, L., Walke, K., & Rippey Massat, C. (2022). The Role of the Consultant in School Social Work. V M. S. Kelly, C. Rippey Massat & R. Constable (ur.). *School Social Work: Practice, Policy, and Research (ninth edition)* (str. 319–337). United States of America: Oxford University Press.
- Felitti, V. J., Anda, R. F., Nordenberg, D., Williamson, D. F., Spitz, A. M., Edwards, V., Koss, M. P., & Marks, J. S. (1998). Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults. The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study. *American journal of preventive medicine*, 14(4), 245–258. Pridobljeno 25. 5. 2025 s <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/9635069/>
- Forkey, H., Griffin, J., & Szilagyi, M. (2021). *Childhood Trauma & Resilience : A Practical Guide* [pdf]. *Part 1. Building the Resilient Child* (str. 3–51). Pridobljeno 01. 02. 2025 s <https://viewer-ebscohost-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/EbscoViewerService/ebook?an=2956525&callbackUrl=https%3a%2f%2fresearch.ebsco.com&db=e000xww&format=EB&proId=ehost&lpid=&ppid=&lang=sl&location=https%3a%2f%2fresearch-ebsco-com.nukweb.nuk.uni-lj.si%2fc%2fvw7ceg%2fsearch%2fdetails%2f5a5ulzyn7b%3fdb%3de000xww&isPLink=False&requestContext=&profileIdentifier=vw7ceg&recordId=5a5ulzyn7b>
- Ghanem, D., Tarhini, S., Manana, M., Awada, S., Bou Assi, R., El-Kak, A., & Hatem, G. (2024). Triggering factors affecting primary school children in Lebanon: A pilot cross-sectional study. *Forum for Education Studies*, 2(2), 1–14. Pridobljeno 28. 05. 2025 s <https://repositorio-aberto.up.pt/bitstream/10216/165773/1/ghanem2024.pdf>
- Gregorčič Mrvar, P., & Stožir Curk, B. (2023). Pomen razvojne vloge svetovalne službe v vzgojno-izobraževalnih ustanovah v kontekstu posodobitve programskih smernic svetovalne službe. *Šolsko svetovalno delo*, 27(3), 32–41. Pridobljeno 28. 05. 2025 s https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2024/05/03_PetraGregorcicMrvar-BarbaraStozirCurk.pdf
- Gril, A., & Šeme, M. (2021). Vloga socialnega dela v izrednih razmerah. *Socialno delo*, 60(3), 201–218. Pridobljeno 26. 05. 2025 s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-T4HGHYEU/3416e6ae-5c37-4104-9752-2630c52def0a/PDF>

- He, Y. (2025). Research on the Strategy of Collaborative Promotion of Poverty Alleviation between Primary Education and Social Work in Inner Mongolia. *SHS Web of Conferences*, 213. Pridobljeno 05. 04. 2025 s <https://doi.org/10.1051/shsconf/202521302008>
- Hertel, R., & Johnson, M. M. (2020). How The Traumatic Experiences of Students Manifest in School Settings. V E. Rosson (ur.). *Supporting and Educating Traumatized Students (second edition)* (27–45). United States of America: Oxford University Press.
- Hughes, M. & Tucker, W. (2018). Poverty as an Adverse Childhood Experience. *North Carolina Medical Journal*, 79(2), 124–126. Pridobljeno 21. 02. 2025 s <https://ncmedicaljournal.com/content/79/2/124.full.pdf>
- Iršič, M. (2004). *Umetnost obvladovanja konfliktov*. Ljubljana: Rakmo.
- Izard, E. (2016). Teaching Children from Poverty and Trauma. *National Education Association*. Pridobljeno 17.04.2024 s <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED594465.pdf>
- Kiliç, G. (2025). How to work with pupils who have experienced stress and trauma?. V M. Kiliç, M. Kerneža & I. Laurusone (ur.). *The Right Approach to Refugee Students* (str. 93–105). Türkiye: Open Educational Resources.
- Knight, C. (2015). Trauma-Informed Social Work Practice: Practice Considerations and Challenges. *Clinical Social Work Journal*, 43(1), 25–37. Pridobljeno 20. 02. 2024 s <file:///C:/Users/HP/Downloads/s10615-014-0481-6.pdf>
- Kodeks etičnih načel v socialnem varstvu* (2006). Uradni list RS, št. 50/14.
- Kodele, T., & Mešl, N. (2015). Refleksivna uporaba znanja v kontekstu praktičnega učenja. *Socialno delo*, 54(3/4), 189–203. Pridobljeno 24. 04. 2025 s <https://research-ebsco-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/c/vw7ceg/viewer/pdf/3xy6tik5jj?route=details>
- Košak Babuder, M. (2012). Revščina in duševno zdravje otrok. V Mikuš Kos, A. *Duševno zdravje otrok današnjega časa* (str. 165–210). Ljubljana : Založba Didakta.
- Kranjc, T., Drolc, A., Nose Pogačnik, Š., Pevec, M., Slivar, B., Uranjek, J. & Weilguny, M. (2019). *Varno in spodbudno učno okolje*. Ljubljana: ZRSŠ.
- Kuhar, M., & Zager Kocjan, G. (2020). Konglomerat travme: obremenjujoče izkušnje v otroštvu in njihovo socialno-demografsko ozadje. *Teorija in praksa*, 57(2), 509–526. Pridobljeno 09. 05. 2025 s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-INH205Z7/a7fd0505-d720-474f-98f0-cece5491e833/PDF>
- Kuhar, M., & Zager Kocjan, G. (2021). Associations of adverse and positive childhood experiences with adult physical and mental health and risk behaviours in Slovenia. *European Journal of*

Psychotraumatology, 12(1), 1–15. Pridobljeno 04. 05. 2025 s <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/34262663/>

Kuhar, M., & Zager Kocjan, G. (2022). Povezanost med obremenjujočimi in pozitivnimi izkušnjami v otroštvu ter šolskim uspehom pri mladih v Sloveniji. *Teorija in praksa*, 59(1), 95–114. pridobljeno 04. 06. 2025 s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-RM30EAFW/94e4b978-12c0-45e9-8388-5147dc10149e/PDF>

Kvaternik, I., & Kustec, K. (2011). Sodelovanje staršev s šolo: vzpostavljanje delovnega odnosa soustvarjanja v šoli. *Socialno delo*, 50(2), 81–89. Pridobljeno 29. 05. 2025 s https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Sodelovanje_URN_NBN_SI_DOC-RXI9RZ4X.pdf/2019031915501356/

Lacey, R. E., Howe, L. D., Kelly-Irving, M., Bartley, M., & Kelly, Y. (2022). The Clustering of Adverse Childhood Experiences in the Avon Longitudinal Study of Parents and Children: Are Gender and Poverty Important?. *Journal of Interpersonal Violence*, 37(5–6), 2218–2241. Pridobljeno 04. 04. 2025 s <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/0886260520935096>

Levenson, J. (2017). Trauma-Informed Social Work Practice. *Social Work (New York)*, 62(2), 105–113. Pridobljeno 14.04.2024 s <https://www-jstor-org.nukweb.nuk.uni-lj.si/stable/44653853>

Maynard, B. R., Farina, A., Dell, N. A., & Kelly, M. S. (2019). *Effects of trauma-informed approaches in schools: A systematic review*, 15(1–2), 0–18. Pridobljeno 01. 03. 2024 s <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdfdirect/10.1002/cl2.1018>

Mesec, B. (2009). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1: načrtovanje raziskave*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Mesec, B. (2021/2022). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 2: Kvalitativne raziskave. Študijsko gradivo 2. izdaja*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Mešl, N. & Drobnič Radobuljac, M. (2019). Otrok z izkušnjo travme v postopkih zaščite. V V. Leskošek, T. Kodele & N. Mešl (ur.). *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* (str. 202–235). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Mešl, N., Drglin, Z., & Kuhar, M. (2021). Posledice travmatičnih izkušenj otrok. *Teorija in praksa*, 58(4), 947–970. Pridobljeno 21. 02. 2024 s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-V4E1CBYI/1d43b530-189a-4fd0-b8e1-f8225191f8e9/PDF>

Mikuš Kos, A. (2017a). *Duševno zdravje otrok današnjega časa*. Ljubljana : Založba Didakta.

- Mikuš Kos, A. (2017b). Psihosocialna pomoč otrokom beguncem. V Mikuš Kos, A., Zlatar, F., Uzelac, M. & Jamšek, P. (2017). *Priročnik za psihosocialno pomoč otrokom beguncem* (str. 7–56). Ljubljana: Založba Didakta.
- Milek Ogrinc, M. (2016). Pristojnosti centrov za socialno delo na področju preprečevanja nasilja v družini. V Š. Veselič, D. Horvat & M. Plaz (ur.). *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja* (str. 177–191). Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.
- NIJZ. (2022). *Slovenska mreža zdravih šol*. Pridobljeno 29. 05. 2025 s <https://nijz.si/programi/slovenska-mreza-zdravih-sol/>
- Programske smernice (2008). *Svetovalna služba v osnovni šoli*. Pridobljeno 28. 05. 2025 s https://www.ucne-tezave.si/files/2016/10/Programske_smernice_OS.pdf
- Razpotnik, Š., & Rapuš Pavel, J. (2023). Mladi, psihosocialne stiske in šola kot potencialni podporni dejavnik. *Sodobna pedagogika*, 4(2), 9–24. Pridobljeno 15. 02. 2023 s <https://www.sodobna-pedagogika.net/arhiv/nalozi-clanek/?id=2183>
- Ripsey Massat, C., & Lehr Essex, E. (2022). Policy Practice for School Social Workers. V M. S. Kelly, C. Ripsey Massat & R. Constable (ur.). *School Social Work: Practice, Policy, and Research (ninth edition)* (str. 123–138). United States of America: Oxford University Press.
- Rutar Ilc, Z. (2017). *Vodenje razreda za dobro klimo in vključenost*. Ljubljana: ZRSSŠ.
- Rutar Ilc, Z. (2019). Preventivna vloga pozitivnih psihosocialnih odnosov v šoli. *Šolsko polje: Nasilje, šola, družba II*, XXX(3/4), 143–168. Pridobljeno 10.05.2024 s [https://www.pei.si/ISSN/1581_6044/3-4-2019/1581-6044.30\(3-4\).pdf](https://www.pei.si/ISSN/1581_6044/3-4-2019/1581-6044.30(3-4).pdf)
- Rutar Ilc, Z., Rogič Ožek, S. & Gramc, J. (2017). *Socialno in čustveno opismenjevanje za boljšo vključenost*. Ljubljana: ZRSSŠ.
- Siegel, D.H. (2015). Trauma-Informed School Social Work. *Social Work Today*, 15(5). Pridobljeno 16. 05. 2024 s <https://www.socialworktoday.com/archive/090915p16.shtml>
- Simon, K., Compton, S. E. & Overstreet, S. (2020). The Evolution of Trauma – Informed Schools. V R. Rossen (ur.). *Supporting and Education Traumatized Students – A Guide for School – Based Professionals (second edition)* (str. 3–27). United States of America: Oxford University Press.
- Slobodin, O., & de Jong, J. T. V. M. (2015). Family interventions in traumatized immigrants and refugees: A systematic review. *Transcultural Psychiatry*, 52(6), 723–742. Pridobljeno 02. 04. 2025 s <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/1363461515588855>
- Steele, W., & Malchiodi, C.A. (2012). *Trauma-informed practices with children and adolescents*. New York, London: Routledge.

- Substance Abuse and Mental Health Service Administration. (2014). *SAMHSA's Concept of Trauma and Guidance for a Trauma-Informed Approach*. Pridobljeno 05. 03. 2024 s <https://library.samhsa.gov/sites/default/files/sma14-4884.pdf>
- SURS (2024). *Kazalniki dohodka, revščine in socialne izključenosti, 2023*. Pridobljeno 15. 04. 2024 s <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/12690>
- Štirn, M. (2016). Poti do otroka z izkušnjo nasilja – kako otroku nuditi ustrezno podporo in pomoč pri soočanju s posledicami. V Š. Veselič, D. Horvat & M. Plaz (ur.). *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja* (str. 141–157). Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.
- Šugman Bohinc, L. (2014). Kompetence diplomatk in diplomantov socialnega dela za delo v šolski svetovalni službi. *Šolsko svetovalno delo*, 18(3/4), 41–48. Pridobljeno 13. 04. 2025 s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-UVZ7E8NQ/f291fdad-44af-4e95-b444-67f6ba960b24/PDF>
- Terr, L.C. (1991). Childhood Traumas: An Outline and Overview. *American Journal of Psychiatry*, 148(1), 322–334. Pridobljeno 14. 04. 2024 s https://focus.psychiatryonline.org/doi/10.1176/foc.1.3.322#_i1
- The National Child Traumatic Stress Network. (2017). *Creating, Supporting, and Sustaining Trauma-Informed Schools: A System Framework*. Pridobljeno 01. 03. 2024 s https://www.nctsn.org/sites/default/files/resources/creating_supporting_sustaining_trauma_informed_schools_a_systems_framework.pdf
- The National Child Traumatic Stress Network. (2018). *Trauma-Informed Schools for Children in K-12: A System Framework*. Pridobljeno 01. 03. 2024 s https://www.nctsn.org/sites/default/files/resources/fact-sheet/trauma_informed_schools_for_children_in_k-12_a_systems_framework.pdf
- The National Child Traumatic Stress Network.(b.d.a). *About child trauma*. Pridobljeno 23. 02. 2024 s <https://www.nctsn.org/what-is-child-trauma/about-child-trauma>
- The National Child Traumatic Stress Network. (b.d.b). *Impact of Complex Trauma*. Pridobljeno 13. 04. 2024 s https://www.nctsn.org/sites/default/files/resources/impact_of_complex_trauma.pdf
- Videmšek, P. (2020). Umeščanje refleksije o strokovnih izkušnjah s pozitivnimi izidi v supervizijski proces. *Socialno delo*, 59(2/3), 177–195. Pridobljeno 31. 05. 2025 s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-SSAMFRAV/1be98429-38e3-4825-9260-d8b2c7e3d166/PDF>

- Watson, K. R., Astor, R. A., Capp, G. P., & Benbenishty, R. (2024). School Social Workers' Reports of Differences in Policies and Practices in Trauma-Informed and Non-Trauma-Informed Schools. *Behavioral Sciences*, 14(11), 991–1009. Pridobljeno 15. 04. 2025 s <https://www.mdpi.com/2076-328X/14/11/991>
- Wilson, C., Pence, D. M., & Conradi, L. (2013). *Trauma – Informed Care*. Pridobljeno 30. 05. 2025 s https://www.researchgate.net/publication/277666183_Trauma-Informed_Care
- Young, K. (2021). *Trauma and Resilience: Your Questions Answered* [pdf]. Pridobljeno 01. 02. 2025 s <file:///C:/Users/HP/Downloads/KeithAYoung-TraumaAndResilienceYo-2021-Strani-57-66.pdf>
- Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND)* (2008). Uradni list RS, št. [16/08](#), [68/16](#), [54/17](#) – ZSV-H in [196/21](#) – ZDOsk.
- Zavod Republike Slovenije za šolstvo (2019). *Kako do spodbudnega in varnega učnega okolja?: Odgovori na vprašanja in dileme iz prakse*. Ljubljana: ZRSŠ.
- Zavod Republike Slovenije za šolstvo. (2022). *Protokol ob zaznavi in obravnavi medvrstniškega nasilja v vzgojno-izobraževalnih zavodih*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Zgoda, K., Shelly, P., & Hitzel, S. (2016). *Preventing Retraumatization: A Macro Social Work Approach to Trauma-Informed Practices & Policies*. Pridobljeno 26. 05. 2025 s <https://www.socialworker.com/feature-articles/practice/preventing-retraumatization-a-macro-social-work-approach-to-trauma-informed-practices-policies/>
- Živživ.(b.d.). *Duševno zdravje beguncev*. Pridobljeno 16.04.2024 s <https://zivziv.si/dusevno-zdravje-beguncev/>

10. PRILOGE

10.1. Priloga A: Smernice za intervju

Kakšno znanje imajo socialni delavci, zaposleni v svetovalni službi, v osnovnih šolah, pri delu z otroki s travmatično izkušnjo?

1. Kako bi definirali travmo?
2. S katerimi travmatičnimi izkušnjami pri otrocih ste se srečali tekom dela v šolski svetovalni službi?
3. Kako prepoznavate znake travme pri otrocih v osnovnih šolah?
4. Kakšen vpliv, ste zaznali, da imajo travmatične izkušnje na čustveno, vedenjsko in psihosocialno stanje otroka?
5. Kako se delo z otrokom s travmatično izkušnjo razlikuje od dela z drugimi otroki?/ Na kaj morate biti/ste pozorni pri delu z otroki s travmatično izkušnjo?
6. Na katero pridobljeno znanje se najbolj zanašate pri delu z otroki z travmatično izkušnjo?/Katero znanje Vas je najbolj opolnomočilo pri delu z otroki s travmatično izkušnjo?

Kako socialni delavci zaposleni v osnovnih šolah razumejo in implementirajo načela pristopa, utemeljenega na razumevanju travme v svoje delo?

1. Ali ste kdaj že slišali za pristop, utemeljen na razumevanju travme?

Če je Vaš odgovor NE:

- Kateri pristopi so se izkazali za najučinkovitejše pri Vašem delu pri nudenju podpore in pomoči otrokom s travmatično izkušnjo?
- (po razlagi pristopa) Kakšno mnenje imate o tem pristopu? Prepoznate, da ste določena načela pristopa že implementirali v svoje delo, če ja - katera?
- Zdaj bi pogledali, če in kako uporabljate pri delu elemente pristopa, tudi če morda nezavedno :
 - *Zagotavljanje varnost;*
 - *razumevanje travme in njenih vplivov;*
 - *zagotavljanje kulturnih kompetenc;*

- *povečanje nadzora izbire in avtonomije osebe z izkušnjo travme;*
 - *delitev moči in vodenja;*
 - *integracija pomoči;*
 - *okrevanje se zgodi v odnosih;*
 - *okrevanje je možno.*
- Kako ustvarjate varno in podporno okolje za otroke s travmatično izkušnjo?

Če je Vaš odgovor DA:

- Kako razumete pristop, utemeljen na razumevanju travme?
- Ste opazili razliko pri svojem delu, kadar implementirate načela pristopa?
- Kako se pristop, utemeljen na razumevanju travme, razlikuje od drugih pristopov pri delu z otroki s travmatično izkušnjo?

Kakšne strategije in pristope za ustvarjanje varnega in podpornega okolja omogoča šola in kako preprečujejo retravmatizacijo otroka, ki je predhodno doživel travmatične izkušnje?

1. Kako ocenjujete učinkovitost svojega dela pri delu z otroki s travmatično izkušnjo?
2. Kako se Vaša šola izobražuje in usposablja svoje zaposlene glede prepoznavanja in razumevanja travme ter nudenje podpore otrokom s travmatično izkušnjo?
3. Sodelujete z zunanjimi organizacijami in institucijami na področju travme za izboljšanje podpore in pomoči otrokom v šolskem okolju? Če ja, s katerimi organizacijami in kako izgledajo takšna sodelovanja?
4. Kako sodelujete z družinami, v kateri je otrok doživel travmatično izkušnjo in kakšno vlogo imate pri zagotavljanju podpore staršem v takšni situaciji?
5. Kako prepoznate morebitne sprožilce travmatičnih izkušenj v šolskem okolju in kako se nanje odzivate?

Kakšne pomanjkljivosti prepoznavajo socialni delavci na področju svetovalnega in pedagoškega dela kolegov (učiteljev, vzgojiteljev, vodstvenega kadra, zaposlenih v kuhinji

in vzdrževanju – npr. pri snažilkah, vzdrževalcih) z otroki s travmatičnimi izkušnjami in kje prepoznajo potrebo po dodatni krepitvi moči?

1. Kako se vaše razumevanje travme in vaše znanje kot socialni_a delavec_ka razlikuje od sodelavcev v vaši šoli? Kako to vpliva na vaše delo?
2. Kako sodelujete z drugimi strokovnjaki, kot so šolski psihologi ali svetovalni delavci, pri delu z otroki s travmatičnimi izkušnjami?
3. Se Vam zdi smiselno, da imajo pedagoški delavci in drugi kader (pod to spadajo vodstvo, zaposleni v kuhinji in vzdrževanju) znanje o travmi?
4. Kakšno vlogo imate, kot socialni_a delavec_ka, pri ozaveščanju šolske skupnosti o pomembnosti znanja travme in razumevanja pri delu z otroki s travmatično izkušnjo?
5. Imate možnost dodatnega usposabljanja ali izobraževanja za delo z otroki, ki so doživeli travmatično izkušnjo?
6. Kje še zaznavate/prepoznavate potrebo po dodatnem opolnomočenju sebe pri delu z otroki?

10.2. Priloga B: Odprto kodiranje

Tabela 1: Odprto kodiranje intervjuja A

Oznaka	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija	Tema
A1	Če se prav spomnim, se travma zgodi, ko pride do nenadnega, izrednega dogodka...	Nenadni in izredni dogodek	/	Definicija travme	Opredelitev travmatičnih izkušenj
A2	... kot npr. kakšna nesreča	Nesreča	Izredne razmere	Vrste travmatičnih izkušenj otrok, opaženih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
A3	...poplave...	Poplave	Izredne razmere	Vrste travmatičnih izkušenj otrok, opaženih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
A4	...smrt osebe	Smrt družinskega člana	Izzivi družini v	Vrste travmatičnih izkušenj otrok,	Opredelitev travmatičnih izkušenj

				opaženih v osnovni šoli	
A5	Vem tudi, da če oseba po nekem času ne okreva, po kakšnem enem mesecu, se travma lahko razvije v posttravmatsko stresno motnjo	Zavedanje o razvoju posttravmatske stresne motnje ob ne ukrepanju	Znanje o travmi	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
A6	Travmo sem ponavadi razumela kot v nekem družbenem kontekstu...	Razumevanje travme kot družbeni kontekst	/	Definicija travme	Opredelitev travmatičnih izkušenj
A7	...ampak, zdaj ko razmišljam pa bi zagotovo rekla ločitev...	Ločitev staršev	Izzivi družini v	Vrste travmatičnih izkušenj otrok, opaženih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
A8	... izguba sorojenca...	Smrt sorojenca	Izzivi družini v	Vrste travmatičnih izkušenj otrok, opaženih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
A9	...Covid...	Covid-19	Izredne razmere	Vrste travmatičnih izkušenj otrok, opaženih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
A10	Za nekatere je travmatični dogodek, če jim umre hišni ljubljencek...	Smrt hišnega ljubljenceka	Izzivi družini v	Vrste travmatičnih izkušenj otrok, opaženih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
A11	Spomnim se primer ene deklice, ki je doživela veliko travmatičnih izkušenj, kot potres, covid, smrt učiteljice,...	Doživljanje več travmatičnih izkušenj hkrati	/	Vrste travmatičnih izkušenj otrok, opaženih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
A12	Prepoznamo določene znake, kot npr., da so otroci vznemirjeni...	Vznemirjenost pri otrocih	Spremembe v čustvovanju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj

A13	...da imajo čustvene težave...	Čustvene težave	Spremembe v čustvovanju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
A14	...da se zaprejo vase...	Zaprto otroka	Spremembe v čustvovanju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
A15	...eni imajo vedenjske težave...	Vedenjske težave	Spremembe v vedenju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
A16	Vendar pa se zdaj zavedam, da ima vsak otrok lahko svojo travmo...	Zavedanje individualnosti travmatičnih izkušenj	/	Definicija travme	Opredelitev travmatičnih izkušenj
A17	...takšnih otrok pa je zdaj ogromno...	Pogostost travm med otroci v šolah	/	Razširjenost travm v šolskem okolju	Opredelitev travmatičnih izkušenj
A18	Opazila sem, da imajo izjemno velik vpliv	Velik vpliv travme na otroka	/	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
A19	Mogoče se temu ne posvečamo sistematično...	Pomanjkanje sistematičnega pristopa	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
A20	... ker je to tudi težko, saj bi te morali dejansko povprašati otroke...	Potreba po neposrednem vključevanju otrok	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
A21	Lahko pa rečem, da imajo te stvari velik <i>(poudarjena beseda)</i> vpliv...	Velik vpliv travme na otroka	/	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
A22	Mi jih ne ločimo.	Enakovreden pristop k otrokom ne glede na prisotnost travmatičnih izkušenj	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
A23	Otroci, ki imajo težave na različnih področjih, nekaterimi med njimi imajo travmatične izkušnje.	Zaznavanje, da imajo otroci s travmatičnimi izkušnjami, težave na različnih področjih	Spremembe v psihosocialnem stanju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
A24	Obstajajo pa taki otroci, kjer zaznaš, da ima	Zaznavanje otrok z znaki depresije	Spremembe v psihosocialnem stanju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj

	že neke znake depresije				
A25	Pred leti sem to videla kot fenomen, težko sem si predstavljala, da bi otroci lahko trpeli za depresijo.	Sprememba razumevanja otroške duševne stiske	Znanje o travmi	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
A26	Ampak dejansko imajo lahko otroci, že v nižjih razredih, znake depresije	Zaznavanje otrok z znaki depresije	Spremembe v psihosocialnem stanju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
A27	ki pa se proti koncu osnovne šole razvijajo in lahko so posledice kakšne travmatične izkušnje	Razvoj depresije kot posledica travmatičnih izkušenj	Spremembe v psihosocialnem stanju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
A28	Če zaznamo takšne znake in otroku ne moremo pomagati, vidimo pa, da otrok vedno bolj leze v depresijo, potem je smiselno predlagati vključitev v strokovno obravnavo pri pedopsihiatri	Prepoznavanje hujših duševnih stisk in napotitev k pedopsihiatru	Usmeritev k drugim strokovnjakom	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
A29	kliničnemu psihologu	Napotitev h kliničnemu psihologu	Usmeritev k drugim strokovnjakom	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
A30	ali kakšnemu drugemu strokovnjaku	Napotitev k drugemu strokovnjaku	Usmeritev k drugim strokovnjakom	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
A31	Delo s otrokom s travmatično izkušnjo se razlikuje	Razlika med delom z otrokom s travmo in ostalimi otroki	Znanje o travmi	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
A32	Ko poznaš vzrok, lažje pristopiš do	Lažji pristop ob poznavanju travmatičnega vzroka	Uresničevanje elementa razumevanje	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

	otroka in lažje z njim delaš		travme in njenih vplivov		
A33	V času Corone sem hodila na seminarje, kjer so govorili o delu z otroki priseljencev s travmatično izkušnjo	Izobraževanje na seminarjih o delu z otroki priseljencev s travmatično izkušnjo	Strokovno izpopolnjevanje je	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
A34	Predavateljica nam je poudarjala, kako pomembno in potrebno je, da v tistem trenutku takoj to razrešijo, ker drugače je veliko večja možnost, da otrok tega nikoli ne bo predelal, če se s tem ne začne ukvarjati v prvih dneh, tednih ali mesecih	Pomen zgodnjega ukrepanja za predelavo travme	Znanje o travmi	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
A35	Ne gre za en seminar, ampak za moje celotno izobraževanje vsa leta, odkar sem zaposlena	Neprestano strokovno izpopolnjevanje	Strokovno izpopolnjevanje je	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
A36	Vsa ta leta sem se izobraževala na številnih seminarjih	Izobraževanje na seminarjih	Strokovno izpopolnjevanje je	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
A37	bila sem vključena v supervizijske skupine	Supervizija	/	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
A38	in se povezovala s kolegicami	Sodelovanje z drugimi strokovnimi delavci	/	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
A39	Ne predstavljam si, da kot svetovalna delavka ne bi sledila novim	Učenje novih spoznanj preko literature	Strokovno izpopolnjevanje je	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost

	spoznanjem pre ko literature				
A40	in seminarjev	Izobraževanje na seminarjih	Strokovno izpopolnjevan je	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
A41	Gre za znanja, kako voditi svetovalni pogovor	Seminarji o vodenju svetovalnih pogovorov	Strokovno izpopolnjevan je	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
A42	seminarji o stresu	Seminarji o stresu	Strokovno izpopolnjevan je	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
A43	čustvih	Seminarji o čustvih	Strokovno izpopolnjevan je	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
A44	In samopodobi	Seminarji o samopodobi	Strokovno izpopolnjevan je	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
A45	Mediacija	Mediacija	/	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
A46	seminarji o poskusu samomora	Seminarji o samomorilnosti	Strokovno izpopolnjevan je	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
A47	seminarji o varnem in spodbudnem učnem okolju	Seminar o Varnem in spodbudnem učnem okolju	Strokovno izpopolnjevan je	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
A48	seminarji o priseljencih	Seminarji o priseljencih	Strokovno izpopolnjevan je	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
A49	V bistvu se iz vsakega seminarja kaj naučim in uporabim ta znanja pri pogovorih z učenci	Združitev znanj iz seminarjev za pomoč otroku	Strokovno izpopolnjevan je	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
A50	Saj pravim...po mojem mnenju so nam to takrat razlagali, vendar se natančno ne spomnim	Nepoznavanje pristopa	/	Poznavanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A51	Zagotovo sem že takrat slišala za to, samo ne vem, kaj točno misliš	Negotovost poznavanja pristopa	/	Poznavanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

A52	To kar si rekla, na tak način zagotovo ne	Nepoznavanje pristopa	/	Poznavanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A53	Nikoli nismo imeli konference, posvečene temi travme	Odsotnost strokovnega izobraževanja o travmi	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retravmatizacija
A54	niti naša šola ni obravnavala tega celostno	Celoten kolektiv ni bil deležen izobraževanja o travmi	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retravmatizacija
A55	Mi imamo zdaj nove pristope, pristop ABC in 4-R	Uporaba pristopov ABC in 4-R	Uporaba konkretnih pristopov v praksi	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
A56	To sem ravno delala na seminarju Varno in vzpodbudno učno okolje	Seminar o Varnem in spodbudnem učnem okolju	Strokovno izpopolnjevanje	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
A57	A tega nismo delali v kontekstu travme, v tem gradivo, ki smo ga dobili, nisem zasledila, da je to povezano s travmo	Nepovezanost pristopa ABC in 4-R s travmo	Uporaba konkretnih pristopov v praksi	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
A58	Pri metodi ABC se morajo najprej raziskati sprožilni dejavniki	Raziskovanje sprožilnih dejavnikov v okviru metode ABC	Uporaba konkretnih pristopov v praksi	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
A59	in mislim, da bi bilo koristno, da bi si učitelji vodili, kateri so sprožilni dejavniki za otroka, da bi lahko na podlagi tega, preprečili morebitne vedenjske težave	Preprečevanje retravmatizacije z beleženjem sprožilcev	Strategije odzivanja na prepoznane sprožilce	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije	Šola kot vir podpore ali retravmatizacija

A60	... Sem pa opazila, da v tem gradivo zelo poudarjajo pomen odnos	Poudarek na pomenu odnosu	/	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
A61	Zanimivo mi je bilo opaziti, da so učiteljice, ki delajo z mano v timu, to ugotovile in poudarile, kako so same ozaveštile, da je ključen odnos	Poudarek na odnosu tudi med učitelji	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
A62	Pomembno je, kako pristopiš do nekoga	Pomembnost pristopa do osebe	/	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
A63	kako si spoštljiv	Izražanje spoštovanja	/	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
A64	da pokažeš, da ti je mar	Izkazovanje spoštovanja	/	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
A65	da se trudiš razumeti njegova čustva	Empatija	/	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
A66	Mi jih v bistvu ne ločimo, saj delamo načrt za vse otroke	Ustvarjen načrt pomoči, namenjen vsem otrokom	Način dela	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacija
A67	Zagotovo se bolj posvetiš tistim, ki so bolj izpostavljeni, ker opaziš, da potrebujejo več pogovorov	Ciljna usmerjenost otroku, ki potrebuje več podpore	/	Način ustvarjanja varnega in podpornega okolja	Razvoj prakse temelječe na razumevanju travme
A68	več individualnih srečanj	Individualna srečanja	/	Način ustvarjanja varnega in podpornega okolja	Razvoj prakse temelječe na razumevanju travme
A69	... mi nismo nikoli razlikovali med otroki s travmo in »ostalimi« (narekovaji) otroki, ampak mogoče pa bi morali malo bolj izhajati iz tega...	Zaznavanje potrebe po bolj individualizirane m pristopu pri delu z otroki s travmatično izkušnjo	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije

A70	Ja, zagotovo	Se zagotavlja varnost	Uresničevanje elementa zagotavljanje varnosti	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A71	Ko slutim, da se bomo pogovarjali o stvari, kjer bi bilo pametno, da se še kakšna druga oseba ali institucija vključi, povem na začetku, da bodo stvari ostale med nama	Varovanje zaupnosti	Uresničevanje elementa zagotavljanje varnosti	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A72	ampak, če pa zaznam, da je oseba oz. otrok ogrožen, pa moram stvari povedati naprej	Varovanje zaupnosti, razen v primerih ogroženosti otroka	Uresničevanje elementa zagotavljanje varnosti	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A73	zdaj, ko se s tabo pogovarjam, sem ugotovila, da v bistvu premalo o tem razmišljam ja	Zavedanje pomanjkanja razumevanja travme in njenih vplivov v prakso	Uresničevanje elementa razumevanje travme in njenih vplivov	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A74	Da bi mogoče morala bolj ozavestiti, da ima travma večji vpliv kot si mi mislimo	Potrebna večja ozavešitev vpliva travme	Uresničevanje elementa razumevanje travme in njenih vplivov	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A75	In tudi ostale, da ne bi bilo slabo, če bi imelo to temo za vse učitelje	Koristnost ozaveščenosti zaposlenih o vplivu travme	Uresničevanje elementa razumevanje travme in njenih vplivov	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A76	Mi se trudimo v tej smeri	Usmerjenost k zagotavljanju kulturnih kompetenc	Uresničevanje elementa zagotavljanje kulturnih kompetenc	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A77	Naš cilj je zagotoviti njihovo vključevanje in nuditi pomoč ob njihovem prihodu	Cilj zagotoviti vključevanje otrok in nudenje pomoči ob njihovem prihodu	Uresničevanje elementa zagotavljanje kulturnih kompetenc	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

A78	še posebej, če prihajajo iz okolij, kjer se njihova kultura zelo razlikuje od naše.	Še večja težnja vključevanja in nudenja pomoči otrokom, ko prihajajo iz drugačnih kultur	Uresničevanje elementa zagotavljanje kulturnih kompetenc	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A79	Npr., ko praznujejo svoje praznike, kot je npr. Ramadan, jih skušamo razumeti in spoštovati	Spoštovanje in razumevanje kulturnih praznovanj otrok iz priseljskih družin	Uresničevanje elementa zagotavljanje kulturnih kompetenc	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A80	Tega v preteklosti ni bilo opazno, zdaj pa se vidi, da si to tudi oni želijo in to tudi povedo	Izražena želja otrok priseljencev o izobraževanju drugih o njihovi kulturi	Uresničevanje elementa zagotavljanje kulturnih kompetenc	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A81	Tako, da imamo veliko pogovorov na to temo in temo strpnosti	Izobraževanje in pogovarjanje o različnosti in strpnosti	Uresničevanje elementa zagotavljanje kulturnih kompetenc	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A82	Če pride do problemov, se tudi pogovorimo individualno	Individualno razreševanje težav z otroki priseljenci	Uresničevanje elementa zagotavljanje kulturnih kompetenc	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A83	ter razrešujemo tudi s starši	Individualno razreševanje težav s starši priseljenci	Uresničevanje elementa zagotavljanje kulturnih kompetenc	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A84	To mi že tako ali tako ni všeč	Ne všečnost ne omogočanja nadzora izbire osebe	Uresničevanje elementa povečevanja nadzora, izbire in avtonomije	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A85	Pri svojem delu vedno strmim, da če je le možno, da oseba sama predlaga rešitev	Redno vključevanje elementa pri svojem delu	Uresničevanje elementa povečevanja nadzora, izbire in avtonomije	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A86	Če pa ne zmore predlagati, pa ponudim več možnosti	Omogočanje več izbir ob nezmožnosti odločanja	Uresničevanje elementa povečevanja nadzora,	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

			izbire in avtonomije		
A87	in pustim, da sama izbere tisto, ki ji je najbolj všeč	Spodbujanje samostojne izbire	Uresničevanje elementa povečevanja nadzora, izbire in avtonomije	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A88	Že od nekdaj želim ozvestiti, da je izbira na strani tistega, pa četudi je ta oseba otrok	Spoštovanje otrokove izbire	Uresničevanje elementa povečevanja nadzora, izbire in avtonomije	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A89	Seveda spodbujam	Spodbujanje elementa	Uresničevanje elementa delitev moči in vodenja	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A90	ampak mislim, da je to lažje pri ta večjih otrocih, kot pa pri manjših	Izzivi delitve moči glede na starost otroka	Uresničevanje elementa delitev moči in vodenja	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A91	Ja, ampak potem več nimamo toliko informacij	Omejen vpogled v otrokovo situacijo pri vključitvi zunanjih strokovnjakov	Uresničevanje elementa integracije pomoči	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A92	Npr., da otrok obiskuje pedopsihiatra, nimamo popolnoma nobene informacije	Pomanjkanje komuniciranja s pedopsihiatri glede otrok	Uresničevanje elementa integracije pomoči	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A93	S psihologi pa smo na vezi	Komunikacija s psihologi glede otrok	Uresničevanje elementa integracije pomoči	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A94	Zadnja leta bolj sodelujemo	Zadnja leta intenzivnejše sodelovanje s psihologi	Uresničevanje elementa integracije pomoči	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A95	so tudi bolj odprti	Odprtost psihologov do šolske svetovalne službe	Uresničevanje elementa integracije pomoči	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A96	in če imamo soglasje staršev, potem te	Pridobivanje informacij ob soglasju staršev	Uresničevanje elementa	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na

	informacije dobimo		integracije pomoči		razumevanju travme
A97	in se pogovarjamo tudi z zunanjimi strokovnjaki za stiske otrok	Ob privolitvi staršev omogočeno prehajanje informacij med strokovnjaki	Uresničevanje elementa integracije pomoči	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A98	Ja, tak kot sem rekla, mislim, da je pri delu najpomembnejši odnos	Odnos kot najpomembnejša komponenta pri delu	Uresničevanje element okrevanje se zgodí v odnosih	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A99	da daš občutek otroku, da ti lahko zaupa	Vzpostavitev zaupanja med otrokom in socialno delavko	Uresničevanje element okrevanje se zgodí v odnosih	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A100	Ja, seveda, se popolnoma strinjam	Strinjanje z elementom	Uresničevanje elementa okrevanje je možno	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A101	Je pa dolgotrajno in težko, ampak sigurno možno.	Dolgotrajen, a izvedljiv proces pomoči	Uresničevanje elementa okrevanje je možno	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A102	Učinkovitost je težko oceniti	Težko oceniti svojo učinkovitost pri delu z otroki s travmatično izkušnjo	Ocenjevanje uspešnosti dela z otroki s travmatično izkušnjo	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacija
A103	...da otroke ne delimo na tiste, ki imajo težave s travmo in ostalimi, ker se to težko oceni, saj se lahko vzroki za njihove težave prekrivajo in niso vidne	Prekrivanje različnih vzrokov otrokovih težav	Ocenjevanje uspešnosti dela z otroki s travmatično izkušnjo	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacija
A104	ker se načeloma otroke, ki imajo večje čustvene težave ponavadi napoti v zunanje ustanove	Omejeno ocenjevanja uspešnosti zaradi vključevanja zunanjih ustanov pri večjih stisk otroka	Ocenjevanje uspešnosti dela z otroki s travmatično izkušnjo	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije

A105	ker pri delu z otrokom, ki ima travmo, sodeluje tim: razrednik, učitelji in mi – svetovalna služba.	Skupno sodelovanje tima razrednika, učiteljev in svetovalne službe	Ocenjevanje uspešnosti dela z otroki s travmatično izkušnjo	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
A106	Mislim oz. zagotovo bi se lahko na tem področju izobraževali še več	Samoiniciativna potreba dodatnega izobraževanja o travmi	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogled v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
A107	Izobraževanje točno na to temo za celotni kolektiv še nimamo	Celoten kolektiv ni bil deležen izobraževanja o travmi	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
A108	Z zunanjimi institucijami seveda sodelujemo	Sodelovanje z zunanjimi institucijami	/	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionalno sodelovanje
A109	Zadnja leta še bolj intenzivna kot prej, saj se je število stisk in travm precej povečalo	Povečana potreba in intenzivnost sodelovanja z zunanjimi institucijami	/	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionalno sodelovanje
A110	Povezujemo se s Centrom za duševno zdravje	Center za duševno zdravje	Sodelujoče zunanje institucije	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionalno sodelovanje
A111	Dispanzerjem za duševno zdravje v okviru Zdravstvenega doma Ptuj	Dispanzer za duševno zdravje Ptuj	Sodelujoče zunanje institucije	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionalno sodelovanje
A112	in tudi s Centrom za socialno delo Spodnje Podravje	Center za socialno delo	Sodelujoče zunanje institucije	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionalno sodelovanje
A113	Občasno pa sodelujemo tudi z Zdravstvenim domom Adolfa Drolca Maribor	Zdravstveni dom Adolfa Drolca Maribor	Sodelujoče zunanje institucije	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionalno sodelovanje
A114	Sodelujemo pa različno	Sodelovanje na različne načine	Način sodelovanja	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionalno sodelovanje
A115	Če gre za kakšen težji primer bolj intenzivno,	Poglobljeno spremljanje v težjih primerih	Način sodelovanja	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionalno sodelovanje

	takrat tudi tedensko				
A116	Če gre za težjo situacijo, smo v stiku tudi dnevno ali pa tedensko	Prilagajanje pogostosti pomoči glede na intenziteto situacije	Sodelovanje in pomoč družini z otrokom z izkušnjo travme	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retrainizacije
A117	Težko je opisovati na splošno, saj je vsaka stiska otroka drugačna	Individualnost doživljanja stisk pri otrocih	/	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
A118	tudi od tega je odvisno sodelovanje s starši in otrokom	Prilagoditev sodelovanja s starši in otroki glede na intenziteto situacije	Sodelovanje in pomoč družini z otrokom z izkušnjo travme	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retrainizacije
A119	Tukaj ni pravila, ampak je vsaka zgodba otroka primer zase.	Individualnost doživljanja stisk pri otrocih	/	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
A120	V šoli zaznamo, da se z otrokom nekaj dogaja, ko se drastično spremeni njegovo vedenje	Zaznavanje sprememb v vedenju kot znak stiske	Spremembe v vedenju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
A121	Včasih se zgodi, da nam starši povedo, da se v družini dogajajo velike spremembe	Obvestitev iz strani staršev	Sodelovanje in pomoč družini z otrokom z izkušnjo travme	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retrainizacije
A122	in da naj bomo ob tem pozorni na otroke in na njihov odziv	Pobuda staršev za spremljanje otrokovih odzivov	Sodelovanje in pomoč družini z otrokom z izkušnjo travme	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retrainizacije
A123	ter morebitne posebnosti v vedenju	Pobuda staršev za spremljanje otrokovega vedenja	Sodelovanje in pomoč družini z otrokom z izkušnjo travme	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retrainizacije
A124	in čustvovanju	Pobuda staršev za spremljanje otrokovega čustvovanja	Sodelovanje in pomoč družini z otrokom z	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retrainizacije

			izkušnjo travme		
A125	Se pa tudi zgodi, da starši to pred nami skrivajo	Skrivanje informacij iz strani staršev	Sodelovanje in pomoč družini z otrokom z izkušnjo travme	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retrainizacije
A126	in, v takem primeru, šele čez nekaj časa zaznamo in ugotovimo sprožilce, ki so lahko tudi travmatične izkušnje otroka	Zakasnjeno prepoznavanje travmatičnih sprožilcev v šoli ob nesodelovanju staršev	/	Prepoznavanje morebitne sprožilce travmatičnih izkušenj v šolskem okolju	Šola kot vir podpore ali retrainizacije
A127	Natančnih podatkov glede tega nimam	Pomanjkanje informacij o znanju sodelavcev glede travme	Razlike v strokovnem znanju o travmi med zaposlenimi v šoli	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj šolskega kolektiva	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A128	ampak predvidevam, da je bila večina deležna še manj novih spoznanj, kako travme, še posebej tiste nepredelane iz otroštva, vplivajo na naše življenje	Drugi profili zaposlenih bili deležni manj usposobljenosti o vplivu (nerazrešenih) travm	Razlike v strokovnem znanju o travmi med zaposlenimi v šoli	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj šolskega kolektiva	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A129	Zagotovo bi se bilo potrebno o tem več pogovarjati in ozaveščati...	Potrebno večje izobraževanje in ozaveščanje o travmi	/	Vloga socialne delavke v šolski svetovalni službi	Strokovno znanje in usposobljenost
A130	Šolski svetovalni delavci se pri tem seveda povezujemo in si pomagamo	Povezovanje med zaposlenimi v šolski svetovalni službi	Sodelovanje znotraj svetovalnega tima	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retrainizacije
A131	Pogosto se skupaj sestanemo zaposleni v svetovalni službi	Redna srečanja	Sodelovanje znotraj svetovalnega tima	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retrainizacije

A132	in razglabljam o aktualnih temah, si pomagamo in svetujemo, ipd.	Pomoč in svetovanje	Sodelovanje znotraj svetovalnega tima	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
A133	Ja, vsekakor	Zaznana potreba po usposabljanju vseh zaposlenih v šoli	/	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj šolskega kolektiva	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A134	Mislim, da bi bilo znanje o travmah dobrodošlo tako za pedagoške delavce, kot za ostale, ki so zaposleni v šolah	Spodbujanje širjenja znanja o travmah med vse zaposlene v šolskem okolju	/	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj šolskega kolektiva	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A135	Vloga socialne delavke oz. svetovalne delavke v šoli glede ozaveščanja travme je zagotovo velika, saj smo vsi podvrženi vedno bolj stresnim in tudi travmatskim izkušnjam	Velika vloga pri ozaveščanju o travmi	/	Vloga socialne delavke v šolski svetovalni službi	Strokovno znanje in usposobljenost
A136	Otroci imajo lahko posledice celo življenje, če pravočasno ne zaznamo njihovih travm ali jim ne damo dovolj pomena oz. jim pravočasno ne pomagamo	Dolgotrajne posledice nezaznanih ali neprepoznane otroške travme	/	Definicija travme	Opredelitev travmatičnih izkušenj
A137	Ja smo imeli...	Omogočena dodatna usposabljanja ali izobraževanja za delo z otroki s travmatično izkušnjo	/	Spodbujanje šole za izobraževanje svojih zaposlenih	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije

A138	Možnost za usposabljanje so bile v okviru seminarjev za priseljence in so bile v času corone...	Seminarji o priseljencih	Strokovno izpopolnjevanje	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
A139	Hm...Ja, jaz osebno bi se zagotovo udeležila še kakšnega seminarja na to temo...	Osebna želja po udeležbi seminarjev o travmi	/	Potreba po dodatnem strokovnem izobraževanju glede travme	Strokovno znanje in usposobljenost
A140	Saj tak kot pravim, tekom tega intervjuja sem ugotovila, da je to dobrodošlo tudi tak za mene	Lastno zaznavanje potrebe o izobraževanju o travmi za njo	/	Potreba po dodatnem strokovnem izobraževanju glede travme	Strokovno znanje in usposobljenost
A141	kot za moje sodelavce	Zaznavanje potrebe po izobraževanju o travmi za učitelje	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šol	Šola kot vir podpore ali retravmatizacija
A142	in tudi za učence	Zaznavanje potrebe po izobraževanju o travmi za učence	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šol	Šola kot vir podpore ali retravmatizacija
A143	saj so na voljo neka nova znanja in pristopi, ki jih mogoče še ne poznamo dovolj.	Zavedanje o obstoju novih znanj in pristopov	/	Spodbujanje šole za izobraževanje svojih zaposlenih	Razvoj prakse temelječe na razumevanje travme

Tabela 2: Odprto kodiranje intervjuja B

Oznaka	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija	Tema
B1	Travma je zelo boleča izkušnja za otroka	Boleča izkušnja	/	Definicija travme	Opredelitev travmatičnih izkušenj
B2	Žal je zelo blizu dogodek oz. spremljam otroke, ki so izgubili katerega od staršev	Smrt starša	Izzivi v družini	Vrste travmatičnih izkušenj otrok, opaženih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
B3	Travmatično je lahko tudi ločitev	Ločitev staršev	Izzivi v družini	Vrste travmatičnih izkušenj otrok,	Opredelitev travmatičnih izkušenj

				opaženih v osnovni šoli	
B4	oz. razhod staršev	Razhod staršev	Izzivi družini v	Vrste travmatičnih izkušenj otrok, opaženih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
B5	Mislim, da je najhujša travma ali smrt sorojenca	Smrt sorojenca	Izzivi družini v	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
B6	ali katerega od staršev	Smrt starša	Izzivi družini v	Definicija travme	Opredelitev travmatičnih izkušenj
B7	Od medvrstniškega nasilja	Medvrstniško nasilje	/	Vrste travmatičnih izkušenj otrok, opaženih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
B8	neurejenih družinskih razmer	Neurejene družinske razmere	Izzivi družini v	Vrste travmatičnih izkušenj otrok, opaženih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
B9	alkoholizem v družini	Alkoholizem	Izredne razmere	Vrste travmatičnih izkušenj otrok, opaženih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
B10	narkomanija v družini	Zasvojenosti	Izzivi družini v	Vrste travmatičnih izkušenj otrok, opaženih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
B11	do revščine	Revščina	Izredne razmere	Vrste travmatičnih izkušenj otrok, opaženih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
B12	Lahko je zelo vase zaprt	Zaprto otroka	Spremembe v čustvovanju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
B13	lahko, da se trese	Tresavica otroka	Spremembe v vedenju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj

B14	da je nemiren	Nemirnost otroka	Spremembe v vedenju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
B15	Včasih se zgodi, da potrkajo na vrata in povedo o svoji stiski	Učenec sam pove	/	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
B16	Včasih na to opozori učitelj	Učitelj opozori na spremembo otroka	/	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
B17	ali razrednik, da zazna določene spremembe pri otroku	Razrednik opozori na spremembo otroka	/	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
B18	Pridejo tudi starši, ki se pridejo pogovoriti v zvezi z otrokom	Obvestitev iz strani staršev	Sodelovanje in pomoč družini z otrokom z izkušnjo travme	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retrainizacije
B19	Imajo zelo velik vpliv na vseh treh področjih	Povezanost travmatičnih izkušenj na čustveno, vedenjsko in psihosocialno stanje otroka	/	Znaki travme pri otrocih	Opredelitev travmatičnih izkušenj
B20	Ne smem reči, da ni pravila, ker je zelo različno	Individualnost doživljanja stisk pri otrocih	/	Znaki travme pri otrocih	Opredelitev travmatičnih izkušenj
B21	Lahko je, da otroci začnejo enostavno začnejo jokati	Izbruh joka	Sprememba v vedenju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
B22	lahko pridejo sem potrkati in se pogovarjati	Učenec sam pove	/	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
B23	Mislil pa, da pri fantih se najbolj pozna na področju vedenja	Najbolj fanti izražajo spremembe preko vedenja	Spolne razlike v izražanju travme pri otrocih	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
B24	pa tudi pri dekletih	Tudi dekleta izražajo spremembe preko vedenja	Spolne razlike v izražanju travme pri otrocih	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
B25	Ampak dekleta prej poiščejo	Dekleta hitreje poiščejo stik za pogovor	Spolne razlike v izražanju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj

	nekoga, s katerim bi začele govoriti		travme pri otrocih		
B26	medtem ko pri fantih izkazujejo preko vedenja	Najbolj fanti izražajo spremembe preko vedenju	Spolne razlike v izražanju travme pri otrocih	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
B27	veliko jih prekriva	Prekrivanje stisk	/	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
B28	in se nam tudi kakšen »izmuzne«	Travma lahko ostane neprepoznana	/	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
B29	in je potem odvisno od naše sensibilitnosti, koliko mi prepoznamo	Pomembnost strokovne občutljivosti za zaznavanje prikritih stisk	/	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
B30	Psihosocialno pa je celoten sklop, da vse zajema	Psihosocialno stanje kot skupek vedenjskih in čustvenih sprememb	Spremembe v psihosocialnem stanju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
B31	Lahko, da zaradi travmatične izkušnje, svoje temelje izgubijo	Izguba življenjskih temeljev	Sprememba v psihosocialnem stanju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
B32	Želim biti strokovno izostrena, da ne retrainiziram otroka	Preprečitev retrainizacije	/	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
B33	Pozorna sem na to kaj otrok potrebuje in ne nečesa, kar otrok ne potrebuje	Prepoznavanje otrokove želje	/	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
B34	Rekla bi, da je težko definirati kaj je manjša travma	Poznavanje, tako imenovane, male travme	Znanje o travmi	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
B35	in travma z velikim T	Poznavanje, tako imenovane, velike travme	Znanje o travmi	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
B36	Travma lahko na vsakega drugače vpliva	Zavedanje individualnosti travmatičnih izkušenj	/	Definicija travme	Opredelitev travmatičnih izkušenj
B37	in se predela	Individualnost procesa okrevanja travme	/	Definicija travme	Opredelitev travmatičnih izkušenj

B38	Dosti je od genetske predispozicije	Vpliv genetske predispozicije na okrevanje in odziv na travmo	Znanje o travmi	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
B39	dosti je odvisno od širše družinske situacije	Vpliv družinskega okolja na okrevanje in odziv na travmo	Znanje o travmi	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
B40	od okolice	Vpliv okolice na okrevanje in odziv na travmo	Znanje o travmi	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
B41	Je pa še šolski krog,	Vpliv šolskega okolja na okrevanje in odziv na travmo	Znanje o travmi	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
B42	ki lahko deluje pozitivno, podporno	Pozitivni vpliv šolskega okolja	/	Prepoznavanje vpliva šolskega okolja	Šola kot vir podpore ali retrainizacije
B43	ali negativno, da travmo še ojača	Negativni vpliv šolskega okolja	/	Prepoznavanje vpliva šolskega okolja	Šola kot vir podpore ali retrainizacije
B44	ali pa otroka naredi še močnejšega, če živi v zdravi klimi v razredu.	Zdrava razredna klima kot vir moči in okrevanja za otroka	/	Prepoznavanje vpliva šolskega okolja	Šola kot vir podpore ali retrainizacije
B45	Veliko mi pomagajo izkušnje iz zgodovine samega dela z otroki	Praktične izkušnje z otroki	/	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
B46	veliko mi pomaga literatura v povezavi s travmo	Učenje novih spoznanj preko literature	Strokovno izpopolnjevanje	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
B47	Menim pa da je temeljna osnova delo na sebi	Delo na sebi	Strokovno izpopolnjevanje	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
B48	Imamo tudi supervizije	Supervizije	/	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
B49	in intervizije	Intervizije	/	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
B50	Nekaj se naučim z leti in izkušnjami	Praktične izkušnje z otroki	/	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost

B51	nekaj pa na teh dodatnih izobraževanjih	Izobraževanje na seminarjih	Strokovno izpopolnjevanje	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
B52	Mislim, da mi je to ogromno koristilo, da lažje grem z nekimi stvarmi domov oz. se od njih distanciram	Zmožnost distanciranja za preprečitev sekundarne retravmatizacije	Strokovno izpopolnjevanje	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
B53	Da ni vse na meni, temveč se odgovornost deli med vsemi udeleženi v procesu pomoči	Delitev odgovornosti v procesu pomoči	Sodelovanje znotraj svetovalnega tima	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacija
B54	Za to je potrebno delo na sebi, da prideš do uvida, da nisi »rešitelj sveta«	Razumevanje lastnih meja in odgovornosti	Strokovno izpopolnjevanje	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
B55	Ne poznam tega pristopa	Nepoznavanje pristopa	/	Poznavanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B56	Tak bom rekla, mi nimamo teh sistematičnih izobraževanj	Pomanjkanje sistematičnih izobraževanj	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
B57	recimo kot sem imela o samomorilnosti	Seminarji o samomorilnosti	Strokovno izpopolnjevanje	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
B58	ali pa o razlogih prekomernega izostajanja iz šole zaradi socialnoekonomskih razlogov	Izobraževanje o izostankov iz šol zaradi socialnoekonomskih razlogov	Strokovno izpopolnjevanje	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
B59	ali šibka vzgojna nota v družini	Izobraževanje o šibki noti vzgoje v družini	Strokovno izpopolnjevanje	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
B60	kar je tudi lahko travma na nek način	Šibka vzgojna nota	Izzivi v družini	Vrste travmatičnih izkušenj otrok, opaženih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
B61	pa se mi ne pogovarjamo o teh stvareh	Odsotnost nagovarjanja novjših travm	Zaznava potrebnih	Kritični vpogledi v	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije

			sprememb v sistemu	delovanje šole	
B62	Jaz bi rekla sistemski	Sistemski pristop dela z otrokom	/	Učinkoviti pristopi pomoči otrokom s travmatično izkušnjo	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B63	Najprej razgovor	Pogovor z otrokom	/	Učinkoviti pristopi pomoči otrokom s travmatično izkušnjo	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B64	biti slišan, poslušati otroka	Posluh otroku	/	Učinkoviti pristopi pomoči otrokom s travmatično izkušnjo	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B65	in slišati družino, če je to potrebno	Vključitev družine v proces	/	Učinkoviti pristopi pomoči otrokom s travmatično izkušnjo	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B66	omogočati otroku, da se ti zaupa	Omogočanje zaupnosti otroka	/	Učinkoviti pristopi pomoči otrokom s travmatično izkušnjo	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B67	in da ne boš tista oseba, ki ga bo izdala	Ohranjanje zaupanja in zaupnosti	/	Učinkoviti pristopi pomoči otrokom s travmatično izkušnjo	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B68	Seveda morem strokovno presoditi, kdaj pa je to potrebno oz. da ne gre več v njegovo škodo, da mu s tem prineseš več koristi, kot škode	Ohranjanje zaupanja in zaupnosti, razen v primeru ogroženosti otroka	/	Učinkoviti pristopi pomoči otrokom s travmatično izkušnjo	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B69	Mislim, da se tega kar poslužujem	Prepoznavanje implementacije načel pristopa v lastno prakso	/	Implementaci ja načel pristopa v dosedanjo prakso	Razvoj prakse temelječe na razumevanju travme

B70	Jaz mislim, da se mi otroci kar znajo zaupati, da se znajo odpret	Vzpostavljeno zaupanje otrok do socialne delavke	/	Implementacija načel pristopa v dosedanjo prakso	Razvoj prakse temelječe na razumevanju travme
B71	Tudi zelo jasno postavim, kdaj se je treba prej dogovoriti za srečanje, zaradi sestankov ali česa drugega	Vnaprej dogovorjena srečanja	/	Implementacija načel pristopa v dosedanjo prakso	Razvoj prakse temelječe na razumevanju travme
B72	Da otroku ne dam lažnega občutka, da lahko kadarkoli pride, mene pa ne bo našel	Preprečevanje lažnega občutka stalne dostopnosti	/	Implementacija načel pristopa v dosedanjo prakso	Razvoj prakse temelječe na razumevanju travme
B73	Kadar pa se gre za kakšne hujše primere, pa takrat dogovori za vnaprej niso bili	V hujših primerih vnaprej dogovorjena srečanja niso potrebna	/	Implementacija načel pristopa v dosedanjo prakso	Razvoj prakse temelječe na razumevanju travme
B74	Tako, da temeljno načelo, ki ga uporabljam pri delu je varnost in zaupanje	Zagotavljanje varnosti in občutka zaupanja	/	Implementacija načel pristopa v dosedanjo prakso	Razvoj prakse temelječe na razumevanju travme
B75	Ja.	Se zagotavlja varnost	Uresničevanje elementa zagotavljanje varnosti	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B76	Če je situacija zelo občutljiva, si sposodim drugi prostor za katerega vem, da otroci najmanj trkajo	Uporaba zasebnega prostora za zagotavljanje varnosti in zaupnosti	Uresničevanje elementa zagotavljanje varnosti	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B77	Tudi telefon odložim	Zavestna odstranitev motečih dejavnikov	Uresničevanje elementa zagotavljanje varnosti	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B78	Da ni motečih elementov	Zavestna odstranitev motečih dejavnikov	Uresničevanje elementa zagotavljanje varnosti	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B79	Pomembno je jasno dogovarjanje glede srečanja z otrokom	Dogovorjena srečanja z otrokom	Uresničevanje elementa zagotavljanje varnosti	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

B80	Potrebno pa je tudi vedno znova preverjat, da sva se z otrokom dobro razumela	Sprotno preverjanje otrokovega razumevanja	Uresničevanje elementa zagotavljanje varnosti	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B81	Jaz mislim, da pri svojem delu kar vključujem pri svojem delu ta element	Vključevanje elementa v delo	Uresničevanje elementa razumevanje travme in njenih vplivov	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B82	Ta članek, ki sem ga napisala, me je naučil, da sem na to še bolj pozorna	Strokovno pisanje kot sredstvo za boljše razumevanje travme	Uresničevanje elementa razumevanje travme in njenih vplivov	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B83	Delam z učenci priseljenci, zato menim, da sem pozorna na drugačno kulturo oz. okolje	Usmerjenost k zagotavljanju kulturnih kompetenc	Uresničevanje elementa zagotavljanje kulturnih kompetenc	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B84	Strmim k temu, da se otroci počutijo čim bolj vključeni v šolsko okolje	Cilj zagotoviti vključevanje otrok in nudenje pomoči ob njihovem prihodu	Uresničevanje elementa zagotavljanje kulturnih kompetenc	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B85	Jaz mislim, da sem ji dala moč oz. pomoč pri uvidu	Omogočanje oz. opolnomočenje do uvida	Uresničevanje elementa povečevanja nadzora, izbire in avtonomije	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B86	da sem jo enostavno poslušala	Poslušanje otroka	Uresničevanje elementa povečevanja nadzora, izbire in avtonomije	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B87	da sem vzdržala vse njene telesne simptome	Podpora pri obvladovanju telesnih simptomov otroka	Uresničevanje elementa povečevanja nadzora, izbire in avtonomije	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B88	nisem lagala, da bo njena mama ozdravela	Ne laganje	Uresničevanje elementa povečevanja	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na

			nadzora, izbire in avtonomije		razumevanju travme
B89	ampak sem ji dala jamstvo, da ko je v šoli, lahko pride do mene	Zagotavljanje otroku dostop do socialne delavke v šoli	Uresničevanje elementa povečevanja nadzora, izbire in avtonomije	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B90	Mislim, da moreš biti samo zraven in prepoznavat, kaj otrok rabi oz. kaj si želi	Prisotnost socialne delavke in prepoznavanje potreb otroka	Uresničevanje elementa povečevanja nadzora, izbire in avtonomije	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B91	Da ga upoštevam pri njegovih željah	Spoštovanje otrokove izbire	Uresničevanje elementa povečevanja nadzora, izbire in avtonomije	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B92	in da se lahko on odloča	Spodbujanje samostojne izbire	Uresničevanje elementa povečevanja nadzora, izbire in avtonomije	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B93	Zelo je pomembno, da smo odrasli dovolj strokovno podkovani, da znamo presoditi, kaj je v njegovo največjo škodo in kaj v njegovo največjo korist	Strokovna podkovanost pri oceni koristi ali škode za otroka pri odločanju	Uresničevanje elementa povečevanja nadzora, izbire in avtonomije	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B94	Mislim, da je potrebno vedeti kdaj pri katerem otroku kako	Prilagoditev pristopa dela glede na otroka	Uresničevanje elementa delitev moči in vodenja	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B95	Jaz mislim, da imam tu kar precej dober občutek za pravičnost, da skušam v pogovoru zbalancirati glas otroka in glas učiteljice	Iskanje ravnotežja med glasom otroka in učitelja	Uresničevanje elementa delitev moči in vodenja	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

B96	Če pa sem sama, pa sproti preverjam, če je to to, kaj si je želel ali kako se počuti s tem	Sprotno preverjanje otrokovih želj	Uresničevanje elementa delitev moči in vodenja	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B97	Jaz se tega kar poslužujem	Posluževanje elementa	Uresničevanje elementa integracije pomoči	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B98	Ali je to Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše	Vzpostavljanje stika s Svetovalnim centrom za otroke, mladostnike in starše	Uresničevanje elementa integracije pomoči	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B99	ali Hospic	Vzpostavljanje stika s Hospicom	Uresničevanje elementa integracije pomoči	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B100	Tudi Center za socialno delo	Vzpostavljanje stika s Centrom za socialno delo	Uresničevanje elementa integracije pomoči	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B101	pedopsihiatrija	Vzpostavljanje stika s pedopsihiatrijo	Uresničevanje elementa integracije pomoči	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B102	psihologi	Vzpostavljanje stika s psihologi	Uresničevanje elementa integracije pomoči	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B103	tudi psihologi iz zasebnih ambulant	Vzpostavljanje stika z zasebnimi psihologi	Uresničevanje elementa integracije pomoči	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B104	Odvisno od tega, ali je otrok že bil kje vključen	Sodelovanje z institucijami na podlagi predhodne vključenosti otroka	Uresničevanje elementa integracije pomoči	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B105	kaj pozna	Sodelovanje z institucijami, če jih otrok pozna	Uresničevanje elementa integracije pomoči	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B106	in v katero globino gre njegova travma	Sodelovanje z institucijami odvisno od globine travme	Uresničevanje elementa integracije pomoči	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

B107	To se zelo strinjam	Strinjanje z elementom	Uresničevanje elementa okrevanje se zgodi v odnosih	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B108	Tu nimam nič za dodati, saj je dober odnos bistven pri samem delu	Odnos kot najpomembnejša komponenta pri delu	Uresničevanje elementa okrevanje se zgodi v odnosih	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B109	Ja je	Strinjanje z elementom	Uresničevanje elementa okrevanje je možno	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B110	Po vseh teh knjigah o travmi, ki sem jih prebrala, je možno	Potrditev okrevanja preko literature o travmi	Uresničevanje elementa okrevanje je možno	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B111	Mene zelo moti, kar prihaja iz Amerike, plačljive terapije	Kritika plačljivih terapij	Uresničevanje elementa okrevanje je možno	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B112	Vem, da ne moremo živeti v socializmu, kjer so bile stvari brezplačne	Zavedanje nezmožnosti brezplačnih storitev	Uresničevanje elementa okrevanje je možno	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B113	ampak vseeno se mi zdi, kar sporno, da si pomoč pri duševnem zdravju ali pa pri travmi lahko privoščijo samo tisti, ki imajo dovolj denarja	Neenakost dostopa do pomoči zaradi finančnih ovir	Uresničevanje elementa okrevanje je možno	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B114	Jaz se ne morem strinjati s tem	Ne strinjanje s takšnimi pogoji dostopa do pomoči	Uresničevanje elementa okrevanje je možno	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B115	Od prostora	Vzpostavitev varnega prostora	/	Način ustvarjanja varnega in podpornega okolja	Razvoj prakse temelječe na razumevanju travme
B116	do tega, da skušam izhajati iz njegovih potreb	Fokus na otrokove potrebe	/	Način ustvarjanja varnega in podpornega okolja	Razvoj prakse temelječe na razumevanju travme

B117	zaupnost	Varovanje zaupnosti	/	Način ustvarjanja varnega in podpornega okolja	Razvoj prakse temelječe na razumevanju travme
B118	Mislím, da je to zelo težko merljivo	Težko oceniti svojo učinkovitost pri delu z otroki s travmatično izkušnjo	Ocenjevanje uspešnosti dela z otroki s travmatično izkušnjo	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
B119	zato, ker vsak otrok, s katerim sem bila v stiku, ali ga peljala čez neke točke, pri sebi ve kaj je imel od tega	Samozavedanje otroka kaj odnese iz odnosa	Ocenjevanje uspešnosti dela z otroki s travmatično izkušnjo	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
B120	Mogoče lahko komaj ozvestijo čez nekaj časa, ko odrastejo...	Kasnejše ozaveščanje v odrasli dobi	Ocenjevanje uspešnosti dela z otroki s travmatično izkušnjo	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
B121	Veliko pa mi pomenijo povratne informacije od otrok	Povratne informacije s strani otrok	Ocenjevanje uspešnosti dela z otroki s travmatično izkušnjo	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
B122	njihovih staršev, ipd	Povratne informacije s strani staršev	Ocenjevanje uspešnosti dela z otroki s travmatično izkušnjo	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
B123	S pomočjo svetovalnega centra v Mariboru	Pobuda šole za izobraževanje v sodelovanju s Svetovalnim centrom Maribor	/	Podpora šole pri izobraževanju zaposlenih	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
B124	učitelji lahko hodijo tja na izobraževanja	Podpora šole pri vključitvi učiteljev v izobraževanja Svetovalnega centra Maribor	/	Podpora šole pri izobraževanju zaposlenih	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
B125	s pomočjo izobraževanj Zdrave šole	Izobraževanja Zdrave šole	/	Podpora šole pri izobraževanju zaposlenih	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
B126	in vsak si lahko individualno izbira svoja izobraževanja	Individualna odgovornost za izobraževanje o travmi	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije

B127	Preko NIJZ	Povezovanje z NIJZ	Sodelujoče zunanje institucije	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionalno sodelovanje
B128	oz. preko Zdrave šole predstavljamo razne programe, kot npr. To sem jaz	Predstavitve programov Zdrave šole	Način sodelovanja	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionalno sodelovanje
B129	Sodelujemo tudi s svetovalnim centrom	Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše	Sodelujoče zunanje institucije	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionalno sodelovanje
B130	Tudi s Centrom za socialno delo	Center za socialno delo	Sodelujoče zunanje institucije	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionalno sodelovanje
B131	kjer imamo razne skupne sestanke, ipd	Sestanki s CSD	Način sodelovanja	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionalno sodelovanje
B132	Različno	Prilagoditev sodelovanja s starši in otroki glede na intenziteto situacije	Sodelovanje in pomoč družini z otrokom z izkušnjo travme	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retrainmatizacije
B133	včasih imam večjo vlogo	Večja vloga socialne delavke v procesu pomoči in podpore	Sodelovanje in pomoč družini z otrokom z izkušnjo travme	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retrainmatizacije
B134	včasih pa manjšo	Manjša vloga socialne delavke v procesu pomoči in podpore	Sodelovanje in pomoč družini z otrokom z izkušnjo travme	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retrainmatizacije
B135	Če potekajo stvari preko razrednika, imam dostikrat vlogo svetovalca	Posredna vloga svetovalca preko razrednika	Način dela	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retrainmatizacije
B136	Se pa lahko zgodi, da se starši ne strinjajo, da se vključim	Nestrinjanje staršem ob vključitvi svetovalne delavke	Sodelovanje in pomoč družini z otrokom z izkušnjo travme	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retrainmatizacije
B137	Včasih pa sem v prvem planu	Prevzete glavne vloge pri	Način dela	Delovanje šolske	Šola kot vir podpore ali retrainmatizacije

		organizaciji pomoči		svetovalne službe	
B138	kar pomeni, da jaz nagovorim razrednika	Nagovor razrednika o otroku	Način dela	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retrainmatizacije
B139	organiziram srečanja s starši	Organiziranje srečanja s starši	Način dela	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retrainmatizacije
B140	oz. sem jaz tisti podporni člen starša	Neposredna vloga svetovalca kot podporni člen za starše	Sodelovanje in pomoč družini z otrokom z izkušnjo travme	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retrainmatizacije
B141	otroka	Neposredna vloga svetovalca kot podporni člen za otroka	Sodelovanje in pomoč družini z otrokom z izkušnjo travme	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retrainmatizacije
B142	ter predam informacije učiteljskem zboru	Predajanje informacij učiteljskem zboru	Način dela	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retrainmatizacije
B143	Če ga zaznamo, ali učitelji ali jaz, kot svetovalna delavka, skušamo odreagirati takoj ali čim prej	Čim hitrejša ukrepanje ob zaznavi morebitnih travmatičnih sprožilcev	Strategije odzivanja na prepoznane sprožilce	Prepoznavanje morebitne sprožilce travmatičnih izkušenj v šolskem okolju	Šola kot vir podpore ali retrainmatizacije
B144	Lahko je to medvrstniško nasilje	Medvrstniško nasilje kot primer sprožilca travmatičnih izkušenj	Primeri sprožilcev travmatičnih izkušenj v šolskem okolju	Prepoznavanje morebitne sprožilce travmatičnih izkušenj v šolskem okolju	Šola kot vir podpore ali retrainmatizacije
B145	nasilje preko spleta	Nasilje preko spleta kot primer sprožilca travmatičnih izkušenj	Primeri sprožilcev travmatičnih izkušenj v šolskem okolju	Prepoznavanje morebitne sprožilce travmatičnih izkušenj v šolskem okolju	Šola kot vir podpore ali retrainmatizacije
B146	izključevanje	Izključevanje kot primer sprožilca	Primeri sprožilcev travmatičnih	Prepoznavanje morebitne sprožilce	Šola kot vir podpore ali retrainmatizacije

		travmatičnih izkušenj	izkušenj v šolskem okolju	travmatičnih izkušenj v šolskem okolju	
B147	norčevanje	Posmehovanje kot primer sprožilca travmatičnih izkušenj	Primeri sprožilcev travmatičnih izkušenj v šolskem okolju	Prepoznavanje morebitne sprožilce travmatičnih izkušenj v šolskem okolju	Šola kot vir podpore ali retrainizacije
B148	Da govorimo s povzročitelji	Individualni pogovor s povzročiteljem	Strategije odzivanja na prepoznane sprožilce	Prepoznavanje morebitne sprožilce travmatičnih izkušenj v šolskem okolju	Šola kot vir podpore ali retrainizacije
B149	in žrtvami	Individualno pogovor z žrtvijo	Strategije odzivanja na prepoznane sprožilce	Prepoznavanje morebitne sprožilce travmatičnih izkušenj v šolskem okolju	Šola kot vir podpore ali retrainizacije
B150	Pri spletu je najhujše, da so stvari na prvi pogled lahko nedolžne, pol pa so otroci po nekem času dejansko travmatizirani	Nasilje preko spleta	/	Vrste travmatičnih izkušenj otrok, opaženih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
B151	Jaz mislim, da se precej razlikuje	Razlikovanje v razumevanju travme med svetovalno službo in drugimi strokovnimi delavci v šoli	Razlike v strokovnem znanju o travmi med zaposlenimi v šoli	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj šolskega kolektiva	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B152	Bližje smo si pedagoginje, specialne pedagoginje oz. iz svetovalne službe. Me travmo dosti prej in drugače razumemo	Podobno znanje o travmi med zaposlenimi v šolski svetovalni službi	Razlike v strokovnem znanju o travmi med zaposlenimi v šoli	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj šolskega kolektiva	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B153	nekako približno poznamo cel	Skupno razumevanje svetovalnih	Razlike v strokovnem znanju o	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi	Pristop, utemeljen na

	konglomerat kaj potegne za sabo	delavk o travmi, njenih vplivih in posledicah	travmi med zaposlenimi v šoli	znotraj šolskega kolektiva	razumevanju travme
B154	Ne smem generalizirati, da vsi učitelji ne bi prepoznali otroka s travmatično izkušnjo, ampak različno vidijo in različno razumejo	Različno razumevanje in prepoznavanje travmatičnih izkušenj med učitelji	Razlike v strokovnem znanju o travmi med zaposlenimi v šoli	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj šolskega kolektiva	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B155	Zelo dobro	Ocenjevanje zelo dobrega sodelovanja	Sodelovanje znotraj svetovalnega tima	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
B156	oz. sprotno, ko je potreba	Sprotno sodelovanje ob potrebi	Sodelovanje znotraj svetovalnega tima	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
B157	Ali oni poiščejo mene	Iskanje podpore drugih svetovalnih delavcev pri njej	Sodelovanje znotraj svetovalnega tima	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
B158	ali jaz njih	Iskanje podpore s strani drugih svetovalnih delavcev	Sodelovanje znotraj svetovalnega tima	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
B159	in potem imamo sestanek	Skupni sestanki	Sodelovanje znotraj svetovalnega tima	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
B160	Psihologa nimamo na šoli, se pa zato povezujemo z zunanjimi psihologi	Povezovanje z zunanjimi psihologi zaradi pomanjkanja šolskega psihologa	Strokovna podpora mreža	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionalno sodelovanje
B161	V redu bi bilo	Zaznana potreba po usposabljanju vseh zaposlenih v šoli	/	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj šolskega kolektiva	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B162	Tudi v kuhinji ima katera kuharica zelo v redu intuitivni občutek za to, da en otrok ni v redu	Intuitivno zaznavanje otrokove stiske s strani kuharice	Prepoznavanje travme drugih zaposlenih profilov	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj šolskega kolektiva	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B163	in mu posveti malo več časa	Posvetitev več časa takšnemu	Prepoznavanje travme drugih	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi	Pristop, utemeljen na

		otroku s strani kuharice	zaposlenih profilov	znotraj šolskega kolektiva	razumevanju travme
B164	Tudi pri učiteljih sem to opazila.	Intuitivno zaznavanje otrokove stiske s strani učiteljev	Prepoznavanje travme drugih zaposlenih profilov	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj šolskega kolektiva	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B165	Je pa res, da bi vsako ozaveščanje prišlo prav	Zaznana potreba po usposabljanju vseh zaposlenih v šoli	/	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj šolskega kolektiva	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B166	Jaz bi rekla, da kar veliko	Veliko vlogo pri ozaveščanju o travmi	/	Vloga socialne delavke v šolski svetovalni službi	Strokovno znanje in usposobljenost
B167	Najbolj se pokaže takrat, ko pride do neke težave v razredu in me razrednik sprašuje kako naj reče, kako naj naredi, ipd.	Vloga socialne delavke pri podpori razredniku pri reševanju težav v razredu	/	Vloga socialne delavke v šolski svetovalni službi	Strokovno znanje in usposobljenost
B168	Tudi pomagam voditi razredne ure, kadar razredničarka ne zmore, ker ji je tako hudo	Nadomeščanje razrednika v čustveno zahtevnih stiskah	/	Vloga socialne delavke v šolski svetovalni službi	Strokovno znanje in usposobljenost
B169	Jaz mislim, da tudi do učiteljev morem biti tankočutna, ko obveščam, če se je v njegovemu učencu/učenki kaj tragično zgodilo	Tankočutno obveščanje učiteljev o travmatičnih izkušnjah otroka	/	Vloga socialne delavke v šolski svetovalni službi	Strokovno znanje in usposobljenost
B170	sem tudi učiteljem v podporo	Podpora učiteljem	/	Vloga socialne delavke v šolski svetovalni službi	Strokovno znanje in usposobljenost
B171	Zelo rada priporočam določene	Priporočanje literatur učiteljem	/	Vloga socialne delavke v	Strokovno znanje in usposobljenost

	literature učiteljem			šolski svetovalni službi	
B172	Zelo rada bi o teh stvareh govorila, ko stvari niso akutne, ko se ne dogaja nam osebno, kaj nas zelo osebno prizadeva, ampak na sploh, saj se je vedno potrebno o tem pogovarjati	Poudarjanje odprte komunikacije o travmi v šoli	/	Vloga socialne delavke v šolski svetovalni službi	Strokovno znanje in usposobljenost
B173	Jaz mislim, da jo imam	Omogočena dodatna usposabljanja ali izobraževanja za delo z otroki s travmatično izkušnjo	Strokovno izpopolnjevanje	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
B174	Zdaj v podporo sebi, imam možnost intervizije	Pomoč intervizije	Strokovno izpopolnjevanje	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
B175	Supervizije	Pomoč supervizije	Strokovno izpopolnjevanje	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
B176	in mislim, da imam že toliko znanja, da bi lahko sama rešila	Zaupanje v lastno znanje in sposobnost samostojnega reševanja situacij	Strokovno izpopolnjevanje	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
B177	ali pa se bi udeležila kakšnega dodatnega usposabljanja	Osebna želja po udeležbi seminarjev o travmi	Potreba po dodatnem strokovnem izobraževanju glede travme	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
B178	Ja, to je zmeraj	Omogočena dodatna usposabljanja ali izobraževanja za delo z otroki s travmatično izkušnjo	Strokovno izpopolnjevanje	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
B179	Sicer bi rekla, da sem v tem obdobju, kar zadovoljna s sabo	Zadovoljstvo s trenutnim strokovnim znanjem	Strokovno izpopolnjevanje	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost

B180	ampak še vedno obstaja prostor za izboljšave	Še vedno obstoj možnosti za izboljšave	/	Potreba po dodatnem strokovnem izobraževanju glede travme	Strokovno znanje in usposobljenost
B181	Mogoče nočem še bolj globlje vstopat od tega znanja, ki ga imam jaz, ker se mi to zdi že zelo terapevtsko, jaz sem pa vseeno svetovalna delavka. Da se ta meja ne zabriše	Zavedanje meja med svetovalnim in terapevtskim delom	Strokovno izpopolnjevanje	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost

Tabela 3: Odprto kodiranje intervjuja C

Oznaka	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija	Tema
C1	Travma je stanje, v katerem človek ne zmore delovati v polni meri	Travma kot ovira za polno delovanja posameznika	/	Definicija travme	Opredelitev travmatičnih izkušenj
C2	Največkrat sem se srečala s spolnim nasiljem	Spolna zloraba	/	Vrste travmatičnih izkušenj otrok, opaženih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
C3	motnje hranjenja	Motnje hranjenja	/	Vrste travmatičnih izkušenj otrok, opaženih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
C4	medvrstniško nasilje	Medvrstniško nasilje	/	Vrste travmatičnih izkušenj otrok, opaženih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
C5	in nasilje staršev do otrok	Nasilje v družini	Izzivi v družini	Vrste travmatičnih izkušenj otrok, opaženih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
C6	Otroci se začnejo drugače obnašati	Zaznavanje sprememb v vedenju kot znak stiske	Spremembe v vedenju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj

C7	Eni se zaprejo vase	Zaprtoost otroka	Spremembe v čustvovanju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
C8	drugi pa s kakšnim nasiljem	Nasilništvo	Spremembe v vedenju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
C9	Kot sem rekla, smo imeli primere, kjer se otrok zapre vase	Zaprtoost otroka	Spremembe v čustvovanju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
C10	Smo tudi imeli otroke s samomorilnim i mislimi	Samomorilne misli	Spremembe v čustvovanju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
C11	V enem primeru sem morala takoj poklicati rešilca, da so otroka v bolnišnico odpeljali, zaradi samomorilnih misli	Primer nujne intervencije zaradi samomorilnih misli pri učencu	Usmeritev k drugim strokovnjakom	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
C12	Moraš biti zelo previden	Previdnost pri delu z otroki	Način dela	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
C13	Otroci so zelo prizadeti, zato moraš biti izjemno nežen	Potreba po nežnem pristopu pri delu z otroki	Način dela	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
C14	Moraš pa biti tudi pravičen in iskren	Pravičnost in iskrenost pri delu	Način dela	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
C15	v primerih, ko moreš posredovati naprej policiji	Dolžnost posredovanja informacij policiji	Način sodelovanja	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionaln o sodelovanje
C16	in CSD	Dolžnost posredovanja informacij centru za socialno delo	Način sodelovanja	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionaln o sodelovanje
C17	Predvsem psihologijo otroštva	Psihologija otroštva	/	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost

C18	Pa jaz predvsem berem druge psihologe	Branje strokovne psihološke literature	Strokovno izpopolnjevanje	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
C19	Sama se zelo rada izobražujem na vseh področjih	Izobraževanje na vseh področjih	Strokovno izpopolnjevanje	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
C20	saj je bistvo socialnega dela, da delaš z ljudmi	Zavest o pomenu stalnega strokovnega razvoja v socialnem delu	Strokovno izpopolnjevanje	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
C21	Ampak mislim, da sem se največ naučila s psihologijo, kako delati z otroki.	Psihologija otroštva	/	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
C22	Ne	Nepoznavanje pristopa	/	Poznavanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C23	Pogovori z otrokom v nekem okolju, kjer se počuti varnega	Pogovor z otrokom v varnem okolju	/	Učinkoviti pristopi pomoči otrokom s travmatično izkušnjo	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C24	in sodelovati z njim z veliko mero empatije	Empatija	/	Učinkoviti pristopi pomoči otrokom s travmatično izkušnjo	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C25	Ja, v bistvu na tak način že delamo	Prepoznavanje implementacije načel pristopa v lastno prakso	/	Implementacija načel pristopa v dosedanje prakso	Razvoj prakse temelječe na razumevanju travme
C26	Protokol o medvstniškem nasilju in spolnih zlorabah nas je že usmeril v to	Usmerjenja protokola medvrstniškega nasilja in spolnih zlorab pri uvajanju načel pristopa	/	Implementacija načel pristopa v dosedanje prakso	Razvoj prakse temelječe na razumevanju travme

C27	Da bi morali biti vsi seznanjeni na tem področju, tudi tehniško osebje, čistilke in ostali	Zaznana potreba po usposabljanju vseh zaposlenih v šoli	/	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj šolskega kolektiva	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C28	in mi načrtujemo, da bomo naredili na šoli predavanje in delavnico za vse osebje na to temo	Načrtovanje izobraževanje o travmi za zaposlene	/	Spodbujanje šole za izobraževanje svojih zaposlenih	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
C29	Ker nas protokol tudi na to zavezuje	Zavezovanje protokola o potrebnem izobraževanju zaposlenih	/	Spodbujanje šole za izobraževanje svojih zaposlenih	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
C30	Ampak ne rečemo s travmo, ampak rečemo delo z otroki, ki so doživeli neko nasilje	Izvedba izobraževanja o travmi s poudarkom na nasilju	/	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj šolskega kolektiva	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C31	Ker to ni samo dolžnost svetovalnih delavcev, temveč vseh, da če kaj zaznajo morejo posredovati.	Skupna odgovornost zaposlenih v šolskem okolju za ukrepanje ob zaznavi stiske otroka	/	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj šolskega kolektiva	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
C32	Zagotavljanje varnosti je predvsem, da je otrok v nekem varnem okolju	Ustvarjanje varnega prostora za otroka	Uresničevanje elementa zagotavljanje varnosti	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C33	Da tudi šolo čuti kot varen prostor	Občutek varnosti otroka v šolskem okolju	Uresničevanje elementa zagotavljanje varnosti	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C34	Jaz veliko delam na preventivi	Delo na preventivi	Način dela	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije

C35	in ravnokar sem imela delavnice o čustvih, kjer sem povedala, da se lahko vedno obrnejo name	Širjenje zavedanje otroku, da se lahko obrne na svetovalno delavko	Uresničevanje elementa zagotavljanje varnosti	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C36	ali na druge učitelje	Širjenje zavedanje otroku, da se lahko obrne na učitelje	Uresničevanje elementa zagotavljanje varnosti	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C37	S tem jim skušam zagotoviti varnost	Občutek varnosti otroka v šolskem okolju	Uresničevanje elementa zagotavljanje varnosti	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C38	Pa tudi, ko pridejo na pogovor, so takrat vrata pisarne zaprta, da naju ne more nihče zmotiti	Uporaba zasebnega prostora za zagotavljanje varnosti in zaupnosti	Uresničevanje elementa zagotavljanje varnosti	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C39	Tudi, ko jih vidim na hodniku, jih vedno pozdravim	Pozdravljene na hodniku kot znak podpore in varnosti	Uresničevanje elementa zagotavljanje varnosti	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C40	pomežiknem, da vedo da sem tukaj	Očesni stik kot znak podpore in varnosti	Uresničevanje elementa zagotavljanje varnosti	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C41	To na osnovi nekega znanja iz psihologije, ko razumeš otroku daš tudi vedet, da ga razumeš	Razumevanje otroka in jasno sporočanje, da je razumljen	Uresničevanje elementa razumevanje travme in njenih vplivov	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C42	da mu verjameš	Otroku verjame	Uresničevanje elementa razumevanje travme in njenih vplivov	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C43	in da se boš vedno znova pogovarjal o njegovih težav	Vztrajna podpora in priložnost pogovora	Uresničevanje elementa razumevanje travme in njenih vplivov	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

C44	Se pa tudi pogovorim z njegovimi starši	Nudnje možnosti pogovora družini	Sodelovanje in pomoč družini z otrokom z izkušnjo travme	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retrainizacije
C45	ali svetujem staršem, kam lahko odpeljejo otroke	Po potrebi usmeritev k zunanjim institucijam	Sodelovanje in pomoč družini z otrokom z izkušnjo travme	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retrainizacije
C46	Seveda, absolutno	Usmerjenost k zagotavljanju kulturnih kompetenc	Uresničevanje elementa zagotavljanja kulturnih kompetenc	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C47	Kulturno ozadje, družinske razmere	Zavedanja konteksta okolja, v katerem živi otrok	Uresničevanje elementa zagotavljanja kulturnih kompetenc	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C48	Imamo tudi Rome	Prisotnost romskih otrok	Uresničevanje elementa zagotavljanja kulturnih kompetenc	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C49	bosanske otroke	Prisotnost bosanskih otrok	Uresničevanje elementa zagotavljanja kulturnih kompetenc	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C50	Jaz npr. z bosanskimi otroki na začetku ko pridejo, izključno v njihovem jeziku govorim	Prilagoditev komunikacije za lažjo vključevanje otrok	Uresničevanje elementa zagotavljanja kulturnih kompetenc	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C51	Sprašujem kako so	Preverjanje razpoloženja	Uresničevanje elementa zagotavljanja kulturnih kompetenc	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C52	kako se počutijo v šoli	Preverjanje občutka pripadnosti v šoli	Uresničevanje elementa zagotavljanja kulturnih kompetenc	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C53	Tudi npr. sem jim jaz lahko naredila	Olajšanje administrativnih postopkov za	Uresničevanje elementa zagotavljanja	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

	EMŠO, niso rabili it na občino, da jim tudi tako olajšamo	lažjo in hitrejšo vključitev otrok v šolski sistem	kulturnih kompetenc		
C54	Povabim tudi mamo oz. starše na pogovor, da se malo spoznamo	Spoznavanje staršev	Uresničevanje elementa zagotavljanja kulturnih kompetenc	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C55	Imela sem tudi eno romsko družino, kjer sem skoro vsaki teden hodila k njim domov	Obiski na domu	Uresničevanje elementa zagotavljanja kulturnih kompetenc	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C56	Prilagodimo tudi hrano, če ne smejo jesti svinjsko meso	Prilagoditev hrane	Uresničevanje elementa zagotavljanja kulturnih kompetenc	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C57	Želimo jih čimbolj vključiti v šolo, saj je integracija zelo pomembna	Cilj zagotoviti vključevanje otrok in nudenje pomoči ob njihovem prihodu	Uresničevanje elementa zagotavljanja kulturnih kompetenc	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C58	To je pri delu potrebno ozavestiti	Ozaveščanje elementa	Uresničevanje elementa povečanja nadzora, izbire in avtonomije	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C59	je pa to izjemno težko	Težko za otroke	Uresničevanje elementa povečanja nadzora, izbire in avtonomije	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C60	To še odrasli ne obvladajo	Še za odrasle težko	Uresničevanje elementa povečanja nadzora, izbire in avtonomije	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C61	Pri delu jim tako ponudim, da se vedno oni odločijo in	Spodbujanje samostojne izbire	Uresničevanje elementa povečanja	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

	ne jaz, namesto njih		nadzora, izbire in avtonomije		
C62	Ja, to je potrebno vedno znova vzpostavljati, tako pri otrocih	Vzpostavljanje elementa pri otrocih	Uresničevanje elementa delitev moči in vodenja	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C63	kot pri starših	Vzpostavljanje elementa pri starših	Uresničevanje elementa delitev moči in vodenja	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C64	Nikoli ne rečem, da nekaj lahko mi naredimo, ampak da je to njihova pravica,	Podpora pri uveljavljanju pravic	Uresničevanje elementa delitev moči in vodenja	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C65	Da je to njihova pravica, da lahko nekaj uveljavljajo	Podpora pri uveljavljanju pravic	Uresničevanje elementa delitev moči in vodenja	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C66	Tudi pri otrocih se skušam držati enakopravnega a položaja, v tem smislu da človek je človek	Enakovredna drža v odnosu	Uresničevanje elementa delitev moči in vodenja	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C67	Da smo partnerji v nekem odnosu	Pomen partnerstva v odnosu	Uresničevanje elementa delitev moči in vodenja	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C68	Ponavadi učitelje opozorim na to, da ima otrok nekakšne težave	Opozoritev učiteljev na stiske učenca	Uresničevanje elementa integracije pomoči	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C69	in je potrebno biti pozoren	Opozoritev učiteljev na večjo pozornost učencu	Uresničevanje elementa integracije pomoči	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C70	Potrebno je narediti individualni načrt pomoči	Izdelava individualnega načrta pomoči	Uresničevanje elementa integracije pomoči	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

	kako mu pomagati				
C71	Drugače pa ko sodelujemo z zunanjimi institucijami, nas večina obvešča kako poteka sodelovanje	Medsebojno obveščanje med institucijami	Uresničevanje elementa integracije pomoči	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C72	Včasih pa niti ne izvemo, kaj se je zgodilo, še posebej če sta vključena policija	Ob vključitvi policije omejen dostop do informacij	Uresničevanje elementa integracije pomoči	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C73	in sodišče	Ob vključitvi sodišča omejen dostop do informacij	Uresničevanje elementa integracije pomoči	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C74	Seveda, se strinjam	Strinjanje z elementom	Uresničevanje elementa okrevanje se zgodi v odnosih	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C75	Če ta travmatiziran otrok doživi en odziv, ki je pozitiven, v tem smislu, da se počuti sprejetega in varnega, je to za otroka zelo pomemben trenutek okrevanja	Pozitiven odziv kot ključen trenutek okrevanja	Uresničevanje elementa okrevanje se zgodi v odnosih	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C76	Je možno	Strinjanje z elementom	Uresničevanje elementa okrevanje je možno	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C77	ampak tudi težko	Zahtevno okrevanje	Uresničevanje elementa okrevanje je možno	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C78	Mislim, da bi morala celotna družina it na neko obravnavo, da lahko	Mnenje o potrebi po celostni obravnavi družine za	Uresničevanje elementa okrevanje je možno	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

	pomagajo otroku	učinkovito pomoč otroku			
C79	ampak tega pri nas ni	Odsotnost celostne obravnave družine	Uresničevanje elementa okrevanje je možno	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C80	Pomembne so preventivne delavnice	Preventivne delavnice	/	Način ustvarjanja varnega in podpornega okolja	Razvoj prakse temelječe na razumevanju travme
C81	da je v šoli zagotovljen prostor, kjer se počuti otrok varnega in sprejetega	Vzpostavitev varnega prostora	/	Način ustvarjanja varnega in podpornega okolja	Razvoj prakse temelječe na razumevanju travme
C82	Jaz vedno skušam delati po svojih najboljših močeh	Delo po najboljših močeh	Ocena uspešnosti dela z otroki s travmatično izkušnjo	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
C83	potem pa otrok vzame, koliko vzame	Samozavedanje otroka kaj odnese iz odnosa	Ocena uspešnosti dela z otroki s travmatično izkušnjo	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
C84	Jaz mislim, da ne morem biti vedno uspešna, saj je to odvisno od več dejavnikov	Uspešnost odvisna od več dejavnikov	Ocena uspešnosti dela z otroki s travmatično izkušnjo	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
C85	Jaz si za otroke vzamem vedno čas	Omogočanje časa otroku	Način dela	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
C86	Vedno si vzamem čas, ko vidim, da me otrok rabi, vse ostalo pustim	Predanost potrebam otrok	Način dela	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
C87	V bistvu imamo za naš kolektiv izobraževanje na tematiko nasilja in kako odreagirati	Izobraževanje kolektiva o nasilju	/	Spodbujanje šole za izobraževanje svojih zaposlenih	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije

C88	da pa bi imeli kakšno izobraževanje o travmi... to pa ne	Celoten kolektiv ni bil deležen izobraževanja o travmi	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
C89	Sodelujemo s psihologi	Psihologi	Strokovna podporna mreža	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionaln o sodelovanje
C90	in psihoterapevti	Psihoterapevti	Strokovna podporna mreža	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionaln o sodelovanje
C91	S Svetovalnim centrom Maribor	Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše	Sodelujoče zunanje institucije	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionaln o sodelovanje
C92	s centrom za socialno delo	Center za socialno delo	Sodelujoče zunanje institucije	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionaln o sodelovanje
C93	pedopsihiatrija v Mariboru	Pedopsihiatrija	Sodelujoče zunanje institucije	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionaln o sodelovanje
C94	Center za duševno zdravje	Center za duševno zdravje	Sodelujoče zunanje institucije	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionaln o sodelovanje
C95	Sodelujemo tako, da se lahko vedno obrnemo na njih	Posvetovanje z zunanjimi institucijami	Način sodelovanja	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionaln o sodelovanje
C96	oni nas tudi obveščajo o procesu vključitve otroka	Obveščanje o procesu vključitve otroka	Način sodelovanja	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionaln o sodelovanje
C97	S starši sodelujem, jih povabim na pogovor	Povabilo staršev k sodelovanju	Sodelovanje in pomoč družini z otrokom z izkušnjo travme	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
C98	Ampak ko stvari preidejo na CSD, so ponavadi oni tisti, ki nudijo podporo družinam	Vloga CSD pri nadaljnji podporo družine	/	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionaln o sodelovanje
C99	Lahko pa jaz še vedno sodelujem z otrokom	Nadaljnja šolska podpora otroku kljub vključitvi	/	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionaln o sodelovanje

		zunanjih institucij			
C100	Travmatični sprožilci so lahko tudi neka nesoglasja med otroki	Nesoglasja med otroki kot primer sprožilca travmatičnih izkušenj	Primeri sprožilcev travmatičnih izkušenj v šolskem okolju	Prepoznavanje morebitnih sprožilcev travmatičnih izkušenj v šolskem okolju	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
C101	Se pa vedno odzovemo	Čim hitrejša ukrepanje ob zaznavi morebitnih travmatičnih sprožilcev	Strategije odzivanja na prepoznane sprožilce	Prepoznavanje morebitnih sprožilcev travmatičnih izkušenj v šolskem okolju	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
C102	Odzovemo se z razredniki urami	Odziv z razredno uro	Strategije odzivanja na prepoznane sprožilce	Prepoznavanje morebitnih sprožilcev travmatičnih izkušenj v šolskem okolju	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
C103	da starše pokličemo	Obveščanje staršev ob zaznavi sprožilca	Strategije odzivanja na prepoznane sprožilce	Prepoznavanje morebitnih sprožilcev travmatičnih izkušenj v šolskem okolju	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
C104	da se z žrtvijo	Individualni pogovor z žrtvijo	Strategije odzivanja na prepoznane sprožilce	Prepoznavanje morebitnih sprožilcev travmatičnih izkušenj v šolskem okolju	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
C105	in storilcem pogovorimo	Individualni pogovor s povzročiteljem	Strategije odzivanja na prepoznane sprožilce	Prepoznavanje morebitnih sprožilcev travmatičnih izkušenj v šolskem okolju	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
C106	Mislim, da mi, socialni delavci, smo več govorili o travmi kot kakšne druge smeri	Socialni delavci bolj izobraženi o travmi kot drugi zaposleni	Razlike v strokovnem znanju o travmi med zaposlenimi v šoli	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj šolskega kolektiva	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

C107	Pedagoški delavci pravijo, da sploh nimajo znanja o travmi	Samozavedanje pedagoških delavcev o pomanjkanju znanja o travmi	/	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj šolskega kolektiva	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C108	Menim, da bi učitelji potrebovali prav izobraževanja na to temo	Zaznavanje potrebe o izobraževanju o travmi za učitelje	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
C109	Ker šola ni samo izobraževanje, temveč vedno bolj vzgoja	Vedno večji poudarek vzgoje v šoli	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
C110	Šola bi morala biti varni prostor za otroka	Šola kot varen prostor za otroka	/	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj šolskega kolektiva	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C111	Tako bi morali vsi zaposleni imeti znanje o travmi in kako postopati	Zaznana potreba po usposabljanju vseh zaposlenih v šoli	/	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj šolskega kolektiva	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C112	Sem pa tudi sama se morala veliko izobraževati na tem področju	Samoiniciativna prijava na izobraževanje o travmi	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
C113	Mi imamo tim	Zaposlenih več svetovalnih delavk	Zaposljivi različni profili	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
C114	dve pedagoginji	Zaposlene pedagoginje v šolski svetovalni službi	Zaposljivi različni profili	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
C116	in psihologinja	Zaposlene psihologinje v šolski svetovalni službi	Zaposljivi različni profili	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
C116	Ko se kaj takšnega	Skupni sestanki	Sodelovanje znotraj	Delovanje šolske	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije

	zgodí, se sestanemo		svetovalnega tima	svetovalne službe	
C117	in pogovorimo, kako postopati naprej	Sodelovalno načrtovanje nadaljnjih korakov pomoči	Sodelovanje znotraj svetovalnega tima	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
C118	Ja, to bi bilo zelo dobrodošlo	Zaznana potreba po usposabljanju vseh zaposlenih v šoli	/	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj šolskega kolektiva	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C119	Da bi lahko marsikaj že prej videli in prej pomagali	Zgodnejše ukrepanje	/	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj šolskega kolektiva	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C120	Jaz se veliko osebno pogovarjam o teh stvareh	Neformalno ozaveščanje zaposlenih o travmi	/	Vloga socialne delavke v šolski svetovalni službi	Strokovno znanje in usposobljenost
C121	Jaz imam bolj ta pristop. Velikokrat povabim npr. čistilko na kavo in se pogovarjava	Neformalno ozaveščanje zaposlenih o travmi	/	Vloga socialne delavke v šolski svetovalni službi	Strokovno znanje in usposobljenost
C122	Lahko bi rekli, da imam zelo družabno življenje v šoli, ampak z namenom, da se pomaga	Osebno navezovanje stikov z zaposlenimi kot strategija pomoči in podpore	/	Vloga socialne delavke v šolski svetovalni službi	Strokovno znanje in usposobljenost
C123	Ne, to pa nisem našla	Pomanjkanje dostopnih izobraževanj o travmi	/	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj šolskega kolektiva	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C124	Imam veliko o nenasilju	Izobraževanje kolektiva o nasilju	/	Spodbujanje šole za izobraževanje svojih zaposlenih	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
C125	ampak da bi direktno govorili o	Odsotnost strokovnega	Zaznava potrebnih	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije

	travmi pa nisem našla	izobraževanja o travmi	sprememb v sistemu		
C126	Dobro bi bilo, če bi bila izobraževanja na tem področju	Odsotnost strokovnega izobraževanja o travmi	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
C127	jaz bi se tega zelo rada udeležila	Osebna želja po udeležbi seminarjev o travmi	Potreba po dodatnem strokovnem izobraževanju glede travme	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
C128	Bila bi tudi super kakšna supervizija, da bi se lahko z nekom pogovoril	Možnost supervizij	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije

Tabela 4: Odprto kodiranje intervjuja D

Oznaka	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija	Tema
D1	Neka situacija, ki se zgodi na zavedni	Situacija, ki se lahko zgodi na zavedni ravni	/	Definicija travme	Opredelitev travmatičnih izkušenj
D2	ali nezavedni ravni	Situacija, ki se lahko zgodi na nezavedni ravni	/	Definicija travme	Opredelitev travmatičnih izkušenj
D3	in te spremlja skozi del	Te spremlja skozi del življenja	/	Definicija travme	Opredelitev travmatičnih izkušenj
D4	ali celotno življenje	Te spremlja skozi celotno življenje	/	Definicija travme	Opredelitev travmatičnih izkušenj
D5	Tiste, ki sem jih zaznala in jih nekako lahko opredelila kot travmo so bile posledica medvrstniškega a nasilja	Medvrstniško nasilje	/	Vrste travmatičnih izkušenj otrok, opaženih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
D6	ali nespodbudnega domačega okolja	Nespodbudno domače okolje	Izzivi v družini	Vrste travmatičnih izkušenj otrok, opaženih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
D7	kot npr. alkohol v družini	Alkoholizem	Izzivi v družini	Vrste travmatičnih izkušenj otrok,	Opredelitev travmatičnih izkušenj

				opaženih v osnovni šoli	
D8	nasilje v družini	Nasilje v družini	Izzivi v družini	Vrste travmatičnih izkušenj otrok, opaženih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
D9	ki ni nujno bilo izvajano nad učencem samim	Otrok kot očevidec nasilja v družini	Izzivi v družini	Vrste travmatičnih izkušenj otrok, opaženih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
D10	Sprememba v vedenju	Vedenjske težave	Spremembe v vedenju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
D11	Nekateri so se zaprli vase	Zaprto otrok	Spremembe v čustvovanju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
D12	nekateri pa so to kazali na čisto drugačen način v obliki nasilništva	Nasilništvo	Spremembe v vedenju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
D13	ali upornišva	Upornništvo	Spremembe v vedenju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
D14	Določeni učenci, ki so bili uspešni so drastično padli pri učnem uspehu	Padec učnega uspeha	Spremembe v psihosocialnem stanju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
D15	določeni so popolnoma izgubili motivacijo do šolskega dela	Izguba motivacije do šolskega dela	Spremembe v psihosocialnem stanju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
D16	Stvari, ki so jih včasih veselile, so jim postajale odveč oz. nezanimive	Izguba interesa	Spremembe v psihosocialnem stanju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
D17	Travmo dojema vsak drugače	Individualnost doživljanja stisk pri otrocih	/	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
D18	in jo tudi predela drugače	Individualnost predelave stisk pri otrocih	/	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj

D19	Učencu sem v prvi meri dala vedeti, da je pri meni zato, da ga zaščitim	Nudjenje zaščite otroku	Način dela	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
D20	in mu ponudim pomoč pri razreševanju	Nudjenje pomoči za razreševanje težav	Način dela	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
D21	Trudila sem se, da pri razreševanju problema niso čutili krivde za stanje, ki se jim je pripetilo	Razbremenitev otrokovega občutka krivde	Način dela	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
D22	V kolikor je bilo potrebno	Vključitev zunanjih institucij po potrebi	Usmeritev k drugim strokovnjakom	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
D23	ali lahko tudi želja otroka, sem vključila tudi druge ustanove	Vključitev zunanjih institucij na željo otroka	Usmeritev k drugim strokovnjakom	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
D24	kot so CSD	Vključitev centra za socialno delo	Usmeritev k drugim strokovnjakom	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
D25	Tom telefon	Vključitev Tom telefona	Usmeritev k drugim strokovnjakom	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
D26	ali drugi strokovni delavci na šoli, ki jim je učenec zaupal	Vključitev drugega strokovnega delavca, ki mu učenec zaupa	Usmeritev k drugim strokovnjakom	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
D27	Znanje, ki sem ga pridobivala na fakulteti tekom študija	Znanje pridobljeno na fakulteti	/	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
D28	sprotna formalna	Izobraževanje na seminarjih	Strokovno izpopolnjevanje	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
D29	in neformalna izobraževanja	Neformalna izobraževanja	Strokovno izpopolnjevanje	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
D30	ter seveda izkušnje, ki sem jih pridobila z delom na tem področju	Praktične izkušnje z otroki	/	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost

D31	Sem	Poznavanje pristopa	/	Poznavanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D32	Če izhajam iz neke svoje čisto preproste definicije kaj je travma, sem razmišljala na nek način, da je to neka negativna izkušnja, ki je otroku ali odraslemu pustila posledice	Razumevanje travme kot negativne izkušnje s posledicami	/	Razumevanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D33	Seveda kadar so tako hude, lahko vplivajo na duševno zdravje	Povezava med travmo in duševnim zdravjem	/	Razumevanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D34	Tako se mi zdi se mi, da je dobro utemeljen	Dobro utemeljen pristop	/	Razumevanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D35	Vedno sem poskušala prvo opolnomočiti učenca	Krepitev moči pri otroku	/	Implementacij a načel pristopa v dosedanjo prakso	Razvoj prakse utemeljene na razumevanju travme
D36	ponuditi pomoč	Nudenje pomoči	/	Implementacij a načel pristopa v dosedanjo prakso	Razvoj prakse utemeljene na razumevanju travme
D37	mu dati jasno vedeti, da je slišan	Zagotavljanje občutka slišnosti pri otroku	/	Implementacij a načel pristopa v dosedanjo prakso	Razvoj prakse utemeljene na razumevanju travme

D38	in da sem tukaj, da mu pomagam	Razpoložljivost socialne delavke otroku	/	Implementacija načel pristopa v dosedanje prakso	Razvoj prakse utemeljene na razumevanju travme
D39	Seveda pa je bilo tukaj pomembno, da se vzpostavi zaupanje med mano in učencem	Vzpostavljeno zaupanje otrok do socialne delavke	/	Implementacija načel pristopa v dosedanje prakso	Razvoj prakse utemeljene na razumevanju travme
D40	saj vso delo potem temelji na zaupanju in pogovoru	Zaupanje kot temelj dela	/	Implementacija načel pristopa v dosedanje prakso	Razvoj prakse utemeljene na razumevanju travme
D41	Ti otroci so dosti bolj čustveno ranljivi	Prilagoditev pristopa čustvenim potrebam otroka	/	Razlikovanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme od drugih pristopov	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D42	izgubili so zaupanje	Poudarek na obnovi zaupanja do ljudi	/	Razlikovanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme od drugih pristopov	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D43	velikokrat iščejo »krivce« kje druge	Razumevanje otrokovo preusmerjanje krivde kot odziv na travmo	/	Razlikovanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme od drugih pristopov	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D44	saj včasih nimajo dovolj moči in znanja, da bi lahko leto sami razumeli	Zavedanje otrokovega omejenega razumevanja travme	/	Razlikovanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme od drugih pristopov	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

D45	Zato sem delala na tak način, da sem najprej pridobila zaupanje	Vzpostavitev zaupanja kot prvi korak	/	Razlikovanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme od drugih pristopov	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D46	in nato po majhnih korakih vodila razreševanje	Pristop z majhnimi koraki pri razreševanju travme	/	Razlikovanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme od drugih pristopov	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D47	oz. prepoznavanje travme dalje	Prepoznavanje travme	/	Razlikovanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme od drugih pristopov	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D48	Seveda je bilo pomembno, da se je učenec pričel zavedati kdaj in zakaj je prišlo do tega stanja	Spodbujanje otrokovega razumevanja lastne stiske	/	Razlikovanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme od drugih pristopov	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D49	Zdi se mi, da mora v prvi vrsti strokovni delavec to početi s srcem in empatijo do učenca	Pomen empatije in čustvene prisotnosti svetovalnega delavca	Način dela	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retrainizacije
D50	Menim, da tudi to, da je pri teh zadevah pri otrocih razmišljanje, da svetovalni delavec ni tisti, ki na šoli vzpostavlja red in mir	Pomembnost razumevanja vloge svetovalnega delavca od disciplinarnih funkcij v šoli	/	Način ustvarjanja varnega in podpornega okolja	Razvoj prakse temelječe na razumevanju travme
D51	ampak nekdo, ki se mu zaupa, ki je	Pomembnost razumevanja vloge	/	Način ustvarjanja varnega in	Razvoj prakse temelječe na

	tam, da sliši učence in jim pomaga	svetovalne delavca kot varno osebo		podpornega okolja	razumevanju travme
D52	Nek začetni del k pristopu razreševanja je že to, da kot svetovalnega delavca tako tudi sprejemajo	Sprejetje svetovalnega delavca kot varne osebe pri otroku	/	Način ustvarjanja varnega in podpornega okolja	Razvoj prakse temelječe na razumevanju travme
D53	Če evalviram sebe, bom iskreno povedala, da se mi zdi, da sem pri tem načinu dela bila uspešna	Samoocena uspešnosti dela z otrokom s travmatično izkušnjo	Ocenjevanje uspešnosti dela z otroki s travmatično izkušnjo	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
D54	kar se je kazalo v odzivu otrok	Povratne informacije s strani otrok	Ocenjevanje uspešnosti dela z otroki s travmatično izkušnjo	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
D55	in tudi z odzivi, pohvalami in spoštljivim odnosom staršev do mene	Povratne informacije s strani staršev	Ocenjevanje uspešnosti dela z otroki s travmatično izkušnjo	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
D56	To so mi v veliki meri izkazali tudi sodelavci	Prepoznavanje uspešnosti dela s strani sodelavcev	Ocenjevanje uspešnosti dela z otroki s travmatično izkušnjo	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
D57	saj so se ne malo krat obrnili name	Iskanje svetovalne podpore s strani sodelavcev	Ocenjevanje uspešnosti dela z otroki s travmatično izkušnjo	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
D58	Želela sem se veliko več izobraževati na tem področju	Osebna želja po udeležbi seminarjev o travmi	/	Potreba po dodatnem strokovnem izobraževanju glede travme	Strokovno znanje in usposobljenost
D59	Zdi se mi, da je vedno več zgodb, ki so povezane s travmami med učenci	Pogostost travm med otroci v šolah	/	Razširjenost travm med otroci v šolah	Opredelitev travmatičnih izkušenj

D60	Predvsem pa bi želela, da bi imela čas, ki bi ga lahko namenila učencem	Želja po več času, ki bi bil namenjen za učence	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retrainizacije
D61	Ravno tistem o čemer sem govorila v prejšnjem vprašanju, da je potrebno z neformalnimi pogovori vzpostaviti zaupen stik z učenci	Pomembnost neformalnega pogovora za vzpostavitev zaupnega stika z učenci	Gradnja odprte komunikacije	Način ustvarjanja varnega in podpornega okolja	Razvoj prakse temelječe na razumevanju travme
D62	s tem mislim pogovori pri razrednih urah	Pogovori pri razrednih urah	Gradnja odprte komunikacije	Način ustvarjanja varnega in podpornega okolja	Razvoj prakse temelječe na razumevanju travme
D63	pogovori in druženje z učenci v odmorih	Druženje z učenci med odmori	Gradnja odprte komunikacije	Način ustvarjanja varnega in podpornega okolja	Razvoj prakse temelječe na razumevanju travme
D64	jim omogočiti, da te obiščejo v pisarni	Omogočanje obiskovanja v pisarni	Gradnja odprte komunikacije	Način ustvarjanja varnega in podpornega okolja	Razvoj prakse temelječe na razumevanju travme
D65	ter prosto kramljajo s teboj	Sproščen pogovor med učencem in svetovalno delavko	Gradnja odprte komunikacije	Način ustvarjanja varnega in podpornega okolja	Razvoj prakse temelječe na razumevanju travme
D66	Naše delo pa je v tem trenutku tako zasičeno, da enostavno včasih nisem imela časa	Zasičenost z delom	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retrainizacije
D67	vse je vodeno in strukturirano delo	Preveč strukturiranega in vodenega dela	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retrainizacije
D68	premalo imajo se mi zdi ravnateljji posluha zato, da smo	Pomanjkanje razumevanja vloge svetovalnih	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retrainizacije

	svetovalni delavci na šoli izključno za delo z učenci	delavcev s strani vodstva			
D69	Kadar so v stiski, pa nimaš zanj časa, se lahko to še poglobi	Negativne posledice nedosegljivosti svetovalnega delavca za otroka v stiski	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
D70	izgubi zaupanje	Posledica nedosegljivosti svetovalnega delavca v izgubi zaupanja	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
D71	in s tem tudi odnos do šole	Vpliv nedosegljivosti svetovalnega delavca na poslabšan odnos učenca do šole	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
D72	ter šolskega dela.	Vpliv nedosegljivosti svetovalnega delavca na poslabšan odnos učenca do šolskega dela	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
D73	CSD	Center za socialno delo	Sodelujoče zunanje institucije	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionaln o sodelovanje
D74	Dnevni center za otroke in mlade Ars Vitae	Dnevni center za otroke in mladostnike Ars Vitae	Sodelujoče zunanje institucije	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionaln o sodelovanje
D75	pomoč šolske mobilne psihologinje	Mobilna šolska psihologinja	Strokovna podpora mreža	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionaln o sodelovanje
D76	In socialne pedagoginje	Mobilna šolska socialna pedagoginja	Strokovna podpora mreža	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionaln o sodelovanje
D77	Centrom za duševno zdravje	Center za duševno zdravje	Sodelujoče zunanje institucije	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionaln o sodelovanje
D78	sodelovanje z aktivom svetovalnih delavk	Aktiv svetovalnih delavk	Strokovna podpora mreža	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionaln o sodelovanje

D79	V kolikor sem sama ostala brez nekih idej kako pomagati	Iskanje pomoči zaradi pomanjkanja idej	Način sodelovanja	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionalno sodelovanje
D80	ko sem izčrpala svoje znanje in kompetence	Iskanje pomoči zaradi izčrpanosti svojih znanj in kompetenc	Način sodelovanja	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionalno sodelovanje
D81	sem se obrnila na te institucije, katere sem prej naštel	Posvetovanje z zunanjimi institucijami	Način sodelovanja	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionalno sodelovanje
D82	Ali je to bila zgolj podpora meni	Nudjenje podpore s strani zunanjih institucij	Način sodelovanja	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionalno sodelovanje
D83	ali potrditev, da delam dobro	Iskanje potrditve strokovnosti s strani zunanjih institucij	Način sodelovanja	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionalno sodelovanje
D84	ali pa priporočila, kje bi lahko temu učencu na najboljši možen način pomagali	Iskanje priporočil za pomoč otroku	Način sodelovanja	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionalno sodelovanje
D85	Odvisno od primera	Prilagoditev sodelovanja s starši in otroki glede na intenziteto situacije	Sodelovanje in pomoč družini z otrokom z izkušnjo travme	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retrainizacije
D86	Včasih smo starše povabili k sodelovanju	Povabilo staršev k sodelovanju	Sodelovanje in pomoč družini z otrokom z izkušnjo travme	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retrainizacije
D87	in jih skupaj z otrokom napotili v institucije, kjer so dobili pomoč kot družina, a to so bili redki	Po potrebi usmeritev k zunanjim institucijam	Sodelovanje in pomoč družini z otrokom z izkušnjo travme	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retrainizacije
D88	Pri spremembi vedenj	Zaznavanje sprememb v	Spremembe v vedenju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelevanje travmatičnih izkušenj

		vedenju kot znak stiske			
D89	padcu učnega uspeha	Padec učnega uspeha	Spremembe v psihosocialnem stanju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
D90	ko učenci postanejo apatični	Apatičnost	Spremembe v čustvovanju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
D91	spremenijo družbo	Sprememba družbe	Spremembe v vedenju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
D92	ali se je celo izumikajo	Umik iz družbe	Spremembe v vedenju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
D93	Preprosto vsa vedenja, ki izstopajo iz nekih norm in vrednot učenca, ki smo jih bili pri njem »vajeni«	Odstopanje od običajnih norm in vrednot učenca	/	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
D94	Seveda se najprej začne vse z opazovanjem	Opazovanje kot prvi korak pri zaznavi travmatičnih sprožilcev v šoli	Strategije odzivanja na prepoznane sprožilce	Prepoznavanje morebitnih sprožilcev travmatičnih izkušenj v šolskem okolju	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
D95	pozvala sem tudi kolege sodelavce, da so pridobili kako informacijo	Pozivanje sodelavcev za zbiranje informacij	Strategije odzivanja na prepoznane sprožilce	Prepoznavanje morebitnih sprožilcev travmatičnih izkušenj v šolskem okolju	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
D96	nato pa seveda povabilo na pogovor	Povabilo na pogovor	Strategije odzivanja na prepoznane sprožilce	Prepoznavanje morebitnih sprožilcev travmatičnih izkušenj v šolskem okolju	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
D97	Zdi sem mi, da imamo socialni delavci neka poglobljena znanja za delo z ljudmi	Poglobljena znanja za delo z ljudmi	/	Vloga socialne delavke v šolski svetovalni službi	Strokovno znanje in usposobljenost
D98	Zmoremo veliko empatije	Zmožnost empatije	/	Vloga socialne delavke v šolski svetovalni službi	Strokovno znanje in usposobljenost

D99	in gledanja na problem iz več plati	Sposobnost gledanja na situacijo iz več zornih kotov	/	Vloga socialne delavke v šolski svetovalni službi	Strokovno znanje in usposobljenost
D100	Težko to razložim, ker nekak izhajam pri delu zgolj iz sebe in občutka v danem trenutku	Osebna intuicija pri delu	/	Vloga socialne delavke v šolski svetovalni službi	Strokovno znanje in usposobljenost
D101	Tukaj se mi zdi, da imamo »nekaj« kar enostavno ene stroke nimajo	Specifično znanje socialnih delavcev	/	Vloga socialne delavke v šolski svetovalni službi	Strokovno znanje in usposobljenost
D102	Svetovalni delavec je na manjših šolah en sam	Samo en zaposlen svetovalni delavec v manjših šolah	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
D103	Nima kolega s katerim bi lahko kaj predebatiral	Pomanjkanje podpore zaradi odsotnosti drugih svetovalnih delavcev	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
D104	in sam dobil feedback o delu	Pomanjkanje možnosti za strokovno povratno informacijo	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
D105	Vsakršna pomoč ne glede na to, je travmatična ali kaj drugega je dobrodošla	Dobrodošla vsakršna pomoč	Način sodelovanja	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionaln o sodelovanje
D106	Zagotovo	Zaznana potreba po usposabljanju vseh zaposlenih v šoli	/	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj šolskega kolektiva	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D107	ker vidijo učence še pri drugih dejavnostih in kako funkcionirajo v	Opazovanje otrokovega funkcioniranja v različnih šolskih okoliščinah	Prepoznavanja travme drugih zaposlenih profilov	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj šolskega kolektiva	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

	različnih okoljskih				
D108	Kuhar lahko opazi neješčost in zavračanje hrane	Zaznavanje stiske s strani kuharjev preko sprememb v prehranjevanju	Prepoznavanja travme drugih zaposlenih profilov	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj šolskega kolektiva	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D109	Hišnih in čistilke lahko opazijo zadrževanje zunaj ali v garderobah, ipd.	Zaznavanje stiske s strani hišnika in čistilk zaradi zadrževanja v šoli	Prepoznavanja travme drugih zaposlenih profilov	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj šolskega kolektiva	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D110	Sigurno, čim več je treba o tem govoriti	Zaznana potreba po usposabljanju vseh zaposlenih v šoli	/	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj šolskega kolektiva	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D111	in spodbujati k temu, da se opažanja povedo	Spodbujanje izražanja opažanj	/	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj šolskega kolektiva	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D112	Lansko leto je bila celo tema o duševnem zdravju otrok in mladih	Naslavljanje tematike duševnega zdravja otrok v šolskem okolju	/	Vloga socialne delavke v šolski svetovalni službi	Strokovno znanje in usposobljenost
D113	Veliko se govori o tem	Povečana prisotnost govora o duševnem zdravju	/	Način ustvarjanja varnega in spodbudnega okolja	Razvoj prakse utemeljene na razumevanju travme
D114	O vseh možnih dejavnikih, ki lahko vplivajo na učence travmatično	Ozaveščanje o travmatičnih dejavnikih na otroke	/	Način ustvarjanja varnega in spodbudnega okolja	Razvoj prakse utemeljene na razumevanju travme
D115	Zdi se mi, da smo na tem področju ogromno naredili	Napredek na področju ozaveščanja o travmi v šolskem okolju	/	Način ustvarjanja varnega in spodbudnega okolja	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D116	Izobraževanj je kar nekaj in možnosti	Omogočena dodatna usposabljanja ali izobraževanja	/	Spodbujanje šole za izobraževanje svojih zaposlenih	Šola kot vir podpore ali retrainizacije

		za delo z otroki s travmatično izkušnjo			
D117	Je pa povezano veliko s financiranjem, za kar vedno šola ni ravno navdušena	Ovira pri financiranju izobraževanj s strani šole	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
D118	Sam posameznik pa tudi sam pri sebi odloča o tem ali bo sam kaj naredil na področju dodatnega izobraževanja in usposabljanja	Individualna odgovornost za izobraževanje o travmi	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
D119	Menim, da pre zaposlenost žal botruje temu, da se včasih ne odločamo za le-to	Prezaposlenost kot ovira za izobraževanje	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
D120	Travme in druge potrebe otrok so v zadnjem časi tako kompleksne v tem tempu življenja,	Povečana kompleksnost stisk otrok	/	Razširjenost travm v šolskem okolju	Opredelitev travmatičnih izkušenj
D121	da res ne zmoreš vedno slediti in pri vsaki stvari biti 100%	Izziv sledenja kompleksnosti potreb otrok	/	Potreba po dodatnem strokovnem izobraževanju glede travme	Strokovno znanje in usposobljenost
D122	Meni osebno veliko dajo supervizije	Pomoč supervizije	Strokovno izpopolnjevanje	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
D123	aktivni socialnih	Pomoč aktivna socialnih delavcev	Strokovno izpopolnjevanje	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost

D124	In svetovalnih delavcev	Pomoč aktiva svetovalnih delavcev	Strokovno izpopolnjevanje	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
D125	ter seveda izobraževanja s strani strokovnjakov, na to temo	Omogočena dodatna usposabljanja ali izobraževanja za delo z otroki s travmatično izkušnjo	/	Spodbujanje šole za izobraževanje svojih zaposlenih	Šola kot vir podpore ali retrainizacije

Tabela 5: Odprto kodiranje intervjuja E

Oznaka	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija	Tema
E1	Jaz bi jo definirala kot neko rano	Rana	/	Definicija travme	Oprelitev travmatičnih izkušenj
E2	Nekaj kaj se ti zgodi in te zelo pretrese	Močan pretres osebe	/	Definicija travme	Oprelitev travmatičnih izkušenj
E3	Močna stiska	Močna stiska	/	Definicija travme	Oprelitev travmatičnih izkušenj
E4	ki v tebi zbudi veliko strahu	Vzbuja veliko strahu	/	Definicija travme	Oprelitev travmatičnih izkušenj
E5	in veliko žalosti	Vzbuja veliko žalosti	/	Definicija travme	Oprelitev travmatičnih izkušenj
E6	zamaje ti občutek varnosti.	Zamaje občutek varnosti	/	Definicija travme	Oprelitev travmatičnih izkušenj
E7	Mogoče korona	Covid-19	Izredne razmere	Vrste travmatičnih izkušenj otrok, opaženih v osnovni šoli	Oprelitev travmatičnih izkušenj
E8	smrt starša	Smrt starša	Izzivi v družini	Vrste travmatičnih izkušenj otrok, opaženih v osnovni šoli	Oprelitev travmatičnih izkušenj
E9	smrt sorojenca	Smrt sorojenca	Izzivi v družini	Vrste travmatičnih izkušenj otrok, opaženih v osnovni šoli	Oprelitev travmatičnih izkušenj
E10	Lahko se zgodi, da je zelo	Ločitev starša	Izzivi v družini	Vrste travmatičnih izkušenj otrok,	Oprelitev travmatičnih izkušenj

	travmatična za otroka ločitev starša			opaženih v osnovni šoli	
E11	Mogoče tudi začasne namestitve v krizne centre	Namestitev v krizne centre	/	Vrste travmatičnih izkušenj otrok, opaženih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
E12	Ko prideš stik s takšnimi otroki, zelo hitro zaznaš	Hitro zaznavanje znakov	/	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
E13	Lahko povedo sami	Učenec sam pove	/	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
E14	ali pa njihovi starši	Starši povedo	/	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
E15	te obvestijo iz centra za socialno delo	Obvestitev CSD o stiskah otroka	Način sodelovanja	Povezovanje z zunanji institucijami	Medinstitucionalno sodelovanje
E16	Ena deklica si je izmišljevala bolezni, da jo boli roka, noga, ker ni hotela iti k očetu	Psihosomatika	Spremembe v psihosocialnem stanju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
E17	Se mi zdi, da če vzpostaviš nek stik z otrokom, potem otroci vidijo, da ti lahko zaupajo in ti tudi zaupajo	Razkrivanje stisk skozi zaupen odnos z otrokom	/	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
E18	Zelo je prisotna psihosomatika	Psihosomatika	Spremembe v psihosocialnem stanju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
E19	da jih boli trebuh	Bolečine v trebuhu kot primer psihosomatike	Spremembe v psihosocialnem stanju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
E20	ali glava	Glavobol kot primer psihosomatike	Spremembe v psihosocialnem stanju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
E21	Lahko pride tudi do tega, da veliko manjkajo v šoli	Odsotnost od pouka	Spremembe v vedenju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj

E22	Opazila sem pa predvsem vedenjske težave	Vedenjske težave	Spremembe v vedenju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
E23	da postanejo nasilni do sovrstnikov	Nasilništvo	Spremembe v vedenju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
E24	padec ocen	Padec učnega uspeha	Spremembe v psihosocialnem stanju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
E25	Jaz sem zelo previdna	Previdnost pri delu z otroki	Način dela	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
E26	in čuječa do njih	Čuječnost	/	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
E27	Si vzamem čas za njih, četudi ga nimam, saj me otrok v tistem trenutku potrebuje	Predanost potrebam otroku	Način dela	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
E28	Da otrok ve, da si na razpolago	Zavedanje pomena dostopnosti za otroka	/	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
E29	in da ga sprejemaš takega kot je	Sprejemanje otroka	/	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
E30	Velikokrat si pomagam s pet-stopenjskim modelom individualne pomoči	Pet-stopenjski model individualne pomoči	Uporaba konkretnih pristopov v praksi	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
E31	Na začetku kariere nas je ena klinična psihologinja izobraževala kako prepoznati znake samomorilnosti v otrocih	Seminarji o samomorilnosti	Strokovno izpopolnjevanje	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
E32	Potem sem tudi opravljala teorijo izbire po Glasserju in znam prepoznat	Teorija izbire po Glasserju	Strokovno izpopolnjevanje	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost

	katere potrebe nima zadovoljene, da potem delaš na tistih				
E33	Potem tudi ustvarjalno razmišljanje Nastje Mulej	Ustvarjalno razmišljanje od Nastje Mulej	Strokovno izpopolnjevanje	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
E34	Letos smo imeli za učiteljski zbor	Izobraževanje kolektiva o stresu	/	Spodbujanje šole za izobraževanje svojih zaposlenih	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
E35	kjer smo povabili psihologinjo, ki nam je razložila soočanje s stresom in potem imeli delavnico na to temo	Seminarji o stresu	Strokovno izpopolnjevanje	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
E36	Čuječnost mi pride zelo prav	Tehnika čuječnosti	Uporaba konkretnih pristopov v praksi	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
E37	Morem reči, da ne... Da bi bil to kot pristop	Nepoznavanje pristopa	/	Poznavanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E38	V bistvu to, da jih poslušáš	Posluh otroku	/	Učinkoviti pristopi pomoči otrokom s travmatično izkušnjo	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E39	in slišiš	Aktivno poslušanje otroka	/	Učinkoviti pristopi pomoči otrokom s travmatično izkušnjo	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E40	ter da vejo, da se lahko na tebe obrnejo	Občutek dostopnosti svetovalnega delavca	/	Učinkoviti pristopi pomoči otrokom s travmatično izkušnjo	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

E41	Da imajo občutek varnosti	Zagotavljanje občutka varnosti	/	Učinkoviti pristopi pomoči otrokom s travmatično izkušnjo	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E42	Sem pa opazila, da tudi pomaga humor, vendar moreš izbrati prave besede, v pravem trenutku	Uporaba humorja	/	Učinkoviti pristopi pomoči otrokom s travmatično izkušnjo	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E43	Predvsem mi je pomembno, da jim zagotovim varnost	Zaupanje kot temelj dela	/	Implementacija načel pristopa v dosedanje prakso	Razvoj prakse, temelječe na razumevanju travme
E44	in večanje moči	Krepitev moči pri otroku	/	Implementacija načel pristopa v dosedanje prakso	Razvoj prakse, temelječe na razumevanju travme
E45	Smo jih opogumljali, recimo preden so šli v srednjo šolo, smo vedno izpostavljali njihovo dobro	Krepitev moči otroka z izpostavljanjem njihovih močnih področjih	/	Implementacija načel pristopa v dosedanje prakso	Razvoj prakse, temelječe na razumevanju travme
E46	Da so iz tega izhajali in poiskali tisto, kar jih zanima	Izhajanje iz otrokovih interesov	/	Implementacija načel pristopa v dosedanje prakso	Razvoj prakse, temelječe na razumevanju travme
E47	V bistvu kar vsa načela vključujem v svoje delo.	Prepoznavanje implementacije načel pristopa v lastno prakso	/	Implementacija načel pristopa v dosedanje prakso	Razvoj prakse, temelječe na razumevanju travme
E48	To je predpogoj sodelovanja	Zagotavljanje varnosti kot predpogoj sodelovanja	Uresničevanje elementa zagotavljanje varnosti	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E49	Če se on ne počuti varnega, ne bo prišel k tebi	Zagotavljanje varnosti kot predpogoj sodelovanja	Uresničevanje elementa zagotavljanje varnosti	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E50	Zdaj kako stik vzpostavljam, da se on počuti varnega... zelo različno	Različni načini vzpostavljanja varnega odnosa	Uresničevanje elementa zagotavljanje varnosti	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

E51	Včasih si pomagam s terapevtskimi kartami	Terapevtske karte kot pomoč k vzpostavljanju varnega odnosa	Uresničevanje elementa zagotavljanje varnosti	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E52	Najbolj pomaga, da ga sprašuješ po njegovih interesih, kaj ga zanima, pa mogoče kaj več o tem	Vzpostavljanje odnosa z otrokom preko njegovih interesov	Uresničevanje elementa zagotavljanje varnosti	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E53	Da najdeva neko skupno točko, kar pa prispeva k občutku varnosti.	Skupna točka, ki prispeva k občutku varnosti	Uresničevanje elementa zagotavljanje varnosti	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E54	Če ne veš s kakšno stisko se otrok srečuje, če ti ne povedo, potem je težje delat z njim	Lažji pristop ob poznavanju travmatičnega vzroka	Uresničevanje elementa razumevanje travme in njenih vplivov	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E55	Si pa pri težjih primerih pomagamo s centrom za socialno delo	Pomoč CSD pri kompleksnejših primerih	Uresničevanje elementa razumevanje travme in njenih vplivov	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E56	pedopsihiatrijo	Pomoč pedopsihiatrije pri kompleksnejših primerih	Uresničevanje elementa razumevanje travme in njenih vplivov	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E57	Tudi krizni center	Pomoč kriznih centrov pri kompleksnejših primerih	Uresničevanje elementa razumevanje travme in njenih vplivov	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E58	Ja zagotovo je dobrodošlo	Usmerjenost k zagotavljanju kulturnih kompetenc	Uresničevanje elementa zagotavljanje kulturnih kompetenc	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E59	Se potrudimo...	Usmerjenost k zagotavljanju kulturnih kompetenc	Uresničevanje elementa zagotavljanje kulturnih kompetenc	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

E60	Če pa gre za nasilje, pa seveda prijavimo	Prijava kakršnegakoli nasilja	Uresničevanje elementa zagotavljanje kulturnih kompetenc	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E61	Tukaj sem imela en primer, kjer so me linčali, da bojo zaradi prijave izgubili status	Strah pred izgubo statusa ob prijavi nasilja	Uresničevanje elementa zagotavljanje kulturnih kompetenc	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E62	Te druge kulture so lahko kar malo izziv	Izziv kulturnih razlik pri delu	Uresničevanje elementa zagotavljanje kulturnih kompetenc	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E63	...Sem potem šla do bivše učenke, ki zna oba jezika in zdaj rešujemo	Vključitev učencev z znanjem jezika kot pomoč pri razumevanju	Uresničevanje elementa zagotavljanje kulturnih kompetenc	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E64	Jaz nikoli ne delam z učencem brez njegovega soglasja	Delo z otrokom samo ob njegovem soglasju	Uresničevanje elementa povečanje nadzora, izbire in avtonomije osebe z izkušnjo travme	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E65	in brez soglasja starša	Delo z otrokom samo ob soglasju staršev	Uresničevanje elementa povečanje nadzora, izbire in avtonomije osebe z izkušnjo travme	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E66	Vsa pomoč temelji na temu, da si zna sam pomagat	Spodbujanje samopomoči pri otroku	Uresničevanje elementa povečanje nadzora, izbire in avtonomije osebe z izkušnjo travme	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E67	da zna poiskati možnosti	Spodbujanje iskanja možnosti	Uresničevanje elementa povečanje nadzora, izbire in avtonomije osebe z	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

			izkušnjo travme		
E68	in da se toliko opolnomoči, da zna pritiskati na tiste tipke, ki mu pomagajo ob stiskah	Opolnomočenje za obvladovanje stisk	Uresničevanje elementa povečanje nadzora, izbire in avtonomije osebe z izkušnjo travme	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E69	To se da naučit in to se otroci tudi naučijo	Zmožnost učenja samopomoči	Uresničevanje elementa povečanje nadzora, izbire in avtonomije osebe z izkušnjo travme	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E70	Ti si tam z namenom »support-a«	Podporna vloga svetovalne delavke pri tem	Uresničevanje elementa povečanje nadzora, izbire in avtonomije osebe z izkušnjo travme	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E71	Ja, to pa pazim	Ozaveščanje elementa	Uresničevanje elementa delitev moči in vodenja	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E72	Poskrbim, da sva oba v enakovrednem položaju	Enakovredna drža v odnosu	Uresničevanje elementa delitev moči in vodenja	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E73	na podlagi kako že sediva – da nisem jaz na višji poziciji in on na nižji	Vzpostavljanje enakovrednega položaja že z omogočanjem sedenja na isti višini	Uresničevanje elementa delitev moči in vodenja	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E74	Ne bi si dovolila, da bi bila na višji ravni, da bi kričala ipd.	Zavezanost k spoštljivemu in enakovrednemu odnosu	Uresničevanje elementa delitev moči in vodenja	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E75	Veliko sodelujemo z zunanjimi institucijami	Sodelovanje z zunanjimi institucijami	Uresničevanje elementa integracije pomoči	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E76	Bi se strinjala s tem	Strinjanje z elementom	Uresničevanje elementa	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

			okrevanje se zgodi v odnosih		
E77	ker imam sama eno travmatično izkušnjo in hodim k terapiji, s katerim sem se zelo ujela	Osebna izkušnja kot izhodišče razumevanja elementa	Uresničevanje elementa okrevanje se zgodi v odnosih	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E78	In je odnos tisti, ki zelo pripomore	Odnos kot najpomembnejša komponenta pri delu	Uresničevanje elementa okrevanje se zgodi v odnosih	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E79	Ja, veliko morem narediti sama, ampak če ne bi bil odnos okej, ne bi hodila več k njemu	Pomen dobrega odnosa za vztrajanje k nadaljevanju sodelovanja	Uresničevanje elementa okrevanje se zgodi v odnosih	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E80	Ja, okrevanje je zagotovo možno	Strinjanje z elementom	Uresničevanje elementa okrevanje je možno	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E81	Pomembno mi je, da se otrok poleg mene počuti varno	Ustvarjanje občutka varnosti otroku	Način dela	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retrainizacije
E82	Da mu med pogovorom omogočam zasebnost	Zagotavljanje zasebnosti pogovora	/	Način ustvarjanja varnega in podpornega okolja	Razvoj prakse, temelječe na razumevanju travme
E83	da naju kdo ne zmoti	Zagotavljanje nemotenosti pogovora	/	Način ustvarjanja varnega in podpornega okolja	Razvoj prakse, temelječe na razumevanju travme
E84	Jaz ne vem, to bi morali njih vprašati (<i>smeh</i>)	Ocenjevanje učinkovitosti dela prepuščeno otroku	Ocenjevanje uspešnosti dela z otroki s travmatično izkušnjo	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retrainizacije
E85	Jaz se trudim, da te skupne cilje	Delo po najboljših močeh	Ocenjevanje uspešnosti dela z otroki s	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retrainizacije

	dosegamo, da splavajo		travmatično izkušnjo		
E86	Jaz pa potem nimam več povratne informacije, kako se ta otrok znajde v srednji šoli	Težavnost ocenjevanja uspešnosti zaradi pomanjkanja dolgoročnega spremljanja otrok	Ocenjevanje uspešnosti dela z otroki s travmatično izkušnjo	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
E87	Odkvisno je od karakterja otroka	Uspešnost odkvisna od otrokovega karakterja	Ocenjevanje uspešnosti dela z otroki s travmatično izkušnjo	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
E88	od zavzetosti	Uspešnost odkvisna od otrokove zavzetosti	Ocenjevanje uspešnosti dela z otroki s travmatično izkušnjo	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
E89	veliko je dejavnikov	Uspešnost odkvisna od več dejavnikov	Ocenjevanje uspešnosti dela z otroki s travmatično izkušnjo	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
E90	Sama pa se bi težko opredeljevala	Težko oceniti svojo učinkovitost pri delu z otroki s travmatično izkušnjo	Ocenjevanje uspešnosti dela z otroki s travmatično izkušnjo	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
E91	Imeli smo to predavanje o stresu, je bilo kar intenzivno	Izobraževanje kolektiva o stresu	/	Spodbujanje šole za izobraževanje svojih zaposlenih	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
E92	Imeli smo predavanje o samomoru	Izobraževanja kolektiva o samomoru	/	Spodbujanje šole za izobraževanje svojih zaposlenih	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
E93	Imeli smo tudi predavanje o čustvenih motnjah, ki so povezane s travmo	Izobraževanje kolektiva o čustvenih motnjah, povezanih s travmo	/	Spodbujanje šole za izobraževanje svojih zaposlenih	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije

E94	Kot sem že omenila, sodelujemo s CSD	Center za socialno delo	Sodelujoče zunanje institucije	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionalno sodelovanje
E95	kriznim centrom	Krizni center	Sodelujoče zunanje institucije	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionalno sodelovanje
E96	pedopsihiatrijo	Pedopsihiatrija	Sodelujoče zunanje institucije	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionalno sodelovanje
E97	Sodelujemo pa tudi s policijo,...	Policija	Sodelujoče zunanje institucije	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionalno sodelovanje
E98	Jaz imam najrajši sodelovanja v živo	Sodelovanja v živo	Način sodelovanja	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionalno sodelovanje
E99	da se zmenimo za timska srečanja	Timska srečanja	Način sodelovanja	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionalno sodelovanje
E100	Zelo redko po Zoom-u	Redko srečanja preko Zoom-a	Način sodelovanja	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionalno sodelovanje
E101	Da si delimo informacije	Posvetovanje z zunanjimi institucijami	Način sodelovanja	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionalno sodelovanje
E102	Imam precej podporno vlogo	Podporna vloga pri sodelovanju z družino	Sodelovanje in pomoč družini z otrokom z izkušnjo travme	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore in re travmatizacije
E103	mogoče tudi sodelovalno	Sodelovalna vloga pri sodelovanju z družino	Sodelovanje in pomoč družini z otrokom z izkušnjo travme	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore in re travmatizacije
E104	Ko vzpostaviš en kulturni dialog s starši, te tudi že sami pokličejo in prosijo za pomoč	Vzpostavitev dobrega odnosa kot temelj zaupanja staršev	Sodelovanje in pomoč družini z otrokom z izkušnjo travme	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore in re travmatizacije
E105	V šoli je velikokrat sprožilca neka slaba ocena	Slaba ocena kot primer sprožilca travmatičnih izkušenj	Primeri sprožilcev travmatičnih izkušenj v šolskem okolju	Prepoznavanje morebitnih sprožilcev travmatičnih izkušenj v šolskem okolju	Šola kot vir podpore ali re travmatizacije
E106	ali nekakšna prevelika	Previsoka pričakovanja otrok kot primer	Primeri sprožilcev travmatičnih	Prepoznavanje morebitnih sprožilcev	Šola kot vir podpore ali re travmatizacije

	pričakovanja, npr. za oceno	sprožilca travmatičnih izkušenj	izkušenj v šolskem okolju	travmatičnih izkušenj v šolskem okolju	
E107	in potem tega ni dosegel	Razočaranje ob neuspehu doseči zastavljenih ciljev kot primer sprožilca travmatičnih izkušenj	Primeri sprožilcev travmatičnih izkušenj v šolskem okolju	Prepoznavanje morebitnih sprožilcev travmatičnih izkušenj v šolskem okolju	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
E108	Mogoče, če se skregajo s kakšnimi prijatelji	Prepir s vrstniki kot primer sprožilca travmatičnih izkušenj	Primeri sprožilcev travmatičnih izkušenj v šolskem okolju	Prepoznavanje morebitnih sprožilcev travmatičnih izkušenj v šolskem okolju	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
E110	ali nesoglasja med njimi	Nesoglasja med otroki kot primer sprožilca travmatičnih izkušenj	Primeri sprožilcev travmatičnih izkušenj v šolskem okolju	Prepoznavanje morebitnih sprožilcev travmatičnih izkušenj v šolskem okolju	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
E111	Tako, da sva morala prvo izvesti dihalne vaje, da se je umiril	Dihalne vaje kot strategija pomirjanja ob zaznanih sprožilcih	Strategije odzivanja na prepoznane sprožilce	Prepoznavanje morebitnih sprožilcev travmatičnih izkušenj v šolskem okolju	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
E112	Imam še pedagoginjo	Zaposlene pedagoginje v šolski svetovalni službi	Zaposljivi različni profili	Delovanje šolske svetovalne delavke	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
E113	in dve socialni pedagoginji	Zaposlene socialne pedagoginje v šolski svetovalni službi	Zaposljivi različni profili	Delovanje šolske svetovalne delavke	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
E114	Zdaj glede znanja mislim, da imamo kar podobno mišljenje o travmi, tako da pri delu ni težav.	Podobno znanje o travmi med zaposlenimi v šolski svetovalni službi	Razlike v strokovnem znanju o travmi med zaposlenimi v šoli	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj šolskega kolektiva	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E115	To je zelo dobrodošlo in nujno potrebno	Pomembnost sodelovanja med zaposlenimi v šolski svetovalni službi	Sodelovanje znotraj svetovalnega tima	Delovanje šolske svetovalne delavke	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije

E116	Tako, da jaz zelo rada sodelujem z njimi	Povezovanje med zaposlenimi v šolski svetovalni službi	Sodelovanje znotraj svetovalnega tima	Delovanje šolske svetovalne delavke	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
E117	in ko gre za težke primere, travma je težki primer, si vedno razmenjamo med seboj mnenja	Izmenjava strokovnih mnenj	Sodelovanje znotraj svetovalnega tima	Delovanje šolske svetovalne delavke	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
E118	kako katera kaj vidi	Deljenje opažanj	Sodelovanje znotraj svetovalnega tima	Delovanje šolske svetovalne delavke	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
E119	Vsaka nekaj prispeva	Medsebojno dopolnjevanje	Sodelovanje znotraj svetovalnega tima	Delovanje šolske svetovalne delavke	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
E120	Jaz sem bolj močna na področju skupnosti	Osebnostno močno področje delo v skupnosti	Sodelovanje znotraj svetovalnega tima	Delovanje šolske svetovalne delavke	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
E121	one pa bolj delajo ena na ena	Izrazitejša kompetence drugih zaposlenih na področju individualnega dela z otrokom	Sodelovanje znotraj svetovalnega tima	Delovanje šolske svetovalne delavke	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
E122	Ja, zagotovo	Zaznana potreba po usposabljanju vseh zaposlenih v šoli	/	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj šolskega kolektiva	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E123	Ker en otrok se lahko na hišnika obrne, ko bo v stiski	Možnost obračanja otroka na hišnika	/	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj šolskega kolektiva	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E124	ali pa na kuharico	Možnost obračanja otroka na kuharico	/	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

				šolskega kolektiva	
E125	Jaz sem zelo pozorna na otroke	Visoka občutljivost za otrokovo stisko	/	Vloga socialne delavke v šolski svetovalni službi	Strokovno znanje in usposobljenost
E126	in če kakšen učitelj ni občutljiv za določene stiske, ga kar izobrazim (<i>smeh</i>)	Aktivno ozaveščanje učiteljev	/	Vloga socialne delavke v šolski svetovalni službi	Strokovno znanje in usposobljenost
E127	Ampak tako pa mislim, da imam kar povezovalno vlogo	Povezovalna vloga v šolski skupnosti	/	Vloga socialne delavke v šolski svetovalni službi	Strokovno znanje in usposobljenost
E128	Ja imam, vedno	Omogočena dodatna usposabljanja ali izobraževanja za delo z otroki s travmatično izkušnjo	/	Spodbujanje šole za izobraževanje svojih zaposlenih	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
E129	Nikoli mi ne odrečejo nobenega izobraževanja	Podpora vodstva za izobraževanje	/	Spodbujanje šole za izobraževanje svojih zaposlenih	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
E130	Tukaj imam zelo veliko podporo pri vodstvu	Podpora vodstva za izobraževanje	/	Spodbujanje šole za izobraževanje svojih zaposlenih	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
E131	Zdaj ko sama prejemam pomoči, zaradi travmatične izkušnje, morem reči, da mi je to izobraževanje o stresu zelo pomagalo in sem zelo hitro	Učinkovitost izobraževanja o stresu	Strokovno izpopolnjevanje	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost

	našla načine, ki mi pomagajo				
E132	Znanje pomaga	Vloga znanja pri osebni in strokovni krepitvi moči	Strokovno izpopolnjevanje	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost

Tabela 6: Odprto kodiranje intervjuja F

Oznaka	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija	Tema
F1	Travma je neka izkušnja iz preteklosti...	Izkušnja iz preteklosti	/	Definicija travme	Opredelitev travmatičnih izkušenj
F2	...ki vpliva na tvoje vedenje v sedanjost.	Vpliv na vedenje v sedanjosti	/	Definicija travme	Opredelitev travmatičnih izkušenj
F3	Srečala sem se s spolno zlorabo...	Spolna zloraba	/	Vrste travmatičnih izkušenj otrok, opaženih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
F4	...zlorabo zdravil...	Zloraba zdravil	Izzivi v družini	Vrste travmatičnih izkušenj otrok, opaženih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
F5	...slabi odnosi...	Slabi odnosi v družini	Izzivi v družini	Vrste travmatičnih izkušenj otrok, opaženih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
F6	...neprimerno obnašanje staršev do otrok...	Neprimerno obnašanje staršev do otrok	Izzivi v družini	Vrste travmatičnih izkušenj otrok, opaženih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
F7	Predvsem se kažejo pri vedenju.	Vedenjske težave	Spremembe v vedenju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
F8	Ko ima otrok težave včasih že sam pove...	Učenec sam pove	/	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
F9	... včasih pa z obnašanjem sporoča oz. da klic na sebe.	Vedenjske težave	Spremembe v vedenju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj

F10	Takrat se z njimi pogovorimo...	Pogovor	/	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
F11	...in pridemo do ugotovitev, kaj ga muči.	Ugotavljanje vzrok težav pri otroku	/	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
F12	V bistvu se otrok obremenjuje, ker je nekaj doživel...	Otrokovo obremenjevanje	Spremembe v psihosocialnem stanju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
F13	... ker ve da ni bilo v redu...	Otrokovo dojetje resnosti dogodka	Spremembe v psihosocialnem stanju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
F14	... in to kaže preko vedenja.	Vedenske težave	Spremembe v vedenju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
F15	Pri nas ta punca, ki je bila zlorabljen, je velikokrat v šoli začela kričati.	Učenka z izkušnjo spolne zlorabe v šoli imela napade kričanja	Spremembe v psihosocialnem stanju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
F16	Tako, da bi rekla, da so ta stanja med seboj močno povezana in prepletena.	Povezanost travmatičnih izkušenj na čustveno, vedenjsko in psihosocialno stanje otroka	/	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
F17	Najbolj sem pozorna, da mi ne povzročim dodatne rane...	Preprečitev retravmatizacije	/	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
F18	... da ne retravmatiziram	Preprečitev retravmatizacije	/	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
F19	Da skupaj poiščeva neko rešitev...	Skupno soustvarjanje rešitve	Skupno sodelovanje socialne delavke in učenca	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
F20	...oz. najdeva neko skupno pot.	Iskanje skupnega pristopa	Skupno sodelovanje socialne delavke in učenca	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
F21	Najpomembnejša je empatija do vsakega.	Empatija	/	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
F22	Otroci so različni.	Različnost otrok	Izvirni delovni	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost

			projekt pomoči		
F23	Imajo različne sposobnosti...	Različne sposobnosti otrok	Izvirni delovni projekt pomoči	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
F24	...različne želje...	Različne želje otrok	Izvirni delovni projekt pomoči	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
F25	...in da poskušaš, ugotoviti, kaj so te želje.	Prepoznavanje otrokove želje	/	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
F26	Ne kakšne so naše želje, temveč želje otroka	Upoštevanje otrokovega glasu	/	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
F27	Kje je on, koliko zmore, da skupaj soustvariva rešitev.	Skupno soustvarjanje rešitve	Skupno sodelovanje socialne delavke in učenca	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
F28	O travmah smo veliko poslušali in pogovarjali...	Splošno znanje o travmi	Znanje o travmi	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
F29	ampak ne vem, če smo omenili ta pristop po tem imenu...	Nepoznavanje imena tega pristopa	/	Poznavanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F30	Najbolj posluh otroka, njegove potrebe	Posluh otroka	/	Učinkoviti pristopi pomoči otrokom s travmatično izkušnjo	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F31	Da se mu naredi varen prostor, kjer se on počuti sprejetega, slišane, varnega	Omogočanje varnega prostora	/	Učinkoviti pristopi pomoči otrokom s travmatično izkušnjo	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F32	Da pripada eni skupini	Povezanost v skupino	/	Učinkoviti pristopi pomoči otrokom s travmatično izkušnjo	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

F33	To, da se mu zagotovi varnost in pripadnost v razredu, da je del razreda	Zagotavljanje varnosti in občutka zaupanja	/	Implementacija načel pristopa v dosedanjo prakso	Razvoj prakse temelječe na razumevanju travme
F34	Da se ga opolnomoči	Krepitev moči pri otroku	/	Implementacija načel pristopa v dosedanjo prakso	Razvoj prakse temelječe na razumevanju travme
F35	da se z njim pogovarjamo	Izvajanje kontinuiranega pogovora	/	Implementacija načel pristopa v dosedanjo prakso	Razvoj prakse temelječe na razumevanju travme
F36	da poskušamo zmanjšati te simptome travme	Zmanjšanje učinkov travme	/	Implementacija načel pristopa v dosedanjo prakso	Razvoj prakse temelječe na razumevanju travme
F37	Pomembno mi je, da skozi pogovor ustvarim varni prostor	Ustvarjanje varnega prostora	/	Implementacija načel pristopa v dosedanjo prakso	Razvoj prakse temelječe na razumevanju travme
F38	kjer mi učenec zaupa	Zaupanje med učencem in svetovalno delavko	Gradnja odprte komunikacije	Implementacija načel pristopa v dosedanjo prakso	Razvoj prakse temelječe na razumevanju travme
F39	da pride povedat	Samoiniciativno iskanje pomoči pri svetovalni delavki	Gradnja odprte komunikacije	Način ustvarjanja varnega in podpornega okolja	Razvoj prakse temelječe na razumevanju travme
F40	da me pozdravi in se mi nasmeje na hodniku	Pozdrav in nasmešek kot znak zaupanja	Gradnja odprte komunikacije	Način ustvarjanja varnega in podpornega okolja	Razvoj prakse temelječe na razumevanju travme
F41	Tako, da menim, da delam po teh načelih	Prepoznavanje implementacije načel pristopa v lastno prakso	/	Implementacija načel pristopa v dosedanjo prakso	Razvoj prakse temelječe na razumevanju travme
F42	Predvsem to, da nudim varen prostor, kjer sem v pisarni sama z uporabnikom	Uporaba zasebnega prostora za zagotavljanje varnosti in zaupnosti	Uresničevanje elementa zagotavljanje varnosti	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

F43	Da ne širim okrog informacij oz. povem le tisto, kar morem	Varovanje zaupnosti	Uresničevanje elementa zagotavljanje varnosti	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F44	Imam neko znanje o travmi, tako da razumem določene vplive	Razumevanje vplivov travme na otroka	Uresničevanje elementa razumevanje travme in njenih vplivov	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F45	Predvsem pa delam z empatijo	Zanašanje na empatijo	Uresničevanje elementa razumevanje travme in njenih vplivov	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F46	da poslušam, kaj mi želi povedati in poskušam povezati z njegovim obnašanjem.	Iskanje pomena otrokovega vedenja skozi pogovor	Uresničevanje elementa razumevanje travme in njenih vplivov	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F47	V šoli imamo Romske otroke in moramo poznati okolje, v katerem živijo	Zavedanja konteksta okolja, v katerem živi otrok	Uresničevanje elementa zagotavljanje kulturnih kompetenc	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F48	ter zakaj se tako vedejo, kot se vedejo	Razumevanje otrokovega vedenja v kontekstu kulture	Uresničevanje elementa zagotavljanje kulturnih kompetenc	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F49	Tukaj ni podpore doma	Zaznavanje pomanjkanje podpore v romskih družinah	Uresničevanje elementa zagotavljanje kulturnih kompetenc	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F50	ni spodbujanje za šolo	Zaznavanje pomanjkanja spodbud romskih družin za šolo	Uresničevanje elementa zagotavljanje kulturnih kompetenc	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F51	ni jim šola pomembna	Nepomembnost šole romskim otrokom	Uresničevanje elementa zagotavljanje kulturnih kompetenc	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F52	To, da pošiljajo otroke v šolo je bolj zaradi tega,	Zunanji pritisk kot razlog za sodelovanje s šolo	Uresničevanje elementa zagotavljanje	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

	da se izognejo CSD		kulturnih kompetenc		
F53	Tako poskušamo razumeti otroke, da je težko delati, če ni podpore doma	Razumevanje otrokovega vedenja v kontekstu kulture	Uresničevanje elementa zagotavljanje kulturnih kompetenc	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F54	Ko so otroci, v posebnem stanju, ko se še jim šola zagreni in poveča to njihovo travmo	Šola kot sprožilec ponovne stiske	/	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retravmatizacija
F55	to pridejo povedat	Samoiniciativno iskanje pomoči pri svetovalni delavki	Gradnja odprte komunikacije	Način ustvarjanja varnega in podpornega okolja	Razvoj prakse temelječe na razumevanju travme
F56	in ena hitra rešitev je vodena vizualizacija	Vodena vizualizacija kot tehnika za obvladovanje stisk	Uporaba konkretnih pristopov v praksi	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost
F57	Vodena vizualizacija velikokrat pomaga	Vodena vizualizacija kot uspešna tehnika za uresničevanje elementa	Uresničevanje elementa povečevanja nadzora, izbire in avtonomije	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F58	Pomaga tudi pogovor	Pogovor	Uresničevanje elementa povečevanja nadzora, izbire in avtonomije	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F59	da mu poveš, da ni sam	Otroku dati v vednost, da ni sam	Uresničevanje elementa povečevanja nadzora, izbire in avtonomije	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F60	in kam se še lahko obrne	Možnost izbire k dodatnim virom podpore	Uresničevanje elementa povečevanja nadzora, izbire in avtonomije	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

F61	če je med vikendom v stiski, jih usmerimo na telefone, kot je Tom telefon	Usmeritev na Tom telefon	Uresničevanje elementa povečevanja nadzora, izbire in avtonomije	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F62	Da tudi če niso v šoli, da se še vedno lahko počutijo varno	Zagotavljanje varnosti tudi izven šole	Uresničevanje elementa povečevanja nadzora, izbire in avtonomije	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F63	Čisto enakovreden si ne moreva biti, saj sem svetovalna delavka, on je uporabnik	Neravnovesje moči zaradi vlog v procesu pomoči	Uresničevanje elementa delitev moči in vodenja	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F64	A poskušaš ga čim bolj razumeti, ga spodbujaš in tako	Razumevanje in spodbujanje otroka kljub neravnovesju moči	Uresničevanje elementa delitev moči in vodenja	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F65	Če je kakšen tak primer, se pove na konferenci na koga je treba biti bolj pozoren	Opozoritev učiteljev na večjo pozornost učencu	Uresničevanje elementa integracije pomoči	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F66	Naredi se multidisciplinar ni tim za otroka, ki potrebuje pomoč	Vzpostavitev multidisciplinarne ga tima	Uresničevanje elementa integracije pomoči	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F67	Se strinjam	Strinjanje z elementom	Uresničevanje elementa okrevanje se zgodi v odnosih	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F68	Okrevanje je res možno, še posebej v odnosih	Odnos kot najpomembnejša komponenta pri delu	Uresničevanje elementa okrevanje se zgodi v odnosih	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F69	vendar v dobrih odnosih, v iskrenih prijateljstvih,	Poudarek na varnih odnosih	Uresničevanje elementa okrevanje se zgodi v odnosih	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

	ko se poslušáš in razumeš				
F70	Pomaga pogovor	Povezovanje preko pogovora	Uresničevanje elementa okrevanje se zgodí v odnosih	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F71	včasih samo to, da je slišan in da se zjoka	Čustvena podpora	Uresničevanje elementa okrevanje se zgodí v odnosih	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F72	tudi fizični stik kot npr. objem	Fizični stik	Uresničevanje elementa okrevanje se zgodí v odnosih	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F73	Se tudi strinjam	Strinjanje z elementom	Uresničevanje elementa okrevanje je možno	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F74	Okrevanje je možno s pomočjo	Okrevanje možno s pomočjo	Uresničevanje elementa okrevanje je možno	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F75	vendar nekaj pa še vedno ostane	Sledi travme ostajajo	Uresničevanje elementa okrevanje je možno	Uporaba elementov pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F76	najpomembnejš e da ustvarim za njega nek varen prostor	Vzpostavitev varnega prostora	/	Način ustvarjanja varnega in podpornega okolja	Razvoj prakse utemeljene na razumevanju travme
F77	To pa naredim tako, da sva v pisarni sama	Zagotavljanje zasebnosti pogovora	/	Način ustvarjanja varnega in podpornega okolja	Razvoj prakse utemeljene na razumevanju travme
F78	da ne more nihče zmotiti najinega pogovora	Zagotavljanje nemotenosti pogovora	/	Način ustvarjanja varnega in podpornega okolja	Razvoj prakse utemeljene na razumevanju travme
F79	Učenca poslušam, ga želim čimbolj razumeti	Poslušanje in razumevanje otroka	Gradnja odprte komunikacije	Način ustvarjanja varnega in podpornega okolja	Razvoj prakse utemeljene na razumevanju travme
F80	Skupaj ustvarjava cilje,	Možnost izbire na otrokovi strani	Gradnja odprte komunikacije	Način ustvarjanja varnega in	Razvoj prakse utemeljene na

	za katere se on odloči in ne jaz			podpornega okolja	razumevanju travme
F81	Kot sem omenila prej, učenci predstavim še druge vire pomoči, kot je npr. Tom telefon, da ve na koga se lahko še obrne	Predstavitev drugih virov pomoči	Gradnja odprte komunikacije	Način ustvarjanja varnega in podpornega okolja	Razvoj prakse utemeljene na razumevanju travme
F82	Težko vprašanje	Težko oceniti svojo učinkovitost pri delu z otroki s travmatično izkušnjo	Ocenjevanje uspešnosti dela z otroki s travmatično izkušnjo	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
F83	Če je bil odnos v redu vzpostavljen	Dober odnos kot pokazatelj uspešnosti dela z otrokom s travmatično izkušnjo	Ocenjevanje uspešnosti dela z otroki s travmatično izkušnjo	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
F84	Sta zaupali	Vzpostavitev zaupnosti kot pokazatelj uspešnosti dela z otrokom s travmatično izkušnjo	Ocenjevanje uspešnosti dela z otroki s travmatično izkušnjo	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
F85	prišlo je do sodelovanja znotraj tima	Sodelovanja znotraj tima kot pokazatelj uspešnosti dela z otrokom s travmatično izkušnjo	Ocenjevanje uspešnosti dela z otroki s travmatično izkušnjo	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
F86	in tudi z drugimi institucijami	Sodelovanje zunaj tima kot pokazatelj uspešnosti dela z otrokom s travmatično izkušnjo	Ocenjevanje uspešnosti dela z otroki s travmatično izkušnjo	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
F87	Na podlagi tega, menim da dokaj uspešno	Samooocena uspešnosti dela z otrokom s travmatično izkušnjo	Ocenjevanje uspešnosti dela z otroki s travmatično izkušnjo	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije

F88	Vsak učitelj se individualni prijavlja na izobraževanja in seminarje	Individualna odgovornost za izobraževanje o travmi	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
F89	Sama sem se prijavila na dve izobraževanji na temo travma	Samoiniciativna prijava na izobraževanje o travmi	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
F90	Tako, da je to odvisno od posameznika	Individualna odgovornost za izobraževanje o travmi	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
F91	Predvsem sodelujemo s Svetovalnico za učence in starše	Svetovalnica za otroke, mladostnike in starše	Sodelujoče zunanje institucije	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionalno sodelovanje
F92	Eno romsko deklico smo tudi peljali v Svetovalnico, ker ni imela prevoza	Zagotavljanje dostopa do zunanjih institucij v odsotnosti staršev	Način sodelovanja	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionalno sodelovanje
F93	Tako, da namesto, da bi spraševali starše, so nas spraševali kakšne so težave	Šola kot posrednik pri komunikaciji z zunanjimi institucijami	Način sodelovanja	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionalno sodelovanje
F94	Nato pa se napiše poročilo	Zapis poročila	Način sodelovanja	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionalno sodelovanje
F95	Smo pa v stiku tudi s CSD, ko mislimo, da je otrok ogrožen in menimo, da je potreben vpogled v družino	Center za socialno delo	Sodelujoče zunanje institucije	Povezovanje z zunanjimi institucijami	Medinstitucionalno sodelovanje
F96	Predvsem nudimo pogovor	Nudjenje možnosti pogovora družini	Sodelovanje in pomoč družini z otrokom z izkušnjo travme	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
F97	To se zgodi občasno, ko se vidimo	Občasna in priložnostna	Sodelovanje in pomoč družini z	Delovanje šolske	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije

		podpora družini skozi pogovor	otrokom z izkušnjo travme	svetovalne službe	
F98	in če pogovor nanese na to temo, se pogovoriš	Pogovor ob spontanem odprtju teme	Sodelovanje in pomoč družini z otrokom z izkušnjo travme	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
F99	Ponavadi so otroci tisti, ki pridejo do nas in povedo, da imajo težave	Učenec sam pove	/	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
F100	redkokdaj pridejo to povedat starši	Skrivanje informacij iz strani staršev	Sodelovanje in pomoč družini z otrokom z izkušnjo travme	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
F101	Ponavadi je nek alarm, ko zaznamo spremembo v otrokovem obnašanju	Zaznavanje sprememb v vedenju kot znak stiske	Spremembe v vedenju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
F102	Če kriči	Zaznavanje sprememb v psihosocialnem stanju otroka kot znak stiske	Spremembe v psihosocialnem stanju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
F103	postane nasilen do drugih	Nasilništvo	Spremembe v vedenju	Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli	Opredelitev travmatičnih izkušenj
F104	Takrat se ponavadi vključimo svetovalne delavke	Ob opaženih spremembah v otroku, vključitev svetovalne službe	Način dela	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
F105	da pogovorimo z otrokom	Izvede se pogovor z otrokom	Način dela	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
F106	in potem vidimo kako ravnati dalje	Znanje za ravnanje	Način dela	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije

F107	V šoli nas je več svetovalnih delavk	Zaposlenih več svetovalnih delavk	Zaposljivi različni profili	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
F108	poleg mene še sta pedagoginja	Zaposlene pedagoginje v šolski svetovalni službi	Zaposljivi različni profili	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
F109	in socialna pedagoginja	Zaposlena socialne pedagoginje v šolski svetovalni službi	Zaposljivi različni profili	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
F110	ki imata znanje o travmi in razumeva vpliv travme podobno kot jaz	Podobno znanje o travmi med zaposlenimi v šolski svetovalni službi	Razlike v strokovnem znanju o travmi med zaposlenimi v šoli	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj šolskega kolektiva	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F111	Tako, da skupaj sodelujemo	Povezovanje med zaposlenimi v šolski svetovalni službi	Sodelovanje znotraj svetovalnega tima	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
F112	si izmenjamo podatke	Izmenjava strokovnih mnenj	Sodelovanje znotraj svetovalnega tima	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
F113	si svetujemo	Pomoč in svetovanje	Sodelovanje znotraj svetovalnega tima	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
F114	in se med seboj dopolnjujemo	Medsebojno dopolnjevanje	Sodelovanje znotraj svetovalnega tima	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
F115	V bistvu me imamo aktive	Redna srečanja	Sodelovanje znotraj svetovalnega tima	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
F116	Na aktivu se izpostavi otroka z namenom pomoči	Izpostavljanje otroka z namenom pomoči	Sodelovanje znotraj svetovalnega tima	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
F117	Ne samo travmatičnim, ampak tudi druge težave, kakšne učne težave, ipd	Celostna podpora otroku pri soočanju s težavami	Sodelovanje znotraj svetovalnega tima	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije

F118	Pogledamo, kje in kako bi se lahko temu otroku pomagalo	Pomoč in svetovanje	Sodelovanje znotraj svetovalnega tima	Delovanje šolske svetovalne službe	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
F119	Ja, menim, da je zelo pomembno	Zaznana potreba po usposabljanju vseh zaposlenih v šoli	/	Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj šolskega kolektiva	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F120	da se ne povzroči še dodatne rane temu otroku	Za preprečitev retravmatizacije	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
F121	Tudi tisti delavec, ki dela z njim, če se pojavljajo simptome travme, da ve zakaj se gre, da se ne povzroča še dodatna travma	Za preprečitev retravmatizacije	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šole	Šola kot vir podpore ali retravmatizacije
F122	Da se pove, ko se ve za določene informacije	Informiranje zaposlenih	/	Vloga socialne delavke v šolski svetovalni službi	Strokovno znanje in usposobljenost
F123	da je treba pazit na določenega otroka še dodatno kot na katerega drugega otroka	Povečana pozornost določenemu otroku	/	Vloga socialne delavke v šolski svetovalni službi	Strokovno znanje in usposobljenost
F124	Da se ga spremlja	Redno spremljanje otroka	/	Vloga socialne delavke v šolski svetovalni službi	Strokovno znanje in usposobljenost
F125	Če je na razpolago, potem je možno ja	Omogočena dodatna usposabljanja ali izobraževanja za delo z otroki s travmatično izkušnjo	Strokovno izpopolnjevanje	Uporaba znanj za delo	Strokovno znanje in usposobljenost

F126	Super bi bila kakšna supervizija	Možnost supervizij	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šol	Šola kot vir podpore ali retravmatizacija
F127	Ali aktivni	Možnost aktivov	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šol	Šola kot vir podpore ali retravmatizacija
F128	ter pa dodatna izobraževanja	Samoiniciativna potreba dodatnega izobraževanja o travmi	Zaznava potrebnih sprememb v sistemu	Kritični vpogledi v delovanje šol	Šola kot vir podpore ali retravmatizacija

10.3. Priloga C: Osnovno kodiranje

1. OPREDELITEV TRAVMATIČNIH IZKUŠENJ

1.1. Definicija travme

- Nenadni in izredni dogodek (A1)
- Zavedanje individualnosti travmatičnih izkušenj (A16) (B36)
- Dolgotrajne posledice nezaznanih ali neprepoznane otroške travme (A136)
- Razumevanje travme kot družbeni kontekst (A6)
- Boleča izkušnja (B1)
- Individualnost procesa okrevanja travme (B37)
- Travma kot ovira za polno delovanje posameznika (C1)
- Situacija, ki se lahko zgodi na zavedni ravni (D1)
- Situacija, ki se lahko zgodi na nezavedni ravni (D2)
- Te lahko spremlja skozi del življenja (D3)
- Te lahko spremlja skozi celotno življenje (D4)
- Rana (E1)
- Močan pretres osebe (E2)
- Močna stiska (E3)
- Vzbuja veliko strahu (E4)
- Vzbuja veliko žalosti (E5)
- Zamaja občutek varnosti (E6)
- Izkušnja iz preteklosti (F1)
- Vpliv na vedenje v sedanost (F2)

1.2. Vrste travmatičnih izkušenj otrok, opaženih v osnovni šoli

- Doživljanje več travmatičnih izkušenj hkrati (A11)
- Medvrstniško nasilje (B7) (C4) (D5)

- Nasilje preko spleta (B150)
- Spolna zloraba (C2) (F3)
- Motnje hranjenja (C3)
- Namestitve v krizne centre (E11)

1.2.1. Izzivi v družini

- Smrt sorojenca (A8) (B5) (E9)
- Smrt družinskega člana (A4)
- Smrt hišnega ljubljence (A10)
- Ločitev staršev (A7) (B3) (E10)
- Smrt starša (B2) (B6) (E8)
- Razhod staršev (B4)
- Neurejene družinske razmere (B8)
- Alkoholizem (B9) (D7)
- Zasvojenosti (B10)
- Šibka vzgojna nota (B60)
- Nasilje v družini (C5) (D8)
- Nespodbudno domačo okolje (D6)
- Otrok kot očividec nasilja v družini (D9)
- Zloraba zdravil (F4)
- Slabi odnosi v družini (F5)
- Neprimerno obnašanje staršev do otrok (F6)

1.2.2. Izredne razmere

- Nesreče (A2)
- Poplave (A3)
- Covid-19 (A9) (E7)
- Revščina (B11)

1.3. Znaki travme pri otrocih v osnovni šoli

- Velik vpliv travme na otroka (A18) (A21)
- Individualnost doživljanja stisk pri otrocih (A117) (A119) (B20) (D17)
- Povezanost travmatičnih izkušenj na čustveno, vedenjsko in psihosocialno stanje otroka (B19) (F16)
- Učenec sam pove (B15) (B22) (E13) (F8) (F99)
- Učitelj opozori na spremembo otroka (B16)
- Razrednik opozori na spremembo otroka (B17)
- Prekrivanje stisk (B27)
- Travma lahko ostane neprepoznana (B28)
- Pomembnost strokovne občutljivosti za zaznavanje prikritih stisk (B29)

- Individualnost predelave stisk pri otrocih (D18)
- Odstopanje od običajnih norm in vrednot učenca (D93)
- Hitro zaznavanje znakov (E12)
- Starši povedo (E14)
- Razkrivanje stisk skozi zaupen odnos z otrokom (E17)

1.3.1. Spremembe v čustvovanju

- Vznemirjenost pri otrocih (A12)
- Čustvene težave (A13)
- Zaprtost otroka (A14) (B12) (C7) (C9) (D11)
- Samomorilne misli (C10)
- Apatičnost (D90)

1.3.2. Spremembe v vedenju

- Vedenjske težave (A15) (D10) (E22) (F7) (F9) (F14) (F101)
- Zaznavanje sprememb v vedenju kot znak stiske (A120) (C6) (D88) (F101)
- Tresavica otroka (B13)
- Nemirnost otroka (B14)
- Izbruh joka (B21)
- Nasilništvo (C8) (D12) (E23) (F103)
- Upornništvo (D13)
- Sprememba družbe (D91)
- Umik iz družbe (D92)
- Odsotnost od pouka (E21)

1.3.3. Spremembe v psihosocialnem stanju

- Zaznavanje, da imajo otroci s travmatičnimi izkušnjami, težave na različnih področjih (A23)
- Zaznavanje otrok z znaki depresije (A24) (A26)
- Razvoj depresije kot posledica travmatičnih izkušenj (A27)
- Psihosocialno stanje kot skupek vedenjskih in čustvenih sprememb (B30)
- Izguba življenjskih temeljev (B31)
- Padec učnega uspeha (D14) (D89) (E24)
- Izguba motivacije do šolskega dela (D15)
- Izguba interesa (D16)
- Psihosomatika (E16) (E18)
- Bolečine v trebuhu kot primer psihosomatike (E19)
- Glavobol kot primer psihosomatike (E20)
- Otrokovo obremenjevanje (F12)
- Otrokovo dožemanje resnosti dogodka (F13)

- Učenka z izkušnjo spolne zlorabe v šoli imela napade kričanja (F15)
- Zaznavanje sprememb v psihosocialnem stanju otroka kot znak stiske (F102)

1.3.4. Spolne razlike v izražanju travme pri otrocih

- Najbolj fanti izražajo spremembe preko vedenja (B23) (B26)
- Tudi dekleta izražajo spremembe preko vedenju (B24)
- Dekleta hitreje poiščejo stik za pogovor (B25)

1.4. Razširjenost travm v šolskem okolju

- Pogostost travm med otroci v šolah (A17) (D59)
- Povečana kompleksnost stisk otrok (D120)

2. STROKOVNO ZNANJE IN USPOSOBLJENOST SOCIALNIH DELAVCEV

2.1. Uporaba znanj za delo

- Supervizija (A37) (B48)
- Sodelovanje z drugimi strokovnimi delavci (A38)
- Mediacija (A45)
- Poudarek na pomenu odnosa (A60)
- Pomembnost pristopa do osebe (A62)
- Izražanje spoštovanja (A63) (A64)
- Empatija (A65) (F21)
- Preprečitev retravmatizacije (B32) (F17) (F18)
- Prepoznavanje otrokove želje (B33) (F25)
- Praktične izkušnje z otroki (B45) (B50) (D30)
- Intervizije (B49)
- Psihologija otroštva (C17) (C21)
- Znanje pridobljeno na fakulteti (D27)
- Čuječnost (E26)
- Zavedanje pomena dostopnosti za otroka (E28)
- Sprejemanje otroka (E29)
- Pogovor (F10)
- Ugotavljanje vzrok težav pri otroku (F11)
- Upoštevanje otrokovega glasu (F26)

2.1.1. Skupno sodelovanje socialne delavke in učenca

- Skupno soustvarjanje rešitve (F19) (F27)
- Iskanje skupnega pristopa (F20)

2.1.2. Izvirni delovni projekt pomoči

- Različnost otrok (F22)
- Različne sposobnosti otrok (F23)
- Različne želje otrok (F24)

2.1.3. *Uporaba konkretnih pristopov v praksi*

- Uporaba pristopov ABC in 4-R (A55)
- Nepovezanost pristopa ABC in 4-R s travmo (A57)
- Raziskovanje sprožilnih dejavnikov v okviru metode ABC (A58)
- Pet-stopenjski model individualne pomoči (E30)
- Tehnika čuječnosti (E36)
- Vodena vizualizacija kot tehnika za obvladovanje stisk (F56)

2.1.4. *Znanje o travmi*

- Zavedanje o razvoju posttravmatske stresne motnje ob ne ukrepanju (A5)
- Sprememba razumevanja otroške duševne stiske (A25)
- Razlika med delom z otrokom s travmo in ostalimi otroki (A31)
- Pomen zgodnjega ukrepanja za predelavo travme (A34)
- Poznavanje, tako imenovane, male travme (B34)
- Poznavanje, tako imenovane, velike travme (B35)
- Vpliv genetske predispozicije na okrevanje in odziv na travmo (B38)
- Vpliv družinskega okolja na okrevanje in odziv na travmo (B39)
- Vpliv okolice na okrevanje in odziv na travmo (B40)
- Vpliv šolskega okolja na okrevanje in odziv na travmo (B41)
- Splošno znanje o travmi (F28)

2.1.5. *Usmeritev k drugim strokovnjakom*

- Prepoznavanje hujših duševnih stisk in napotitev k pedopsihiatru (A28)
- Napotitev h kliničnemu psihologu (A29)
- Napotitev k drugemu strokovnjaku (A30)
- Primer nujne intervencije zaradi samomorilnih misli pri učencu (C11)
- Vključitev zunanjih institucij po potrebi (D22)
- Vključitev zunanjih institucij na željo otroka (D23)
- Vključitev centra za socialno delo (D24)
- Vključitev Tom telefona (D25)
- Vključitev drugega strokovnega delavca, ki mu učenec zaupa (D26)

2.1.6. *Strokovno izpopolnjevanje*

- Izobraževanje na seminarjih (A36) (A40) (B51) (D28)
- Izobraževanje na seminarjih o delu z otroki priseljencev s travmatično izkušnjo (A33)
- Neprestano strokovno izpopolnjevanje (A35)
- Učenje novih spoznanj preko literature (A39) (B46)
- Seminarji o vodenju svetovalnih pogovorov (A41)
- Seminarji o stresu (A42) (E35)
- Seminarji o čustvih (A43)
- Seminarji o samopodobi (A44)
- Seminarji o samomorilnosti (A46) (B57) (E31)
- Seminar o Varnem in spodbudnem učnem okolju (A47) (A56)
- Seminarji o priseljencih (A48) (A138)
- Združitev znanj iz seminarjev za pomoč otroku (A49)
- Delo na sebi (B47)
- Zmožnost distanciranja za preprečitev sekundarne retravmatizacije (B52)
- Pomoč supervizije (B175) (D122)
- Pomoč intervizije (B174)
- Razumevanje lastnih meja in odgovornosti (B54)
- Izobraževanje o izostankov iz šol zaradi socialnoekonomskih razlogov (B58)
- Izobraževanje o šibki noti vzgoje v družini (B59)
- Zaupanje v lastno znanje in sposobnost samostojnega reševanja situacij (B176)
- Zadovoljstvo s trenutnim strokovnim znanjem (B179)
- Zavedanje meje med svetovalnim in terapevtskim delom (B181)
- Branje strokovne psihološke literature (C18)
- Izobraževanje na vseh področjih (C19)
- Zavest o pomenu stalnega strokovnega razvoja v socialnem delu (C20)
- Neformalna izobraževanja (D29)
- Pomoč aktiva socialnih delavcev (D123)
- Pomoč aktiva svetovalnih delavcev (D124)
- Teorija izbire po Glasserju (E32)
- Ustvarjalno razmišljanje od Nastje Mulej (E33)
- Učinkovitost izobraževanja o stresu (E131)
- Vloga znanja pri osebni in strokovni krepi moči (E132)

2.2. Potreba po dodatnem strokovnem izobraževanju glede travme

- Osebna želja po udeležbi seminarjev o travmi (A139) (B177) (C128) (D58)
- Lastno zaznavanje potrebe o izobraževanju o travmi za njo (A140)
- Še vedno obstoj možnosti za izboljšave (B180)
- Izzivi sledenja kompleksnosti potreb otrok (D121)

2.3. Vloga socialne delavke v šolski svetovalni službi

- Potrebno večje izobraževanje in ozaveščanje o travmi (A129)
- Velika vloga pri ozaveščanju o travmi (A135) (B166)
- Vloga socialne delavke pri podpori razredniku pri reševanju težav v razredu (B167)
- Nadomeščanje razrednika v čustveno zahtevnih stiskah (B168)
- Tankočutno obveščanje učiteljev o travmatičnih izkušnjah otroka (B169)
- Podpora učiteljem (B170)
- Priporočanje literatur učiteljem (B171)
- Poudarjanje odprte komunikacije o travmi v šoli (B172)
- Neformalno ozaveščanje zaposlenih o travmi (C120) (C121)
- Osebno navezovanje stikov z zaposlenimi kot strategija pomoči in podpore (C122)
- Poglobljena znanja za delo z ljudmi (D97)
- Zmožnost empatije (D98)
- Sposobnost gledanja na situacijo iz več zornih kotov (D99)
- Osebna intuicija pri delu (D100)
- Specifično znanje socialnih delavcev (D101)
- Naslavljanje tematike duševnega zdravja otrok v šolskem okolju (D112)
- Visoka občutljivost za otrokovo stisko (E125)
- Aktivno ozaveščanje učiteljev (E126)
- Povezovalna vloga v šolski skupnosti (E127)
- Informiranje zaposlenih (F122)
- Povečana pozornost določenemu otroku (F123)
- Redno spremljanje otroka (F124)

3. PRISTOP, UTEMELJEN NA RAZUMEVANJU TRAVME

3.1. Poznavanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme

- Nepoznavanje pristopa (A50) (A52) (B55) (C22) (E37) (F29)
- Negotovost poznavanja pristopa (A51)
- Poznavanje pristopa (D31)

3.2. Učinkoviti pristopi pomoči otrokom s travmatično izkušnjo

- Sistemski pristop dela z otrokom (B62)

- Pogovor z otrokom (B63)
- Posluh otroku (B64) (E38) (F30)
- Vključitev družine v proces (B65)
- Omogočanje zaupnosti otroka (B66)
- Ohranjanje zaupanja in zaupnosti (B67)
- Ohranjanje zaupanja in zaupnosti, razen v primeru ogroženosti otroka (B68)
- Pogovor z otrokom v varnem okolju (C23)
- Empatija (C24)
- Aktivno poslušanje otroka (E39)
- Občutek dostopnosti svetovalnega delavca (E40)
- Zagotavljanje občutka varnosti (E41)
- Uporaba humorja (E42)
- Omogočanje varnega prostora (F31)
- Povezanost v skupino (F32)

3.3. Uporaba elementov pristopa

3.3.1. *Uresničevanje elementa zagotavljanje varnosti*

- Se zagotavlja varnost (A70) (B75)
- Varovanje zaupnosti (A71) (F43)
- Varovanje zaupnosti, razen v primerih ogroženosti otroka (A72)
- Uporaba zasebnega prostora za zagotavljanje varnosti in zaupnosti (B76) (C38) (F42)
- Zavestna odstranitev motečih dejavnikov (B77) (B78)
- Dogovorjena srečanja z otrokom (B79)
- Sprotno preverjanje otrokovega razumevanja (B80)
- Ustvarjanje varnega prostora za otroka (C32)
- Občutek varnosti otroka v šolskem okolju (C33) (C37)
- Širjenje zavedanje otroku, da se lahko obrne na svetovalno delavko (C35)
- Širjenje zavedanje otroku, da se lahko obrne na učitelje (C36)
- Pozdravljene na hodniku kot znak podpore in varnosti (C39)
- Očesni stik kot znak podpore in varnosti (C40)
- Zagotavljanje varnosti kot predpogoj sodelovanja (E48) (E49)
- Različni načini vzpostavljanja varnega odnosa (E50)
- Terapevtske karte kot pomoč k vzpostavljanju varnega odnosa (E51)
- Vzpostavljanje odnosa z otrokom preko njegovih interesov (E52)
- Skupna točka, ki prispeva k občutku varnosti (E53)

3.3.2. *Uresničevanje elementa razumevanje travme in njenih vplivov*

- Lažji pristop ob poznavanju travmatičnega vzroka (A32) (E54)
- Zavedanje pomanjkanja razumevanja travme in njenih vplivov v prakso (A73)
- Potrebna večja ozavešitev vpliva travme (A74)
- Koristnost ozaveščenosti zaposlenih o vplivu travme (A75)
- Vključevanje elementa v delo (B81)
- Strokovno pisanje kot sredstvo za boljše razumevanje travme (B82)
- Razumevanje otroka in jasno sporočanje, da je razumljen (C41)
- Otroku verjame (C42)
- Vztrajna podpora in priložnost pogovora (C43)
- Pomoč CSD pri kompleksnejših primerih (E55)
- Pomoč pedopsihiatrije pri kompleksnejših primerih (E56)
- Pomoč kriznih centrov pri kompleksnejših primerih (E57)
- Razumevanje vplivov travme na otroka (F44)
- Zanašanje na empatijo (F45)
- Iskanje pomena otrokovega vedenja skozi pogovor (F46)

3.3.3. *Uresničevanje elementa zagotavljanje kulturnih kompetenc*

- Usmerjenost k zagotavljanju kulturnih kompetenc (A76) (B83) (C46) (E58) (E59)
- Cilj zagotoviti vključevanje otrok in nudenje pomoči ob njihovem prihodu (A77) (B84) (C57)
- Še večja težnja vključevanja in nudenja pomoči otrokom, ko prihajajo iz drugačnih kultur (A78)
- Spoštovanje in razumevanje kulturnih praznovanj otrok iz priseljenjskih družin (A79)
- Izražena želja otrok priseljencev o izobraževanju drugih o njihovi kulturi (A80)
- Izobraževanje in pogovarjanje o različnosti in strpnosti (A81)
- Individualno razreševanje težav z otroki priseljenci (A82)
- Individualno razreševanje težav s starši priseljenci (A83)
- Zavedanja konteksta okolja, v katerem živi otrok (C47) (F47)
- Prisotnost romskih otrok (C48)
- Prisotnost bosanskih otrok (C49)
- Prilagoditev komunikacije za lažjo vključevanje otrok (C50)
- Preverjanje razpoloženja (C51)
- Preverjanje občutka pripadnosti v šoli (C52)
- Olajšanje administrativnih postopkov za lažjo in hitrejšo vključitev otrok v šolski sistem (C53)
- Spoznavanje staršev (C54)

- Obiski na domu (C55)
- Prilagoditev hrane (C56)
- Prijava kakršnegakoli nasilja (E60)
- Strah pred izgubo statusa ob prijavi nasilja (E61)
- Izziv kulturnih razlik pri delu (E62)
- Vključitev učencev z znanjem jezika kot pomoč pri razumevanju (E63)
- Razumevanje otrokovega vedenja v kontekstu kulture (F48) (F53)
- Zaznavanje pomanjkanje podpore v romskih družinah (F49)
- Zaznavanje pomanjkanja spodbud romskih družin za šolo (F50)
- Nepomembnost šole romskim otrokom (F51)
- Zunanji pritisk kot razlog za sodelovanje s šolo (F52)

3.3.4. *Uresničevanje elementa povečevanja nadzora, izbire in avtonomije*

- Ne vsečnost ne omogočanja nadzora izbire osebe (A84)
- Redno vključevanje elementa pri svojem delu (A85)
- Omogočanje več izbir ob nezmožnosti odločanja (A86)
- Spodbujanje samostojne izbire (A87) (B92) (C61)
- Spoštovanje otrokove izbire (A88) (B91)
- Omogočanje oz. opolnomočenje do uvida (B85)
- Poslušanje otroka (B86)
- Podpora pri obvladovanju telesnih simptomov otroka (B87)
- Ne laganje (B88)
- Zagotavljanje otroku dostop do socialne delavke v šoli (B89)
- Prisotnost socialne delavke in prepoznavanje potreb otroka (B90)
- Strokovna podkovanost pri oceni koristi ali škode za otroka pri odločanju (B93)
- Ozaveščanje elementa (C58) (E71)
- Težko za otroke (C59)
- Še za odrasle težko (C60)
- Delo z otrokom samo ob njegovem soglasju (E64)
- Delo z otrokom samo ob soglasju staršev (E65)
- Spodbujanje samopomoči pri otroku (E66)
- Spodbujanje iskanja možnosti (E67)
- Opolnomočenje za obvladovanje stisk (E68)
- Zmožnost učenja samopomoči (E69)
- Podporna vloga svetovalne delavke pri tem (E70)
- Vodena vizualizacija kot uspešna tehnika za uresničevanje elementa (F57)
- Pogovor (F58)

- Otroku dati v vednost, da ni sam (F59)
- Možnost izbire k dodatnim virom podpore (F60)
- Usmeritev na Tom telefon (F61)
- Zagotavljanje varnosti tudi izven šole (F62)

3.3.5. *Uresničevanje elementa delitev moči in vodenja*

- Spodbujanje elementa (A89) (E71)
- Izzivi delitve moči glede na starost otroka (A90)
- Prilagoditev pristopa dela glede na otroka (B94)
- Iskanje ravnotežja med glasom otroka in učitelja (B95)
- Sprotno preverjanje otrokovih želj (B96)
- Vzpostavljanje elementa pri otrocih (C62)
- Vzpostavljanje elementa pri starših (C63)
- Podpora pri uveljavljanju pravic (C64) (C65)
- Enakovredna drža v odnosu (C66) (E72)
- Pomen partnerstva v odnosu (C67)
- Vzpostavljanje enakovrednega položaja že z omogočanjem sedenja na isti višini (E73)
- Zavezanost k spoštljivemu in enakovrednemu odnosu (E74)
- Neravnovesje moči zaradi vlog v procesu pomoči (F63)
- Razumevanje in spodbujanje otroka kljub neravnovesju moči (F64)

3.3.6. *Uresničevanje elementa integracije pomoči*

- Omejen vpogled v otrokovo situacijo pri vključitvi zunanjih strokovnjakov (A91)
- Pomanjkanje komuniciranja s pedopsihiatri glede otrok (A92)
- Komunikacija s psihologi glede otrok (A93)
- Zadnja leta intenzivnejše sodelovanje s psihologi (A94)
- Odprtost psihologov do šolske svetovalne službe (A95)
- Pridobivanje informacij ob soglasju staršev (A96)
- Ob privolitvi staršev omogočeno prehajanje informacij med strokovnjaki (A97)
- Posluževanje elementa (B97)
- Vzpostavljanje stika s Svetovalnim centrom za otroke, mladostnike in starše (B98)
- Vzpostavljanje stika s Hospicom (B99)
- Vzpostavljanje stika s Centrom za socialno delo (B100)
- Vzpostavljanje stika s pedopsihiatrijo (B101)
- Vzpostavljanje stika s psihologi (B102)
- Vzpostavljanje stika z zasebnimi psihologi (B103)

- Sodelovanje z institucijami na podlagi predhodne vključenosti otroka (B104)
- Sodelovanje z institucijami, če jih otrok pozna (B105)
- Sodelovanje z institucijami odvisno od globine travme (B106)
- Opozoritev učiteljev na stiske učenca (C68)
- Opozoritev učiteljev na večjo pozornost učencu (C69) (F65)
- Izdelava individualnega načrta pomoči (C70)
- Medsebojno obveščanje med institucijami (C71)
- Ob vključitvi policije omejen dostop do informacij (C72)
- Ob vključitvi sodišča omejen dostop do informacij (C73)
- Sodelovanje z zunanjimi institucijami (E75)
- Vzpostavitev multidisciplinarnega tima (F66)

3.3.7. *Uresničevanje elementa okrevanje se zgodi v odnosih*

- Odnos kot najpomembnejša komponenta pri delu (A98) (B108) (E78) (F68)
- Vzpostavitev zaupanja med otrokom in socialno delavko (A99)
- Strinjanje z elementom (B107) (C74) (E76) (F67)
- Pozitiven odziv kot ključen trenutek okrevanja (C75)
- Osebna izkušnja kot izhodišče razumevanja elementa (E77)
- Pomen dobrega odnosa za vztrajanje k nadaljevanju sodelovanja (E79)
- Poudarek na varnih odnosih (F69)
- Povezovanje preko pogovora (F70)
- Čustvena podpora (F71)
- Fizični stik (F72)

3.3.8. *Uresničevanje elementa okrevanje je možno*

- Strinjanje z elementom (A100) (B109) (C76) (E80) (F73)
- Dolgotrajen, a izvedljiv proces pomoči (A101)
- Potrditev okrevanja preko literature o travmi (B110)
- Kritika plačljivih terapij (B111)
- Zavedanje nezmožnosti brezplačnih storitev (B112)
- Neenakost dostopa do pomoči zaradi finančnih ovir (B113)
- Ne strinjanje s takšnimi pogoji dostopa do pomoči (B114)
- Zahtevno okrevanje (C77)
- Mnenje o potrebi po celostni obravnavi družine za učinkovito pomoč otroku (C78)

- Odsotnost celostne obravnave družine (C79)
- Okrevanje možno s pomočjo (F74)
- Sledi travme ostajajo (F75)

3.4. Razumevanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme

- Razumevanje travme kot negativne izkušnje s posledicami (D32)
- Povezava med travmo in duševnim zdravjem (D33)
- Pristop dobro utemeljen (D34)

3.5. Razlikovanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme od drugih pristopov

- Prilagoditev pristopa čustvenim potrebam otroka (D41)
- Poudarek na obnovi zaupanja do ljudi (D42)
- Razumevanje otrokovo preusmerjanje krivde kot odziv na travmo (D43)
- Zavedanje otrokovega omejenega razumevanja travme (D44)
- Vzpostavitev zaupanja kot prvi korak (D45)
- Pristop z majhnimi koraki pri razreševanju travme (D46)
- Prepoznavanje travme (D47)
- Spodbujanje otrokovega razumevanja lastne stiske (D48)

3.6. Spodbujanje ozaveščenosti o travmi znotraj šolskega kolektiva

- Zaznana potreba po usposabljanju vseh zaposlenih v šoli (A133) (B161) (B165) (C27) (C111) (C118) (D106) (D110) (E122) (F119)
- Spodbujanje širjenja znanja o travmah med vse zaposlene v šolskem okolju (A134)
- Izvedba izobraževanja o travmi s poudarkom na nasilju (C30)
- Skupna odgovornost zaposlenih v šolskem okolju za ukrepanje ob zaznavi stiske otroka (C31)
- Samozavedanje pedagoških delavcev o pomanjkanju znanja o travmi (C107)
- Šola kot varen prostor za otroka (C110)
- Zgodnejše ukrepanje (C119)
- Pomanjkanje dostopnih izobraževanj o travmi (C123)
- Spodbujanje izražanja opažanj (D111)
- Možnost obračanja otroka na hišnika (E123)
- Možnost obračanja otroka na kuharico (E124)

3.6.1. *Razlike v strokovnem znanju o travmi med zaposlenimi v šoli*

- Pomanjkanje informacij o znanju sodelavcev glede travme (A127)
- Drugi profili zaposlenih bili deležni manj usposobljenosti o vplivu (nerazrešenih) travm (A128)

- Razlikovanje v razumevanju travme med svetovalno službo in drugimi strokovnimi delavci v šoli (B151)
- Podobno znanje o travmi med zaposlenimi v šolski svetovalni službi (B152) (E114) (F110)
- Skupno razumevanje svetovalnih delavk o travmi, njenih vplivih in posledicah (B153)
- Različno razumevanje in prepoznavanje travmatičnih izkušenj med učitelji (B154)
- Socialni delavci bolj izobraženi o travmi kot drugi zaposleni (C106)

3.6.2. *Prepoznavanje travme drugih zaposlenih profilov*

- Intuitivno zaznavanje otrokove stiske s strani kuharice (B162)
- Posvetitev več časa takšnemu otroku s strani kuharice (B163)
- Intuitivno zaznavanje otrokove stiske s strani učiteljev (B164)
- Opazovanje otrokovega funkcioniranja v različnih šolskih okoliščinah (D107)
- Zaznavanje stiske s strani kuharjev preko sprememb v prehranjevanju (D108)
- Zaznavanje stiske s strani hišnika in čistilk zaradi zadrževanja v šoli (D109)

4. RAZVOJ PRAKSE, TEMELJEČE NA RAZUMEVANJU TRAVME

4.1. Implementacija načel pristopa v dosedanje prakso

- Prepoznavanje implementacije načel pristopa v lastno prakso (B69) (C25) (E47) (F41)
- Zagotavljanje varnosti in občutka zaupanja (B74) (F33)
- Vzpostavljeno zaupanje otrok do socialne delavke (B70) (D39)
- Vnaprej dogovorjena srečanja (B71)
- Preprečevanje lažnega občutka stalne dostopnosti (B72)
- V hujših primerih vnaprej dogovorjena srečanja niso potrebna (B73)
- Usmerjenja protokola medvrstniškega nasilja in spolnih zlorab pri uvajanju načel pristopa (C26)
- Krepitev moči pri otroku (D35) (E44) (F34)
- Nudenje pomoči (D36)
- Zagotavljanje občutka slišnosti pri otroku (D37)
- Razpoložljivost socialne delavke otroku (D38)
- Zaupanje kot temelj dela (D40) (E43)
- Krepitev moči otroka z izpostavljanjem njihovih močnih področij (E45)
- Izhajanje iz otrokovih interesov (E46)

- Ustvarjanje varnega prostora (F37)
- Izvajanje kontinuiranega pogovora (F35)
- Zmanjšanje učinkov travme (F36)

4.2. Način ustvarjanja varnega in podpornega okolja

- Ciljna usmerjenost otroku, ki potrebuje več podpore (A67)
- Individualna srečanja (A68)
- Vzpostavitev varnega prostora (B115) (C81) (F76)
- Fokus na otrokove potrebe (B116)
- Varovanje zaupnosti (B117)
- Preventivne delavnice (C80)
- Pomembnost razumevanja vloge svetovalnega delavca od disciplinarnih funkcij v šoli (D50)
- Pomembnost razumevanja vloge svetovalne delavca kot varno osebo (D51)
- Sprejetje svetovalnega delavca kot varne osebe pri otroku (D52)
- Povečana prisotnost govora o duševnem zdravju (D113)
- Ozaveščanje o travmatičnih dejavnikih na otroke (D114)
- Napredek na področju ozaveščanja o travmi v šolskem okolju (D115)
- Zagotavljanje zasebnosti pogovora (E82) (F77)
- Zagotavljanje nemotenosti pogovora (E83) (F78)

4.2.1. *Gradnja odprte komunikacije*

- Pomembnost neformalnega pogovora za vzpostavitev zaupnega stika z učenci (D61)
- Pogovori pri razrednih urah (D62)
- Druženje z učenci med odmori (D63)
- Omogočanje obiskovanja v pisarni (D64)
- Sproščen pogovor med učencem in svetovalno delavko (D65)
- Zaupanje med učencem in svetovalno delavko (F38)
- Samoiniciativno iskanje pomoči pri svetovalni delavki (F39) (F55)
- Pozdrav in nasmešek kot znak zaupanja (F40)
- Poslušanje in razumevanje otroka (F79)
- Možnost izbire na otrokovi strani (F80)
- Predstavitev drugih virov pomoči (F81)

5. **MEDINSTITUCIONALNO SODELOVANJE**

5.1. Povezovanje z zunanjimi institucijami

- Sodelovanje z zunanjimi institucijami (A108)
- Povečana potreba in intenzivnost sodelovanja z zunanjimi institucijami (A109)
- Vloga CSD pri nadaljnji podporo družine (C98)
- Nadaljnja šolska podpora otroku kljub vključitvi zunanjih institucij (C99)

5.1.1. Sodelujoče zunanje institucije

- Center za duševno zdravje (A110) (C94) (D77)
- Dispanzer za duševno zdravje Ptuj (A111)
- Center za socialno delo (A112) (B130) (C92) (D73) (E94) (F95)
- Zdravstveni dom Adolfa Drolca Maribor (A113)
- Povezovanje z NIJZ (B127)
- Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše (B129) (C91) (F91)
- Pedopsihiatrija (C93) (E96)
- Dnevni center za otroke in mladostnike Ars Vitae (D74)
- Krizni center (E95)
- Policija (E96)

5.1.2. Strokovna podporna mreža

- Povezovanje z zunanjimi psihologi zaradi pomanjkanja šolskega psihologa (B160)
- Psihologi (C89)
- Psihoterapevti (C90)
- Mobilna šolska psihologinja (D75)
- Mobilna šolska socialna pedagoginja (D76)
- Aktiv svetovalnih delavk (D78)

5.1.3. Način sodelovanja

- Sodelovanje na različne načine (A114)
- Poglobljeno spremljanje v težjih primerih (A115)
- Predstavitev programov Zdrave šole (B128)
- Sestanki s CSD (B131)
- Posvetovanje z zunanjimi institucijami (C95) (D81) (E101)
- Dolžnost posredovanja informacij policiji (C15)
- Dolžnost posredovanja informacij centru za socialno delo (C16)
- Obveščanje o procesu vključitve otroka (C96)
- Iskanje pomoči zaradi pomanjkanja idej (D79)
- Iskanje pomoči zaradi izčrpanosti svojih znanj in kompetenc (D80)
- Nudenje podpore s strani zunanjih institucij (D82)

- Iskanje potrditve strokovnosti s strani zunanjih institucij (D83)
- Iskanje priporočil za pomoč otroku (D84)
- Dobrodošla vsakršna pomoč (D105)
- Obvestitev CSD o stiskah otroka (E15)
- Sodelovanja v živo (E98)
- Timska srečanja (E99)
- Redko srečanja preko Zoom-a (E100)
- Zagotavljanje dostopa do zunanjih institucij v odsotnosti staršev (F92)
- Šola kot posrednik pri komunikaciji z zunanjimi institucijami (F93)
- Zapis poročila (F94)

6. ŠOLA KOT VIR PODPORE ALI RETRAVMATIZACIJE

6.1. Delovanje šolske svetovalne službe

6.1.1. *Zaposljivi različni profili*

- Zaposlenih več svetovalnih delavk (C113) (F107)
- Zaposlene pedagoginje v šolski svetovalni službi (C114) (E112) (F108)
- Zaposlene psihologinje v šolski svetovalni službi (C116)
- Zaposlene socialne pedagoginje v šolski svetovalni službi (E113) (F109)

6.1.2. *Sodelovanje znotraj svetovalnega tima*

- Povezovanje med zaposlenimi v šolski svetovalni službi (A130) (E116) (F111)
- Redna srečanja (A131) (F115)
- Pomoč in svetovanje (A132) (F113) (F118)
- Delitev odgovornosti v procesu pomoči (B53)
- Ocenjevanje zelo dobrega sodelovanja (B155)
- Sprotno sodelovanje ob potrebi (B156)
- Iskanje podpore drugih svetovalnih delavcev pri njej (B157)
- Iskanje podpore s strani drugih svetovalnih delavcev (B158)
- Skupni sestanki (B159) (C116)
- Sodelovalno načrtovanje nadaljnjih korakov pomoči (C117)
- Pomembnost sodelovanja med zaposlenimi v šolski svetovalni službi (E115)
- Izmenjava strokovnih mnenj (E117) (F112)
- Deljenje opažanj (E118)

- Medsebojno dopolnjevanje (E119) (F114)
- Osebno močno področje delo v skupnosti (E120)
- Izrazitejše kompetence drugih zaposlenih na področju individualnega dela z otrokom (E121)
- Izpostavljanje otroka z namenom pomoči (F116)
- Celostna podpora otroku pri soočanju s težavami (F117)

6.1.3. *Način dela*

- Ustvarjen načrt pomoči, namenjen vsem otrokom (A66)
- Posredna vloga svetovalca preko razrednika (B135)
- Prevzete glavne vloge pri organizaciji pomoči (B137)
- Nagovor razrednika o otroku (B138)
- Organiziranje srečanja s starši (B139)
- Predajanje informacij učiteljskemu zboru (B142)
- Previdnost pri delu z otroki (C12) (E25)
- Potreba po nežnem pristopu pri delu z otroki (C13)
- Pravičnost in iskrenost pri delu (C14)
- Delo na preventivi (C34)
- Omogočanje časa otroku (C85) (E27)
- Predanost potrebam otrok (C86)
- Nudjenje zaščite otroku (D19)
- Nudjenje pomoči za razreševanje težav (D20)
- Razbremenitev otrokovega občutka krivde (D21)
- Pomen empatije in čustvene prisotnosti svetovalnega delavca (D49)
- Ustvarjanje občutka varnosti otroku (E81)
- Ob opaženih spremembah v otroku, vključitev svetovalne službe (F104)
- Izvede se pogovor z otrokom (F105)
- Znanje za ravnanje (F106)

6.1.4. *Sodelovanje in pomoč družini z otrokom z izkušnjo travme*

- Prilagajanje pogostosti pomoči glede na intenziteto situacije (A116)
- Prilagoditev sodelovanja s starši in otroki glede na intenziteto situacije (A118) (B132) (D85)
- Obvestitev iz strani staršev (A121) (B18)
- Pobuda staršev za spremljanje otrokovih odzivov (A122)
- Pobuda staršev za spremljanje otrokovega vedenja (A123)
- Pobuda staršev za spremljanje otrokovega čustvovanja (A124)
- Skrivanje informacij iz strani staršev (A125) (F100)

- Večja vloga socialne delavke v procesu pomoči in podpore (B133)
- Manjša vloga socialne delavke v procesu pomoči in podpore (B134)
- Nestrinjanje staršev ob vključitvi svetovalne delavke (B136)
- Neposredna vloga svetovalca kot podporni člen za starše (B140)
- Neposredna vloga svetovalca kot podporni člen za otroka (B141)
- Povabilo staršev k sodelovanju (C97) (D86)
- Nudjenje možnosti pogovora družini (C44) (F96)
- Po potrebi usmeritev k zunanjim institucijam (C45) (D87)
- Podporna vloga pri sodelovanju z družino (E102)
- Sodelovalna vloga pri sodelovanju z družino (E103)
- Vzpostavitev dobrega odnosa kot temelj zaupanja staršev (E104)
- Občasna in priložnostna podpora družini skozi pogovor (F97)
- Pogovor ob spontanem odprtju teme (F98)

6.1.5. Ocenjevanje uspešnosti dela z otroki s travmatično izkušnjo

- Težko oceniti svojo učinkovitost pri delu z otroki s travmatično izkušnjo (A102) (B118) (E90) (F82)
- Prekrivanje različnih vzrokov otrokovih težav (A103)
- Omejeno ocenjevanja uspešnosti zaradi vključevanja zunanjih ustanov pri večjih stisk otroka (A104)
- Skupno sodelovanje tima razrednika, učiteljev in svetovalne službe (A105)
- Samozavedanje otroka kaj odnese iz odnosa (B119) (C83)
- Kasnejše ozaveščanje v odrasli dobi (B120)
- Povratne informacije s strani otrok (B121) (D54)
- Povratne informacije s strani staršev (B122) (D55)
- Delo po najboljših močeh (C82) (E85)
- Uspešnost odvisna od več dejavnikov (C84) (E89)
- Prepoznavanje uspešnosti dela s strani sodelavcev (D56)
- Iskanje svetovalne podpore s strani sodelavcev (D57)
- Samoocena uspešnosti dela z otrokom s travmatično izkušnjo (D53) (F87)
- Ocenjevanje učinkovitosti dela prepuščeno otroku (E84)
- Težavnost ocenjevanja uspešnosti zaradi pomanjkanja dolgoročnega spremljanja otrok (E86)
- Uspešnost odvisna od otrokovega karakterja (E87)
- Uspešnost odvisna od otrokove zavzetosti (E89)
- Dober odnos kot pokazatelj uspešnosti dela z otrokom s travmatično izkušnjo (F83)

- Vzpostavitev zaupnosti kot pokazatelj uspešnosti dela z otrokom s travmatično izkušnjo (F84)
- Sodelovanja znotraj tima kot pokazatelj uspešnosti dela z otrokom s travmatično izkušnjo (F85)
- Sodelovanje zunaj tima kot pokazatelj uspešnosti dela z otrokom s travmatično izkušnjo (F86)

6.2. Prepoznavanje vpliva šolskega okolja

- Pozitivni vpliv šolskega okolja (B42)
- Negativni vpliv šolskega okolja (B43)
- Zdrava razredna klima kot vir moči in okrevanja za otroka (B44)

6.3. Prepoznavanje morebitnih sprožilcev travmatičnih izkušenj v šolskem okolju

- Zakasnjeno prepoznavanje travmatičnih sprožilcev v šoli ob nesodelovanju staršev (A126)

6.3.1. *Primeri sprožilcev travmatičnih izkušenj v šolskem okolju*

- Medvrstniško nasilje kot primer sprožilca travmatičnih izkušenj (B144)
- Nasilje preko spleta kot primer sprožilca travmatičnih izkušenj (B145)
- Izključevanje kot primer sprožilca travmatičnih izkušenj (B146)
- Posmehovanje kot primer sprožilca travmatičnih izkušenj (B147)
- Nesoglasja med otroki kot primer sprožilca travmatičnih izkušenj (C100) (E110)
- Slaba ocena kot primer sprožilca travmatičnih izkušenj (E105)
- Previsoka pričakovanja otrok kot primer sprožilca travmatičnih izkušenj (E106)
- Razočaranje ob neuspehu doseči zastavljenih ciljev kot primer sprožilca travmatičnih izkušenj (E107)
- Prepirljivost kot primer sprožilca travmatičnih izkušenj (E108)

6.3.2. *Strategije odzivanja na prepoznane sprožilce*

- Preprečevanje retravmatizacije z beleženjem sprožilcev (A59)
- Čim hitrejša ukrepanje ob zaznavi morebitnih travmatičnih sprožilcev (B143) (C101)
- Individualni pogovor s povzročiteljem (B148) (C105)
- Individualni pogovor z žrtvijo (B149) (C104)
- Odziv z razredno uro (C102)

- Obveščanje staršev ob zaznavi sprožilca (C103)
- Opazovanje kot prvi korak pri zaznavi travmatičnih sprožilcev v šoli (D94)
- Pozivanje sodelavcev za zbiranje informacij (D95)
- Povabilo na pogovor (D96)
- Dihalne vaje kot strategija pomirjanja ob zaznanih sprožilcih (E111)

6.4. Spodbujanje šole za izobraževanje svojih zaposlenih

- Omogočena dodatna usposabljanja ali izobraževanja za delo z otroki s travmatično izkušnjo (A137) (B173) (B178) (D116) (D125) (E128) (F125)
- Zavedanje o obstoju novih znanj in pristopov (A143)
- Pobuda šole za izobraževanje v sodelovanju s Svetovalnim centrom Maribor (B123)
- Podpora šole pri vključitvi učiteljev v izobraževanja Svetovalnega centra Maribor (B124)
- Izobraževanje Zdrave šole (B125)
- Načrtovanje izobraževanje o travmi za zaposlene (C28)
- Zavezovanje protokola o potrebnem izobraževanju zaposlenih (C29)
- Izobraževanje kolektiva o nasilju (C87) (C124)
- Izobraževanje kolektiva o stresu (E34) (E91)
- Izobraževanja kolektiva o samomoru (E92)
- Izobraževanje kolektiva o čustvenih motnjah, povezanih s travmo (E93)
- Podpora vodstva za izobraževanje (E129) (E130)

6.5. Kritični vpogledi v delovanje šole

- Šola kot sprožilec ponovne stiske (F54)

6.5.1. *Zaznava potrebnih sprememb v sistemu*

- Pomanjkanje sistematičnega pristopa (A19)
- Potreba po neposrednem vključevanju otrok (A20)
- Enakovreden pristop k otrokom ne glede na prisotnost travmatičnih izkušenj (A22)
- Odsotnost strokovnega izobraževanja o travmi (A53) (C125) (C126)
- Celoten kolektiv ni bil deležen izobraževanja o travmi (A54) (A107) (C88)
- Poudarek na odnosu tudi med učitelji (A61)
- Zaznavanje potrebe po bolj individualiziranem pristopu pri delu z otroki s travmatično izkušnjo (A69)

- Samoiniciativna potreba dodatnega izobraževanje o travmi (A106) (F128)
- Zaznavanje potrebe po izobraževanju o travmi za učitelje (A141) (C108)
- Zaznavanje potrebe po izobraževanju o travmi za učence (A142)
- Pomanjkanje sistematičnih izobraževanj (B56)
- Odsotnost nagovarjanja novejših travm (B61)
- Razlikovanje v razumevanju travme med svetovalno službo in drugimi strokovnimi delavci v šoli (B151)
- Individualna odgovornost za izobraževanje o travmi (B126) (D118) (F88) (F90)
- Vedno večji poudarek vzgoje v šoli (C109)
- Samoiniciativna prijava na izobraževanje o travmi (C112) (F89)
- Možnost supervizij (C128) (F126)
- Želja po več času, ki bi bil namenjen za učence (D60)
- Zasičenost z delom (D66)
- Preveč strukturiranega in vodenega dela (D67)
- Pomanjkanje razumevanja vloge svetovalnih delavcev s strani vodstva (D68)
- Negativne posledice nedosegljivosti svetovalnega delavca za otroka v stiski (D69)
- Posledica nedosegljivosti svetovalnega delavca v izgubi zaupanja (D70)
- Vpliv nedosegljivosti svetovalnega delavca na poslabšan odnos učenca do šole (D71)
- Vpliv nedosegljivosti svetovalnega delavca na poslabšan odnos učenca do šolskega dela (D72)
- Samo en zaposlen svetovalni delavec v manjših šolah (D102)
- Pomanjkanje podpore zaradi odsotnosti drugih svetovalnih delavcev (D103)
- Pomanjkanje možnosti za strokovno povratno informacijo (D104)
- Ovira pri financiranju izobraževanj s strani šole (D117)
- Prezaposlenost kot ovira za izobraževanje (D119)
- Za preprečitev retravmatizacije (F120) (F121)
- Možnost aktivov (F127)